

Бо қарори Маҷлиси
намоёндағони Маҷлиси
Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
аз 16 июни соли 2021,
№441 тасдиқ шудааст

**БАРНОМАИ МИЁНАМУҶЛАТИ
РУШДИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН
БАРОИ СОЛҶОИ 2021-2025**

Моро зарур аст, ки тавассути вусъат бахшидани татбиқи «Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» нисбат ба имрӯз беҳтар гардонидани сатҳу сифати зиндагии мардумро таъмин намоем, зеро ҳар як фарди кишвар сазовори зиндагии шоиста ва ҳаёти осудаву арзанда мебошад.

Дар ҳафт соли минбаъда дар баҳши иқтисодӣ ба се вазифаи асосӣ - бо роҳи баланд бардоштани гуногунсамтӣ рақобатнокии иқтисоди миллӣ таъмин намудани рушди устувор, афзоиши додани ҳиссаи табақаи миёнаи аҳолӣ ва расидан ба сатҳи рушди иҷтимоиву иқтисодии кишварҳои даромадашон миёна афзалият дода мешавад.

Дар ин раванд, тавассути саноатикунони босуръати кишвар сифати рушди иқтисоди миллӣ таъмин гардида, дастгирии соҳибкориву сармоягузори густариши дода мешавад.

Шиддат гирифтани рақобати тиҷоратӣ миёни кишварҳо моро вазифадор месозад, ки дар самти пешгӯии хавфҳо ва коҳиши додани таъсири онҳо ба иқтисоди миллӣ, инчунин, баланд бардоштани рақобатнокии маҳсулоти истеҳсоли ватанӣ тадбирҳои зарурӣ андешем.

***Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат,
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон
муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон***

МУНДАРИЧА

1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ.....	6
2. СМР- 2030 ДАР ДАВРАИ АВВАЛИ ТАТБИҚ, ДАСТОВАРДҲО ВА САБАҚҲОИ АНДӢХТА	9
§1. Татбиқи БМР 2016-2020: дастовардҳо, мушкилот ва тавсияҳо	9
§2. Тамоюлҳои асосӣ дар раванди татбиқи БМР 2016-2020	10
§3. Баланд бардоштани рақобатпазирии иқтисоди миллӣ.....	15
§4. Рушди сармояи инсонӣ.....	24
§5. Рушди маҷмӯи минтақаҳои кишвар	31
§6. Таҷрибаи мониторинг ва арзёбии БМР 2016-2020	33
§7. Маблағгузори татбиқи БМР 2016-2020	34
§8. Ҳалли масъалаҳои саноатикунонии босуръати кишвар	35
§9. Равандҳои милликунонии Ҳадафҳои рушди устувор (ҲРУ) ва ҳамгирии он дар ҳуҷҷатҳои стратегии миллӣ	37
§10. Параметрҳои мақсадноки СМР-2030: зарурият ва муҳимияти таҷдиди онҳо бо дарназардошти ҲРУ	41
3. ТАЪМИНИ УСТУВОРИИ МАКРОИҚТИСОДИ: ҲАДАФҲО, АФЗАЛИЯТҲО ВА СЕНАРИЯҲО	45
§1. Тадбирҳои превентивӣ, индустриалӣ, инноватсионӣ – рушди устувор ва муаммоҳои нав	45
§2. Сенарияҳои рушди устувор	47
§3. Ҳадафҳо ва афзалиятҳо	50
4. МАНБАЪҲОИ ИЛОВАГИИ РУШДИ СОҲАҲОИ ИҚТИСОДИ МИЛЛӢ.....	52
§1. Рушди иқтисоди рақамӣ	52
§2. Рушди иқтисоди «сабз»	54
§3. Саноати сабук ва ҳӯрокворӣ	55
§4. Истифодаи иқтидорҳои рушди иқтисоди кӯҳӣ ва металлургия.....	61
§5. Рушди бозори молиявӣ ва фарогирии молиявӣ	63
§6. Истифодаи имкониятҳои транзитӣ ва рушди сайёҳии кишвар.....	66
§7. Расмикунонии иқтисодиёти пинҳонӣ	68
§8. Баланд бардоштани самаранокии фаъолияти корхонаҳои давлатӣ. 70	
§9. Истифодаи имкониятҳои хизматрасонии таълимию илмӣ.....	71
§10. Рушди саноати дорусозӣ	72

5. БАЛАНД БАРДОШТАНИ САМАРАНОКИИ ИСТИФОДАИ ЗАХИРАҲОИ МИЛЛӢ	73
§1. Саноат дар ҳошияи саноатикунони босуръат	73
§2. Баҳши аграрӣ: амнияти озуқаворӣ ва таъмини дастрасӣ ба ғизои босифат	84
§3. Идоракунии ҳамгиروي захираҳои об	89
§4. Ноил гардидан ба истиқлоли воқеии энергетикӣ	92
§5. Васеъ намудани инфрасохтори нақлиётӣ ва татбиқи иқтидорҳои транзитии кишвар	98
§6. Баҳши молиявӣ ва таъмини суботи молиявӣ	103
§7. Баҳши бонкӣ	107
§8. Баҳши фаъолияти иқтисодии хориҷӣ: баланд бардоштани иқтидори содиротӣ ва воридотивазнамоӣ	118
6. ТАҲКИМИ АСОСҲОИ ИНСТИТУТСИОНАЛИИ ИҚТИСОДИЁТ. 123	123
§1. Низоми идоракунии давлатӣ ва тақвияти тадбирҳои пешгирикунанда ва зиддибуҳронӣ	123
§2. Мубориза бар зидди коррупсия	128
§3. Волоияти қонун ва таъмини дастрасӣ ба адолати судӣ	130
§4. Фазои сармоягузорӣ	130
§5. Шарикии давлат ва баҳши хусусӣ	142
§6. Ташаккули иқтисоди рақамӣ	145
7. РУШДИ САРМОЯИ ИНСОНӢ ВА БЕҲТАР НАМУДАНИ СИФАТИ ХИЗМАТРАСОНИҲОИ БАҲШИ ИҚТИМОӢ.....	150
§1. Идоракунии равандҳои демографӣ	150
§2. Шуғли пурмахсул	152
§3. Маориф ва илм	157
§4. Солимии аҳоли ва дарозумрӣ	167
§5. Ҳифзи иҷтимоӣ	174
§6. Фарҳанг ва санъат	179
§7. Ҷавонон ва варзиш	183
§8. Рушди сайёҳӣ	189
§9. Таъмини шароити зиндагии шоиста	194
§10. Муҳити зист: тағйирёбии иқлим ва идоракунии хавфи офатҳои табиӣ	199
§11. Паст кардани сатҳи нобаробарии иҷтимоӣ ва гендерӣ	204

8. РУШДИ МИНБАЪДАИ МИНТАҚАҲОИ КИШВАР.....	208
§1. Рушди мутавозият минтақаҳои кишвар.....	208
§2. Шаҳрҳои хурд ва миёна ҳамчун «кутубҳои рушд»-и устувор.....	213
§3. Вусъатдиҳии кластерҳои ҳудудӣ.....	216
§4. Ташаккули долонҳои иқтисодӣ.....	218
9. МОНИТОРИНГ ВА АРЗЁБӢ.....	220
§1. Арзёбии эҳтиёҷоти маблағгузори БМР 2021-2025.....	220
§2. Низоми мониторинг ва арзёбӣ.....	221
РӮЙҲАТИ ИҲТИСОРОТИ БМР 2021-2025.....	229

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
ҚАРОР

аз 30 апрели соли 2021

№168

ш. Душанбе

Дар бораи Барномаи миёнамуҳлати рушди
Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025

Мутобиқи моддаи 10 Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи дурнамоҳои давлатӣ, концепсияҳо, стратегияҳо ва барномаҳои рушди иқтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон» Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қ а р о р м е к у н а д:

1. Лоиҳаи Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 ва Нақшаи чорабиниҳои амалисозии Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 маъқул дониста, барои тасдиқ ба Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод карда шаванд (замимаҳои 1 ва 2).

2. Вазорату идораҳо, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, корхона, муассиса ва дигар ташкилотҳо, новобаста аз шакли моликиятшон, ҷиҳати иҷрои пурра ва самараноки Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 тадбирҳои мушаххас андешанд.

3. Вазорату идораҳо, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ба Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба натиҷаҳои амалисозии барнома ва нақшаи чорабиниҳои он ҳар нимсолаи якум ва соли ҳисоботӣ иттилоот пешниҳод намоянд.

4. Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон:

- дар асоси маълумоти манзуршудаи вазорату идораҳо ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ оид ба рафти иҷрои Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 ва нақшаи чорабиниҳои он ҳар сол ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳисобот манзур намояд;

- дар ҳолати тағйирёбии вазъи бозорҳои ҷаҳон, инчунин таъсири омилҳои манфии беруна ба иқтисодиёти миллӣ ба нишондиҳандаҳои асосии барнома тағйиру иловаҳо пешниҳод намояд.

5. Бандҳои 2-4 қарори мазкур пас аз тасдиқ гардидани барнома ва нақшаи чорабиниҳои амалисозии он мавриди амал қарор дода шаванд.

Раиси

Ҳукумати

Ҷумҳурии Тоҷикистон

Эмомалӣ Раҳмон

1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

1. Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 (минбаъд БМР 2021-2025) барои таъмини иҷрои марҳилаи дуюми Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 (минбаъд СМР - 2030), ки бо қарори Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 1 декабри соли 2016, №636 тасдиқ шудааст, таҳия гардидааст.

2. Низоми муосири банақшагирии стратегӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷиҳати ноил гаштан ба ҳадаф ва афзалиятҳои стратегӣ ва идома додани ислоҳоти муҳими иқтисодӣ бо мақсади коҳиш додани таъсири хавфҳои беруна ва дохилӣ, инчунин баланд бардоштани рақобатпазирии иқтисоди миллӣ ва дар ин замина баланд бардоштани сатҳи некуаҳволии мардуми кишвар равона карда шудааст.

3. Дар низоми банақшагирии стратегии кишвар ба ҳайси хуччати асосӣ СМР-2030 баромад намуда, дар он ҳадафҳои асосӣ ва афзалиятҳои рушди дарозмуҳлат дарҷ шудаанд. Муқаррар гаштани принципҳои рушди минбаъда – превентивӣ, индустриалӣ ва инноватсионӣ дар марҳилаи аввали татбиқи СМР-2030 дуруст будани самтгирии стратегиро собит намуд.

4. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар иҷлосияи нахустини Маҷлиси миллии Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон даъвати шашум дар соли 2020 иброз доштанд, ки имрӯз вазъи дар минтақа ва ҷаҳон бавучудода маорӯз пайваста водор менамояд, ки беш аз ҳар вақти дигар хушёр бошем, барои пойдории сулҳу субот, амнияти давлат, оромии ҷомеа ва пешрафти устувори иҷтимоию иқтисодии кишварамон ҳамаи имконият ва неруи мавҷудаи худро сафарбар намоем. Дар ин асно БМР 2021-2025 бо назардошти ҳадафу афзалиятҳои муайяннамудаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, имкониятҳои мавҷуда ва хатарҳои нав марҳилаи дуюми рушди дарозмуҳлати кишварро мушаххас менамояд, ки дар доираи он бо истифода аз захираҳои дохилӣ рушди устувор таъмин карда шуда, унсурҳои модели нави рушди устувор тақвият дода мешаванд.

5. Нишондиҳандаҳои асосии ҷараёни татбиқшавии Барномаи миёнамуҳлати рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020 (минбаъд - БМР 2016–2020) нишон дод, ки мо ба ҳадафҳо ва вазифаҳои миллии стратегии муайянгардида дар маҷмӯъ ноил гардидем ва заминаи мусоид барои рушди устувори минбаъдаи кишвар фароҳам оварда шудааст. Ҳамзамон, дар баробари дастовардҳо баъзе нишондиҳандаҳои алоҳидаи барномаи қаблӣ бо назардошти паёмади бухронҳои иқтисодии глобалӣ,

пахншавии пандемияи коронавирус, чой доштани мушкилоти геосиёсӣ, низоъҳои тичоратӣ ва таҳримҳои иқтисодӣ байни кишварҳо, тағйирёбии ноустувори нархҳо дар бозорҳои ҷаҳонӣ, паст шудани ғаёлнокии иқтисодӣ ва тағйирёбии иқлим дар сатҳи зарурӣ иҷро нагардиданд.

6. Дар самтҳои таъмини рушди босуботи иқтисодӣ, ҳамроҳсозии сиёсати макроиқтисодӣ, пешгирии таъсири манфии омилҳои беруна, гуногунсамтии (диверсификатсияи) истеҳсолоти ватанӣ ва иқтисоди миллӣ дар маҷмӯъ, баланд бардоштани рақобатпазирии он ва самаранок истифода бурдани сарчашмаҳои дохилии рушди иқтисодӣ бояд қарор гирад дода шаванд.

7. Ҳангоми таҳияи БМР 2021-2025 дастовардҳои рушди иҷтимоӣ иқтисодии кишвар дар солҳои охир ва таҷрибаи андӯхтаи банақшагирии миллии индикативӣ ба инобат гирифта шуда, дар он боз ҳам баланд бардоштани сатҳи сифати зиндагии мардум тавассути истифодаи самараноки захираву иқтидорҳои миллӣ бо назардошти тамоюлҳо ва имкониятҳои нави глобалӣ барои Тоҷикистон ҳамчун ҳадафи олии боқӣ мемонад. Дар ин давра тадбирҳои дар доираи ҳадафҳои стратегияи муайянгардида роҳандозӣ мегарданд, аз ҷумла:

- таъмини истиқлоли энергетикӣ ва самаранок истифода намудани неруи барқ;
- баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ ва таъдил додани мамлакат ба кишвари транзитӣ;
- таъмини амнияти озуқаворӣ ва дастрасии аҳоли ба ғизои хушсифат;
- саноатикунони босуръати мамлакат ва васеъ намудани шуғли пурмаҳсул.

8. Дар БМР 2021-2025 чораҳои зерин ҳамчун ҳадафҳо ва вазифаҳои афзалиятнок муайян карда шудаанд:

- баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳои миллӣ;
- рушди босуръати соҳаҳои воқеии иқтисодиёти миллӣ;
- устувор намудани асосҳои иқтисодиёти институтсионалӣ;
- рушди сармояи инсонӣ ва беҳтар намудани сифати хизматрасониҳои бахши иҷтимоӣ;
- ташкили ғазои мусоид барои ҷалби сармояи ватанию хориҷӣ;
- рушди минбаъдаи мутавозият минтақаҳои кишвар, ки самаранокии ислоҳоти иқтисодӣ ва дараҷаи ноил шудан ба ҳадафҳои стратегияи рушди миллиро арзёбӣ менамоянд.

9. Хусусияти муҳим ва фарқкунандаи БМР 2021-2025 аз барномаи пешинаи миёнамуҳлати рушд аз он иборат аст, ки таъбиқи ҳадафҳо, афзалиятҳо ва вазифаҳои дар он муқарраргашта дар амалишавии тадбирҳои зерин асос мегирад:

- тақвият бахшидани чораҳои пешгирикунанда дар шароити таъсири манфии падидаҳои бухронӣ ба иқтисодиёти ҷаҳон бинобар паҳншавии пандемияи бемории сироятии COVID-19;
- мушаххас намудани принсипи индустриалӣ дар ҷаҳорҷӯбаи ҳадафи нави миллии стратегӣ – саноатикунони босуръати кишвар, ки аз ҷониби

Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон эълон гардид;

- васеъ истифода кардани манбаъҳои дохилии рушд, ки ҳамчун омили асосии таъмини тараққиёти устувори минбаъдаи иқтисоди миллӣ дар давраи солҳои 2021-2025 хизмат хоҳад кард;

- фароҳам овардани заминаи мусоид барои таъсиси ҷойҳои нави корӣ ва таъмини шуғли пурмаҳсул;

- ташаккули иқтисоди рақамӣ барои тавсеаи принсипи рушди инноватсионӣ.

10. Мушаххасоти қайдгардида зарурати бозбинӣ ва дақиқсозии параметрҳои ҳадафҳои СМР–2030 ва индикаторҳоро барои мониторинги онҳо бо назардошти шароити имрӯзаи ҷаҳон, инчунин пешрафти кишвар дар самти расидан ба ҲРУ ва натиҷаҳои татбиқи БМР 2016 – 2020 ба миён овардааст.

11. Ҳадафҳо, афзалиятҳо ва вазифаҳои рушди кишвар барои панҷ соли минбаъда дар асоси дастуру ҳидоятҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки аз паёмҳояшон «Дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии ҷумҳурӣ» ва суҳанрониашон дар маҷлисҳои ҳукуматӣ, ҳангоми мулоқот бо кормандон ва намояндагони соҳаҳои гуногуни иқтисоди миллӣ, инчунин сафарҳои кориашон ба шаҳру ноҳияҳои кишвар бармеоянд, муайян карда шудаанд.

12. БМР 2021-2025 бо назардошти уҳдадорихои байналмилалӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста ба рӯзномаи асри XXI ва ҲРУ, инчунин низомнома ва тавсияҳои Ҳисоботи миллӣ оид ба ҷараёни татбиқи ҳуҷҷатҳои стратегии кишвар дар ҳошияи милликунонии ҲРУ ва Таҳлили молиявӣ барои дастгирии иҷрои ҲРУ таҳия карда шудааст.

2. СМР- 2030 ДАР ДАВРАИ АВВАЛИ ТАТБИҚ, ДАСТОВАРДҲО ВА САБАҚҲОИ АНДҶҲТА

§1. Татбиқи БМР 2016-2020: дастовардҳо, мушкилот ва тавсияҳо

13. Дар давраи аввали татбиқи СМР-2030 тадбирҳои андешидаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба амалишавии ҳадафҳои стратегии кишвар, ки аз ҷониби Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон муайян шуда буданд, равона гардид.

14. Дар кишвар ислоҳоти мушаххаси иқтисодӣ ва идоракунӣ роҳандозӣ гардида, ҳамоҳангсозии фаъолияти соҳаҳо ва истифодаи оқилонаи захираҳои дохилӣ аз рӯи имконият ва иқтидорҳои мавҷуда таъмин карда шуд.

15. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 дар самти тақвияти низоми идоракунӣ давлатӣ, рушди неруи инсонӣ, таъмини сифати рушди иқтисоди миллӣ, суботи молиявӣ, маъмурикунонии андоз, истифодаи оқилонаи захираҳои табиӣ, рушди инноватсионии бахши воқеии иқтисодиёт ва

саноатикунони босуръати кишвар дастовардҳои назаррас бо ҷалби сармояи ватанию хориҷӣ ислоҳоти зарурӣ гузаронида шуданд.

16. Роҳандозӣ ва татбиқи барномаҳои соҳавию минтақавӣ, идомаи азнавсозии инфрасохтори соҳаҳои воқеии иқтисодӣ ва таҳкими низоми молиявӣ дар давраи амалишавии БМР 2016-2020 имкон дод, ки суръати рушди устувори иқтисодӣ ба ҳисоби миёна дар сатҳи 7 фоиз таъмин гардад.

17. Дар мавриди афзоиши теъдоди миёнасолони аҳолии қобили меҳнат ба андозаи 1,9 фоиз сатҳи ҳамасолаи шуғли аҳоли танҳо 0,6 фоиз зиёд гардидааст, ки аз мавҷудияти шиддатнокӣ дар бозори дохилии меҳнат гувоҳӣ медиҳад. Дар соли 2019 афзоиши солони ММД аз нишондиҳандаи соли 2015 ба андозаи 1,32 маротиба ва ҳаҷми он ба ҳар сари аҳоли аз рӯи таносуби қобилияти харидорӣ 1,21 маротиба зиёд гардид, ки ба баланд шудани сатҳи зиндагии аҳоли мусоидат кард.

18. Сатҳи камбизоатӣ аз 31,3 фоиз дар соли 2015 то 26,3 фоиз дар соли 2019 ва сатҳи факри шадид аз 15,7 фоиз то 10,7 фоиз дар соли 2019 коҳиш ёфт. Дар ин давра паст шудани сатҳи камбизоатӣ дар ҳамаи минтақаҳои кишвар низ ба назар мерасад.

19. Дар соли 2019 сатҳи камбизоатӣ дар вилояти Суғд 15,4 фоиз, вилояти Хатлон 32,8 фоиз, ВМКБ 29,7 фоиз ва ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ 32,4 фоизро ташкил дод. Камбизоатӣ дар деҳот аз 35,2 фоизи соли 2015 то 30,1 фоиз дар соли 2019, дар шаҳрҳо аз 23,2 фоиз то 18,4 фоиз коҳиш ёфт.

20. Дарозумрии аҳоли дар ин давра 1,4 сол зиёд гардида, дар соли 2019-ум ин нишондиҳанда ба 75,2 сол (мардон 73,3 сол ва занон – 76,9 сол) расидааст.

21. Даромади пулии аҳоли дар соли 2019 нисбат ба соли 2015 ба ҳисоби номиналӣ 1,9 маротиба ва ба ҳисоби воқеӣ 1,2 маротиба афзоиш ёфта, дар соли 2019 ҳаҷми он 48 млрд. сомониро ташкил дод.

22. Дар натиҷаи татбиқи ҳадафҳои БМР 2016-2020 тариқи амалигардонии лоиҳаҳои иҷтимоӣ фаъли модару кӯдак давоми солҳои 2015-2019 мутаносибан 13,1 ва 26,9 фоиз кам карда шуд.

23. Мониторинги татбиқи БМР 2016-2020 нишон дод, ки фаъолияти сохторҳои давлатӣ дар давраи солҳои 2016–2019 бештар ба таъмини устувори рушд нигаронида шуданд.

§2. Тамоюлҳои асосӣ дар раванди татбиқи БМР 2016-2020

24. Чиҳати таҳкими неруи институтсионалӣ дар солҳои 2016-2020 дар кишвар барои ҳалли вазифаҳои афзалиятнок чиҳати баланд бардоштани самаранокии низоми идоракунии давлатӣ маҷмуи чорабиниҳо татбиқ гардиданд. Аз ҷумла, дар самти мукамалсозии механизмҳои институтсионалӣ комёбиҳои муайян ба даст оварда шуда, барои рушди муколамаи давлат ва бахши хусусӣ қадамҳои амалӣ гузошта шуданд. Дар ин давра, як қатор концепсияҳо, стратегияҳо ва барномаҳои давлатӣ, ки вазифаҳои муосир ва талаботи рушдро инъикос мекунанд, қабул шуданд. Соҳаҳои афзалиятнок ва тамоми минтақаҳои кишвар бо барномаҳои рушд

фаро гирифта шуданд. Фаъолияти мақомоти давлатӣ вобаста ба ташаккул додани низоми маҷмӯии банақшагирии стратегӣ ва ба роҳ мондани ҳадафҳои дарозмуҳлат ва миёнамуҳлат вусъат ёфт.

25. Барои таъмини ҳамоҳангӣ дар раванди татбиқи ҳадафҳои дарозмуҳлати рушди миллӣ мутобиқ ба ҲРУ дар назди Шӯрои миллии рушди назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон 13 гурӯҳи кории байниидоравӣ таъсис дода шудааст, ки вазифаи асосии онҳо аз таҳлили чараёни амалишавии барномаҳои соҳавӣ мувофиқи ҳадафҳо ва вазифаҳои афзалиятноки СМР - 2030 иборат мебошад.

26. Аз чониби Ҳукумати ҷумҳурӣ барои беҳтар намудани фазои соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ ислоҳоти назарраси институтсионалӣ анҷом дода шуд. Дар доираи татбиқи Барномаи дастгирии давлатии соҳибкорӣ барои солҳои 2012-2020 ҷиҳати тақвият бахшидани муколамаи давлат ва бахши хусусӣ дар сатҳи миллӣ ва минтақавӣ, мутобиқ намудани фазои сармоягузорию соҳибкорӣ ба талаботи меъёрҳои байналмилалӣ, шомил гардидани ҷумҳурӣ ба узвияти СУС, Конвенсияи СММ оид ба эътирофи қарорҳои судҳои арбитражи хориҷӣ, Конвенсияи Гаага оид ба тайъиди қонунигардонии ҳуҷҷатҳои расмӣ хориҷӣ, хусусигардонии моликияти давлатӣ, таъмини дастрасӣ ба воситаҳои молиявӣ, инфрасохтори рушди соҳибкорӣ, роҳандозии стандартҳои байналмилалии сифат ва беҳатарии маҳсулот ва муосиргардонии хизматрасониҳои давлатӣ ба соҳибкоруни сармоягузoron қорҳои мушаххас анҷом дода шуданд.

27. Дар раванди хусусигардонии моликияти давлатӣ ва амалигардонии лоиҳаҳои инфиродии таҷдиди субъектҳои монополияи табиӣ ва қорхонаҳои азими давлатӣ 90 фоизи дороиҳои давлатӣ ба бахши хусусӣ дода шуд.

28. Сиёсати давлатӣ дар соҳаи иқтисод ба дастгирии ҳаматарафаи ташаббуси бахши хусусӣ ва соҳибкорӣ равона гардида, дар ин самт ҷиҳати аз байн бурдани монеаҳои маъмурии сунъӣ ва таъмини шаффофияти меъёрҳои ҳуқуқӣ нисбат ба субъектҳои фаъолияти соҳибкорӣ қорҳои назаррас ба анҷом расонида шуд.

29. Дар ин самт қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳимоя ва дастгирии давлатии соҳибкорӣ» дар таҳрири нав, «Дар бораи созишномаи сармоягузорӣ», «Дар бораи шарикии давлат ва бахши хусусӣ», «Дар бораи низоми иҷозатдиҳӣ», «Дар бораи мораторияи санҷишҳои фаъолияти субъектҳои соҳибқории хурду миёна дар Ҷумҳурии Тоҷикистон», Консепсияи сиёсати давлатии ҷалб ва ҳимояи сармоягузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон, Барномаи дастгирии давлатии соҳибкорӣ барои солҳои 2012-2020 ва якҷанд стратегияву барномаҳои соҳавӣ қабул гардида, ба як қатор санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ тағйиру иловаҳо ворид қарда шуданд, ки ин барои ҷалби сармоя ва рушди фаъолияти соҳибкорӣ равона гардидааст.

30. Бо қарорҳои Ҳукумати ҷумҳурӣ Нақшаи қорабиниҳо оид ба беҳтар намудани нишондиҳандаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳисоботи «Пешбурди соҳибкорӣ»-и Бонки Ҷаҳонӣ ва Нақшаи қорабиниҳо оид ба 300 рӯзи ислоҳот соли 2018 қабул шуданд, ки аз онҳо мутаносибан 70 ва 32 тадбир ҷиҳати боз ҳам беҳтар намудани фазои сармоягузорию соҳибкорӣ

мавриди амал қарор доранд. Аз ҷумла, бо мақсади содагардонии расмиёти бақайдгирии соҳибкорӣ Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бақайдгирии давлатии шахсони ҳуқуқӣ ва соҳибкорони инфиродӣ» қабул гардида, бақайдгирии давлатии фаъолияти соҳибкорӣ тибқи низоми «Равзанаи ягона» ба роҳ монда шуд, ки дар натиҷа шумораи сохторҳои бақайдгиранда аз 4 ба 1 адад ва муҳлати бақайдгирӣ аз 49 то 3-5 рӯз кам гардид.

31. Кумитаи андози назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон портали электронии хизматрасониҳо барои андозсупорандагонро роҳандозӣ намуда, тавассути он 36 намуди хизматрасониҳои электронӣ, аз ҷумла тартиби электронии пешниҳоди ҳуҷжатҳо барои бақайдгирии субъектҳои соҳибкорӣ, эълонии андозӣ ва ҳисоботдиҳӣ, пардохти андозҳо бо истифодаи кортҳои пардохтии миллӣ, МАСТЕР ва ВИЗА, баргардонидани андоз аз арзиши иловашуда ва дигар хизматрасониҳои машваратӣ иттилоотӣ ба роҳ монда шудааст.

32. Дар доираи ислоҳоти содагардонии низоми иҷозатдиҳӣ шумораи ҳуҷжатҳои иҷозатдиҳӣ то 56 адад коҳиш дода шуда, пешниҳоди 30 ғоизи ҳуҷжатҳои иҷозатдиҳӣ тариқи низоми электронӣ ба роҳ монда шуд. Барои таъмини дастрасии васеъ ба иттилооти зарурӣ дар бораи расмиёти гирифтани иҷозатнома ва литсензияҳо онлайн портали www.ijozat.tj таъсис дода шуд.

33. Барои гузаронидани ислоҳоти санҷишҳои фаъолияти субъектҳои хоҷагидор дар доираи қори Шӯрои Ҷамоҳангсозии фаъолияти мақомоти санҷишӣ шумораи мақомоти санҷишӣ аз 31 то 25 адад коҳиш дода шуд. Ҳадафи ниҳоии ислоҳот то 20 адад кам кардани шумораи мақомоти санҷишӣ мебошад.

34. Бо ташаббуси бевоситаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мухтарам Эмомалӣ Раҳмон дар ҷумҳурӣ моратория ба ҳама намуди санҷиши фаъолияти субъектҳои соҳибкорӣ дар соҳаҳои истеҳсоли то 1 январи соли 2021 эълон карда шуд, ки 1948 субъекти хоҷагидорро дар 24 соҳаҳои истеҳсоли фаро мегирад. Дар натиҷаи ислоҳот дар самти мазкур шумораи санҷишҳо аз 300 ҳазор санҷиш дар соли 2016 то 48 ҳазор санҷиш дар соли 2019, яъне 6 маротиба коҳиш ёфт.

35. Ҷиҳати таъмини дастрасии васеи соҳибкорон ва аҳоли ба хизматрасониҳои молиявӣ ва воситаҳои қарзӣ бюроҳои таърихи қарзӣ, феҳристи электронии гарави амволи манқул ва ғайриманқул ташкил ёфта, ислоҳоти босамари қонунгузори низоми созишҳои таъминшуда ҷиҳати тақвият бахшидани ҳуқуқҳои қарздорон татбиқ ва роҳандозии принципҳои идоракунии корпоративӣ амалӣ шуда истодааст. Ин ислоҳоти босамар боиси 113 зина баланд шудани мавқеи кишвар тибқи нишондиҳандаи дастрасӣ ба қарз ва мавқеи 11-умро ишғол намудани Тоҷикистон дар арзёбии байналмилалӣ ҳисоботи «Пешбурди соҳибкорӣ»-и Бонки Ҷаҳонӣ гардида, барои ҷорӣ гардидани технологияҳои муосири молиявӣ дар кишвари мо шароити мусоид фароҳам овард.

36. Дар доираи татбиқи ислоҳоти назаррас тадбирҳо дар самти такмили қонунгузорию соҳавӣ, рақамигардонию маҳзани маълумоти вазорату идораҳои давлатӣ, муосиргардонию хизматрасонию ба соҳибкорону аҳоли, таъсиси низомҳои миллии «Равзанаи ягона» барои бақайдгирии субъектҳои соҳибкорӣ, гирифтани иҷозат барои корҳои сохтмонӣ, пайваस्तшавӣ ба қувваи барқ, бақайдгирии амволи ғайриманқул, барасмиятдарории амалиёти содиротию воридотӣ ва транзитӣ ва роҳандозии расмиёти муस्ताқим дар речаи онлайн, коҳиш додани вақт ва хароҷоти пешбурди соҳибкорӣ амалӣ шуданд.

37. Бо мақсади амалигардонию чорабиниҳо оид ба ташкили фаъолият дар самти шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ, таҳкими неру, такмили ихтисос ва расонидани кумаки техникую методӣ чиҳати татбиқи лоиҳаҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ дар самти инфрасохтор ва хизматрасонию иҷтимоӣ муассисаи давлатии «Маркази татбиқи лоиҳаҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ» таъсис дода шуд. Айни замон тавассути механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ 5 лоиҳа дар самтҳои энергетика, нақлиёт, тандурустӣ, маориф ва обтаъминкунӣ бо маблағи беш аз 280 млн. сомонӣ амалӣ шуда истодааст. Ҳамзамон, дар ҳамкорӣ бо мақомоти марказӣ, мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ ва бахши хусусӣ нисбати 7 лоиҳа қорбарӣ рафта истодааст, ки дар давраи наздик мавриди амал қарор мегиранд.

38. МД «Фонди дастгирии соҳибкорӣ», ки соли 2013 таъсис ёфта буд, соли 2020 ба қорхонаи воҳиди давлатии Бонки давлатии саноатую содиротию «Саноатсодиротбанк» табдил дода шуда, чиҳати таҷдид ва таъсиси қоргоҳу қорхонаҳои истеҳсолӣ дар минтақаҳои ҷумҳурӣ ва мусоидат ба рушди истеҳсолоти воридотивазкунанда ва содироти молу маҳсулот то имрӯз 196 лоиҳаи тиҷоратии соҳибқорон ба маблағи 298 млн. сомонӣ, аз ҷумла 33 лоиҳаи тиҷоратии бонувони соҳибқорро ба маблағи 22 млн. сомонӣ, 19 лоиҳаи тиҷоратии соҳибқорони ҷавонро ба маблағи 47,4 млн. сомонӣ ва 171 лоиҳаи соҳибқорони навтаъсисро ба маблағи 171 млн. сомонӣ дастгирӣ намудааст.

39. Маблағҳои ҷудогардида ба соҳаҳои қорқарди маҳсулоти кишоварзӣ, истеҳсоли маҳсулоти қаннодӣ ва хӯроқворӣ, дузандагӣ, ҳунармандӣ, қорқарди пӯсту чарм ва истеҳсоли пойафзол, истеҳсоли мебел, хизматрасонию таълимӣ, истеҳсоли маводи доруворӣ, масолеҳи сохтмонӣ, таъсиси сардхона, қорқарди санги мармар ва гранити маҳаллӣ ва дигар соҳаҳо рост меояд.

40. Бо мақсади рушди сайёҳӣ ва самаранок истифода бурдани имқониятҳои мавҷуда дар ин самт дар доираи татбиқи Нақшаи чорабиниҳо оид ба беҳтар қардани муҳити сармоягузорӣ дар соҳаи туризм аз 3 майи соли 2014, №301 фурудгоҳҳои байналмилалӣ ҷумҳурӣ аз нав таҷдид ва ба истифода дода шуда, тартиби муस्ताқим пешниҳоди равонидҳои электронӣ ба сайёҳони байналмилалӣ қорӣ гардид. Мақомоти вақолатдори давлатӣ – Қумитаи рушди сайёҳии назди Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таъсис дода шуда, Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Барномаи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018 – 2020 ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сайёҳӣ» дар

таҳрири нав коркард ва қабул карда шуданд. Шӯрои ҳамоҳангсоз оид ба рушди сайёҳӣ ва шуъбаи сайёҳӣ дар назди мақомоти ҳифзи ҳуқуқ таъсис ёфт. Ҳамзамон, бо қарори дахлдори Ҳукумати кишвар ширкатҳои сайёҳии навтаъсис дар 5 соли аввали фаъолият аз андоз аз Ҷоида, воридоти ашё ва таҷҳизот барои бунёди инфрасохтори сайёҳӣ аз андоз аз арзиши иловашуда ва боҷи гумрукӣ озод гардиданд. То охири соли 2019 15 лоиҳаи инфрасохтори сайёҳӣ бо имтиёзҳои пешбинигардида фаро гирифта шуданд.

41. Қиҳати ҳимояву дастгирии фаъолияти соҳибкорӣ ва ҷалби сармоя аз ҷониби Ҳукумати кишвар дар ҷор соли охир дар соҳаҳои саноати сабук, кишоварзӣ, дорусозӣ, парандапарварӣ, ҷорводорӣ, сайёҳӣ ва дигар бахшҳои афзалиятнок иловатан 40 намуни имтиёзу сабукиҳо ҷорӣ карда шуданд.

42. Бо мақсади дастгирии соҳибкорони навтаъсис (стартапҳо) ва рушди соҳибқорӣ хурду миёна тавассути дастгирии методӣ, иттилоотӣ, машваратӣ ва омӯзишӣ соли 2018 муассисаи давлатии «Ташаккул ва рушди соҳибқорӣ Тоҷикистон» бо воҳидҳои минтақавӣ он дар шаҳрҳои Душанбе, Бохтар, Кӯлоб, Хучанд ва Хоруғ таъсис дода шуд.

43. Дастовардҳои ислоҳоти номбурдаи солҳои охир боиси ба 59 зина баланд шудани маҷеи Тоҷикистон дар арзёбии ҳисоботи «Пешбурди Соҳибқорӣ»-и Бонки Ҷаҳонӣ (аз маҷеи 165-ум дар соли 2015 ба 106-ум ҷой дар соли 2020) ва солҳои 2015 ва 2020 ба рӯйхати «Топ-10» кишвари ислоҳотгари беҳтарин шомил гардидани он замина гузошт. Баҳусус дар соли 2020 тибқи арзёбии ҳисоботи «Пешбурди соҳибқорӣ»-и Бонки Ҷаҳонӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон маҷеи худро ба 20 зина беҳтар намуд.

44. Аз соли 2017 инҷониб рейтингҳои кредитии соҳибхитиёрии кишвар аз ҷониби ширкатҳои байналмилалӣ рейтингӣ «Standard & Poor's» ва «Moody's Investors Service» дар сатҳи «В3 - бо дурнамои рушди устувор» ва «В - муътадил» арзёбӣ ва нигоҳ дошта мешавад. Ҷумҳурии Тоҷикистон аввалин бор дар таҷрибаи соҳибистиқлолии худ ба маблағи 500 млн. доллари ИМА евробонд интишор карда, ба бозори ҷаҳонии сармоя ворид шуд.

45. Ислоҳоти гузаронидашуда ба афзоиши мунтазами шумораи субъектҳои соҳибқорӣ хурду миёна аз 206,5 ҳазор адади соли 2015 ба 328 ҳазор адад дар соли 2020 мусоидат намуда, дар натиҷаи он имрӯз ҳиссаи бахши хусусӣ дар ММД 70 фоиз, дар таъмини шуғли аҳоли 68 фоиз ва даромадҳои андозӣ ба буҷети давлатӣ 80 фоизро ташкил медиҳад.

46. Дар натиҷаи ҷорӣ гардидани технологияҳои муосири молиявӣ дастрасии соҳибқорон ва аҳоли ба воситаҳои молиявӣ қарзии низомӣ бонкӣ мунтазам тавсеа ёфта, дар соли 2019 ҳаҷми қарзҳои пешниҳоднамудаи низомӣ бонкӣ ба иқтисодиёт 9,8 млрд. сомониро ташкил дод, ки нисбати соли 2013 30 фоиз зиёд аст. Дар 7 соли охир дар маҷмӯъ ба иқтисодиёт зиёда аз 55 млрд. сомонӣ, аз ҷумла барои рушди соҳибқорӣ зиёда аз 11 млрд. сомонӣ ҷудо карда шудааст.

47. Тибқи маълумоти оморӣ воридоти умумии сармоягузориҳои хориҷӣ дар ҳафт соли охир 60,9 млрд. сомониро ташкил додааст, ки аз он 26,5 млрд. сомонӣ сармоягузориҳои мустақим, 29,4 млрд. сомонӣ қарзҳои аз ҷониби

корхонаву ташкилотҳо чалбгардида ва 5 млрд. сомонӣ сармоягузори портфелӣ (евробондҳо) мебошанд.

48. Воридоти сармояи мустақими хориҷӣ дар ин давра асосан ба соҳаҳои омӯзиши геологӣ ва истихроҷи канданиҳои ғоиданок 11,3 млрд. сомонӣ, саноат 6,8 млрд. сомонӣ, алоқа 2,4 млрд. сомонӣ, хизматрасонии молиявӣ 1,6 млрд. сомонӣ, сохтмон 1,5 млрд. сомонӣ, кишоварзӣ 985 млн. сомонӣ, энергетика 599 млн. сомонӣ, маориф 461 млн. сомонӣ, сайёҳӣ 110 млн. сомонӣ, савдо 87 млн. сомонӣ ва дигар соҳаҳо 635 млн. сомонӣ равона шудааст.

49. Дар доираи созишномаҳои сармоягузори баимзорасонидашуда ба иқтисодиёти ҷумҳурӣ беш аз 10 млрд. сомонӣ сармояи мустақими хориҷӣ чалб карда шуда, 15 корхонаи пуриқтидори истеҳсоли сохта, ба истифода дода шуданд. Инчунин, дар ҳамкорӣ бо доираҳои соҳибкорӣ сармоягузори ватанӣ хориҷӣ омодагиҳо барои сохта ба истифода додани 11 корхонаи бузурги истеҳсоли дигар ба чалби беш аз 4 млрд. сомонӣ сармояи мустақими хориҷӣ, аз ҷумла корхонаҳои истеҳсоли ғӯшти чорво ва паранда дар ноҳияҳои Данғара ва Ёвон, коркарди маъдан дар ноҳияи Сангвор, истеҳсоли кубурҳои шишапластикӣ, таҷҳизоти барқӣ, нассочӣ ва халтаҳои полипропиленӣ, семент ва техникаи маишӣ дар шаҳри Душанбе идома доранд.

50. Дар баробари дастовардҳои қайдгардида нишондиҳандаи ҳиссаи сармоягузориҳои хусусӣ нисбат ба ММД дар соли 2019 4 фоизро ташкил дод, ки дар муқоиса ба нақшаи пешбиниғардида 6 банди фоизӣ ва соли 2015 як банди фоизӣ кам аст.

51. Вобаста ба ин ислоҳот дар соҳаи маъмурикунонии андоз, содағардонии расмиёт ва баланд бардоштани сифати хизматрасониҳои давлатӣ ба соҳибкорон, муосирғардонии низоми пешниҳоди иҷозатҳо ва иҷозатномаҳо, пайвастишавӣ ба шабакаи таъмини неруи барқ ва дигар шабакаҳои муҳандисӣ, бақайдгирии молу мулк, таъмини дастрасии осон ба қарзҳо, ҳалли масъалаҳои пардохтнопазирии корхонаҳо, расмиёти баррасии баҳсҳои тижоратӣ, расмиёти содиротию воридотӣ ва транзитӣ, таъмини иҷрои қарордодҳо ва дигар чорабиниҳои идомаи мантиқии ҳудро тақозо менамоянд.

52. Бо вучуди таҳия ва қабул гардидани як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, концепсияҳо ва барномаҳои соҳавии давлатӣ механизмҳои татбиқи амалии ҳуқуқ, таъмини волоияти қонун ва адолат ба мукамал намудан зарурат доранд.

§3. Баланд бардоштани рақобатпазирии иқтисоди миллӣ

53. Сохтори иқтисодии миллӣ дар давраи татбиқи БМР-2016-2020, бахусус дар қисми баланд бардоштани саҳми саноат дар рушди иқтисодиёт мукамал шуда, истифодаи самараноки маҳсулоти кишоварзӣ дар истеҳсолоти саноатӣ беҳтар гардид. Инчунин, бунёди коргоҳу корхонаҳои нави саноатӣ бо технологияҳои муосир барои истеҳсоли маҳсулоти ватанӣ

бо арзиши баланди иловашуда ва рақобатпазир дар бозорҳои минтақа ва ҷаҳон тақвият дода шуд.

54. Дар соли 2019 суръати рушди воқеии истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ аз нишондиҳандаи мақсадноки давраи миёнамуҳлат 1,5 маротиба афзуда, истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ 1,25 маротиба зиёд гардид ва тақрибан ба нишондиҳандаи мақсадноки соли 2015 баробар шуд.

55. Ҳиссаи саноат дар сохтори ММД ба ҳиссаи кишоварзӣ хеле наздик шуда, раванди ташаккулёбии иқтисоди саноатӣ – аграрӣ дар давраи аввали татбиқи СМР – 2030 оғоз ёфт. Бо эълон гардидани ҳадафи нави стратегӣ ба раванди саноатикунони кишвар суръат бахшида шуд. Саҳми истеҳсолоти саноатӣ дар болоравии иқтисодиёт аз натиҷаи ҷашмдошт гузашта, ҳиссаи он дар сохтори ММД–и кишвар дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 то 21,9 фоиз дар соли 2019 баланд гардид.

56. Ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ аз 14,2 то 27,6 млрд. сомонӣ ё 1,9 маротиба зиёд гардид. Шумораи миёнасолонаи ҳаёти истеҳсолоти саноатӣ аз 81,2 то 85,6 ҳазор нафар ё 5,4 фоиз афзоиш ёфт. Коркарди дохилии нахи пахта аз 4,9 то 20,9 ҳазор тонна ё беш аз 4 маротиба, ҳиссаи коркарди нахи пахта 4,3 маротиба (аз 6,1 фоиз то 26,1 фоиз) зиёд шуд. Истеҳсоли семент аз 1418 ҳазор то 4202 ҳазор тонна ё тақрибан 3 маротиба афзуд.

57. Шумораи корхонаҳои истифодакунандаи стандартҳои байналмилалӣ сифат ва брендҳои миллии шинохташуда зиёд гардида, воридоти баъзе маҳсулоти ниҳонии саноатӣ ва молҳои бесифат кам шуданд.

58. Афзоиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 32 фоизро ташкил дод, ки аз натиҷаи ҷашмдошти дар барнома пешбинишуда паст мебошад.

59. Коҳишёбии суръати афзоиши истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ бо як қатор сабабҳо, аз ҷумла то дараҷаи банақшагирифташуда аз худ нагардидани заминҳои қорам (азхудкунии заминҳои нав аз ҳисоби ҳамаи сарчашмаҳои маблағгузорӣ 1016 га), истифодаи ғайрмақсадноки заминҳои обӣ ва дар баъзе минтақаҳо аз гардиши кишоварзӣ боз мондани заминҳои таъиноти кишоварзӣ ба миён омад. Дар сохтори маҷмӯи маҳсулоти кишоварзӣ ҳиссаи растанипарварӣ нисбатан баланд боқӣ мемонад (69,5 фоиз дар соли 2019).

60. Афзоиши ҳаҷми истеҳсол ва воридоти маҳсулоти кишоварзӣ ва ҳамчунин даромадҳои аҳоли имкон доданд, ки калориянокии ғизоҳои истеъмолшаванда ба 1 нафар зиёд карда шаванд. Дар соли 2018 ин нишондиҳанда 2659 ккал/нафарро дар як шабонарӯз ба ҷои 2400 ккалорияи банақшагирифташуда ташкил дод.

61. Бухрони иқтисодию молиявӣ ва озуқаворию коммуникатсионие, ки дар натиҷаи паҳншавии пандемияи कोरोनाвирус дар ҷаҳон ба амал омадааст, зарурати тақвият додани чораҳо оид ба таъмини амнияти озуқавориро пеш овард. Дар натиҷа, дар Тоҷикистон манъи муваққатии содироти маҳсулоти ватании кишоварзӣ, ҳамаи намудҳои маҳсулоти ғалладонагӣ, лӯбиғӣ, орд ва гандум, биринҷ, тухм, картошка ва ҳамаи

намудҳои ғӯшт ҷорӣ карда шуда, дар ҳамаи минтақаҳои кишвар майдони кишти картошка васеъ карда шуд ва корҳо оид ба кишти такрорӣ зироатҳои кишоварзӣ тақвият дода шуданд.

62. Ҷиҳати таъмини фаъолияти муназзами тамоми соҳаҳои иқтисодиёт, махсусан кишоварзӣ, аз ҷумла таъсиси иқтидорҳои нав ва истеҳсоли маҳсулоти хушсифати кишоварзӣ, таъмини бозори истеъмолии кишвар бо маҳсулоти соҳа дар ҳамаи фаслҳои сол, махсусан зимистону баҳор бо истифодаи мақсадноки сардхонаву гармхонаҳо ва баланд бардоштани самаранокии заминҳо дар хоҷагиҳои ҷамъиятию аҳоли, гирифтани 3-4 ҳосил дар як сол, зиёд намудани нақшаи кишти зироатҳо, бахусус майдони кишти картошка то 40 фоиз ва майдони кишти такрорӣ аз ҳисоби ғалладонагиҳо, лубиёгиҳо ва ҷуворимакка то 60 фоиз корҳои назаррас ба анҷом расонида шуд.

63. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 ҳаҷми маҷмӯи маҳсулоти кишоварзӣ дар ҳамаи шаклҳои хоҷагидорӣ 1,25 маротиба, аз ҷумла растанипарварӣ 1,26 маротиба ва ҷорводорӣ 1,22 маротиба зиёд гардид.

64. Саршумори ҷорҳои шохдор дар ҳамаи шаклҳои хоҷагидорӣ ба андозаи 3,5 фоиз, саршумори ғӯсфанд ва буз 4,1 фоиз афзоиш ёфт. Шумораи тракторҳо тақрибан 3 маротиба (аз 9197 то 27540 адад) ва комбайнҳои ғалладарав 2,7 маротиба (аз 375 то 1024 адад) зиёд шуданд.

65. Дар ин давра шумораи мошинҳои пахтачин ва кӯракчин мутаносибан 26,8 фоиз ва 45,7 фоиз кам гардид, истеҳсоли ғалладонагиҳо 1,5 фоиз, аз ҷумла гандум 8,8 фоиз коҳиш ёфт.

66. Ҳаҷми корҳои иҷрошуда вобаста ба беҳтар кардани инфрасохтори обёрӣ ва беҳтар намудани ҳолати мелиоративии заминҳо ба нишондиҳандаҳои банақшагирифташудаи БМР 2016–2020 наздик гардиданд ва аз рӯи намудҳои корҳои алоҳида, ба монанди тоза кардани шабакаҳои захбурҳо ва тоза кардани низомҳои обтаъминкунӣ аз нишондиҳандаҳои соли 2015 баландтар мебошанд. Ҳолати мелиоративии 285 ҳазор га заминҳои киштшаванда беҳтар гардонид шуд. Дар баробари ин, ҳаҷми корҳо вобаста ба таъмири воситаҳои асосии табиноти истеҳсоли ва обёрӣ тамоюли камшавӣ доранд.

67. Ба натиҷаҳои ҷашмдошти БМР 2016-2020 ҷорӣ намудани идоракунии ҳамгириёнаи захираҳои об (минбаъд - ИҲЗО) ва ба роҳ мондани идоракунӣ на дар ҳудудҳои маъмурӣ, балки дар ҳудудҳои гидрологӣ мансуб мебошанд.

68. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи ИҲЗО, заминаҳои ҳуқуқиро мукамал гардонид, «Барномаи ислоҳоти соҳаи оби Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2025» – ро тасдиқ намуд. Маҷлиси миллии Маҷлиси олии кишвар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таъминот бо оби нӯшокӣ ва тақсимоти об» - ро дар таҳрири нав қабул намуд ва дар асоси он лоиҳаи Стратегияи миллии оби Ҷумҳурии Тоҷикистон барои то соли 2030 омода гардид. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 вобаста ба таҷдиди истгоҳҳои барқӣ, паст кардани талафоти неруи барқ, таъсис додани корхонаҳо оид ба истеҳсоли лампаҳои каммасраф ба миқдори 1,2 – 1,5 млн.

дона дар як сол корҳои муайян иҷро карда шуданд. Иқтидорҳои содироти кишвар афзун гардида, ШСХК «Барқи Тоҷик» ҳамасола беш аз 2500 млн. кВт/соат неруи барқ содирот менамояд.

69. Дар ҷаҳорҷӯбаи Консепсияи рушди баҳши энергетика то соли 2030 (10/10/10/10), дар давраи солҳои 2016-2020 иқтидори истеҳсоли баҳш аз 5600 МВт дар солҳои 2015-2016 то 6100 МВт дар соли 2019 аз ҳисоби ба қор даровардани МБГ- 2 (300 МВт) ва ду агрегати НБО Роғун (200 МВт) зиёд карда шуд.

70. Дар моҳи март соли 2018 лоиҳа оид ба паст кардани талафоти неруи барқ дар вилояти Суғд мавриди амал қарор дода шуд, ки дар натиҷаи он талафоти неруи барқ дар шабакаҳои шаҳри Хучанд аз 24 фоиз то 9,5 фоиз кам гардид. Татбиқи чунин лоиҳаҳо марҳила ба марҳила дар тамоми қаламрави кишвар идома меёбад.

71. Барои пурра таъмин намудани соҳаҳои иҷтимоӣ ва иқтисодӣ чумхурӣ бо ангишт истихроҷи он дар чумхурӣ зиёда аз 2 млн. тоннаро ташкил дод, ки нишондиҳандаи аз ҳама баландтарин дар таърихи Тоҷикистон ба ҳисоб меравад.

72. Дар се соли охир дар тамоми ҳудуди Тоҷикистон бо назардошти ноҳияҳои дурдаст дар фаслҳои тирамоҳу зимистон таъмини мунтазами неруи барқ ба роҳ монда шуд. Айни замон, таҷдиди як қатор НБО – ҳои кишвар – Норақ, Сарбанд ва Қайроқум идома доранд.

73. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади беҳтар намудани вазъи молиявӣ идоракунӣ ва шаффофияти фаъолияти ШСХК «Барқи Тоҷик» ислохотро ҷиҳати таҷдиди он ба роҳ монд. Ҳамин тариқ, ҷамъиятҳои алоҳида оид ба истеҳсол, интиқол ва тақсими неруи барқ ва операторони бозори неруи барқ таъсис дода шуданд.

74. Тадбирҳои анҷомдодашуда дар самти таъмини истиқлолияти энергетикӣ кишвар барои дар арзёбии байналмилалӣ оид ба дастрасӣ ба қувваи барқ мавқеи 2-юмро ишғол намудани Ҷумҳурии Тоҷикистон мусоидат намуданд.

75. Дар чор соли аввали татбиқи БМР 2016-2020 ҳаҷми хизматрасонии ҳамагуна намудҳои нақлиёт, аз ҷумла автомобилӣ, ҳавоӣ ва роҳи оҳан бемайлон афзоиш ёфт. Ҳамзамон бо ин, дар соҳаи нақлиёт таъмини суръати баланди афзоиши ҷалби сармоя аз буҷети давлатӣ ва воситаҳои ҷалбшуда асосан барои сохтмон, таҷдид ва таъмири ҷорию капиталии роҳҳои автомобилгард имконпазир гардид.

76. Дар солҳои 2016-2020 зиёда аз 480 км роҳҳои аҳамияти байналмилалӣ, ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ сохта ва ё азнавсозӣ карда шуда, таҷдиди 188,5 км роҳҳо, аз ҷумла роҳи автомобилгарди Душанбе - Бохтар (94 км), қисмати роҳи автомобилгарди Хучанд - Исфара (4,7 км), роҳи автомобилгарди Кӯлоб – Қалъаи Хумб, минтақаи Кӯлоб - Ш. Шохин (32 км) ва Шкев – Қалъаи Хумб (26 км), минтақаи Қурбоншаҳид - Темурмалик (31,8 км) оғоз гардиданд. Инчунин, дар панҷ соли охир аз ҷониби соҳибкорон ва аҳли ҷамоатчигӣ ҳамагӣ 3676 км роҳҳои аҳамияти ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ ва 208 адад пул бо дарозии 2615 метр таъмир ва азнавсозӣ карда шуд.

77. Барои нигоҳдории роҳҳо ва ба роҳ мондани боркашонии байналмилалӣ дар ВМКБ, вилоятҳои Суғду Хатлон ва минтақаи Рашт 304 адад таҷҳизот ва техника, 1528 адад автомобилҳои боркаш харидорӣ карда шуданд.

78. Сохтмон ва таҷдиди роҳҳо тибқи стандартҳои байналмилалӣ ба беҳтар шудани сифати роҳҳо оварда расонид, ки дар натиҷа Тоҷикистон нисбат ба соли 2015 мавқеи худро дар раддабандии байналмилалӣ Форуми ҷаҳонӣ иқтисодӣ аз рӯи нишондиҳандаи сифати инфрасохтори роҳ ба 32 банд беҳтар намуда, мавқеи 50-ум ва аз рӯи самаранокии хизматрасонии роҳи оҳан мавқеи 37-умро дар байни 141 кишвари ҷаҳон ишғол намояд.

79. Дар давоми солҳои 2016-2019 барои таъмири роҳи оҳан зиёда аз 215 млн. доллари ИМА (бо дар бар гирифтани корҳо вобаста ба иваз намудан ва бардоштани релсҳо) ҷудо карда шуда, зиёда аз 486 км роҳ таъмир гардид. Дар ин давра, ҳаҷми боркашонӣ тавассути терминалҳои наздисарҳадӣ ба ҳисоби миёна 20,8 фоиз зиёд шуд. Чораҳои қабулгардида барои рушди инфрасохторҳои авиатсияи граждани имкон дод, ки ҳаҷми боркашонӣ ва мусофиркашонӣ дар фурудгоҳи байналмилалӣ Душанбе мувофиқан ба 1,0 ва 1,1 фоиз ва фурудгоҳи байналмилалӣ Хучанд ба 13,0 фоиз ва 2,0 фоиз зиёд карда шаванд.

80. Бо вучуди 19 зина беҳтар шудани мавқеи Тоҷикистон дар раддабандии байналмилалӣ оид ба самаранокии логистика (Logistics Performance Index, LPI) нисбат ба соли 2016 кишвари мо дар байни 160 кишвари ҷаҳон танҳо дар ҷои 134-ум қарор дорад. Ин ҳолат оид ба ҳанӯз нокифоя будани сатҳи рушди шабакаи нақлиётӣ – логистикӣ шаҳодат дода, зарурати идомаи мантиқии тадбирҳоро дар ин самт тақозо менамояд.

81. Зиёда аз ин, аз ҳисоби таъсири пандемияи COVID-19 баҳши нақлиёт дар нимсолаи аввали соли 2020 дар ҳаҷми 132 млн. сомони хисорот дида, шумораи нуктаҳои наздисарҳадӣ, ки тавассути онҳо таҳвили бор ва мусофирон дар самтҳои байналмилалӣ ба роҳ монда мешаванд, аз 18 то 6 воҳид кам гардид.

82. Дар доираи тадбирҳои пешбинишуда терминалҳои наздисарҳадии байналмилалӣ боркашонӣ дар ноҳияҳои Мурғоби ВМКБ, Қарамиқи ноҳияи Лахш, шаҳри Душанбе, ҚДММ «Дустӣ» дар шаҳри Турсунзода ба маблағи 150 млн сомони (15,0 млн. доллари ИМА) сохта ба истифода дода шуд.

83. Ҳоло сохтмони терминалҳои наздисарҳадии «Саразм» дар шаҳри Панҷакент, «Патар» ва «Равот» дар шаҳри Конибодом, «Навбунёд» дар ноҳияи Ашт, «Куштегирмон» дар ноҳияи Спитамен, «Зафаробод», «Ҳавотог» ва «Ҳаштҷак» дар ноҳияи Зафаробод идома доранд.

84. Бунёди терминалҳои наздисарҳадӣ ба афзоиши ҳаҷми боркашонӣ ва мусофиркашонӣ мусоидат намуд.

85. Агар дар соли 2015 тавассути терминалҳои наздисарҳадӣ бо назардошти транзит 1126,5 ҳазор тонна бор кашонида шуда бошад, пас дар соли 2019 ҳаҷми боркашонӣ бо назардошти транзит ба 2001,5 ҳазор тонна расонида шудааст, ки ин дар муқоиса ба соли 2015 ба андозаи 875,1 ҳазор тонна ё 77,7 фоиз зиёд аст. Инчунин, боркашонии вориdotию содиротӣ низ

ба андозаи 90,4 фоиз зиёд шуда, аз 814,3 ва 231,8 ҳазор тоннаи соли 2015 ба 911,7 ва 1080,4 ҳазор тонна дар соли 2019 расонида шуд.

86. Афзоиши ҳачми боркашонӣ аз он шаҳодат медиҳад, ки хизматрасониҳо дар ин самт беҳ шуда, бехатарии ҳаракат таъмин гардидааст ва дар натиҷа муҳлати расонидани борҳо кӯтоҳ гардидааст.

87. Ба ҳисоби миёна ҳачми боркашонӣ тавассути терминалҳои наздисарҳадӣ дар чор соли охир 20,8 фоиз афзоиш ёфтааст.

88. Дар натиҷа ба кишвар муяссар гардид, ки ҳаракати нақлиёт дар роҳҳои дохилӣ дар тамоми фаслҳои сол таъмин карда шуда, барои баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ қадамҳои устувор гузошта шаванд.

89. Идома додани тадбирҳо пеш аз ҳама дар соҳаи рушди нақлиёти чамбъиятӣ тавассути таъсис додани марказҳои логистикӣ аҳамияти ҷумҳуриявирошта, сохтмони терминалҳои наздисарҳадӣ, харидорӣ намудани воситаҳои нақлиёт барои боркашонии байналмилалӣ, сохтмони паркҳои троллейбусҳо, шабакаҳои боркаш ва зеристгоҳҳо дар шаҳрҳои калон зарур аст.

90. Айни замон, зиёда аз 95 фоизи аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба алоқаҳои мобилӣ дастрасӣ доранд. Шумораи умумии мизочони шабакаҳои алоқа зиёда аз 12 млн. нафарро ташкил медиҳанд, ки аз ин шумора 6,8 млн мизочони фаъол буда, ба 100 шаҳрванди кишвар 78 телефони фаъол рост меояд. Шумораи истифодабарандагони интернет 2,9 млн. нафар ва шумораи истифодабарандагони алоқаи мобилӣ 6,7 млн. нафарро ташкил медиҳад.

91. Тибқи раддабандӣ ва шохиси байналмилалӣ ҳукумати электронӣ кишвар дар муқоиса бо давлатҳои Осиёи Марказӣ нисбатан ҷои поёнро ишғол менамояд. Дар соли 2020 Тоҷикистон мавқеи худро дар раддабандӣ ва шохиси рушди ҳукумати электронӣ нисбат ба соли 2016 ҳамагӣ 6 банд беҳтар намуд.

92. Иҷрои чорабиниҳои дар БМР 2016-2020 муқарраргардида барои муттаҳид кардан ва солимгардонии низоми бонкӣ ба кам шудани шумораи зиёда аз 60 фоизи ташкилоти қарзӣ, яъне гузариш аз шумора ба сифат оварда расонида, устувории молиявии онҳоро беҳтар намуд. Қабули санадҳои меъёрии ҳуқуқии нав оид ба мутобиқ намудани фаъолияти ташкилоти қарзӣ тибқи талаботи Базел 2 вобаста ба меъёрҳои кифоягии сармоя, гурӯҳбандии дороиҳо ва идоракунии хавфҳо, ҷорӣ намудани технологияҳои муосири хароҷоти ҳисоботи ғайринақдӣ бо назардошти банкингӣ мобилӣ, интернет – банкинг, QR – рамз ва интиқоли электронии пул бо мақсади зиёд кардани ҳиссаи ҳисобҳои ғайринақдӣ амалӣ карда шуд.

93. Дар низоми бонкӣ меъёри кифоягии сармоя то 19,9 фоиз афзуд, дар охири соли 2019 нишондиҳандаҳои пардохтпазирии кутоҳмуддати низоми бонкӣ 67,4 фоизро ташкил намуд, афзоиши даромаднокии сармояи ташкилоти қарзӣ аз 21 фоиз то 28,8 фоиз таъмин гардид, меъёри фоизи қарзҳои пешниҳодшуда бо асъори милли аз 24,98 фоиз то 22,81 фоиз паст шуд, сатҳи долларкунонӣ, аз ҷумла таносуби уҳдадориҳои асъорӣ ба уҳдадориҳои умумӣ аз 67,1 фоиз то 46,7 фоиз паст ва ҳиссаи қарзҳо бо

асъори хориҷӣ дар маҷмӯи қарзҳои пешниҳодшуда аз 63,8 фоиз то 50,5 фоиз кам гашт.

94. Таносуби қарзҳои ғайрифавол дар маҷмӯи қарзҳои пешниҳодшуда аз 47,6 фоиз то 27,0 фоиз паст карда шуд. Ҳаҷми қарзҳои таснифшуда дар солҳои 2016-2019 ба андозаи 2,9 млрд. сомонӣ коҳиш ёфт.

95. Дар баҳши суғуртавии бозори молиявӣ афзоиши ҳаҷми мукофотҳои суғуртавӣ 1,9 маротиба, яъне аз 118,2 млн. сомонӣ дар 2016 то 234,2 млн. сомонӣ дар соли 2019 ва ҳамчунин афзоиши ҳиссаи пардохтҳои суғуртавӣ нисбат ба ММД аз 0,21 фоиз дар соли 2016 то 0,30 фоиз дар соли 2019 мушоҳида мегардад. Дар натиҷаи татбиқи стратегияю барномаҳои рушди низоми бонкӣ ва гузариш ба низоми нави ҳадафгирии таваррум сатҳи таваррум дар доираи 7 ± 2 муътадил нигоҳ дошта шуд.

96. Бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 21 июни соли 2018, №331 Шӯрои миллии суботи молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун мақоми байнидоравии доимоамалкунандаи машваратӣ таъсис дода шуд, ки мақсади фаъолияти он баррасии масъалаҳои таъмини суботи молиявӣ, ошкор намудани хавфҳо дар низоми молиявӣ ва пешниҳоди тадбирҳои баҳри коҳиш додани хавфҳо ба ҳисоб меравад.

97. Дар самти рушди инфрасохтори баҳши молиявӣ қонунгузории низоми созишҳои таъминшуда такмил дода шуда, феҳристи электронии гарави амволи ғайриманкул ва аввалин биржаи фондӣ таъсис ёфт ва барои иштирокчиёни амалиёт бо қоғазҳои қимматнок имтиёзҳои андозӣ пешниҳод гардиданд, ки барои ҷалби сармояи ватанӣ ва хориҷӣ заминаҳои мусоид фароҳам меоранд.

98. Ба пешравиҳои назаррас нигоҳ накарда ҳадафи баҳши молиявӣ чиҳати таъмини маблағгузории иқтисодӣ то 40-45 фоизи ММД, аз ҷумла аз ҳисоби афзоиши қарзҳои бонкӣ то 30-35 фоизи ММД ва захираҳои бозори қоғазҳои қимматнок то 10-15 фоизи ММД иҷро нагардидааст. Ҷунончи, ба ҳолати охири соли 2020 таносуби ҳаҷми қарзҳои додашудаи низоми бонкӣ ба иқтисоди миллии нисбат ба ММД-и кишвар 13 фоизро ташкил дода, миқёси фарогирии аҳоли бо хизматрасонии бонкӣ ва ҳифзи ҳуқуқи пасандоздорону сармоягузoron ҳанӯз нокифоя мебошанд.

99. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 ҳаҷми содирот нисбат ба ММД аз 12,9 фоиз дар соли 2016 то 14,5 фоиз дар соли 2020 ва ҳиссаи содирот дар гардиши савдои хориҷӣ аз 20,6 фоиз дар соли 2015 то 26 фоиз дар соли 2020 афзоиш ёфт.

100. Ҳиссаи воридот дар гардиши савдои хориҷӣ аз 79,4 фоиз то 74 фоиз кам карда шуд ва дар ин давра содироти молу маҳсулот аз 890,6 млн. доллари соли 2015 ба 1174,4 млн. доллар дар соли 2019 ё 1,3 маротиба зиёд карда шуда, номгӯи молҳои содиротӣ аз 342 то 452 афзоиш ёфт.

101. Ҳарчанд тавозуни савдои хориҷии кишвар манфӣ боқӣ мемонад, вале тамоюли коҳишёбии ҳаҷми воридот нисбат ба содирот аз 3,9 маротиба дар соли 2015 то 2,9 маротиба дар соли 2020 ба қайд гирифта шудааст. Дар натиҷаи тадбирҳои андешидашуда ва татбиқи имтиёзҳои фискалӣ дар

чумхурӣ талаботи бозори дохилӣ таъмин ва сохтори содирот ботадрич васеъ гардид.

102. Дар қатори алюминийи аввалия, нахи пахта, сабзавоту мева, ба сохтори содирот маъданҳо, семент, қувваи барқ, маҳсулоти тайёр аз пахта, шохӣ, пӯстҳои коркардшуда, гӯшти мурғ, лулаҳои пластмасӣ, маҳсулот аз металлҳои сиёҳ ва ғайраҳо илова гардид, ки дар солҳои қаблӣ ҳаҷми ночиз доштанд ё қариб содирот карда намешуданд.

103. Бақияи хизматрасониҳо дар савдои хориҷӣ мусбат гардида, хизматрасониҳои мусофиркашонӣ тавассути тайёра ва хизматрасониҳо оид ба коркарди дуҷумдараҷаи ашёи хоми филизӣ афзоиш ёфтанд. Дар панҷ соли охир шумораи корхонаҳои муштараки амалкунанда бештар аз 2 маротиба зиёд гардида, ҳаҷми маҷмӯи сармоягузориҳои хориҷии ҷалбшуда 1,3 маротиба афзуданд.

104. Бо мақсади дастгирии институтсионалӣ ва ҳавасмандсозии фаъолияти берунии иқтисодӣ дар чумхурӣ Агентии содироти назди Ҳукумати Чумхурии Тоҷикистон, корхонаи воҳиди давлатии бонки саноативу содиротии Тоҷикистон «Саноатсодиротбонк» ва Идораи миллии хизматрасонӣ дар назди Палатаи савдо ва саноати Чумхурии Тоҷикистон таъсис дода шуданд. Барои ҳалли вазифаҳои гузошташуда дар БМР 2016-2020 «Барномаи давлатии мусоидат ба содирот ва воридотивазкунанда дар Чумхурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020» қабул гардида, дар доираи он як қатор корҳои назаррас ба анҷом расонида шудаанд. Аз ҷумла, рӯзи 1 сентябри соли 2020 Равзанаи ягонаи барасмиятдарории амалиёти содиротию воридотӣ ва транзитӣ дар Чумхурии Тоҷикистон расман ба фаъолият оғоз намуд. Инчунин, Портали савдои Тоҷикистон, ки таҷрибаи нахустин дар байни кишварҳои Осиёи Марказӣ ба ҳисоб меравад, 26 апрели соли 2019 расман ифтитоҳ гардида, ба соҳибкорони ватанӣ ва хориҷӣ имкони дастрасӣ ба маълумот оид ба ҳуҷҷатгузории содирот ва воридоти мол, созишномаҳои байналмилалӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқии танзимкунандаи савдо ва хизматрасониро фароҳам оварда, айни замон вобаста ба 53 гурӯҳи молӣ, 46 расмиёти молу маҳсулоти содиротию воридотӣ, ки 1973 қадам, 133 қонуну қоидаҳо ва 306 ҳуҷҷатҳоро дар бар мегиранд, маълумот оварда шудааст.

105. Ба татбиқи Равзанаи ягонаи амалиёти содиротию воридотӣ ва транзитӣ суръат бахшида, масъалаҳои низоми умумии бархурдории имтиёзҳои GSP +, долонҳои сабз, марказҳои логистикӣ тадричан амалӣ шуда истодаанд. Ҳамзамон, чиҳати зиёд намудани содироти молу маҳсулоти ватанӣ, таъмини рақобатпазирӣ ва дарёфти бозорҳои нав қарори Ҳукумати Чумхурии Тоҷикистон «Дар бораи меъёрҳои бочҳои гумрукии воридотии Чумхурии Тоҷикистон» ба тасвиб расид, Агентии содироти назди Ҳукумати Чумхурии Тоҷикистон таъсис дода шуда, бо қарорҳои Ҳукумати Чумхурии Тоҷикистон Низомномаи намояндагӣҳои тичоратӣ, меъёрҳои тавсиявии физиологии истеъмолӣ маҳсулоти асосии озуқаворӣ ба ҳар сари аҳоли, Нақшаи чорабиниҳо оид ба кам кардани вақт ва хароҷоти субъектҳои фаъолияти иқтисодии хориҷӣ барои содирот, воридот ва

транзити молҳо, меъёрҳои андози аксизӣ барои баъзе молҳои дар Ҷумҳурии Тоҷикистон истеҳсолшаванда ва ба Ҷумҳурии Тоҷикистон воридшаванда қабул карда шуданд.

106. Бо мақсади дастгирии истеҳсолоти ватанӣ тавассути истифодаи чораҳои ғайритарифӣ Барномаи беҳатарии маҳсулоти озуқавории Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2019-2023, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таъмини аҳоли бо маҳсулоти хӯроквории ғанигардонидашуда» қабул гардида, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи карантин ва муҳофизати растаниҳо» аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон маъқул доништа шуд. Бо вучуди корҳои анҷомдодашуда, на ҳамаи чорабиниҳои банақшагирифташудаи бахшҳои дахлдори БМР 2016 – 2020 бо сабабҳои тағйир ёфтани вазъи бозори ҷаҳонӣ, низоъҳои тичоратӣ ва таҳримҳои иқтисодӣ байни кишварҳои абарқудрат, чораҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соҳаи тичорати кишвар, коҳиш ёфтани нарх ва талабот ба маҳсулоти асосии содиротӣ, дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монда нашудани ҳаҷми истеҳсол, воридотивазкунӣ, содирот, маблағгузорӣ, ташкили инфрасохтори логистикӣ банду баст ва кластерҳои содиротӣ, нокифоягии маблағҳои гардишии корхонаҳо, фоизи нисбатан баланди қарзи бонкӣ иҷро гардиданд. Тавре аз таҳлилҳо бармеояд, ҳанӯз нахи пахта то 30 фоиз, алюминийи аввалия то 7 фоиз ва сабзавоту мева то 3 фоиз коркард шуда, боқимонда дар шакли ашёи хом содирот карда мешавад.

107. Таҷҳизоти як қатор корхонаҳои навтаъсис аз ҷиҳати ҷисмонӣ ва маънавӣ кӯҳнашуда буда, ба самаранокии истеҳсоли маҳсулоти ба содирот нигаронидашуда ва ё воридотивазкунанда таъсири манфӣ мерасонанд.

108. Ҳанӯз масъалаи ташкили истеҳсолоти маҳсулоти ниҳонии дорои арзиши баланди изофашуда дар доираи кластерҳои содиротӣ ба пуррагӣ ҳалли худро наёфтааст. Ҳамзамон, дар шаҳру ноҳияҳои кишвар масоҳатҳои истеҳсолии бекорхобида зиёданд, ки ба ин ё он корхонаи хусусӣ ё давлатӣ тааллуқ дошта, солҳои зиёд истифода намешаванд.

109. Ҳоло ҳам барои субъектҳои фаъолияти иқтисодӣ хориҷӣ дастрас набудани марказҳои муосири логистикӣ вобаста ба банду баст, ҳамлу нақл, дарёфти бозори фурӯш ва дигар хизматрасониҳои маркетингӣ мушкилоти асосии содирот боқӣ мемонанд.

110. Мавҷудияти воридоти ғайрирасмӣ ҳоло ҳам ба сатҳи амалишавии сиёсати воридотивазкунӣ ва Ҷумҳурии Тоҷикистон молистеҳсолкунандагони ватанӣ таъсири манфӣ мерасонад.

111. Идомаи ислоҳот дар ин самт бояд ба беҳтар намудани сохтори содироту воридот бо бартарии содироти маҳсулоти дорои арзиши баланди иловашуда, рушд ва тавсеаи истеҳсолоти ба содирот нигаронидашуда, дарёфти бозорҳои нави фурӯши маҳсулоти ватанӣ, ташаккул ва рушди кластерҳо барои коркарди пурраи ашёи хом, дастрасӣ ба воситаҳои молиявӣ, бунёди марказҳои логистикӣ, рушди соҳаи хизматрасонӣ, маҳсусан, хизматрасониҳои сайёҳӣ, мукамалсозии механизми баланд бардоштани сифати хизматрасониҳои гумрукӣ, рушди устувор ва бисёрсамтии равандҳои ҳамгирӣ нигаронида шавад.

§4. Рушди сармояи инсонӣ

112. Таъмини шароити арзандаи зиндагии ҳар як шаҳрванди кишвар яке аз ҳадафҳои асосии БМР 2016-2020 ба ҳисоб рафта, корҳои назарраси дар ин самт ба анҷомрасонидашуда имкон дод, ки сатҳи иҷтимоии аҳоли бехтар гардад.

113. Аз рӯи маълумоти расмӣ давомнокии пешбиниамудаи умр пас аз таваллуд аз 73,5 (аз ҷумла мардон 71,7 ва занон 75,5) сол дар соли 2015 ба 75,0 сол, аз ҷумла мардон 73,3 сол ва занон 76,9 сол дар соли 2020 расидааст, ки болоравии ин нишондиҳанда аз бехтар шудани шароити зиндагӣ ва хизматрасониҳо ба аҳоли дарақ медиҳад.

114. Дар соли 2020 хароҷоти бучети давлатӣ ба хароҷоти ғайриасосии соҳаҳои иҷтимоӣ 15,4 фоизро ташкил дод, ки дар муқоиса ба соли 2015 ба андозаи 2,3 банди фоизӣ зиёд шудааст.

115. Шуғли пурмахсул яке аз ҳадафҳои фарогири стратегии кишвар буда, дар ин давра барои таъмини он як қатор санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва барномаҳои дахлдор, аз ҷумла Созишнома байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Давлати Қатар оид ба танзими қувваи корӣ бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 7 октябри соли 2019, №494 ва Созишномаи байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Ҳукумати Федератсияи Россия дар бораи ҷалби муташаккилонаи шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон барои баамалбарории фаъолияти муваққатии меҳнатӣ дар қаламрави Федератсияи Россия бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 12 декабри соли 2019, №614, инчунин Барномаи маҷмӯии паст кардани сатҳи шуғли бақайдгирифтанашуда (ғайрирасмӣ) барои солҳои 2019 - 2023, Барномаи давлатии мусоидат ба шуғли аҳоли барои солҳои 2018 – 2019 ва ғайраҳо қабул ва мавриди амал қарор дода шуданд.

116. Дар давоми панҷ соли татбиқи БМР 2016-2020 дар маҷмӯъ 654,7 ҳазор ҷойи нави корӣ, аз ҷумла 300 ҳазор доимӣ, 166,2 ҳазор муваққатӣ ва 160,2 ҳазор мавсимӣ таъсис дода шуданд.

117. Танҳо дар соли 2019 аз рӯи маълумоти расмӣ оморӣ 69,9 ҳазор ҷойи кории доимӣ таъсис дода шудааст, ки дар муқоиса ба соли 2015 аз рӯи нишондиҳандаи мазкур 8,4 ҳазор ҷойи кории доимӣ зиёд мебошад.

118. Дар солҳои 2015-2019 тамоюли мусбати афзоиши шумораи аҳолии аз ҷиҳати иқтисодӣ фаъол ба мушоҳида мерасад. Афзоиши миёнасолонаи аҳолии аз ҷиҳати иқтисодӣ фаъол 0,6 фоизро ташкил дода, суръати нисбатан баланди онҳо дар соҳаи сохтмон, маориф ва саноати коркард таъмин гардид.

119. Таҳлил нишон медиҳад, ки танҳо аз се як ҳиссаи ҷойҳои нави корӣ доимӣ буда, бештари ҷойҳои корӣ мавсимӣ ва муваққатӣ ба ҳисоб мераванд, ки барои баланд бардоштани ҳавасмандии иштироки аҳолии қобили меҳнат дар бозори меҳнат ва кам кардани шуғли ғайрирасмӣ нокифоя мебошанд.

120. Афзоиши маҳсулнокии меҳнат дар давоми солҳои 2016-2020 ба ҳисоби миёна дар як сол 4 фоизро ташкил намуда, мавқеи Тоҷикистон тибқи ин нишондиҳанда аз кишварҳои Осиёи Марказӣ (ба ғайр аз Қирғизистон) ва

кишварҳои сатҳи даромадашон миёна ҳоло ҳам паст мебошад, ки имконияти баланд бардоштани рақобатпазирии кишварро маҳдуд мекунад.

121. Муҳоҷирати меҳнатӣ унсури муҳими бозори меҳнати сетаркибаи кишвар боқӣ монда, интиқоли пулӣ ба кишвар аз ҷониби муҳоҷирони меҳнатӣ ба ҳисоби миёна 32,7 фоизи ММД-ро ташкил дод. Масъалаҳои қонунигардонии раванди муҳоҷирати меҳнатӣ ва ҳифзи иҷтимоии муҳоҷирон ва оилаҳои онҳо ҳамоҳангсозии минбаъдaro бо кишварҳои асосие, ки қувваи кориро аз Тоҷикистон қабул менамоянд, талаб мекунад. Ҳимояи иҷтимоӣ-ҳуқуқии кӯдакон ва оилаҳои, ки муҳоҷирони меҳнатӣ гузошта рафтаанд ва дастрасии онҳо ба низоми тандурустӣ, маориф, хидматрасониҳои иҷтимоӣ ва дигар барномаҳои дастгирикунанда, ки вазъи иҷтимоӣ ва моддии ин оилаҳо ба назар мегиранд, таҳия ва қабули қарорҳои мақсаднокро талаб мекунад.

122. Бо мақсади тавсеаи шуғли пурмаҳсул бояд дар Барномаи рушди бозори меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон то соли 2030, аз ҷумла дар асоси омӯзиши талаботи бозори меҳнат ба кадрҳои корғарии соҳибтаҳассус дар сатҳи марказ, вилоятҳо ва минтақаҳои калон ислоҳоти маҷмӯӣ пешбинӣ карда шавад.

123. Ҷиҳати рушди соҳаи маориф ва илм бо қарорҳои дахлдори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон Барномаи давлатии амалӣ намудани технологияҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2022, Барномаи давлатии тақмили таълим ва омӯзиши забонҳои русӣ ва англисӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, Барномаи давлатии рушди таҳсилоти томактабӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2020-2025 ва дигар барномаву ҳуҷҷатҳо таҳия ва қабул гардида, мавриди амал қарор доранд.

124. Аз ҷониби ҳукумати кишвар маблағгузориҳои соҳаи маориф ва сохтмонро аз навсозии муассисаҳои таълимӣ диққати махсус дода шуда, маблағгузориҳои соҳа аз 5,2 то 5,6 фоиз ба ММД афзуда, дар соли 2020 4,4 млрд сомони ро ташкил дод, ки нисбат ба соли 2015 1,2 маротиба зиёд аст.

125. Тибқи маълумоти оморӣ аз соли 2016 то соли 2020 дар ҷумҳурӣ аз ҳисоби ҳамаи сарчашмаҳои маблағгузорӣ 612 иншооти соҳаи маориф барои 138877 ҷойи нишаст ба маблағи умумии қариб 2,4 млрд. сомонӣ сохта ба истифода дода шудааст.

126. Танҳо соли 2019 ба маблағи 500 млн. сомонӣ 130 муассисаи таҳсилоти умумӣ бо зиёда аз 32 ҳазор ҷойи нишаст ба истифода супорида шуд. Аз ин шумора 32 муассиса бо қариб 10 ҳазор ҷойи нишаст аз ҳисоби соҳибкоруни шаҳрвандони саховатпешаи кишвар ба маблағи беш аз 122 млн. сомонӣ бунёд шуда, ҳиссаи онҳо дар сохтмон ва таъмиру аз навсозии муассисаҳои соҳаи маориф ва дигар бахшҳо рӯз ба рӯз афзуда истодааст.

127. Шароити таъминнокии муассисаҳои таълимӣ беҳтар гардида, шумораи компютерҳо аз 48 ҳазор то 67 ҳазор зиёд ва дар ин давра муассисаҳо бо 3046 тахтаи электронӣ муҷаҳҳаз гардониданд.

128. Шумораи кӯдакостонҳо дар ҷумҳурӣ аз 603 адади соли 2016 ба 662 адад дар соли 2020 расонида шуд. Шумораи кӯдакон дар онҳо аз 94724 нафари соли 2016 ба 102175 нафар расида, фарогирии кӯдакон дар муассисаҳои томақтабӣ бо дарназардошти марказҳои инкишофи кӯдакон 15 фоизро ташкил медиҳад.

129. Шумораи марказҳои инкишофи кӯдакон то ин давра 1771 ададро бо фарогирии 49721 нафар кӯдакон ташкил намуд.

130. Ислоҳоти соҳаи илму тадқиқот идома ёфта, Академияи илмҳо ба Академияи миллии илмҳо табдили ном ва сохтори он, ҳамзамон сохтори академияҳои соҳавии ҷумҳурӣ низ мукаммал гардид. Бо мақсади ҳамоҳангсозӣ ва назорати раванди ислоҳоти соҳаи илму маориф дар назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Шӯрои илм, маориф ва инноватсия таъсис дода шуд.

131. Солҳои 2020-2040 «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои дақиқ, табиатшиносӣ ва риёзӣ» эълон гардида, дар муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ афзалият ба ихтисосҳои муҳандисиву техникаӣ дода шуд.

132. Нишондиҳандаи ба истифода додани ҷойи нишаст дар муассисаҳои таҳсилоти мактабӣ дар давоми солҳои 2016-2020 ба 32 ҳазор ҷойи нишаст расид, ки нисбат ба соли 2015 2610 ҷой зиёд шудааст.

133. Фарогирии духтарон аз рӯи нишондиҳандаи мазкур беҳтар гардида, дар соли 2020 нисбат ба соли 2015 ба 9,1 фоиз боло рафт.

134. Таъминоти мактабҳои миёна бо кадрҳои омӯзгории дорои маълумоти олии касбӣ мусбат арзёбӣ гардида, соли 2020 нишондиҳандаи он ба 79,9 фоиз расид, ки дар муқоиса ба соли 2015 ба андозаи 7,2 банди фоизӣ зиёд шудааст.

135. Тағйирёбии ин нишондиҳанда дар деҳот низ мусбат арзёбӣ мешавад, зеро он соли 2020 дар муқоиса ба соли 2015 ба андозаи 17,8 банди фоизӣ баланд гардидааст. Ҳиссаи кормандони соҳаи маориф дар шумораи умумии кормандони кишвар аз 8,8 то 9,8 фоиз зиёд шудааст.

136. Ҳиссаи хатмкунандагони муассисаҳои таҳсилоти ҳамагонӣ, муассисаҳои таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбие, ки ба муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ дохил шудаанд 50 фоизро ташкил дод, ки баробари иҷрои нақшаи БМР 2016-2020 мебошад.

137. Дар соли 2019 шумораи донишҷӯён ба 10 ҳазор нафар аҳоли 246,2 нафар, аз ҷумла занон-духтарон 166,4 нафарро ташкил дод, ки нисбат ба нақшаи БМР 2016-2020 шумораи занон-духтарон ба 16,4 нафар зиёд гардидааст.

138. Дар панҷ соли охир зиёдшавии ҳаҷми маблағгузорӣ ба илм ба ҳисоби миёна дар як сол 4 фоиз ва шумораи кормандони ба тадқиқот ва коркард машғул 2 фоиз мушоҳида мешавад. Танҳо дар соли 2020 хароҷоти буҷет ба соҳаи илм 0,14 фоизи ММД-ро ташкил намуд, ки дар муқоиса ба

соли 2015 ҳамагӣ 0,01 банди фоизӣ зиёд гардида, нисбат ба нақшаи пешбинишуда 0,5 фоиз зиёд шудааст. Бо вучуди ин суръати афзоиш нисбат ба нишондиҳандаи пешбинигардида нисбатан суст буда, корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ва таҷрибавӣ – конструкторӣ ҳоло ҳам ба соҳаҳои ҷолиби фаъолият ва шуғл мубаддал нагаштанд.

139. Дар доираи амалисозии Стратегияи миллии солимии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2020 ҷиҳати фароҳам овардани инфрасохтори мусоиди соҳаи тандурустӣ ва беҳтар намудани дастрасии аҳоли ба хизматрасонии босифат, саривақтӣ ва баланддихтисоси тиббии муосир ва муқтадири тиббӣ фаъолият идома дода шуд.

140. Заминаҳои меъёрии ҳукукии раванди идоракунии солимии аҳоли ва фаъолияти муассисаҳои тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли таҷдид гардида, меъёрҳои пешбурди тарзи ҳаёти солим ҷорӣ шуданд.

141. Стратегияи рушди кумаки аввалияи тиббӣ–санитарӣ дар асоси принсипҳои тибби оилавӣ барои солҳои 2016–2020 таҳия ва ба тасвиб расида, татбиқи ҷорабиниҳо дар доираи ҳуҷҷати мазкур ба рушди фаъолият дар самти беҳдошти муассисаҳои кумаки аввалияи тиббӣ–санитарӣ ва беҳтар намудани дастрасии аҳоли ба сифати хизматрасониҳои тиббӣ мусоидат намуд. Ҳамзамон, Кодекси тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия ва қабул гардид, ки муносибатҳои ҷамъиятиро дар соҳаи тандурустӣ ба танзим дароварда, ба татбиқи ҳуқуқҳои шаҳрвандон ва ҳифзи саломатии онҳо равона гардидааст. Дар ин радиф низоми паст кардани хавфи мубталлашавӣ ба беморшавӣ таъсис дода шуда, ҷорабиниҳои марбут ба таъмини беҳтари маҳсулоти хӯроқворӣ татбиқ карда шуданд. Дар ин давра бучети соҳаи тандурустӣ аз 1,3 то ба 1,7 млрд. сомонӣ расонида шуд, ки нисбат ба соли 2015 30 фоиз зиёд гардидааст.

142. Бо ин роҳ инфрасохтори ин соҳаи муҳими иҷтимоӣ, махсусан, дар деҳоти кишвар ва сифати хизматрасониҳо ба кулلى тағйир ёфта, тайи як сол садҳо иншооти тандурустӣ, аз ҷумла беморхонаҳои замонавӣ, марказҳои саломативу бунгоҳҳои тиббӣ бунёд ва мавриди истифода қарор дода шуданд.

143. Дар ин давра, барои муассисаҳои тиббии мамлакат аз ҳисоби бучети давлатӣ ва дигар сарчашмаҳо дастгоҳу таҷҳизоти замонавӣ, аз ҷумла томографи компютерӣ ва магниту резонансӣ, дастгоҳи эндовидеочарроҳӣ, дастгоҳи рентгении рақамӣ, дастгоҳи поксозии хун (гемодиализ), дастгоҳ барои майда кардани санги гурда (литотриптор), дастгоҳи рентгенӣ барои ташхиси ғадуди ширӣ (мамограф), ангиограф ва дастгоҳи ташхисиву табобатӣ барои беморони гӯшу гулӯ ва бинӣ (ЛОП-комбайн) ва дигар таҷҳизоти муосир харидорӣ ва насб гардиданд.

144. Дар ҳамкорӣ бо шарикони рушд дар шаҳри Душанбе аввалин Озмоишгоҳи миллии референсӣ ба фаъолият шурӯъ намуд, ки бо таҷҳизоти муосир ташхисҳои ниҳоят дақиқро бо сифати баланд ҷавобгӯ ба талаботи байналмилалӣ ба мурочиаткунандагон пешниҳод менамояд.

145. Дар натиҷаи фаъолияти босамари Маркази миллии илмӣ пайвандсозии узв ва бофтаҳои инсон шумораи ҷарроҳиҳо дар маркази

мазкур бамаротиб зиёд гардида (то имрӯз 718 амалиёти чарроҳӣ), аз ҷумла теъдоди бемороне, ки аз хориҷи кишвар барои анҷом додани амалиёти пайвандсозии узвҳо ба кишвари мо муроҷиат менамоянд, афзуд (то имрӯз 138 нафар). Бори аввал дар ҷумҳурии амалиёти пайвандсозии мағзи устухон роҳандозӣ гардида, ба 13 нафар беморон чунин амалиёт бомуваффақият анҷом дода шудааст.

146. Фаъолияти муассисаи давлатии «Маҷмааи тандурустии Истиклол» ба таври пурра ба роҳ монда шуда, дар пойгоҳи маҷмааи мазкур аввалин маротиба дар ҷумҳурии ба беморон амалиёти чарроҳӣ ҳангоми сактаи геморрагии майнаи сар гузаронида шуд. Маркази перинаталӣ дар шаҳри Кӯлоб ба қор оғоз намуда, сохтмони чунин Марказ дар шаҳри Бохтар идома дорад. Дар натиҷаи тадбирҳои амалишуда, шумораи муассисаҳои тиббӣ 3738 адади соли 2015 ба 4369 адад дар соли 2020 расонида шуд, ки ин нисбат ба соли 2015 631 адад зиёд мебошад. Танҳо соли 2019 дар мамлакат 154 муассисаи тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли ба истифода дода шуд.

147. Бо ҷалби сармояи хориҷӣ ва мутахассисони хориҷӣ як қатор муассисаҳои тиббии сатҳи байналмилалӣ, аз қабили ҶСК «Дили солим» (Ҷумҳурии Исломии Эрон), ҶДММ «Нурафзо» (ИМА), ҶДММ «Риелт Компани» (ИМА), ҶДММ «Асан» (Ҳиндустон), ҶДММ «Эпикс» (Ҳиндустон) таъсис ёфта, фаъолият менамоянд. Ҳамзамон, тибқи таҳлилҳо дар панҷ соли охир чун нишондиҳандаи некуаҳволии иҷтимоӣ – иқтисодии давлат ва самаранокии фаъолияти муассисаҳои тандурустӣ дарозумрии миёнаи шаҳрвандон аз 73,6 то 75 сол боло рафта, ҷавфи модарон 1,2 маротиба ва ҷавфи кӯдакони то синни 5 сола 2,2 маротиба коҳиш ёфтааст.

148. Бо мақсади пешгирии панҷишавии пандемияи коронавирус дар соли 2020-2021 беш аз 1 млрд. сомонӣ барои сохтмони беморхонаҳои сироятӣ ва маводи таҷҳизоти тиббӣ ҷудо мегардад.

149. Низоми таъин, маблағгузорӣ ва пардохти кумақпулии унвонии иҷтимоӣ барои шаҳрвандон ва оилаҳои камбизоат таҳия гардида, механизми мукаммали он дар тамоми шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурии амалӣ карда мешавад.

150. Зиёда аз 470 ҳазор оилаҳои камбизоат дар ҳаҷми 177 млн. сомонӣ кумақпулии унвонии иҷтимоӣ таъин ва пардохт карда шудааст. Бо мақсади таҷлили сазовори ҷашни 30-солагии Истиклолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ташаббуси Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар шаҳру ноҳияҳои кишвар сохтмону таҷдиди 24311 иншооти иҷтимоӣ иқтисодӣ ба нақша гирифта шуда, то нимаи соли 2020 зиёда аз 13687 иншоот сохта ба истифода дода шуд, ки 57,1 фоизи нақшаро ташкил медиҳад.

151. Дар натиҷаи тадбирҳои андешидашуда дар давоми чор соли татбиқи БМР 2016-2020 иҷрои аксарияти нишондиҳандаҳои рушди соҳаи тандурустӣ дар сатҳи ҷашмдошти нақшавӣ таъмин гардиданд. Аз ҷумла, дар соли 2020 ҳиссаи аҳолии ба кумақи тиббӣ таъминбуда 89 фоизро ташкил дод, ки дар муқоиса ба соли базавӣ 3 банди фоизӣ кам мебошад.

152. Нишондиҳандаҳои таъмин намудани муассисаҳои табобатӣ бо кормандони олии тиббӣ ва кормандони миёнаи тиббӣ соли 2020 85 фоизро ташкил дод, ки нисбат ба соли базавӣ 2,3 банди фоизӣ зиёд мебошад. Аз ҷумла, дар деҳот 83 фоизро ташкил дод, ки дар қиёс ба соли базавӣ 11,0 банди фоизӣ зиёд мебошад.

153. Тибқи нишондиҳандаи нақшаи БМР 2016-2020 ҳамасола коҳиш додани бемориҳои сирояткунанда на кам аз 10,0 фоиз пешбинӣ шудааст. Маълумоти расмӣ нишон медиҳад, ки вобаста ба нишондиҳандаи мазкур тадбирҳои зарурӣ андешида шуда, шумораи нафарони гирифтори касалиҳои сирояткунанда тадриҷан кам шуда истодааст. Аз ҷумла, дар муқоиса ба соли базавӣ (16%) гирифтори бемориҳои сироятӣ ба андозаи 7,5 банди фоизӣ коҳиш ёфтааст.

154. Баргараф намудани баъзе сироятҳои ба вакцина идорашаванда қариб ки пурра аз байн бурда шудааст. Пеш аз ҳама ба ин андешидани тадбирҳои пешгирикунанда ба гурӯҳҳои сатҳи хатари баланддошта равонашуда, дастрасӣ ба ёриҳои тиббӣ, бо флюорография фаро гирифтани бештари аҳоли, тавсеаи воридоти доруворӣ самарабахш, таъмини муассисаҳо бо кормандони баландихтисос бо таҷҳизоти замонавӣ барои табобати бемориҳои сирояткунанда, беҳтар намудани ташхис, тақмили ихтисоси духтурон мусоидат намуд.

155. Дар давоми чор соли татбиқшавии БМР 2016-2020 беш аз 19,4 фоиз кормандони тиббӣ бо тақмили ихтисос фаро гирифта шуда, ҳамаи муассисаҳои кумаки аввалияи тиббӣ ба маблағгузори сарикасӣ гузаштанд, ки дар муқоиса ба соли базавӣ 72 банди фоизӣ зиёд аст. Дар натиҷаи мунтазам мукамал намудани ҷадвали эмкунонӣ барои пешгирии бемориҳои сироятӣ ва дигар чорабиниҳои зидди сурхакон (гул) 97 фоизи кӯдакон дорои харитаи вакцинакунонӣ гардида, ин беморӣ мунтазам коҳиш ёфта истодааст. Инчунин, аз ҳисоби беҳтар гардидани хизматрасонии тиббӣ, дастрасии аҳоли ба оби тозае ошомиданӣ, санитарӣ ва гигиенӣ, пурзӯр кардани амалиётҳои тиббӣ бо мақсади пешгирии сироятёбӣ ва дигар чорабиниҳо камшавии дигар бемориҳои сироятӣ мушоҳида мегардад.

156. Вобаста ба барномаҳои эҳғарӣ (реабилитатсия) дар иттиҳодҳои шахсони маъҷуб ҳоло 23 барномаи эҳғарӣ мавриди амал қарор дорад, ки 13 барнома дар муқоиса ба соли 2015 зиёд мебошад.

157. Ба натиҷаҳои ноилшуда нигоҳ накарда ҳанӯз мушкилиҳо дар самти дастрасӣ ба хизматрасониҳои сифатноки тиббӣ баҳусус барои камбизоатон, норасоии ғизо дар байни кӯдакони то сини 5-сола, беморӣ ва фавт аз ҳисоби касалиҳои дилу раг, бемориҳои сироятӣ, сатҳи омода намудани мутахассисони касбии соҳа ва низоми тайёр намудани мутахассисони тиб боқӣ мемонанд. Инчунин, то ба ҳол дар самти таъсис додани ташхисгоҳҳо оид ба назорати бойторию санитарӣ ва фитосанитарӣ мушкилиҳои зиёд ба назар мерасанд, ки ба саломатии инсон хатар доранд.

158. Баргараф намудани мушкилиҳо ва ноил шудан ба натиҷаҳои онҳо барои ташаккули механизмҳои таъмини рушди давомнокии солимии зиндагии мардум мусоидат мекунад. Аз ин рӯ, дар давраи миёнамуҳлати

минбаъда рушди бахши тандурустӣ ба таъмини дастрасии баробар ба хизматрасониҳои босифати тиббӣ, ташвиқу тарғиби тарзи ҳаёти солим, мунтазам паст кардани сатҳи ғавти модару кӯдак, кам кардани мушкилоти вобаста ба бемориҳои сироятӣ, рушди низоми таҳсилоти тиббӣ ва дастгирии рушди муассисаҳои тиббии ғайридавлатӣ равона карда шавад.

159. Вобаста ба афзоиши воқеии нафақа ҳамасола тадбирҳои зарурӣ андешида шуда, дар доираи имкониятҳои мавҷуда нафақа афзоиш дода мешавад. Дар ин давра нафақапулӣ 15,4 фоиз зиёд карда шудааст.

160. Ҳоло беш аз 40 фоизи минтақаҳо ба кумаки суроғавии иҷтимоӣ фарогир мебошанд, ки дар муқоиса ба соли воқеӣ 5 банди фоизӣ зиёд мебошад. Аз оғози моҳи августи соли 2020 ҳамаи 68 шаҳру ноҳияҳои кишвар бо барномаи суроғавии кумаки иҷтимоӣ, яъне 100 фоиз фаро гирифта шуданд.

161. Тибқи нақшаи ҳиссаи кормандони иҷтимоие, ки аз тақмили ихтисос гузаштанд 23,5 фоизро фаро мегирад, ки ин дар муқоиса ба соли заминавӣ 3,5 банди фоизӣ зиёд мебошад.

162. Дар доираи ҳамкориҳои давлат ва бахши хусусӣ дар давраи солҳои 2018-2020 зиёда аз 13300 нафар шахсони осебпазир аз хизматрасониҳои иҷтимоӣ истифода намуданд. Дар натиҷаи пандемияи COVID-19 зиёда аз 149 ҳазор ҳоҷагиҳои хонаводагӣ кумакпулиҳои ғаврии иҷтимоӣ, инчунин зиёда аз 64 ҳазор оила, ки дорои кӯдакони то синни 3 сола мебошанд, илова бар кумакпулиҳои ғаврии иҷтимоӣ боз кумакпулии якқарата дар ҳаҷми 500 сомонӣ ба даст оварданд.

163. Дар давоми панҷ сол ҷиҳати таҳияи спетсификатсия ва стандартҳои намунавии пешниҳоди хизматрасониҳо, ки барои аҳолии осебпазир равона шуданд 11 дастур таҳия карда шудааст, ки пешниҳоди сифатноки хизматрасониро барои аҳолии осебпазир ба роҳ мемонанд.

164. Дар давраи татбиқи БМР 2016–2020 рушди соҳаи фарҳанг бо татбиқи Барномаи давлатии рушди муассисаҳои фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016–2020, Барномаи давлатии рушди санъати театрӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013–2019, Барномаи давлатии ҳифзи мероси таърихӣ – фарҳангӣ барои солҳои 2012 – 2020 ва дастгирии раванди рушди ҳамаи унсурҳои асосии фарҳанги миллӣ, аз ҷумла мероси таърихӣ–фарҳангӣ, эҷодиёти бадеӣ дар асоси касбият ва ҳаваскорӣ, ҳунарҳои мардумӣ ва эҷодиёти бадеӣ таъмин гардид. Дар ин давра истироҳати фарҳангӣ ва фароғатӣ ташаққул ёфта, дар кишвар маҷмааҳои фарҳангӣ варзишӣ ва марказҳои савдо ва хизматрасони сохта мавриди истифода қарор гирифта, боғҳои фарҳангӣ ва фароғатӣ азнавсозӣ карда шуд ва як қатор фестивалу идҳо баргузор гардиданд.

165. Гузаронидани Рӯзҳои фарҳангии Тоҷикистон дар кишварҳои ҳамсоя ва давлатҳо – шарикони стратегии ҷумҳурӣ афзалияти анъанавӣ пайдо кардааст.

166. Ба феҳристи ЮНЕСКО ворид намудани санъати Шашмақом ва мероси ғайримоддии фарҳангӣ – чашнҳои миллии Наврӯз, чакан ва Оши

палов муяссар гардида, корҳо барои ворид намудани санъати Фалак ба феҳрист идома доранд.

167. Тибқи нишондиҳандаи таъминоти маҷмӯӣ бо китобхонаҳо ва муассисаҳои фарҳангии истироҳатӣ дар давоми солҳои 2016-2020 ба 100 ҳазор аҳоли 76,8 нафар рост омад, ки дар муқоиса ба соли базавӣ 50,7 нафар зиёд мебошад.

168. Дар соли 2020 таъминоти маҷмӯӣ бо театрҳо, осорхонаҳо, толорҳои консертӣ ва коллективҳои филармонӣ ба 100,0 ҳазор аҳоли 1,32 нафар рост омад, ки дар муқоиса ба соли 2015 0,32 нафар зиёд мебошад. Ин нишондиҳанда аз он шаҳодат медиҳад, ки фарогирӣ ба муассисаҳои фарҳангӣ давоми солҳои охир беҳтар шудааст.

169. Солҳои 2016-2020 афзоиши шумораи донишҷӯёне, ки таълими касбӣ ва олии ба фарҳанг алоқамандро гирифтаанд мутаносибан 57,5 ва 46 фоизро ташкил дод, ки нисбат ба нишондиҳандаи нақшагии БМР 2016-2020 ҳамасола мувофиқан 47,5 ва 36 фоиз зиёд мебошад.

170. Бо вучуди мусоидат намудани тадбирҳои зиёди амалишуда ба рушди низоми фарҳанг дар ин самт ҳанӯз тамоюли афзоиши хизматрасониҳои фарҳангӣ нокифоя боқӣ мемонад.

171. Дар самти рушди соҳаи фарҳанг дар марҳилаи миёнамуҳлати минбаъда пешниҳод карда мешавад, ки чорабиниҳои муҳими татбиқнашудаи бахши фарҳанг, аз қабилӣ таҳияи нақшаи минтақавии ҷойгиршавии муассисаҳои фарҳангӣ ва санъат, таҳия ва тасдиқи стандартҳои касбии кормандони муассисаҳои фарҳангӣ, истифодаи талаботи таҳассусӣ ба кормандон, бозомӯзӣ, баланд бардоштани сатҳи таҳассус, фароҳам овардани шароит ва омилҳо барои ҷалби тичорати хусусӣ дар лоиҳаҳои фарҳангӣ ва фароғатӣ, таҳия ва тасдиқи Консепсияи бренди миллии мамлакат ва таъсиси кластерҳо оид ба саноати технологияҳои иттилоотӣ ба марҳилаи миёнамуҳлати солҳои 2021-2025 гузаронида шаванд.

§5. Рушди маҷмӯии минтақаҳои кишвар

172. Рушди минтақаҳои мамлакат яке аз самтҳои бунёдии пешбурди ислоҳоти иқтисодӣ ба ҳисоб рафта, ҳамчун заминаи устувор дар таъмини дараҷаи зарурии амнияти энергетикӣ ва озуқаворӣ, рушди имкониятҳои инфрасохторию коммуникатсионии мамлакат ва фарогир кардани шуғли пурмаҳсул дар саросари кишвар арзёбӣ мегардад.

173. Дар БМР 2016–2020 баланд бардоштани самаранокии фаъолияти мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидоракунӣ дар шаҳрак ва деҳот, фароҳам овардани фазои мусоиди сармоягузорию соҳибкорӣ, ташаккули асосҳои институтсионалии шаҳришавӣ, ташаккули кластерҳои минтақавӣ – истеҳсолӣ ва ҳудудҳои рушди саноатӣ ҳамчун манбаъҳои рушди устувор муайян карда шуданд.

174. Дар натиҷаи чораҳои андешидаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти рушди минтақаҳо таносуби фарқият дар нишондиҳандаҳои рушди иҷтимоию иқтисодӣ байни вилоятҳо ва шаҳри Душанбе аз рӯи меъёрҳои сарикасӣ, аз ҷумла аз рӯи МММ – аз 4 маротиба дар соли 2015 то 3,8

маротиба дар соли 2019, саноат – аз 5,1 то 4,2 маротиба, гардиши чаканаи молҳо – аз 8,5 то 8,3 маротиба паст шудааст, ки ин тамоюли рӯ овардан ба рушди мутавозият иҷтимоию иқтисодии минтақаҳои кишварро нишон медиҳад.

175. Соли 2015 дар сохтори МММ ҳиссаи шаҳри Душанбе 24 фоиз, вилояти Суғд 27,5 фоиз, Хатлон 29,3 фоиз, ВМКБ 1,6 фоиз ва НТҚ 17,2 фоизро ташкил дод, ки нисбат ба соли 2019 шаҳри Душанбе 2 банди фоизӣ, вилояти Суғд 2,3 банди фоизӣ, вилояти Хатлон 0,6 банди фоизӣ кам шудааст. Ин нишондиҳанда дар ВМКБ бетағйир ва НТҚ 0,7 банди фоизӣ зиёд шудааст. Чунин ҳолат барои расидан ба рушди мутавозият минтақаҳо таъсири манфӣ мерасонад, ки андешидани тадбирҳои иловагиро тақозо менамояд.

176. Дар давраи татбиқи БМР 2016–2020 ҳиссаи субвенсия дар ҳаҷми умумии қисми даромади буҷетҳои маҳаллӣ ба андозаи 1,5 фоиз паст гардида бошад, ҳанӯз ҳиссаи субвенсияҳо дар даромадҳои буҷетҳои маҳаллӣ 15 фоизро ташкил медиҳад.

177. Зарурати ҳавасмандкунии афзоиши манбаъҳои андозӣ дар минтақаҳои мамлакат ва хароҷоти муносиби буҷетӣ ва мусоидат дар беҳтар намудани муҳити сармоягузорӣ мутаносибан нигоҳ дошта мешаванд.

178. Динамикаи мусбати афзоиши ҳаҷми истеҳсоли саноатӣ дар тамоми минтақаҳои мамлакат ба мушоҳида расида, пешравиҳо дар сохтори минтақавии саноат ба назар мерасанд. Ҳиссаи вилояти Суғд дар ҳаҷми умумии истеҳсоли саноатӣ зиёд гардидааст.

179. Тадбирҳои андешидашуда ба коҳишёбии нишондиҳандаи сатҳи камбизоатӣ дар тамоми минтақаҳои кишвар мусоидат намуд. Камбизоатӣ дар маҳаллаҳои деҳот аз 35,2 фоиз дар соли 2015 то 30,1 фоиз дар соли 2019, дар шаҳрҳо аз 23,2 фоиз то 18,4 фоиз паст гардид.

180. Арзёбӣ нишон медиҳад, ки дар ин давра суръати пастшавии камбизоатӣ дар ВМКБ (9,7 банди фоизӣ), вилоятҳои Суғд (6,9 банди фоизӣ), Хатлон (3 банди фоизӣ) НТҚ (4,9 банди фоизӣ) ба қайд гирифта шудаанд.

181. Таҳлилҳо нишон доданд, ки агар дар соли 2011 дастрасии аҳолии ҷумхуриӣ бо оби нӯшокӣ 48,6 фоизро ташкил намуда бошад, ҳоло ин нишондод бо назардошти татбиқи амалии «Барномаи беҳтар намудани таъминоти аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон бо оби тозаи нӯшокӣ барои солҳои 2008-2020» ба 64 фоиз баробар гардид, аз ҷумла таъминоти аҳолии маркази шаҳру ноҳияҳо бо оби тоза ба 89 фоиз ва аҳолии деҳот ба 55 фоиз расонида шуд.

182. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки нобаробарии рушд байни минтақаҳои кишвар, махсусан деҳот бетағйир мондааст. Ҷойгиршавии нобаробари иқтидорҳои истеҳсолӣ ва захираҳои табиӣ ба сатҳи рушди шаҳру ноҳияҳо, шаҳракҳои нав ва деҳот таъсир мерасонад. Дар баробари ин ҳиссаи аҳолии шаҳрҳо батадрич, аз ҷумла дар натиҷаи муҳочирати дохилӣ, рушди шаҳрҳои хурд ва ташкили шаҳракҳои нав афзоиш меёбад.

183. Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 январи соли 2019, №1170 «Дар бораи солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ»

эълон намудани солҳои 2019-2021 ва Нақшаи чорабиниҳои корҳои ободониву бунёдкорӣ дар шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурии бахшида ба таҷлили 30-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои рушди иҷтимоӣ иқтисодии минтақаҳои кишвар заминаи мусоид гузошанд.

184. Тибқи нақшаи мазкур бунёд ва азнавсозии беш аз 25 ҳазор иншооти иҷтимоӣ иқтисодӣ дар шаҳру ноҳияҳо ва шаҳраку деҳоти кишвар пешбинӣ гардида, дар солҳои 2018-2020 зиёда аз 15 ҳазор бунёд ва мавриди истифода қарор дода шуд.

185. Татбиқи БМР 2016-2020 нишон медиҳад, ки масъалаҳои рушди инфрасохтори истеҳсолӣ дар деҳот, баланд бардоштани фаъолнокии иқтисодии аҳоли, қолибияти сармоягузори минтақаҳо, ташкили коркарди ашёи хоми маҳаллӣ то маҳсулоти ниҳоӣ дар минтақаҳо тавассути бунёди кластерҳои саноатӣ ва саноатӣ-аграрӣ, паркҳои техникӣ технология ва минтақаҳои саноатӣ самтҳои ислоҳоти идомаёбанда барои минтақаҳои кишвар дар давраи миёнамуҳлати минбаъда боқӣ мемонанд.

§6. Таҷрибаи мониторинг ва арзёбии БМР 2016-2020

186. Дар СМР -2030 ва БМР 2016-2020 ба муҳимияти устувори низоми миллии мониторинг ва арзёбӣ дар асоси нишондиҳандаҳои тасдиқгардида диққати махсус дода шудааст. Айни замон низоми мониторинг ва арзёбиро ВРИС ҳамроҳанг месозад ва онро яқчо бо мақомоти идораи давлатии соҳавӣ ва минтақавӣ дахлдор, ташкилоти ҷамъиятии шаҳрвандӣ ва сохторҳои соҳибкорӣ, инчунин бо иштироки шарикони рушд амалӣ менамояд.

187. Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи муайян кардани мақомоти ваколатдор дар соҳаи мониторинг ва арзёбӣ дар оғози соли 2019 қабул гардидааст. Ҳамчунин, бо қарори мазкур масъалаҳои зерин танзим карда мешаванд:

- институтсионализиатсияи вазифаҳои мониторинг ва арзёбӣ. Мақомоти давлатие, ки дар раванди мониторинг ва арзёбӣ иштирок мекунанд, нақш, вазифа ва уҳдадорҳои мақоми ваколатдор дар соҳаи мазкур муайян карда шуданд;

- татбиқи амалии вазифаҳои мониторинг ва арзёбӣ (ташаккули методология, низоми индикаторҳо, тартиби ҷамъоварӣ, коркард ва пешниҳоди маълумот, таъсиси маҳзани маълумотҳои иттилоотӣ);

- банақшагирӣ ва ташкили равандҳои мониторинг (танзими равандҳо ва давраҳои баргузорӣ, иштирокчиён, тақсмоти масъулият);

- банақшагирӣ ва ташкили равандҳои арзёбӣ (танзими равандҳо ва давраҳои баргузорӣ, иштирокчиён, тақсмоти масъулият);

- истифодаи натиҷаҳои мониторинг ва арзёбӣ (ба кӣ ва дар кадом вақт маълумоти мониторинг ва арзёбӣ пешниҳод мегардад);

- дастрасии натиҷаҳои мониторинг ва арзёбӣ (роҳҳои дастрасӣ барои ҷомеаи шаҳрвандӣ муайян карда шуданд);

- равандҳои идора намудани тағйирот дар барномаҳо;

- сарчашмаҳои маблағгузори мониторинг ва арзёбӣ;

- таъмини мониторинг ва арзёбӣ бо захираҳои инсонӣ ва дастгирии техникӣ.

188. Таҷрибаи татбиқи БМР 2016-2020 нишон медиҳад, ки низоми миллии амалкунандаи мониторинг ва арзёбӣ дар қисми ҳалли чунин масъалаҳо ба такмил ниёз дорад:

- тасдиқ намудани низоми индикаторҳои мониторинги тақсимои вобаста ба мақомоти давлатии масъул аз рӯи сатҳ (раванд, натиҷа, таъсиррасонӣ) ва аз рӯи муҳлати пешниҳоди онҳо;

- тасдиқ намудани методикаи ташаккули индикаторҳо, вақте онҳо дар омори расмӣ вучуд надоранд ё агар онҳо ҳосилавӣ ба ҳисоб раванд;

- тасдиқ намудани шаклҳои пешниҳоди маълумот барои мониторинг;

- мувофиқа кардани шаклҳои пешниҳоди натиҷаҳои мониторинг (шаклҳои ҳисоботдиҳӣ);

- тартиби гузаронидани мониторинг;

- тартиби гузаронидани арзёбӣ.

189. Таҳлил нишон медиҳад, ки низоми миллии арзёбии натиҷагирӣ ва дурнамои рушд дар доираи татбиқи раванди иҷрои Барномаи миёнамуҳлати рушд барои солҳои 2016–2020 ҳоло ҳам дар марҳалаи ташаккулёбӣ қарор дорад.

190. Вобаста ба ин зарур аст, ки дар давраи минбаъдаи рушди кишвар роҳандозии самараноки низоми мониторинг ва арзёбӣ дар таркиби ҳуҷҷати стратегӣ ба пуррагӣ таъмин карда шуда, ба ҳайси унсурҳои асосии идоракунии раванди рушди иқтисодӣ эътироф карда шавад.

§7. Маблағгузори татбиқи БМР 2016-2020

191. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 Ҳукумати кишвар баҳри таъмини чорабиниҳои банақшагирифташуда барои ҷалби ҳаҷми маблағгузориҳои зарурӣ аз ҳамаи сарчашмаҳо талошҳои зиёдро роҳандозӣ намуд.

192. Ҳаҷми захираҳои пешбинишуда аз рӯи ҳамаи сарчашмаҳои маблағгузориҳои БМР 2016 – 2020 дар ҳаҷми 126 млрд. сомонӣ муайян карда шуда буд, ки аз ин захираҳои бахши хусусӣ – 35,8 фоиз, буҷети давлатӣ – 54,8 фоиз, шарикони рушд – 9,4 фоизро ташкил медиҳад.

193. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 чиҳати ҷалби захираҳои молиявӣ барои татбиқи чорабиниҳои банақшагирифташуда ақибмонӣ ба назар расид. Тибқи ҳисобҳои пешакӣ барои татбиқи БМР 2016-2020 аз ҳисоби ҳамаи сарчашмаҳои маблағгузорӣ 86,3 млрд. сомонӣ бо нархҳои соли 2014 равона гардид, ки 71,9 фоизи маблағгузориҳои банақшагирифташударо ташкил медиҳад.

194. Аз ҳисоби воситаҳои буҷети давлатӣ 54,4 млрд. сомонӣ ё 86,4 фоизи ҳаҷми банақшагирифташуда бо нархҳои соли 2014 равона карда шуда, воситаҳои шарикони рушд – 7,4 млрд. сомонӣ ё 61,4 фоиз ва сармояи хусусии ватанӣ ва хориҷӣ – 24,5 млрд. сомонӣ ё 54,4 фоизи нақшаро ташкил дод.

195. Ин маблағҳо барои такмили низоми институтсионалӣ, беҳтар кардани маъмурикунонии андоз, дастгирии соҳибкорӣ ва ҷалби сармояи хориҷӣ ба кишвар, содагардонии амалиёти содиротию воридоти транзитӣ, бунёди инфрасохтори иқтисодиву иҷтимоӣ, бунёди иқтидорҳои истеҳсоли, рушди сармояи инсонӣ ва рушди мутавозият минтақаҳо равона карда шуданд.

196. Татбиқи БМР 2016-2020 нишон дод, ки маблағгузорию чорабиниҳои пешбинишудаи он аз ҳисоби воситаҳои бучети давлатӣ таъмин гардида, сармояи шарикони рушд ва баҳши хусусӣ дар сатҳи зарурӣ ҷалб карда нашуд. Вобаста ба ин дар давраи миёнамуҳлати минбаъда зарур аст, ки стратегияҳои кишварии шарикони рушд ба ҳадафҳо ва афзалиятҳои БМР 2021-2025 ва Барномаи сармоягузориҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025 мутобиқ гардонидани шаванд. Ҳамзамон, тақвияти корҳо дар самти баланд бардоштани фаъолнокии баҳши хусусӣ муҳим арзёбӣ мегардад.

197. Бо назардошти сабақҳои андӯхта аз татбиқи марҳилаи аввали СМР-2030 дар БМР 2021–2025 ба масъалаҳои устувории макроиқтисодӣ, кам кардани вобастагии иқтисодӣ аз таъсири омилҳои манфии беруна, баланд бардоштани рақобатпазирии иқтисоди миллӣ, диверсификатсияи истеҳсолот, инчунин дарёфти манбаъҳо ва омилҳои нави зерини рушди иқтисодӣ таваҷҷуҳи махсус дода мешавад:

- рушди иқтисоди «сабз» ва иқтисоди рақамӣ;
- истифодаи самаранокии иқтидорҳои иқтисоди кӯҳӣ;
- истифодаи имкониятҳои транзитӣ ва сайёҳии кишвар;
- расмикунонии иқтисоди ниҳонӣ ва такмили низоми баҳисобгирӣ;
- рушди бозори тақрибии коғазҳои қимматнок ва хизматрасониҳои суғуртаӣ;
- баланд бардоштани самаранокии фаъолияти корхонаҳои давлатӣ.

198. Рушди иқтисодӣ бояд ба рушди нисбатан босуръат ва фарогири сармояи инсонӣ таъя намуда, маблағгузорию хусусӣ сарчашмаи асосии сармоягузорию шаванд.

§8. Ҳалли масъалаҳои саноатикунонию босуръати кишвар

199. Бо мақсади фаъолгардонии гузариши иқтисодӣ кишвар аз модели аграрию саноатӣ ба саноатию аграрӣ бо назардошти аҳамияти баҳши саноат дар ҳалли масъалаҳои иҷтимоию иқтисодӣ ва таъсиси ҷойҳои корӣ, иҷрои уҳдадорҳои кишвар барои ба даст овардани ҲРУ 9 (инфрасохтор ва саноатикунонӣ) соли 2018 дар Паёми Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ-Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон саноатикунонию босуръати кишвар ҳамчун ҳадафи чоруми миллӣ ва стратегияи кишвар эълон гардид. Дар ин росто дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 дар самти саноатикунонию босуръат соли 2019 «Стратегияи рушди саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» ва соли 2020 «Барномаи саноатикунонию босуръати Ҷумҳурии Тоҷикистон

барои солҳои 2020-2025» қабул гардиданд, ки дар иҷрои онҳо сармоягузори дохилӣ ва хориҷӣ саҳми асосӣ мегузоранд.

200. Комебиҳои назарраси бадастовардашуда вобаста ба ноил шудан ба се ҳадафи стратегии амалкунанда ҳамчун заминаҳои зарурӣ барои татбиқи сиёсати саноатикунони босуръати кишвар хизмат мерасонанд.

201. Ҳадафи асосии саноатикунони босуръати кишвар ташаккул додани саноати миллии рушдёфта ва рақобатпазир ва дар асоси он ба сатҳи сифатан баланд бардоштани тамоми иқтисоди миллий ва некуаҳволии мардуми кишвар ба ҳисоб меравад. Ин ҳадаф барои коҳиш додани вобастагии кишвар аз воридоти маҳсулоти ниёзи аввал, таъмини соҳаҳои гуногун бо таҷҳизоти муосир, тақвияти иқтидорҳои содиротӣ ва таъмини гуногунсамтии истеҳсолоти ватанӣ нақши ҳалкунанда дорад. Зеро ҳамасола маҳсулоти тайёри металлургияи сиёҳ ва ранга, нуриҳои минералӣ ва техникаи кишоварзӣ, маводи сузишворию молиданӣ, автобусҳо ва автомобилҳо, техникаи маишӣ, масолеҳи гуногуни сохтмонӣ, молҳои хӯрокворӣ, саноати сабук ва ғайраҳо дар ҳаҷми зиёд ба кишвар ворид карда мешаванд. Бинобар ин, фаъолият дар самти рушди соҳаҳои саноати маъдан, металлургияи ранга, мошинсозӣ, саноати сабук, хӯрокворӣ ва дорусозӣ, коркарди ҳарчи бештари ашёи хом, афзоиш додани ҳаҷми истеҳсоли молу маҳсулоти рақобатноки ивазкунандаи воридот ва ба содирот нигаронидашуда, ташкили кластерҳои истеҳсолӣ, сохтмон ва хизматрасонӣ бояд тақвият бахшида шаванд. Илова бар ин, андешидани тадбирҳо дар самти беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ, коҳиш додани сарбории андоз, баланд бардоштани самаранокии маъмурикунонии андоз, рушди минбаъдаи ШДБХ ва муқовимат ба коррупсия дар муҳити соҳибкорӣ, инчунин, омода намудани мутахассисони соҳавӣ, таъмини ҳамгирии илм ва истеҳсолот ва тақвияти иқтидори технологияи соҳаҳои иқтисоди миллий тавассути фаълоне ҷорӣ намудани ТИК зарур арзёбӣ мегардад.

202. Тағйироти ҷиддии вазъи сиёсӣ иқтисодии солҳои охир дар ҷаҳон бинобар таъсири паҳншавии бемории сироятии COVID-19, масъалаҳои геосиёсӣ, низоъҳои тичоративу таҳримҳои иқтисодӣ байни кишварҳо ва тағйирёбии ноустувори нархҳо дар бозорҳои ҷаҳонӣ ба паст гардидани суръати рушди иқтисодии шарикони калидии Тоҷикистон оварда расонида, рақобатро миёни кишварҳои рӯ ба тараққӣ барои ҷалби сармоя боз пуршиддат менамояд. Чунин ҳолат рақобатпазирӣ ва ҷолибияти сармоягузори бахши саноати кишварро дар арсаи байналмилалӣ метавонад коҳиш диҳад. Бо назардошти ин дар БМР 2021-2025 ба масъалаҳои тақмили қонунгузорӣ дар самти ҳимояи манфиатҳои сармоягузорон ва таъмини адолати судӣ таваҷҷуҳи хоса зоҳир мегардад.

203. Дар доираи татбиқи ҳадафи саноатикунони босуръати кишвар бояд то соли 2030 ҳиссаи саноат дар маҷмӯи маҳсулоти дохилии кишвар ба сатҳи 30 фоиз ва вазни қиёсии соҳаҳои коркард дар сохтори саноат аз нишондиҳандаи ниҳии сатҳи байналмилалӣ (70,0 фоиз) ба сатҳи 75,5 фоиз расонида шавад.

204. Ноил гардидан ба ҳадафҳо ва вазифаҳои сиёсати саноатикунони босуръат ба Ҷумҳурии Тоҷикистон имкон медиҳад, ки кишварамон мавқеи худро дар арзёбии ЮНИДО оид ба таснифоти байналмилалӣ кишварҳо аз рӯи сатҳи саноатикунонӣ тағйир дода, ба гурӯҳи кишварҳои дорои саноати рушдкунанда ворид гардад.

§9. Равандҳои милликунони Ҳадафҳои рушди устувор (ҲРУ) ва ҳамгирии он дар ҳуҷҷатҳои стратегии милли

205. Аз ҷониби Асосгузори сулҳу ваҳдати милли – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҳадафи олии рушди дарозмуҳлати Тоҷикистон – баланд бардоштани сатҳи зиндагии мардуми кишвар бар пояи рушди устувори иқтисодӣ ва ҳадафҳои стратегии рушд барои давраи то соли 2030 – таъмини истиқлолияти энергетикӣ ва самаранок истифода намудани неруи барқ, баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ ва табдил додани кишвар ба кишвари транзитӣ, таъмини амнияти озуқаворӣ ва дастрасии аҳоли ба ғизои хушсифат, саноатикунони босуръати кишвар ва васеъ намудани шуғли пурмахсул муқаррар гардида, пурра ба Ҳадафҳои рушди устувор (ҲРУ) мутобиқат менамоянд ва дар сатҳи милли ва маҳаллӣ роҳандозӣ карда шудаанд.

206. СМР-2030 ба сифати стратегияи асосии кишвар баромад менамояд, ки дар заминаи он интизориҳо барои милликунони ҲРУ дар кишвар бунёд ёфтаанд. Татбиқи бевоситаи ҲРУ дар давраи то соли 2030 иҷроии афзалиятҳо ва ҳадафҳои дар барномаҳои миёнамӯҳлати панҷсолаи рушд ва ҳамчунин дар стратегияи рушди соҳаҳо ва минтақаҳо гузошташударо таъмин менамояд.

207. Ҳамгирии ҲРУ ба сиёсати миллии рушд имкон медиҳад, ки Тоҷикистон афзалиятҳои сиёсати иҷтимоӣ иқтисодии худро дар самти паст кардани сатҳи камбизоатӣ ва нобаробарии иҷтимоӣ, рушди минбаъдаи сармояи инсонӣ, самаранок истифода намудани захираҳои табиӣ, таъмини гуногунсатҳӣ ва рақобатпазирии иқтисодиёти милли, рушди саноатӣ – инноватсионии кишвар, ҳифзи муҳити зист, рушди мутавозият минтақаҳо самаранок татбиқ намояд. Чунин муносибати маҷмӯӣ барои баланд бардоштани некуаҳволии гуруҳҳои осебпазирӣ аҳоли имконият фароҳам оварда, ҳассосият ва изтиробии онҳоро аз хавфи офатҳои табиӣ, бӯхронҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва экологӣ коҳиш медиҳад. Бо мақсади риояи принсипи асосии ҲРУ – «Касеро канор нахоҳем гузошт» дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ташаккули низоми миллии мониторинг ва арзёбӣ вобаста ба масъалаҳои маҳаллигардонии ҲРУ тавачҷуҳи хоса дода шудааст. Дар иртибот ба ин, ҷиҳати ҷалби бештари захираҳои назаррас аз сарчашмаҳои гуногун барои амалӣ намудани барномаҳо ва стратегияҳои вобаста ба татбиқи ҲРУ тавсеаи ҳамкориҳо ва шарикӣ дар сатҳи минтақавӣ ва байналмилалӣ, аз ҷумла дар асоси фаъолгардонии ҳамкориҳо ҷиҳати мусоидат ба рушди кишварҳои рӯ ба инкишоф ва маҳсур ба хушкӣ мувофиқи мақсад мебошад.

208. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 ҳайати MAPS вобаста ба мутобиқати ҲРУ бо стратегияҳо ва барномаҳои рушди кишвар АМФ гузаронид. Муайян карда шуд, ки дар ду ҳуҷҷати стратегии миллии кишвар СМР – 2030 ва БМР 2016 – 2020 қариб 64 фоизи ҲРУ инъикоси худро ёфтаанд.

209. Арзёбии 10 стратегияи миллии ва барномаҳои соҳавии рушди кишвар дараҷаи ҳамгироиро дар сатҳи 78 фоиз нишон дод. Таҳлили вазифаҳои ҳадафноки бисёрсоҳавии ҲРУ имкон дод, ки харита/тафсири Тоҷикистон дар ҳошияи мутобиқати стратегияҳо ва барномаҳои рушди кишвар ба ҲРУ таҳия карда шавад.

210. Сатҳи баланди мутобиқат дар чунин ҳадафҳо ба монанди ҲРУ 2 (гуруснагӣ, нимгуруснагӣ – 80 фоиз), ҲРУ 3 (саломатӣ – 100 фоиз), ҲРУ 4 (маориф – 100 фоиз), ҲРУ 5 (гендерӣ – 100 фоиз), ҲРУ 6 (дастрасӣ ба оби тозаи нӯшиданӣ, санитарӣ ва гигиенӣ – 100 фоиз), ҲРУ 7 (энергия – 100 фоиз), ҲРУ 8 (рушд ва ҷойҳои корӣ – 100 фоиз), ҲРУ 9 (инфрасохтор ва саноатикунонӣ – 100 фоиз), ҲРУ 11 (шаҳрҳо ва минтақаҳои аҳолинишин – 86 фоиз), ҲРУ 13 (тағйирёбии иқлим – 100 фоиз) ва ҲРУ 15 (захираҳои замин – 78 фоиз) муайян карда шуданд.

211. Сатҳи миёнаи мутобиқатӣ дар чунин соҳаҳои афзалиятнок, ба монанди: ҲРУ 1 (камбизоатӣ – 60 фоиз), ҲРУ 10 (нобаробарӣ – 71 фоиз), ҲРУ 16 (ҷомеаи фарогир - 70 фоиз) ва ҲРУ 17 (ҳамкориҳо – 63 фоиз) муайян карда шуданд.

212. Сатҳи заифӣ (ифоданашудаи) мутобиқат дар ҲРУ 12 (истеъмол ва истеҳсолот – 38 фоиз) ошкор гардид.

213. Харита-тафсири Тоҷикистон аз нуқтаи назари мутобиқати стратегияҳо ва барномаҳои рушди кишвар ба ҲРУ моҳиятан тафсири натиҷаҳои интизорӣ ва уҳдадориҳо оид ба татбиқи ҳадафҳо ва вазифаҳои стратегияҳо ва барномаҳои соҳавӣ ва минтақавии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи ҲРУ ба ҳисоб мераванд. Айни замон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои мониторинги татбиқи ҲРУ «Харитаи роҳ» таҳия гардидааст, ки он аз 37 зерқисмат иборат мебошад.

214. Ҳарчанд дар вақти қабули БМР 2016-2020 индикаторҳои арзёбии рушд дар доираи ҲРУ дар сатҳи миллии роҳандозӣ нашуда, расман низоми индикаторҳои таъмини рушди устувор ҳанӯз мавҷуд набуд, вале дар ҷараёни татбиқи барнома тадбирҳои зарурӣ дар ин самт ба роҳ монда шуданд.

215. Мутобиқи ҳисоботи солонаи Bertelsmann/SDSN Тоҷикистон аз рӯи шохис ва маҷмӯи нишондиҳандаҳои ҲРУ дар соли 2019 дар байни 162 кишвари таҳқиқшаванда ҷои 71 – умро ишғол намуд. Арзёбии Тоҷикистон 69,2 ҳолро бо назардошти ба даст овардани 69,2 фоизи натиҷаҳои беҳтарини имконпазир ба ҳисоби миёна аз рӯи 16 ҲРУ (ҲРУ 14 – «Нигоҳдории экосистемаҳои укёнусҳо» (дар Тоҷикистон татбиқ намешавад) ташкил медиҳад.

Эзоҳ:

- сатҳи баланди мутобиқат нишон медиҳад, ки дар ҳуччати банақшагирии миллии вазифаҳои мақсаднок мавҷуданд, ки ба вазифаҳои ҲРУ дар матн, микёс ва мақсадҳо мувофиқ мебошанд ва нишондиҳандаҳои арзёбии пешравию онҳо муайян карда шудаанд.

- сатҳи миёнаи мутобиқат нишон медиҳад, ки дар ҳуччати банақшагирии миллии вазифаҳои мақсаднок мавҷуданд, ки ба вазифаҳои ҲРУ мувофиқ мебошанд, аммо фарогирии соҳавӣ нопурра ё нишондиҳандаҳои арзёбии пешравию онҳо муайян карда нашудаанд.

- сатҳи заифи мутобиқат маънои онро дорад, ки дар ҳуччати банақшагирии миллии вазифаҳои мақсаднок мутобиқ ба вазифаҳои ҲРУ мавҷуд нестанд.

216. Ҷумҳурии Тоҷикистон ба қомеъҳои назаррас дар татбиқи ҲРУ 13 «Мубориза бо тағйирёбии иқлим» – 96,2 ҳол, ҲРУ 4 «Таҳсилоти босифат» – 96 ҳол, ҲРУ 7 «Энергияи дастрас ва тоза» - 91,9 ҳол, ҲРУ 1 «Бартарафнамоии қамбизоатӣ» – 86,3 ҳол ноил шудааст. Инчунин пешравию дар татбиқи ҲРУ 2 «Гуруснагии сифрӣ» ва ҲРУ 3 «Саломатӣ ва некуаҳволӣ» – 47,2 ҳол, ҲРУ 9 «Саноатиқунонӣ, инноватсия ва инфрасохторҳо» – 9,6 ҳол ба назар мерасанд.

217. Номгӯи нишондиҳандаҳои глобалӣ (E/CN.3/2019/2, Annex II) оид ба қомеъшавӣ ба ҲРУ, ки моҳи март соли 2019 дақиқ карда шуда буд, 244 индикаторро дар бар мегирад. Бо назардошти индикаторҳои тақроршуда шумораи онҳо 232 ададро ташкил дода, аз ин 202 нишондиҳанда мувофиқи гуруҳбандии сесатҳа дар Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода бурда мешаванд:

- сатҳи I – 102 нишондиҳандае, ки оид ба онҳо маълумоти дастрас мавҷуданд;

- сатҳи II – 63 нишондиҳандае, ки вобаста ба онҳо методологияи миллии дахлдорро таҳия кардан зарур аст;

- сатҳи III – 37 нишондиҳандае, ки таҳияи онҳо аз омода кардани методологияи глобалӣ вобастагӣ доранд.

218. Аз ин 202 индикатори имқонпазир 161 индикатори ҲРУ бевосита вазорату идораҳое, ки дар мониторинг ва арзёбии ҲРУ масъуланд, қарор доранд. Вобаста ба ин муттаҳид кардани саъю талошҳо ҷиҳати арзёбии индикаторҳо ва таъмини дастрасии васеъ ба маълумот дар ояндаи миёнамуҳлат муҳим боқӣ мемонанд.

219. Дар назар аст, ки дар давоми солҳои 2021–2025 дастрасӣ ба маълумот тибқи нишондиҳандаҳои сатҳи I баланд мегардад. Айни замон дастрасӣ ба онҳо на зиёда аз 25 фоизро ташкил медиҳад.

220. Амалҳои глобалӣ дар самти таҳияи маҷмӯи нишондиҳандаҳои сатҳи миллии ва минтақавии ҲРУ, гуруҳбандии онҳо аз рӯи ҷинс ва синну сол ва ҳамчунин таъсис додани низоми миллии ҳисоботдиҳии устувор ва дастрас барои пешниҳоди маълумоти оморӣ вобаста ба мониторинги татбиқи ҲРУ фаъол гардонида мешаванд. Дар баробари ин, ҳамоҳангии сатҳи глобалӣ ва миллии бо назардошти дар солҳои 2020 ва 2025 ба нақша гирифта шудани таҷдиди низоми нишондиҳандаҳои ҲРУ дар сатҳи глобалӣ муайян карда мешавад.

221. Айни замон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон қорҳо оид ба мушаххас намудани ҳадафҳо ва вазифаҳои ҲРУ бо назардошти низоми миллии нишондиҳандаҳои рушди устувор ба роҳ монда шуда, равандҳои ворид

намудан ва баҳисобгирии ҳатмии ҲРУ дар барномаҳои миллӣ, соҳавӣ ва минтақавӣ, ки милликунонии онҳоро мушаххас менамояд, оғоз шуданд.

222. Дар оғози соли 2021 раванди ташаккули низоми миллии нишондиҳандаҳои рушди устувор ба анҷом мерасад, ки барои ворид намудани онҳо ба низоми миллии мониторинг ва банақшагирӣ имконият фароҳам меорад. Бо вучуди ин, на ҳамаи ҳадафҳо ва вазифаҳои ҳуҷҷатҳои стратегии кишвар ва ҲРУ метавонанд дар як сатҳ ва дар як вақт иҷро шаванд, ки муайян ва ғаёлгардонии тадбирҳои афзалиятнокро оид ба тезонидани татбиқи онҳо пешбинӣ менамоянд. Тадбирҳои мазкур суръати яке аз дастовардҳо ё маҷмӯи ҲРУ дар кишварро баланд бардошта, ба татбиқи маҷмӯи ҳадафҳо ва вазифаҳои афзалиятноки дар СМР–2030 пешбинигардида мусоидат менамоянд. Дар байни тадбирҳои бешумор ҷиҳати таъмини татбиқи босуръати ҲРУ ҷаҳор афзалият ба хусусиятҳои хоси миллии рушди устувори Тоҷикистон ҷавобгӯ мебошанд:

1) таъмини амнияти энергетикӣ ва дастрасӣ ба хизматрасониҳои энергетикӣ. Татбиқи лоиҳаҳои афзалиятноки энергетикӣ кишвар имконият медиҳад, ки барои таъмини сифати инфрасохтор, саноатикунӣ ва инноватсияҳо (ҲРУ 9), дастрасии васеъ ба сарчашмаҳои арзон, боэътимод, устувор ва муосири энергия заминаҳои устувор гузошта шаванд (ҲРУ 7).

2) рушди баробар ва маҷмӯии минтақаҳои (ҳудудҳои) кишвар. Ин тадбир ҳамчун яке аз афзалиятҳои рушд дар СМР – 2030 муайян гардида, нишондиҳандаи муҳими арзёбии ислоҳоти татбиқшуда дар кишвар ба ҳисоб меравад. Дар ҳуҷҷати стратегии кишвар рушди маҷмӯии минтақаҳо (ҳудудҳо) ҳамчун нуқтаи ниҳоии талошҳои ҳукумат дар самти ноил гардидан ба ҳадафҳои стратегии рушд дар назар дошта шудааст.

3) масъалаҳои гендерӣ, ки ҳамчун нишондиҳандаи мақсаднок дар СМР-2030 ва афзалияти байнисоҳавии рушд дар барномаҳои миёнамуҳлат муайян карда шудааст. ҲРУ 5 ҳамчун ҳадафи мустиқли таъмини баробарии гендерӣ баромад мекунад, ва дар миқёси глобалӣ сармоягузорӣ ба тавсеаи ҳуқуқҳо ва имкониятҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва сиёсии занон ва духтарон, ҳамчун тадбири муҳими вусъат бахшидани татбиқи ҲРУ бо назардошти самараи фузунсозӣ (мултипликативӣ) муайян шудааст.

4) истифодаи неруи ҷавонон бояд барои ба даст овардани ҳадафҳои стратегии СМР - 2030 ва татбиқи ҲРУ дар кишвар саҳми сазовор гузорад. Ҷавонони муосир дар соли 2030 ҳиссаи назарраси аҳолии қобили меҳнатро ташкил медиҳанд. Ҷавонон бояд унсури ҷудонопазири таҳия, амалисозӣ ва арзёбии нақшаҳо ва стратегияҳои бошанд, ки ба ҳаёти онҳо таъсир мегузоранд.

223. Қадами нахустин дар ин самт дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 аз ҷониби Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо эълон намудани соли 2017 ҳамчун «Соли ҷавонон» дар кишвар гузошта шуд. Ин ташаббус нишон дод, ки неруи созанда ва ташаббускории насли ҷавон воқеан ҳам боигарии бузурги Тоҷикистон аст. Ба манфиати ин гурӯҳи аҳоли, аз ҷумла барои духтарон ва занон ҷойҳои

корӣ, махсусан берун аз бахши кишоварзӣ бояд дастрас бошанд. Ҷавонон низ дар навбати худ бояд дар сатҳи зарурӣ соҳибмаълумот ва таҳассусманд бошанд. Бинобар ин мавқеи сармояи инсонии ин гурӯҳи аҳоли дар БМР 2021-2025 барои татбиқи маҷмӯи ҲҶУ ҳамчун унсурӣ калидии кишвар муҳим арзёбӣ мегардад.

§10. Параметрҳои мақсадноки СМР-2030: зарурият ва муҳимияти таҷдиди онҳо бо дарназардошти ҲҶУ

224. Дар СМР-2030 қайд карда шудааст, ки Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳар сол бо назардошти мониторинг ва арзёбии тағйирот дар бозори ҷаҳонӣ ва таъсири онҳо ба соҳаҳои гуногуни иқтисоди миллӣ муқаррароти стратегии СМР-2030-ро тақвим медиҳад.

225. Аз ҷониби Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон эълон гардидани ҳадафи чоруми стратегии миллӣ – саноатикунони босуръати кишвар барои комёб шудан ба параметрҳои мақсадноки СМР-2030 тақвими ҷиддӣ мебахшад.

226. Дар СМР-2030 се ҳадафи миллии стратегии рушд ва як ҳадафи стратегии фарогири байнибахшӣ – васеъ намудани шуғли пурмаҳсул, ки дар маҷмӯъ ба баланд бардоштани сатҳи зиндагии мардуми кишвар равона карда шудаанд, бо ҳадафи чоруми миллӣ зич алоқаманд мебошанд. Ҳамзамон, ноил шудан ба ҳадафи чоруми миллӣ ба ташаккули саноати миллии рақобатпазир ва дар заминаи он баланд бардоштани тамоми соҳаҳои иқтисодии миллӣ ба сатҳи сифатан нав равона карда мешавад.

227. Таваҷҷути ба даст овардани ҳадафҳои гузошташуда Ҳукумати кишвар азми қатъӣ дорад, ки Ҳадафҳои рушди устуворро дар сатҳи миллӣ татбиқ намуда, уҳдадорӣҳои дар ин самт ба зимма гирифта ро иҷро кунад.

228. Таҷрибаи кишвар дар татбиқи БМР 2016-2020 ҳамчун марҳилаи аввали татбиқи СМР-2030 нишон медиҳад, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти татбиқи ҲҶУ мавқеи хубро касб намудааст.

229. Ба анҷом расидани сохтмони лоиҳаҳои афзалиятноки гидроэнергетикӣ ва истифодаи самараноки захираҳои обӣ – энергетикӣ имкон медиҳанд, ки амнияти энергетикӣ кишвар таъмин гардида, иқтисоди энергетикаи «сабз» боз ҳам баланд бардошта шавад ва барои ҳалли ҳадафҳои мушаххаси ҲҶУ 9 ва ҲҶУ 7 заминаи устувор гузошта шаванд.

230. Истиқлолияти энергетикӣ барои рушди иҷтимоӣ бинобар масъалаҳои аз байн бурдани камбизоатӣ (ҲҶУ 1), саломатӣ ва некуаҳволӣ (ҲҶУ 3), баробарии гендерӣ (ҲҶУ 5) ва таъмини дастрасии умум ба сарчашмаҳои арзон, боэътимод, устувор ва муосири энергия (ҲҶУ 7) аҳамияти муҳим дорад. Бо вучуди ин, робитаи миёни энергетика ва рушди иҷтимоӣ худ аз худ ба миён намеояд.

231. Тағйироти речаҳои гидрологӣ дар натиҷаи тағйирёбии иқлим (ҲҶУ 13) метавонад ба устувории дарозмуҳлат ва зарурияти истифодаи дигар сарчашмаҳои барқароршавандаи энергия таъсир расонида, ҷиҳати таъмини мувозинати энергетикӣ (ҲҶУ 7) нақши муҳим бозад.

232. Афзалиятнокии таъмини амнияти озуқаворӣ ва дастрасии аҳоли ба ғизои хушсифат барои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хошияи ҶРҮ ҳамчунин возеҳу равшан аст. Ноил гардидан ба ҳадафи мазкур барои таъмини аҳоли бо ғизои кофӣ ва босифат, ки ҳаёти солиму бардавом, фаъолнокии ҷисмонӣ ва зиндагии шоистаи аҳолиро таъмин менамояд, нақши ҳалкунанда дорад.

233. Шарҳи татбиқи БМР 2016–2020 нишон дод, ки Ҳукумати ҷумҳурӣ таъмини амнияти озуқавориро ҳамчун унсури калидӣ барои ҳалли масъалаҳои иқтисодӣ ва иҷтимоии кишвар, минтақаҳо ва оила меҳисобад.

234. Дар ин радиф айни замон мушкilot дар чор самти бузург ба назар мерасанд:

- 1) бахши тандурустӣ;
- 2) паст кардани сатҳи камбизоатӣ;
- 3) бахши кишоварзӣ;
- 4) ҳифзи иҷтимоӣ.

235. Бо назардошти уҳдадориҳои байналмилалии Тоҷикистон вобаста ба ҶРҮ дар марҳилаи дуҷуми татбиқи СМР-2030, яъне БМР 2021-2025 идома додани пайгирии принсипи фарогирӣ, ки ба инобат гирифтани эҳтиётот ва фарогирии ҳамаи гурӯҳҳои аҳоли (мутобиқи ҷинс, синну сол, маъюбӣ, вазъи иҷтимоӣ, маҳали истиқомат, мансубияти этникӣ ва ғайраҳо) дар равандҳои рушдро пешбинӣ менамояд, мувофиқи мақсад мебошад.

236. Рушди инфрасохтори нақлиётнокии коммуникатсионӣ пайваста дар мадди назари Ҳукумати ҷумҳурӣ қарор дорад. Бидуни ҳалли масъалаҳои нақлиёт ва рушди бозори телекоммуникатсия ба даст овардани дигар ҳадафҳои стратегии рушди кишвар ва ҶРҮ бениҳоят мушкilot мебошад.

237. Шарҳи татбиқи БМР 2016-2020 нишон дод, ки давом додани фаъолият дар самти ҳамгирии долонҳои наздисарҳадӣ ва миллии нақлиётӣ ва коммуникатсионӣ, зиёд кардани боркашонӣ ва мусофиркашонӣ аз рӯи намудҳои нақлиёте, ки бевосита ба нишондиҳандаҳои ҶРҮ тааллуқ доранд, таъмини ҳамлу нақли солонаи нақлиётӣ байни шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ ва васеъ намудани дастрасӣ ба хизматрасониҳои телекоммуникатсионӣ, ки ҳамзамон ба вазифаҳои ҶРҮ ҷавобгӯ мебошанд, зарур аст.

238. Дар раванди татбиқи сиёсате, ки барои комёб шудан ба ҳадафи чоруми миллӣ–саноатикунони босуръат равона гардидааст, дар давраи миёнамуҳлати минбаъда мониторинги пайваस्ताи чунин индикаторҳои ҶРҮ 9 муҳим ва зарур мебошанд, ба монанди:

- маҳсулоти софи саноати коркард ба сари аҳоли (бо ҳисоби доллар);
- ҳиссаи маҳсулоти софи саноати коркард нисбат ба ММД;
- ҳиссаи арзиши иловашудаи маҳсулоти саноатии соҳаҳои сатҳи миёнаи технологӣ ва баланди технологӣ дар ҳаҷми умумии арзиши иловашудаи маҳсулоти соҳаҳои саноатӣ;
- ҳиссаи шуғл дар саноати коркард нисбат ба шуғли умумӣ;
- вазни қиёсии маҳсулоти инноватсионӣ (шаклҳои мувофиқи ҳисоботӣ ҳоло дар ҷумҳурӣ мавҷуд нест);
- коэффитсиенти фаъолнокии инноватсионии корхонаҳо;
- ҳаҷми инноватсияҳои технологӣ, маркетингӣ, ташкилӣ ва экологӣ.

239. Ин нишондиҳандаҳо имконияти тавсифи вазъи нисбатан пурраи рушди саноати кишварро дар қиёс бо кишварҳои тамоми ҷаҳон дар ҳошияи ҲРУ ва таҳияи тадбирҳоро оид ба рушди минбаъдаи он фароҳам меоранд.

240. Бахши молиявӣ ҳамчун низоми иборат аз ҷузъҳои ба ҳам зич алоқаманд ва мутавозин бояд унсури муҳими рушди иқтисоди миллӣ гардад. Вобаста ба ин, таҷдиди назари параметрҳои мақсадноки СМР-2030 бо тағйир додани афзалиятҳо дар рушди бахшҳои дахлдори низоми молиявӣ алоқаманд мебошанд. Бинобар ин дар давраи миёнамуҳлати минбаъда ба рушди бахши суғурта, махсусан суғуртаи дарозмуҳлати ҳаёт, суғуртаи ҳатмии тиббӣ, барномаи нафақаи андӯхташаванда ва фаъолгардонии бозори тақрорӣ коғазҳои қимматнок бояд афзалияти баланд дода шавад. Ҳамчунин, афзалият бояд ба рушди бозори муҳлатноки асбоб ва солимгардонии бахши бонкӣ дода шавад.

241. Натиҷаҳои таъсири саноатикунони босуръат ба равандҳои демографиро дар кишвар дар 5-10 соли наздик воқеан эҳсос намудан мумкин аст. Вазифаҳои дар СМР-2030 муқарраргардида оид ба тавсеаи шуғли пурмахсул муҳимияти худро дар давраи минбаъдаи миёнамуҳлати рушд низ нигоҳ медоранд. Ҳамзамон, таваччуҳи хоса бояд ба тақвияти унсури инноватсионӣ шуғл ва баланд бардоштани суръати афзоиши маҳсулнокии меҳнат аз суръати афзоиши музди меҳнат дода шавад. Дар маҷмӯъ, параметрҳои мақсадноки СМР-2030 оид ба ҳадафи стратегии байнисоҳавӣ – васеъ намудани шуғли пурмахсул тағйир намеёбанд.

242. Дар параметрҳои мақсадноки СМР-2030 дар самти истифода бурдани принципҳои мониторинг ва омори иқтисоди «сабз», ки бояд дар ҳамаи барномаҳои рушди асосӣ бахшҳо, соҳаҳо ва минтақаҳо ва ҳамчунин дар қонунҳо ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии дигар ба инобат гирифта шаванд, таваччуҳи хоса зоҳир намудан зарур аст.

243. Бо назардошти таъмин гардидани рушди босубот ва муаммоҳои нави рушд параметрҳои мақсадноки СМР-2030 бояд таҷдиди назар карда шаванд.

244. Параметрҳои мақсаднок бояд ба тавсеаи имкониятҳои рушди сармояи инсонӣ тавассути таъмини дастрасии васеъ ба хизматрасониҳои босифати тиббӣ ва таълимӣ дар ҳамаи сатҳҳо, бунёди инфрасохтори зарурӣ, ташаккули заминаи иқтисоди рақамӣ, омода намудани кадрҳои соҳибихтисос дар соҳаҳои илмҳои дақиқу табиатшиносӣ ва муттасилии таълим дар тамоми давраи ҳаёт нигаронида шаванд.

245. Равандҳои муосир ва ҳалли вазифаҳои стратегӣ дар самти комёб шудан ба ҲРУ дар соҳаи тандурустӣ ва маориф зарурати эҷоди нигоҳи навро ба миён овардааст.

246. Фаъолият дар ин самт бояд тадбирҳои воқеии дастгирии таҳким додани низоми кумаки аввалияи тиббию санитарӣ, таҳсилоти ибтидоӣ, миёна ва олии касбӣ, низоми мониторинг ва иттилоотро дар бар гирад, то ки эҳтиёҷоти соҳа ва ҷомеа ба инобат гирифта шуда, механизми иштироқи ҷомеаи шаҳрвандӣ ва бахши хусусӣ дар ин равандҳо рушд ёбанд.

247. Дар барномаи навбатии миёнамуҳлати рушд афзалиятҳои миллии дар самти волоияти қонун бо мақсади бештар наздик намудани он ба ҳадафҳо ва вазифаҳои глобалие, ки аз ҲҶҮ 16 бармеоянд, бояд таҷдиди назар шаванд. Бинобар ин дар БМР 2021-2025 масъалаи ташкил додани платформаи муколамаи иҷтимоӣ баёни намояндагони мақомоти давлатӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ оид ба волоияти қонун ва дастрасӣ ба ҳифзи ҳуқуқ ҳамчун натиҷаи таъсиррасони такмилдиҳандаи қонунгузорӣ ва таҷрибаи ҳуқуқэҷодкунӣ зарур арзёбӣ мегардад.

248. Мушоҳидаҳо тасдиқ менамоянд, ки дар натиҷаи таъсири бемории сироятӣ COVID-19 заноне, ки бо меҳнати каммаош, хатарнок ва ғайрирасмӣ машғуланд, бахусус занони деҳотӣ аз кумаки шавҳари муҳочирашон маҳрумшуда, бо вазъияти мушкили ҳаётӣ рӯ ба рӯ шуданд. Сарбории қонун бо меҳнати хонагӣ, махсусан дар оилаҳои бемордошта, ки вазифаи нигоҳубин асосан ба зиммаи қонун вогузор мегардад ва ҳамзамон таваккали гирифтӣ шуданашон ба вирус зиёд аст, хело афзоиш ёфтааст. Қонун, ки 70 фоизи қормандони соҳаҳои тандурустӣ ва бахши иҷтимоиро ташкил медиҳанд, ба ғайр аз таваккалҳои гирифтӣ гардидан бо вирус, шохиди ғавти мизочон ва ҳамқорон гардида, мубталои изтиробӣ равонӣ мегарданд.

249. Дар ҳолати татбиқ шудани чораҳои қарантинӣ мавҷуд набудани қор, баста гардидани мактабҳо ва боғчаҳои бачагона изтиробҳои иловагӣ ва сарбориро дар оила ба вуҷуд оварда, эҳтимолияти зӯроварии шаҳвонӣ ва маиширо баланд меқунанд. Мутаносибан қанбаҳои гендерии пандемия дар барномаи миёнамуҳлати нав инқунин ба инобат гирифта мешаванд.

250. Вазъи дар иқтисодиёти Тоҷикистон ва ҳамқунин дар иқтисодиёти қаҳон дар натиҷаи таъсири пандемияи COVID-19 баамаломадаро ба назар гирифта, Ҳуқумат барои татбиқи нақшаҳои стратегие, ки дар БМР 2021- 2025 дарқ гардидаанд, қиҳати сафарбар қардани тамоми захираҳои мавҷуда қаҳду талошҳои зиёд равона хоҳад қард.

251. Пеш аз қама, қамоҳангсозии амалҳо оид ба пайваста гузаронидани мониторинги индикаторҳои захираҳои молиявӣ бо мақсади пайғирӣ намудан ба мушкилиҳои бавуҷудода дар таъмини молиявии қорабиниҳои банақшағирифташуда, сари вақт қабул намудани қарорҳои зарурии асосноққардашудаи барои ислоҳи амалҳо равона қарда шуда тақвият баҳшида мешаванд. Дар иртибот ба ин, сафарбар қардани хароҷот бояд бо назардошти қассосияти гендерӣ анқом дода шуда, афзалиятқоро дар самти қоҳиш додани ноқаробарии гендерӣ инъикос намояд.

3. ТАЪМИНИ УСТУВОРИИ МАКРОИҚТИСОДӢ: ҲАДАФҲО, АФЗАЛИЯТҲО ВА СЕНАРИЯҲО

§1. Тадбирҳои превентивӣ, индустриалӣ, инноватсионӣ – рушди устувор ва муаммоҳои нав

252. Принципиҳои рушди превентивӣ, индустриалӣ ва инноватсионӣ, ки дар СМР-2030 муқаррар гардидаанд, чиҳати истифодаи минбаъда дар низоми банақшагирӣ ва идоракунии стратегияи рушди иҷтимоию иқтисодии Тоҷикистони дорои иқтисодиёти хурди кушода бамаврид ва муносиб будани худро собит сохтанд.

253. Таҷрибаи давраи аввали татбиқи СМР – 2030 нишон дод, ки самаранокии банақшагирӣ ва идоракунии стратегӣ аз дараҷаи ҳамоҳангсозӣ дар сатҳи давлатӣ, соҳавӣ ва минтақавӣ вобаста мебошад. Сатҳи нокифояи ҳамгирии низоми банақшагирии стратегӣ, татбиқи барномаҳои рушди соҳавӣ ва минтақавӣ бо раванди банақшагирии буҷетӣ ҳамчун масъалаи ҳалталаб боқӣ мемонад.

254. Принципи превентивӣ ва ё пешбини (коҳишдиҳии) осебпазирии рушди оянда бо тағйирёбии бошиддати вазъи геосиёсӣ, геоиқтисодӣ ва технологияи ҷаҳони муосир алоқаманд мебошад, ки дар назди давлат зарурати таъмини рушди босуботи иқтисодӣ, паст кардани осебпазирии иқтисодиёти кишвар аз таҳдидҳои беруна ва дохилиро ба миён мегузорад.

255. Дар соли 2015 аз ҷониби Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Нақшаи чорабиниҳо оид ба пешгирии таъсири ҳавфҳои эҳтимоли ба иқтисодиёти миллӣ» ба тасвиб расид, ки панҷ самти асосиро фаро гирифта буд, аз ҷумла:

- 1) таъмини устувори нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ;
- 2) пешбурди сиёсати пулию қарзӣ;
- 3) таъмини самаранокӣ ва шаффофияти фаъолияти бахши давлатӣ;
- 4) тақвияти ҳифзи иҷтимоӣ ва шуғли аҳоли;
- 5) беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва мусоидат ба рушди соҳибкорӣ.

256. Бо назардошти вазъи дар солҳои 2016–2017 баамаломата, чораҳои пешгирикунанда барои таъмини устувори макроиқтисодӣ ва суботи молиявӣ, нигоҳдории сатҳи муътадили нархҳо ва қурби пули миллӣ, баланд бардоштани сатҳи эҳтимоднокии низоми бонкӣ, тақвияти раванди ҷалби сармоя ба соҳаҳои иқтисодиёт, дарёфти самтҳои гуногуни муҳочирати меҳнатӣ ва коҳиши шуғли ғайрирасмӣ, беҳтар намудани ҳолати мелиоративии заминҳо равона шуда буданд.

257. Иловатан солҳои 2018-2019 корҳо дар ин самт идома ёфта, бо мақсади тақвият бахшидан ба ҳамоҳангсозии фаъолияти вазорату идораҳо дар амалишавии сиёсати пешгирикунандаи иҷтимоию иқтисодӣ қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 ноябри соли 2018, №557 «Дар бораи Нақшаи чорабиниҳо оид ба ҳамоҳангсозии татбиқи сиёсати макроиқтисодӣ

ва пешгирии таъсири хавфҳои эҳтимолӣ ба иқтисоди миллӣ» қабул карда шуд.

258. Нақшаи мазкур се самти асосиро фаро гирифт, аз ҷумла устувор нигоҳ доштани нишондиҳандаҳои макроиқтисодӣ, таъмини устувории фаъолияти корхонаҳои давлатӣ ва бонкҳои алоҳида, тақвият додани фаъолият дар самти беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва рушди соҳибкорӣ.

259. Бо мақсади баррасии масъалаҳо вобаста ба суботи молиявӣ, ошкор намудани хавфҳои эҳтимолӣ ва таъсири бухронҳои ҷаҳонии молиявӣ ба иқтисоди миллӣ дар ҷумҳурӣ мақоми доимоамалкунандаи машваратии байниидоравӣ – Шӯрои миллӣ оид ба суботи молиявӣ таъсис дода шуд, ки дар сурати ба миён омадани вазъияти бухронӣ ё ҳолатҳои харобиовари пешгуинашаванда, аз ҷумла ҳолатҳои фавқулода он бояд ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон нақшаи рафъи оқибатҳои эҳтимолӣ ва роҳҳои ҳалли масъалаҳоро дар шароити мазкур ҳамчун мақоми ваколатдор пешниҳод намояд.

260. Соли 2020 дар шароити таъсири манфии бемории сироятии COVID-19 Ҳукумати ҷумҳурӣ «Нақшаи чорабиниҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба пешгирӣ ва кам кардани таъсири хавфҳои эҳтимолии коронавирус дар ҷаҳон ба иқтисоди миллӣ»-ро қабул намуд ва моҳи июни соли 2020 Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи пешгирии таъсири бемории сироятии COVID-19 ба соҳаҳои иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба имзо расид, ки дар он вазифаҳои мушаххас бо назардошти вазъи ҷорӣ оид ба паҳншавии бемории нави сироятӣ дар давраҳои кӯтоҳмуҳлат ва дарозмуҳлат гузошта шуда, имтиёзҳои андозиву қарзӣ ва кумаки молиявӣ ба соҳаҳои муайян ва қишри осебпазири ҷомеа пешбинӣ гардиданд.

261. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 вобаста ба истифодаи чораҳои пешгирикунанда дар самти таъмини устувории рушд дар шароити таъсири манфии омилҳои беруна ва дохилӣ таҷрибаи кофӣ андухта шуд. Бинобар ин дар БМР 2021-2025 қавӣ гардонидани иқтидорҳои муқовиматӣ ба таҳдидҳои глобалии рушд ҳамчун вазифаи асосӣ муайян шудааст.

262. Дар БМР 2021-2025 вобаста ба таъсири хавфҳои эҳтимолӣ ба иқтисоди миллӣ ва захираву имкониятҳои мавҷудаи кишвар рушди иҷтимоию иқтисодии Тоҷикистон дар се сценария пешбинӣ шуд, ки бо ҳадафҳои СМР 2030 ҳамоҳанг мебошанд.

263. Дар сценарияҳои пешбинишудаи рушд вазъи тағйирёбанда ва пешгуинашавандаи иқтисоди ҷаҳонӣ бинобар паҳншавии бемории сироятии COVID-19, низоъҳои тичоратӣ байни кишварҳои абарқудрат, ноустувории нархҳо дар бозорҳои ҷаҳонӣ, ҳолати кунунии иқтисоди шарикони тичоратӣ, оқибатҳои тағйирёбии иқлим ва дигар омилҳои дохилӣ ва беруна ба назар гирифта шуданд.

264. Амалишавии ҳадафи ҷоруми миллӣ - саноатикунунии босуръати кишвар баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳо ва рақобатпазирии иқтисоди миллиро пешбинӣ намуда, дар се сценария соҳаҳои

воқеии иқтисодиёт, бахусус саноат ва кишоварзӣ, инчунин афзоиши ҳаҷми сармоягузориҳо ҳамчун заминаи асосии таъмини рушд баромад мекунад.

265. Таҳқиқи имкониятҳо ва дарёфти манбаъҳои нави рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон асоси нишондиҳандаҳои воқеъбинона ва шиддатнок дар сценарияҳои пешбинишударо ташкил дод. Ин имкониятҳо дар баҳши алоҳидаи БМР 2021-2025 дарҷ гардидаанд.

266. Сценарияҳои рушди БМР 2021-2025 ба параметрҳои калидии рушди иқтисодӣ, ки дар СМР – 2030 муқаррар шуда буданд, асос ёфтаанд. Ҳадафи асосии таҳияи сценарияҳо ин нишон додани алоқамандӣ байни рушди миёнамуҳлати иқтисодӣ ва имкониятҳои маблағгузори он ба ҳисоб меравад.

267. Асоси таҳияи сценарияҳои БМР 2021-2025-ро омилҳои зерин ташкил медиҳанд:

- ҳадафу афзалиятҳои Ҳукумати кишвар;
- тамоюлҳои демографӣ;
- афзоишҳои ҳиссаи саноат дар сохтори ММД;
- имкониятҳои сармоягузорӣ;
- манбаъҳои нави рушд;
- тағйирнопазирии ҳиссаи маблағгузорӣ ба баҳши иҷтимоӣ нисбат ба ММД;
- таъсири омилҳои манфии беруна, бахусус пандемияи коронавирус COVID-19.

268. Нишондиҳандаҳои асосии мақсадноки БМР 2021-2025 дар асоси моделҳои муосири макроиқтисодӣ, аз ҷумла модели мувозинати макроиқтисодӣ (Revised Minimum Standart Model – Extended (RMSM-X), модели мувозинати умумӣ (General Equilibrium Modeling) ва ҳамчунин дар асоси дурнамои нишондиҳандаҳои вазорату идораҳои соҳавӣ барои давраи миёнамуҳлат ҳисоб карда шудаанд.

269. Низоми муодилаҳо дар моделҳои мазкур дар асоси мафҳумҳои стандартии макроиқтисодӣ ва консепсияи Низоми ҳисобҳои миллий (НҲМ) таҳия карда шудаанд. Ҳамзамон, асоси модели рушди иқтисодиёти миллиро барои панҷ соли наздик сценарияи индустриалии дар СМР-2030 дарҷгардида ташкил медиҳад. Ҳамин тариқ, барои татбиқи БМР 2021-2025 се сценария – бухронӣ, воқеъбинона ва шиддатнок дида баромада шудаанд.

§2. Сценарияҳои рушди устувор

270. Сценарияи рушди устувор аз се сценарияи зерин иборат мебошад:

- 1) сценарияи бухронӣ.
- 2) сценарияи воқеъбинона.
- 3) сценарияи шиддатнок.

271. Сценарияи бухронӣ бо назардошти сустравии суръати рушди иқтисодиёти ҷаҳонӣ, бахусус иқтисодиёти шарикони асосии тичоратии Тоҷикистон зери таъсири идомаи паҳншавии пандемияи коронавирус COVID-19 дар ҷаҳон, ноустувории нархҳои ҷаҳонӣ, коҳишҳои

маблағгузориҳои берунӣ (интиқоли пули муҳочирони меҳнатӣ), сармоягузориҳо ва истеъмолот ташкил медиҳад.

272. Сенарияи бухронӣ ба фарзияи дар давраи миёнамуҳлат коҳиш ёфтани маблағҳои интиқоли, ҳаҷми воридот ва коэффисиенти боздеҳии сармоягузориҳо (ICOR) то сатҳи 20 фоиз дар соли 2020 ва тадриҷан барқароршавии он дар солҳои минбаъда асос меёбад.

273. Аз фарзияҳои дар сенарияи бухронӣ пешбинигардида бармеояд, ки бо назардошти таъсири омилҳои берунӣ соҳаҳои савдои дохилӣ, хизматрасониҳо, нақлиёт ва сармоягузориҳои коҳиш ёфта, рушди иқтисоди кишвар аз ҳисоби афзоиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот дар соҳаҳои воқеии иқтисодиёт таъмин мегардад.

274. Дар сенарияи бухронӣ коҳишҳои миёнасолони ҳаҷми сармоягузори то 5 фоиз, савдои дохилӣ то 2 фоиз, хизматрасонии пулакӣ то 3 фоиз, боркашонӣ ва мусофиркашонӣ то 4 фоизро ташкил дода, суръати рушди соҳаҳои саноат ба 10-12 фоиз ва кишоварзӣ ба 5-7 фоиз баробар мегардад.

275. Бо назардошти тағйирҳои вазъи соҳаҳо дар давраи миёнамуҳлати солҳои 2021-2025 суръати миёнасолони афзоиши ММД дар сатҳи 4-5 фоиз пешбинӣ мегардад. Дар маҷмӯъ, дар заминаи коҳишҳои ҳаҷми интиқоли маблағҳо, воридот ва сармоягузориҳо дар тамоми давраи пешбинишаванда ҳаҷми номиналии ММД ҳамагӣ 1,4 маротиба, ММД-и воқеӣ 1,2 маротиба ва ММД ба ҳар сари аҳоли 1,4 маротиба зиёд мегардад.

276. Дар солҳои 2021-2025 дар сохтори ММД ҳиссаи андозҳои софи ғайримустақим аз 9 то 8 фоиз, ҳиссаи саноат аз 20 фоиз то 24 фоиз, кишоварзӣ аз 21 то 19 фоиз ва хизматрасонӣ аз 42 фоиз то 39 фоиз тағйир меёбанд.

277. Сенарияи воқеъбинона дар заминаи истифодаи самараноки иқтидорҳои мавҷуда, идома додани раванди сохтмони корхонаҳои нави саноатӣ ва барқарорсозии корхонаҳои аз қор бозмонда, таъмини ҷалби сармояи ватанию хориҷӣ, марҳила ба марҳила рақамикунонии иқтисодиёт ва ҷорӣ намудани тичорати электронӣ, татбиқи лоиҳаҳои инфрасохторӣ ва ташкили долонҳои нақлиётӣ, рушди низоми молия, рушди соҳибкорӣ, оmodасозии кадрҳои баландихтисос, баланд бардоштани рақобатпазирии маҳсулоти ватанӣ ва дарёфти бозорҳои нав бо назардошти вазъи имрӯзаи иқтисоди ҷаҳон пешбинӣ гардидааст.

278. Сенарияи воқеъбинона тадриҷан рушди соҳаҳои воқеии иқтисодиёт, афзоиши ҳаҷми интиқоли пули муҳочирони меҳнатӣ, савдои дохилию хориҷӣ, боркашонӣ ва мусофиркашонӣ, хизматрасонӣ ва сармоягузориҳоро пешбинӣ менамояд.

279. Дар сенарияи воқеъбинона афзоиши миёнасолони ҳаҷми сармоягузори 4-9 фоиз, савдои дохилӣ 2-8 фоиз, хизматрасонии пулакӣ то 1-2 фоиз, боркашонӣ ва мусофиркашонӣ 2-3 фоизро ташкил дода, суръати рушди соҳаҳои саноат ба 12-15 фоиз ва кишоварзӣ ба 6-7 фоиз баробар мегардад. Вобаста ба ин, дар маҷмӯъ, дар панҷ сол ММД-и номиналӣ 1,5

маротиба, ММД-и воқеъ 1,3 маротиба ва ММД ба ҳар сари аҳоли 1,5 маротиба зиёд мегардад.

280. Дар солҳои 2021-2025 дар сохтори ММД ҳиссаи андозҳои софи ғайримустақим аз 9 то 10,5 фоиз, ҳиссаи саноат аз 22 фоиз то 25 фоиз, кишоварзӣ аз 20 то 19 фоиз ва хизматрасонӣ аз 36 фоиз то 33 фоиз тағйир меёбанд.

281. Афзоиши ҳиссаи саноат дар ММД аз рӯи сценарияи воқеъбинона аз ҳисоби афзоиш ва дигаргунсатии зерсоҳаҳои он, бахусус саноати ҳӯрокворӣ, металлургия ва маснуоти тайёри филизӣ ва ҳар гуна маҳсулоти ғайрифилзии маъданӣ, саноати сабук, мошинсозӣ ва энергетика бо назардошти сохтмон ва таҷдиди неругоҳҳои барқи обӣ таъмин мегардад.

282. Сценарияи шиддатнок бо назардошти саноатикунони босуръати кишвар ҳамчун ҳадафи стратегӣ, яъне истифодаи пурраи иқтидорҳои мавҷуда ва нав, сохта ва ба истифода додани корхонаҳои нави саноатӣ, ҷалби васеи сармояи ватанию хориҷӣ ва технологияи инноватсионӣ ба истеҳсолот, татбиқи васеи технологияҳои рақамӣ дар ҳамаи соҳаҳои иқтисодиёт, татбиқи лоиҳаҳо дар самти иқтисоди «сабз», инфрасохтори «сабз» ва савдои «сабз», ташкили долонҳои иқтисодӣ, расмикунонии иқтисодиёт ва баланд шудани суръати рушди иқтисодии шарикони тижоратӣ пешбинӣ гардидааст.

283. Дар сценарияи шиддатнок вобаста ба рушди фарогири иқтисодиёт, бахусус рушди баҳши хусусӣ ва амалигардонии афзалиятҳои кишвар, афзоиши сармоягузориҳои давлатӣ дар сатҳи 31 фоиз пешбинӣ мегардад. Ин сценария чораҳои заруриро дар самти таъмини рушди институтсионалӣ, истифодаи самараноки захираҳои дохилӣ ва роҳандозии чораҳои пешгирикунанда вобаста ба кам кардани таъсири хавфҳои беруна, раҳой аз бунбасти коммуникатсионӣ ва расидан ба истиклоли энергетикиро низ ба инобат мегирад. Вобаста ба ин, дар маҷмӯъ, дар панҷ сол ММД-и номиналӣ 1,8 маротиба, ММД-и воқеъ 1,7 маротиба ва ММД ба ҳар сари аҳоли 1,7 маротиба зиёд мегардад.

284. Дар солҳои 2021-2025 дар сохтори ММД ҳиссаи андозҳои софи ғайримустақим аз 10,1 то 10,5 фоиз, ҳиссаи саноат аз 22,5 фоиз то 26,3 фоиз, кишоварзӣ аз 20,9 то 18 фоиз ва хизматрасонӣ аз 35,6 фоиз то 30,7 фоиз тағйир меёбанд.

285. Сценарияи шиддатнок афзоиши миёнасолонани иқтисодиётро дар сатҳи 7-10 фоиз пешбинӣ менамояд. Ҳиссаи сармоягузориҳои хусусӣ дар ММД то 10 фоиз пешбинӣ шудааст. Дар ин давра афзоиши миёнасолонани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ 15-17 фоиз, аз ҷумла саноати истихроҷ 12 фоиз (аз ҳисоби истихроҷи самараноки канданиҳои ғойданок) ва саноати коркард 20 фоиз (аз ҳисоби афзоиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноати ҳӯрокворӣ, сабук, маҳсулоти кимиёвӣ ва фармасевтӣ, металлургияи ранга ва сиёҳ, масолеҳи сохтмонӣ ва мошинсозӣ, энергетика), кишоварзӣ 8-9 фоизро ташкил дода, рушди босуръати соҳаҳои иқтисоди миллиро таъмин менамояд.

286. Дар солҳои 2021-2025 ҳаҷми қарзҳо нисбат ба ММД аз 12 то 23 фоиз расонида мешавад.

287. Аз таҳлили вазъи воқеӣ ва иқтидорҳои мавҷуда бармеояд, ки ҷиҳати ноил гардидан ба ҳадафҳои стратегии дар БМР 2021-2025 пешбинишуда ва нигоҳдории устувори макроиқтисодӣ, инчунин таъмини зиндагии шоиста ва ҳаёти осудаву арзанда барои мардуми кишвар аз се сценарияи пешбинишуда сценарияи шиддатнок қобили қабул мебошад, зеро Тоҷикистон дорои манбаъҳои иловагии рушд буда, роҳандозӣ гардидани онҳо барои таъмини нишондиҳандаҳои сценарияи мазкур замина мегузоранд.

§3. Ҳадафҳо ва афзалиятҳо

288. Таҳлили дастовардҳо ва мушкилоти татбиқи БМР 2016-2020 зарурати таъмини рушди босуботи минбаъда, аҳамияти милликунонӣ ва маҳалликунонии ХРУ дар солҳои наздик ва тавсеаи ҳадафҳои миллии рушди кишварро аз ҳисоби ба миён гузоштани ҳадафи саноатикунонии босуръат бо назардошти таъсири манфии пандемияи COVID-19 ба вазъи иҷтимоӣ - иқтисодии кишвар нишон дода, ҳадафҳо ва афзалиятҳои рушди кишварро барои панҷ соли оянда муайян намуд.

289. Ҳадафҳои рушди миёнамуҳлати кишвар бо назардошти тағйирёбии имконпазири параметрҳои мақсадноки СМР-2030, аҳамияти манбаъҳои дохилӣ барои таъмини рушди устувори иқтисодӣ, зарурати ташаккули иқтисоди рақамӣ ва рушди содирот муайян карда мешаванд.

290. Афзалиятҳои тарҳрезиишудаи рушди кишвар самтҳои ислоҳоти сохториро дар панҷ соли оянда, ки дар БМР 2021-2025 тавассути таҳияи тадбирҳои татбиқи онҳо мушаххас шудаанд, инъикос мекунанд.

291. Ҳадафи олии рушди дарозмуҳлати Тоҷикистон баланд бардоштани сатҳи зиндагии мардуми кишвар бар пояи таъмини рушди устувори иқтисодӣ ба ҳисоб меравад.

292. Барои ноилшавӣ ба ин ҳадафи олий ҳадафҳои зерини стратегии рушд муайян карда шудаанд.

- таъмини истиқлоли энергетикӣ ва истифодаи самараноки неруи барқ;
- раҳой аз бунбасти коммуникатсионӣ ва табдил додани мамлакат ба кишвари транзитӣ;
- таъмини амнияти озуқаворӣ ва дастрасии аҳоли ба ғизои босифат;
- саноатикунонии босуръати кишвар ва васеъ намудани шугли пурмаҳсул.

293. Ҷиҳати расидан ба ҳадафҳои стратегӣ дар БМР 2021-2025 татбиқи ҳадафҳои миёнамуҳлати зерин пешбинӣ мегарданд, ки гузариши кишварро ба модели сифатан нави рушд таъмин менамоянд:

- баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳои миллӣ ва имкониятҳои чуғрофию инфрасохтори кишвар тавассути роҳандозии принципҳои иқтисоди «сабз»;
- таҳкими асосҳои институтсионалии иқтисоди миллӣ ва расмикунонии он дар заминаи истифодаи васеи технологияҳои рақамӣ;

- баланд бардоштани рақобатпазирии иқтисоди миллӣ тавассути рушди сармояи инсонӣ ва ҷорӣ намудани навоариҳо.

294. Самтҳои афзалиятнок инҳоянд:

- таъмини устувориҳои макроиқтисодӣ;

- пешгӯии хавфҳо ва коҳиш додани таъсири онҳо ба иқтисоди миллӣ;

- баланд бардоштани рақобатнокии маҳсулоти истеҳсоли ватанӣ;

- рушди содироти маҳсулот ва хизматрасониҳо;

- ташаккули иқтисоди рақамӣ;

- рушди сармояи инсонӣ ва беҳтар намудани сифати хизматрасониҳои бахши иҷтимоӣ;

- рушди маҷмӯии минтақаҳои кишвар.

295. Вазифаҳои асосӣ чунинанд:

- баланд бардоштани самаранокии идоракунии давлатӣ;

- ба роҳ мондани ҷораҳои пешгирикунанда барои коҳиш додани таъсири хавфҳои беруни эҳтимоли ва бемории сироятии COVID-19;

- истифодаи самаранок ва тақвияти нуруи захираҳои миллӣ (истеҳсолӣ, табиӣ, инсонӣ, молиявӣ);

- васеъ намудани имкониятҳо барои дарёфти ҷойи кори арзанда ва пурмаҳсул;

- тақвият бахшидани минбаъдаи синфи миёна ва заминаҳои институтсионалии шаҳришавӣ;

- таъмини дастрасии баробари аҳоли ба хизматрасониҳои заминавӣ;

- содагардонии маъмурикунонии андоз ва коҳиш додани хароҷоти пешбурди фаъолияти соҳибкорӣ;

- васеъ намудани истифодабарии технологияи рақамӣ дар идора ва хизматрасониҳои давлатӣ ва равандҳои соҳибкорӣ;

- рушди афзалиятноки сатҳи технологияи миёнаи соҳаҳои саноат;

- тақвияти нақши бахши аграрӣ дар таъмини амнияти озуқавории кишвар;

- ба анҷом расонидани барқарорсозии долонҳои нақлиётӣ ва рушди марказҳои логистикӣ;

- солимгардонии бахши бонкӣ ва тезонидани рушди бахшҳои молиявии ғайрибонкӣ ҳамчун асоси ташаккули захираҳои сармояи дохилӣ;

- баланд бардоштани нақши ниҳодҳои ҷамъиятӣ дар раванди рушди миллӣ.

296. Афзалиятҳои байнисоҳавӣ инҳоянд:

- таъмини ҳуқуқи инсон, волоияти қонун ва муқовимат ба коррупсия;

- паст кардани сатҳи нобаробарии иҷтимоӣ ва гендерӣ дар ҷомеа;

- баланд бардоштани рушди мутавозият минтақаҳо;

- таъмини устувориҳои экологӣ ва мутобиқгардонии иқтисоди миллӣ ба тағйирёбии иқлим дар асоси принсипи иқтисоди «сабз».

4. МАНБАЪҲОИ ИЛОВАГИИ РУШДИ СОҲАҲОИ ИҚТИСОДИ МИЛЛӢ

297. Тавре Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон борҳо дар суҳанрониҳои худ таъкид намудаанд, кишвари мо дорои захираву имкониятҳои бузург мебошад, ки ханӯз ба таври зарурӣ истифода нагардидаанд. Вобаста ба ин, дар марҳилаи навбатии рушди миёнамуҳлат чихати таъмини суботи макроиқтисодӣ, кам кардани вобастагии иқтисоди миллӣ аз таъсири омилҳои манфии беруна, баланд бардоштани рақобатпазирии он ва диверсификатсияи истеҳсолот манбаъҳои иловагии зерини рушди устувори иқтисоди миллӣ пешниҳод мегарданд:

- рушди иқтисоди рақамӣ
- рушди иқтисоди «сабз»;
- зиёд кардани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти ниҳонии дорои арзиши баланди изофашуда дар соҳаҳои истеҳсолоти миллӣ;
- рушди саноати дорусозӣ;
- рушди бозори молиявӣ ва фарогирии молиявӣ;
- истифодаи имкониятҳои хизматрасонии таълимию илмӣ;
- истифодаи имкониятҳои транзитӣ ва рушди сайёҳии кишвар;
- расмикунонии иқтисоди ниҳонӣ;
- баланд бардоштани самаранокии фаъолияти корхонаҳои давлатӣ.

§1. Рушди иқтисоди рақамӣ

298. Иқтисоди рақамӣ дар таъмини рушди иҷтимоӣ - иқтисодии кишварҳои пешрафтаи ҷаҳон нақши муҳимро бозида, соли 2019 ҳиссаи иқтисоди рақамӣ дар ММД-и Ҷумҳурии Халқии Хитой 36,2 фоиз, Кореяи Ҷанубӣ 12 фоиз, Британияи Кабир 8 фоиз, ИМА 6 фоиз ва Россия 3 фоизро ташкил медиҳад.

299. Раванди рақамикунонӣ на танҳо дар самти пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ, балки хизматрасониҳои бонкӣ, идоракунии истеҳсолоти саноатӣ ва кишоварзӣ, тандурустӣ ва маориф, савдо ва логистика, ва дигар соҳаҳо ба таври васеъ инкишоф ёфта истодааст.

300. Тибқи Индекси глобалии ҳамгироӣ дар давоми 15 соли охир суръати рушди иқтисоди рақамӣ дар ҷаҳон нисбат ба рушди иқтисоди ҷаҳонӣ 2,5 маротиба зиёд мебошад. Дар сурати таъмини ҳамгироии пурраи рақамии иқтисоди глобалӣ ММД-и ҷаҳонӣ иловатан ба 23 трлн. доллари ИМА то соли 2025 афзоиш меёбад.

301. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон заминаҳои меъёрии ҳуқуқии иқтисоди рақамӣ ташаккул ёфта истодааст ва якҷанд ҳуҷҷатҳои давлатӣ, аз ҷумла Консепсияи ҳукумати электронӣ, Барномаи давлатии рушд ва татбиқи технологияҳои иттилоотии коммуникатсионӣ ва Консепсияи иқтисоди рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон қабул ва мавриди истифода қарор доранд. Вале истифодаи технологияи рақамӣ дар соҳаҳои мухталифи иқтисоди миллӣ хануз назаррас нест.

302. Бо вучуди дастовардҳои назарраси таҳияи заминаи ҳуқуқии соҳа, истифодаи тичоратӣ ва таъсири иқтисодии баҳши ТИК дар Тоҷикистон масъалаҳои таъмини шароити рақобати озод, дастрасӣ ва истифодаи инфиродии алоқаи интернет дар муқоиса ба кишварҳои минтақа беҳбудиро тақозо менамоянд.

303. Чунончи, индекси омодагии шабакавӣ (Форуми иқтисодии ҷаҳонӣ) Тоҷикистон аз 7 холи имконпазир 3,3 холро соҳиб буда, байни 139 кишвари ҷаҳон мавқеи 114-умро ишғол менамояд.

304. Фарогирии алоқаи мобилӣ то 6,9 млн. муштарӣ ё 73 фоизи аҳоли дар соли 2020 расида, истифодабарандагони шабакаи интернет дар ин давра ба 3 млн. муштарӣ ё ба 31 фоизи аҳолии кишвар баробар гардид. Бо вучуди ин Тоҷикистон ҳануз марҳилаи аввали рушди иқтисоди рақамӣ қарор дошта, сатҳи фарогирии интернетӣ фарохмавҷ паст ва арзиши он нисбат ба кишварҳои Осиёи Марказӣ нисбатан баланд аст.

305. Тибқи таҳлилҳои ташкилоти иқтисодиву молиявии байналмилалӣ дар ҳолати ба 10 фоиз афзоиш ёфтани сатҳи фарогирии аҳоли ба алоқаи интернетӣ фарохмавҷ суръати рушди иқтисодии кишвар иловатан 1,4 фоиз зиёд мегардад. Бинобар ин Ҷумҳурии Тоҷикистон низ имкониятҳои васеи татбиқи технологияҳои рақамиро дар раванди идоракунии давлатӣ, пешниҳоди хизматрасониҳо ва дигар самтҳо дорад. Дар баробари ин иқтисоди рақамӣ дар шароити дастрасӣ надоштани кишвар ба роҳҳои баҳрӣ барои рушди барномасозии ватанӣ, таҳия, содирот ва роҳандозии фосилавии барномаҳои электронӣ дар ташкилоти кишварҳои хориҷӣ замина фароҳам меорад.

306. Бузургтарин ширкатҳои барномасозии ҷаҳонӣ ба монанди Oracle, SAP ва Themenos дар бозори ҷаҳонии ТИК мавқеи назаррас дошта, аз ҳисоби таҳия ва фурӯши барномаҳо миллионҳо доллар даромад ба даст меоранд.

307. Солҳои охир рушди барномасозии ватанӣ ба роҳандозии технологияҳои муосири молиявӣ, аз ҷумла низоми автоматикунони бонкӣ, ҳамёни электронӣ, «дарвозаи амалиётӣ» (processing gateway) ва чандин барномаҳои мобилӣ дар низоми бонкӣ, баҳши савдо ва хизматрасонӣ барои васеъ гардидани дастрасии аҳоли ба хизматрасониҳои электронӣ мусоидат намуда, инчунин ба кишварҳои минтақа содир карда мешаванд.

308. Ширкати пардохтии байналмилалии Visa муассисаи ватании Академияи Алифро ҳамчун ширкати FinTech-и минтақавӣ арзёбӣ намуда, бо ин ташкилот аввалин шартномаи шарикӣ стратегӣ дар минтақаи Осиёи Миёна ба имзо расонидааст.

309. Бо ин мақсад дар доираи Барномаи рушди иқтисодиёти рақамӣ барои солҳои 2021-2025 андешидани тадбирҳои зерин муҳим арзёбӣ мегардад:

- мукамалсозии заминаи меъёрии ҳуқуқӣ ва институтсионалии соҳа;
- ҷалби сармояи ватанию хориҷӣ барои бунёди инфрасохтори зарурӣ ва татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар сатҳи миллӣ ва минтақавӣ (аз ҷумла Digital CASA);

- татбиқи технологияҳои рақамӣ дар соҳаҳои савдо ва хизматрасонии молиявӣ;

- омода намудани кадрҳо дар самти ТИК ва ташаккули заминаҳо барои рушди шуғли фосолавӣ, аз ҷумла занон, маъюбон ва дигар гурӯҳҳои осебпазири ҷомеа дар заминаи баланд бардоштани саводнокии рақамӣ;

- таъмин намудани тамоми минтақаҳои кишвар бо хатҳои баландсифати алоқаи нахи оптикӣ ва интернетӣ баландсуръат бо нархи дастрас;

- татбиқи лоиҳаи «Шаҳри бехатар» дар дигар минтақаҳои кишвар, ҳамзамон ҷорӣ намудани он дар самти назорати таваккуфи нақлиёт дар роҳҳои дохилишаҳрӣ.

§2. Рушди иқтисоди «сабз»

310. Бо мақсади ноилшавӣ ба ХРУ 7 – «Энергияи дастрас ва тоза» ва дар асоси он расидан ба Ҳадафҳои рушди устувор татбиқи дигар рӯкнҳои асосии иқтисоди «сабз» муҳим арзёбӣ карда мешавад.

311. Ҷанбаҳои экологӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии иқтисоди «сабз» дар ҳамгирӣ ба коҳиш додани таъсири манфии истифодаи ғайриоқилонаи захираҳои табиӣ барқарорнашаванда ба иқлим, роҳандозии рушди иқтисодии захирасарфақунанда ва кампартов дар асоси истифодаи фишангҳои фискалӣ ва мусоидат ба сармоягузориҳои «сабз» ба технологияҳо, экотуризм, маориф ва илм барои таъмини даромади баланд, ҳифзи муҳити зист ва баланд бардоштани самаранокии истифодаи энергия ва захираҳои табиӣ равона карда мешаванд, ки сармояи табиӣ кишварро барқарор ва афзоиш медиҳад.

312. Тоҷикистон дорои захираҳои кофӣ барои рушди иқтисоди «сабз» мебошад. Дар ҳудуди Тоҷикистон беш аз 64 фоизи захираҳои оби Осӣи Марказӣ ташаккул ёфта, 98 фоизи неруи барқ дар кишвар аз манбаҳои барқароршавандаи энергия истеҳсол карда мешаванд. Тоҷикистон дорои иқтидори истеҳсоли 527 млрд кВт/соат қувваи барқ дар як сол буда, айни замон ҳамагӣ 6 фоизи ин иқтидорҳо аз худ карда шудаанд.

313. Иқлими Тоҷикистон бо мавҷудияти 280-330 рӯзи офтобӣ ва дар маҷмӯъ 2000 кВт/м² шиддатнокии радиатсияи офтобӣ дар як сол барои истифодаи энергияи офтобӣ ҳамчун сарчашмаи аз рӯи аҳамият дуумдараҷаи энергияи барқароршаванда хеле мусоид мебошад, ки ин дар қиёс бо кишварҳои пешқадами энергияи офтобиро васеъ истифодабарандаи Аврупо ду маротиба зиёд мебошад.

314. Тибқи ҳисобҳои коршиносон иқтидори энергияи офтобии Тоҷикистон қариб 25,16 млрд кВт/соат дар як солро ташкил дода, 10-20 фоизи талаботи хоҷагии миллӣ ба ҳомили энергия ва 60-80 фоизи талаботи умумии аҳолиро ҳадди ақал давоми 10 моҳ дар як сол дар тамоми ҳудуди кишвар қонеъ гардонида метавонад.

315. Дар ояндаи наздик Тоҷикистон метавонад бо истифода аз иқтидорҳои тавлиди неруи барқ аз сарчашмаҳои барқароршаванда дар

чаҳон мавқеи чорумро ишғол намояд ва содироткунандаи азими қувваи барқ дар минтақа табдил ёбад.

316. Лоиҳаҳои амалкунанда ва банақшагирифташуда дар самти энелетика (НБО «Роғун», НБО «Шӯроб», НБО «Санобод», НБО «Себзор», CASA-1000) барои ноил шудан ба мақсади номбурда заминаи мусоид фароҳам меоранд.

317. Дар ин самт иҷрои корҳои тадбирҳои зерин муҳим арзёбӣ мегарданд:

- бунёди неругоҳҳои барқи обии гуногуниқтидор;
- истеҳсоли неруи барқ аз дигар манбаъҳои барқароршавандаи энергия (офтобӣ ва бодӣ) дар минтақаҳои баландкӯҳ ва мусоид;

- ба роҳ мондани истеҳсоли саноатии панелҳо ва таҷҳизоти офтобӣ дар корхонаҳои истеҳсоли бо истифода аз ашёи хоми ватанӣ, (ашёи кремнийдор) ва ба ин васила кам кардани хароҷоти истеҳсоли неруи барқ аз ин сарчашма;

- ташкили корхонаҳо дар самти истеҳсол ва васлкунии воситаҳои нақлиёти барқӣ (электромобилҳо, электромопедҳо, троллейбус ва локомотивҳои барқӣ);

- роҳандозии моделҳои оқилонаи истеъмол ва истеҳсол, «сабзгардонии» корхонаву бозорҳо, рушди инфрасохтори устувор дар асоси татбиқи лоиҳаҳои сармоягузори «сабз», ислоҳоти андозӣ ва бучавии «сабз», маблағгузорӣ ба сармояи табиӣ;

- идоракунии партовҳо ва ба роҳ мондани коркарди онҳо ҳамчун қисми таркибии базаи захиравии хоҷагии миллӣ.

- самти дигари муҳими татбиқи иқтисоди «сабз» ин афзоиши ҳаҷми истеҳсол ва коркарди маҳсулоти кишоварзии аз ҷиҳати экологӣ тоза (органикӣ) ба ҳисоб меравад.

- Тоҷикистон дорои иқтидори бузурги кишоварзии органикӣ ва содироти чунин маҳсулот мебошад.

318. Бо мақсади амалӣ гардонидани ин иқтидор зарур аст:

- афзоиши масоҳати гармхонаҳо, боғу тоқзорҳо ва баланд бардоштани ҳосилнокии маҳсулоти кишоварзӣ;

- татбиқи технологияҳои «сабз» ва инфрасохтори «сабз» дар истеҳсолоти агросаноатӣ;

- бунёди сардхонаҳо, марказҳои нақлиётӣ-логистикӣ ва татбиқи принципҳои савдои «сабз».

§3. Саноати сабук ва ҳӯрокворӣ

319. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон дорои захираву имкониятҳои истеҳсоли маҳсулоти ниҳоии дорои арзиши баланди иловашуда мебошад. Бо вучуди ин айни замон имкониятҳои мавҷуда дар самти коркарди ниҳоии нахи пахта, маҳсулоти ҳӯрока ба монанди рағани растанӣ, макарон, сабзавоту мева дар сатҳи зарурӣ истифода нашуда, ба хориҷи кишвар ҳамчун ашёи хом содирот карда мешаванд. Аз таҳлилҳо

бармеояд, ки нахи пахта то 30 фоиз ва сабзавоту мева то 3 фоиз коркард шуда, боқимонда дар шакли ашёи хом содирот карда мешавад, ки арзиши содиротӣ дар шакли ашё нисбат ба моли тайёр ба маротиб камтар аст.

320. Имконияти истеҳсоли маҳсулоти дорои арзиши баланди изофашуда ин то маҳсулоти ниҳой ба роҳ мондани коркарди нахи пахта, пилла ва пуст ба ҳисоб меравад. Вобаста ба ин тибқи супориши Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон бо мақсади коркарди нахи пахта, пилла ва пӯсти истеҳсолшуда дар дохили кишвар, зиёд намудани содироти маҳсулоти ниҳой ва бе коркарди ниҳой манъ намудани содироти ин гуна маҳсулот марҳила ба марҳила, яъне то соли 2022 амалӣ карда мешавад.

321. Соли 2019 дар ҷумҳурӣ корхонаҳои пахтатозакунӣ 102,5 ҳазор тонна нахи пахта истеҳсол гардида, ҳиссаи нахи пахтаи дар дохили ҷумҳурӣ коркардшуда ҳамагӣ то 30 фоизро ташкил дода, боқимондаи он ба хориҷи кишвар ҳамчун ашёи хом содирот карда мешавад.

322. Қайд кардан зарур аст, ки роҳандозии коркарди ниҳоии нахи пахта дар кишвар дар сурати аз 25 то 30 сентнер пахта гирифтани ҳосил аз як гектар тибқи ҳисоби коршиносон то 12 ҳаз. м² матоъ, 277 кг равғани пахта, 726 кг кунҷора, 47 кг собун, 108 кг линт истеҳсол ва аз 12 то 15 ҳазор доллари ИМА (дар сурати содироти ашёи хоми пахта 1,8 ҳазор доллари ИМА) даромад гирифтани мумкин аст.

323. Боиси нигаронӣ аст, ки зиёда аз 80 фоизи иқтидорҳои истеҳсолии коркарди нахи пахта дар кишвар бекор хобида, ба соҳибмулкони зарар меоваранд ва 70 фоизи нахи пахта ҳамчун ашёи хом содирот карда мешавад. Зеро корхонаҳои ресандагӣ имконияти дар ҳаҷми зиёд харидорӣ ва захира кардани нахи пахтаро надоранд ва аз ҳамин сабаб қисми зиёди нахи пахта дар давраи тирамоҳу зимистон ба хориҷи кишвар содирот шуда, моҳҳои май-август бошад нахи пахта барои коркард дар дохили кишвар дастнорас мегардад.

324. Айни замон дар ҷумҳурӣ 18 корхонаи ресандагӣ бо иқтидори коркарди 80 ҳазор тонна нахи пахта дар як сол фаъолият дошта, танҳо дар 4-тои он сикли пурраи коркарди нахи пахта (ресандагӣ, бофандагӣ, рангубор ва дӯзандагӣ) ба роҳ монда шудааст. Дар яктои он, аз ҷумла дар «Ресандаи Қурғонтеппа» шаҳри Бохтар се сикли коркарди нахи пахта (ресандагӣ, бофандагӣ, дӯзандагӣ) ташкил карда шудааст. Дар дигар фабрикаи ресандагӣ «Ресандаи Тоҷикистон РБТ»-и шаҳри Хучанд ду сикли коркарди нахи пахта (ресандагӣ ва бофандагӣ) роҳандозӣ гардидааст. Дар 12-тои боқимондаи корхонаҳо танҳо як сикли коркарди нахи пахта - истеҳсолоти ресандагӣ ба кор андохта шудааст.

325. Дар асоси қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29 феввали соли 2020, №164 ба қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 ноябри соли 2015, №731 «Дар бораи муқаррар намудани муҳлати оғози сохтмон ва ба кор даровардани ҳар силсилаи пурраи истеҳсолии коркарди нахи пахта то маҳсулоти ниҳой дар корхонаи навтаъсис дар ҷамъияти саҳомии пӯшидаи «Ҷунтай-Данғара Син Силу Текстил» тағйиру иловаҳо ворид карда шуда, то

моҳи сентябри соли 2021 ба истифода додани сиклҳои навбатии корхонаи мазкур ба нақша гирифта шудааст. Ташкили маҷмааи корхонаҳои нассочии «Сино Тоҷикистон Кӯлоб Текстайл Индастри Парк» дар ҳудуди минтақаи озодаи иқтисодии «Кӯлоб» бо иқтидори коркарди 15 ҳазор тонна нахи пахта ва сармоягузориҳои хориҷӣ ба маблағи 150 млн. доллари ИМА дар марҳилаи аввал ва 300 млн. доллар дар марҳилаи дуюм роҳандозии чор сикли пурраи коркарди нахи пахтаро дар кишвар пешбинӣ менамояд. Аз ин бармеояд, ки барои пурра коркард намудани нахи пахта дар кишвар ташкили иловатан 6 маҷмааи корхонаҳои нассочӣ бо чунин иқтидор ва ҷалби 2700 млн. доллар сармоягузориҳо зарур мебошад.

326. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар соли 2019 аз ҷониби корхонаҳои соҳа 12721,3 ҳазор метри мураббаъ газворҳои пахтагин истеҳсол карда шуд. Бояд қайд кард, ки барои ин миқдор газворҳои пахтагин тибқи меъёрҳо (0,180 кг риштаи пахтагин барои як метри мураббаъ матоъ) бо ҳисоби миёна 2290 кг риштаи пахтагин ё 2694 тонна нахи пахта истифода гардидааст.

327. Иқтидори истеҳсолии газворҳо дар ҷумҳурӣ 35800 ҳазор метри мураббаъро («Нассочии тоҷик», «Чавонӣ», «Сатн» ва «Нассочи Хучанд») ташкил медиҳад. Аз ин бармеояд, ки иқтидорҳои истеҳсолӣ то 36 фоиз истифода гардидаанд. Барои истеҳсоли 35800 ҳазор мураббаъ бошад тибқи ҳисобҳо 6444 тонна ресмони пахтагин ё 7600 тонна нахи пахта лозим мебошад. Аз ин рӯ иқтидорҳои мавҷуда танҳо наздики 10 фоизи иқтидорҳои коркарди нахи пахтаро ташкил медиҳад.

328. Дар соли 2019 дар кишвар 4124,5 ҳазор ҷуфт ҷӯробҳои пахтагин истеҳсол карда шуда, нисбат ба соли 2018 17,9 ҳазор ҷуфт зиёд мебошад.

329. Талаботи аҳолии кишвар ба ҷӯробу пайпоқ дар як сол тахминан 60 млн. ҷуфтро ташкил медиҳад. Аз ин бармеояд, ки ҳаҷми маҳсулоти истеҳсолнамудаи (ҷӯробу пайпоқ) корхонаҳои ватанӣ (бе назардошти содирот) ҳамагӣ 6,8 фоизи бозори дохилро таъмин намуда, боқимонда талаботи кишвар аз ҳисоби воридот таъмин карда мешавад. Ҳол он ки иқтидори лоиҳавии истеҳсоли ҷӯробу пайпоқ дар кишвар наздик ба 25 млн. ҷуфт баробар буда, ҳамагӣ 27 фоизи он истифода мегардад.

330. Дар даҳ моҳи соли равон аз хориҷи кишвар бо арзиши умумии беш аз 885 ҳазор доллар маҳсулоти ҷӯробу пайпоқ (гурӯҳи молии 6115) воридот шудааст.

331. Ҷиҳати пурра қонё намудани талаботи дохилии кишвар роҳандозии иқтидорҳои мавҷуда ва иловатан 2,5 маротиба зиёд намудани он зарур шуморида мешавад.

332. Дар моҳҳои январ-октябри соли 2020 дар кишвар 811,9 ҳазор дона либоси мактабӣ истеҳсол шуд, ки нисбат ба ҳамин давраи соли гузашта 14,5 фоиз кам аст, ҳол он ки талаботи солона зиёда аз 1 млн. доноро ташкил мекунад.

333. Аз 68 корхонаи истеҳсолкунандаи либоси мактабӣ ҳамагӣ 12 корхона афзоиши суръати рушдро нисбат ба ҳамин давраи соли гузашта

таъмин намудаанд, 40 корхона ҳаҷми истеҳсолро коҳиш дода, дар 16 корхона либоси мактабӣ истеҳсол карда нашудааст.

334. Новобаста аз озод кардани таҳвили (фурӯши) либосҳои шакли ягонаи мактабӣ ва томактабии корхонаҳои истеҳсоли ватанӣ аз пардохти андоз аз арзиши иловашуда бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 2 майи соли 2019, №198 кор дар ин самт ҳанӯз ба таври зарурӣ ба роҳ монда нашудааст. Бо вучуди ин дар ин давра ба ҳудуди кишвар ба маблағи 8,1 млн. доллар либосҳои гуногун (мардона, занона, кӯдакона ва либоси мактабӣ) воридот шудааст.

335. Сабабҳои асосии бо иқтидори пурра ба роҳ монда нашудани истеҳсоли маҳсулоти насочӣ пеш аз ҳама норасогии маблағҳои гардишӣ, баланд будани фоизи қарзҳои бонкҳо, норасогии мутахассисон, малакаи нисбатан пасти менеҷерии корхонаҳо, сифати пасти маҳсулоти истеҳсолшаванда ва нархи гарони он нисбат ба маҳсулоти воридшаванда ва ҳаҷми ками фармоиш арзёбӣ мегарданд. Дар баробари ин зиёд намудани маҳсулоти ниҳой аз пахта сармоягузори зиёдро барои васеъ намудани майдони кишти пахта аз ҳисоби заминҳои бекорҳобида ва партов, истифодаи навҳои нави серҳосили пахта, такмил додани системаи истеҳсоли тухмиҳои босифат, роҳандозии технологияҳои муосири обёрии катрагӣ ва коркарди ашёи хоми пахтаро то маҳсулоти ниҳой талаб менамояд.

336. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки барои ба пуррагӣ дар дохили кишвар коркард намудани нахи пахта то сатҳи газвори пахтагин 13 маротиба зиёд намудани иқтидори истеҳсоли газворҳои пахтагин зарур мебошад.

337. Бо назардошти боздеҳи баланди парвариши пахта, коркарди ашёи хоми ин зироати қимматбаҳо дар дохили ҷумҳурӣ ва мубаддал гардонидани он ба яке аз соҳаҳои рақобатпазир ва сердаромади хоҷагии миллӣ тавассути роҳандозии занҷираи арзиши иловагии нахи пахта таҳия ва қабули Барнома оид ба коркарди ниҳоии он дар ҷумҳурӣ мувофиқи мақсад мебошад.

338. Роҳандозии сикли пурраи коркарди ниҳоии нахи пахта дар кишвар Тоҷикистонро аз кишвари воридкунандаи маҳсулоти насочӣ ба кишвари содиркунандаи ин маҳсулот табдил медиҳад. Пиллапарварӣ низ яке аз самтҳои афзалиятнок ба ҳисоб рафта, вобаста ба парвариши он дар дохили кишвар ва бе коркарди ниҳой содироти он манъ карда шудааст. Дар мавсими соли 2020 дар кишвар 388,2 тонна пилла истеҳсол карда шудааст, ки дар қиёс ба соли гузашта 49,4 фоиз кам мебошад.

339. Айни замон дар ҷумҳурӣ ду корхонаи истеҳсоли ресмони абрешим (КМ «ВТ-Силк»-и шаҳри Хучанди вилояти Суғд бо иқтидори 500 тонна ва ҶДММ «Дук»-и ноҳияи Шаҳритуси вилояти Хатлон бо иқтидори 70 тонна) бо иқтидори коркарди 570 тонна пиллаи хушк ва як корхонаи истеҳсоли матои абрешимӣ (ҶСШК «Атласи Хучанд»-и шаҳри Хучанди вилояти Суғд бо иқтидори зиёда за 100 ҳазор м² атлас) фаъолият менамоянд.

340. Дар соли 2019 корхонаи мазкур 8,9 тонна ресмони абрешимӣ, 21,4 ҳазор тонна м² матои абрешими тайёр истеҳсол намуданд, ки нисбат ба соли

2018 мутаносибан ресмони абрешимӣ 2,3 маротиба ва газвори абрешимӣ 10,3 фоиз зиёд гардидааст. Аммо дар соли чорӣ аз чониби корхонаҳои мазкур коркарди пилла ба роҳ монда нашуд. Дар ҳолати пурра истифода гардидани иқтидорҳо имконият дорад, ки ресмони абрешимӣ ва атлас иловатан ба миқдори мутаносибан 164,9 тонна ва 80,6 ҳазор м² истеҳсол шавад.

341. Масъалаи дигари афзалиятнок ин чамбоварӣ ва коркарди пӯст ва пашми чорво ба ҳисоб меравад. Бо вучуди равона гардидани як қисми пӯсти чамбоваришуда барои таъминоти корхонаҳои пойафзолбарории ҷумҳурӣ қисми зиёди он баъд аз коркарди аввалия содирот карда мешавад.

342. Дар 10 моҳи соли 2020 ҳаҷми истеҳсоли пойафзол нисбат ба ҳамин давраи соли гузашта 112,0 фоиз зиёд шуда, 750,7 ҳазор ҷуфтро ташкил дод, ки танҳо 4,3 фоизи талаботи дохилиро таъмин менамояд. Эҳтиёҷоти солона ба пойафзол дар кишвар зиёда аз 18,5 млн дона буда, иқтидори истеҳсолии корхонаҳои ватанӣ дар як сол 1,7 млн. дона ё тақрибан 10 фоизи эҳтиёҷоти дохилиро ташкил дода, талаботи аҳоли асосан аз ҳисоби воридот таъмин карда мешавад. Мувофиқи маълумоти оморӣ дар моҳҳои январ-октябри соли 2020 ба кишвар 4,8 ҳазор тонна пойафзоли гуногун (гурӯҳи молии 64) бо арзиши 7,2 млн. доллар воридот шудааст.

343. Талаботи бозори истеъмолӣ дохилӣ бештар аз ҳисоби воридот таъмин гардида, дар соли 2019 воридоти рағани растанӣ ба маблағи 82,7 млн. доллар ё ба 81,8 фоизи талаботи дохилӣ, макарон 13,3 млн. доллар ё 83,6 фоиз, маҳсулоти ҳасибӣ 7 млн. доллар ё 38,4 фоиз, шоколад 32,7 млн. доллар ва ё 76 фоиз, маҳсулоти қаннодӣ 23,7 млн. доллар ва ё 50,4 фоиз, консерваи меваю сабзавот 9,4 млн. доллар ё ба 42 фоиз ва гуштӣ 1,3 млн. доллар ё ба 94,7 фоиз, нӯшоқиҳои ғайриспиртӣ 14,7 млн. доллар ё ба 11 фоиз, нӯшоқиҳои спиртӣ 4,9 млн. доллар ва ё 79,4 фоиз, май (мусаллас) 1,1 млн. доллар ва ё 74,2 фоизи талаботи дохилӣ барбар гардид.

344. Бо мақсади зиёд кардани истеҳсоли маҳсулоти ниҳой аз ашёи хоми ватанӣ дар кишвар андешидани тадбирҳои зерин муҳим арзёбӣ мегардад:

- таҳия ва қабули Барнома оид ба коркарди ниҳоии пахта дар ҷумҳурӣ;
- омода кардани мутахассисони касбӣ ва техникӣ дар ҳама сатҳҳо ва кадрҳои дорои малақаҳои нисбатан баланди менечерии корхонаҳо;

- азнавтҷаҳизонӣ ва бунёди корхонаҳои нави саноатӣ дар самти истеҳсоли маҳсулоти ниҳоии рақобатпазири дорои арзиши баланди иловашудаи ҷавобгӯ ба стандартҳои байналмилалӣ сифат ва беҳатарии маҳсулот, бахусус аз нахи пахта, пилла, пасту пашм, меваю сабзавот ва гушту шир;

- рушди соҳаи пиллапарварӣ тавассути боло бурдани ҳаҷми фармоиши он, ҳавасмандсозии пиллапарварон бо роҳи пешниҳоди қарзҳои имтиёзнок, пайваста ба роҳ мондани нашъунамои дарахтони тут ва такмили заминаи ҳуқуқии соҳибмулкӣ онҳо;

- дар минтақаҳои кишвар ташкил додани кластерҳои азими агросаноатӣ барои коркарди ашёи хоми кишоварзӣ то маҳсулоти ниҳой, аз ҷумла газворҳо, либоси кӯдакона, занона, мардона, либоси мактабӣ, варзишӣ,

тагпӯш ва либоси ягонаи соҳавӣ, чӯробу пайпоқ, рӯйчойҳо ва сачокҳо, маҳсулоти кешбофӣ, рӯймолу сарпӯшҳои пахтагӣ, абрешимӣ, пашмӣ ва чармӣ, пойафзол, либосҳо, камарбанд, чузъдону чомадонҳои чармӣ, маҳсулоти қаннодӣ, шоколад ва мармалод, шарбату консерваҳои сабзавоту мева ва гӯшту ширӣ, ҳасибу панир ва дигар маҳсулоти ниҳоии ширию гӯштӣ бо дарёфти бозори фурӯши онҳо;

- ташкили маҷмааҳои коркарди чор сикли нахи пахта дар минтақаҳои кишвар;

- ҷалби сармояи мустақими хориҷӣ ва брендҳои машҳури ҷаҳонӣ барои истеҳсоли маҳсулоти саноати сабук ва хӯрокворӣ;

- пешниҳоди қарзҳои имтиёзноки дарозмуҳлат аз ҷониби ташкилоти молиявӣ қарзӣ ҷиҳати таъмини маблағҳои гардишӣ бо Ҷоизҳои дастрас, бахусус «Саноатсодиротбанк» барои пиллапарварон, пахтакорон, корхонаҳои коркарди сикли пурраи нахи пахта, пилла, пӯсту пашм.

345. Суръати миёнсолонаи рушди саноати кимиё дар солҳои 2015-2019 беш аз 25 Ҷоизро ташкил намуда, ҳиссаи он дар ҳаҷми умумии истеҳсолоти саноатӣ ҳамагӣ 0,6 Ҷоизро ташкил медиҳад.

346. Талаботи бозори истеъмолии дохилӣ ба маҳсулоти ниҳоии саноати кимиёвӣ бештар аз ҳисоби воридот таъмин мегардад. Дар соли 2019 воридоти нуриҳои минералӣ 34,1 млн. доллар ё 100 Ҷоизи талаботи дохилӣ, уребча 19,6 млн. доллар ё 100 Ҷоиз, ҳамираи дандоншӯӣ 2,8 млн. доллар ё 100 Ҷоиз, рангу бори сохтмонӣ 18,9 млн. доллар, маводи шустушӯӣ 30,7 млн. доллар ё қариб 100 Ҷоизи талаботи дохилӣ, аз ҷумла шампун ба маблағи 5,1 млн. доллари ИМА, собун 16,7 млн. доллари ИМА баробар гардид.

347. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 42 корхонаи саноати кимиё фаъолият намуда, ҳанӯз саҳми онҳо дар воридотивазкунӣ ночиз мебошад. Дар ҳолати ба роҳ мондани истеҳсоли маҳсулоти ниҳоии саноати кимиё вобастагии бозори дохилӣ зиёда аз 130 млн доллар коҳиш ёфта, содироти он ба кишварҳои ҳамсоя ба роҳ монда мешавад, ки барои ташкили ҷойҳои нави корӣ ва зиёд шудани манбаъҳои андозбандӣ мусоидат менамояд.

348. Барои роҳандозии истеҳсолоти маҳсулоти ниҳоии саноати кимиё дар кишвар андешидани тадбирҳои зерин ба мақсад мувофиқ мебошад:

- омода кардани мутахассисони касбӣ ва техникӣ дар ҳама сатҳҳо ва кадрҳои дорои малақаҳои нисбатан баланди менечерии корхонаҳо;

- бунёди корхонаҳои нави саноати кимиё барои истеҳсоли маҳсулоти ниҳоии дорои баланди арзиши иловашуда, аз ҷумла нуриҳои минералӣ, масолеҳи рангу бори сохтмонӣ, маводи шустушӯии кимиёи маишӣ, уребча ва дигар лавозимоти беҳдоштӣ, малҳамҳои ороишӣ ва ҳамираи дандоншӯӣ;

- ҷалби сармояи мустақими хориҷӣ ва ташкил додани кластерҳои саноати кимиё дар минтақаҳои кишвар;

- пешниҳоди қарзҳои имтиёзноки дарозмуҳлат аз ҷониби ташкилоти молиявӣ қарзӣ, бахусус Банки саноативу содиротии Тоҷикистон «Саноатсодиротбанк» барои корхонаҳои саноати кимиё.

§4. Истифодаи иқтидорҳои рушди иқтисоди кӯҳӣ ва металлургия

349. Худуди Тоҷикистонро 93 фоиз кӯҳсор ташкил медиҳад, ки аз мавҷудияти боигариҳои бузурги маъданиву ғайримаъданӣ ва имкониятҳои беназири рушди иқтисоди кӯҳӣ шаҳодат медиҳад.

350. Дар Тоҷикистон беш аз 600 канданиҳои ғойданок бо 60 намуди ашёи хоми маъданӣ ошкор ва ба тавозун гирифта шудаанд. Аз ин миқдор 35 кон мавриди азхудкунӣ қарор дода шудааст. Ба ғайр аз ин наздик ба 800 кони сарватҳои табиӣ тадқиқ ва ба 48-тои он иҷозатнома барои пешбурди корҳои ҷустуҷӯӣ - геологӣ дода шудааст.

351. Рушди иқтисоди кӯҳӣ ба манбаи бузурги ашёи хом, қувваи корӣ ва неруи барқӣ арзон ва талаботи рӯзафзун ба металлҳои ранга дар бозорҳои ҷаҳонӣ асос меёбад. Дар кишвар конҳои тиллою нуқра (Тарор, Цилав, Ёхсу, Сариоб, Банди Сариоб, Сари Фор, Дулоби Сангоб, Навобод ва ғайра), руҳ (Конимансури шарқӣ, Зарнисор, Пайбулоқ), сурма (Джикрут, Пиндар, Кончоч, Чоре, Дуоба), волфрам (Майхура ва Такфон), қалъагӣ (Мушкистон) ва металлҳои нодирро пошхӯрда ошкор гардидаанд.

352. Активи тиллои Тоҷикистонро 137 конҳо бо захираҳои баҳисобгирифтаи тиллои саноатӣ ва 127-то ғайрисаноатӣ ташкил мекунад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамзамон конҳои сангҳои ороишӣ, қимматбаҳо ва сохтмонӣ зиёданд, ки дар оянда барои рушди истеҳсол ва содироти маҳсулоти ҷавохиротӣ, масолеҳи сохтмонӣ ва дигар маҳсулот аз он замина мегузоранд.

353. Бахши кӯҳкориҳои кишвар дар маҷмӯъ хусусияти содиротӣ дошта, ҷалби техникаю технология ва ба роҳ мондани коркарди ашёи хоми соҳа ба таври назаррас диверсификатсия ва афзоиши ҳаҷми содироти маҳсулоти ниҳоиро бо арзиши баланди иловагӣ таъмин карда метавонад.

354. Дар солҳои истиқлол дар соҳаи саноати маъдан ҳамагӣ 35 корхона ташкил ёфтааст, ки дар соли 2019 ба 4,9 млрд. сомонӣ маҳсулот истеҳсол намудаанд ва дар онҳо беш аз 10 ҳазор нафар кор мекунанд. Ин нишондиҳандаҳо дар ҳолати истифодаи самараноки иқтидори мавҷудаи соҳа боз ҳам бештар буда метавонад.

355. Бо ҷалби сармояи ватанӣ ва хориҷӣ дар солҳои истиқлоли давлатӣ корхонаҳои истихроҷи маъданҳо ва сангҳои қиматбаҳо, ангишт, масолеҳи сохтмонӣ ва дигар сарватҳои табиӣ бунёд гардида, маҳсулоти истеҳсолшуда бештар дар шакли ашёи хом содирот карда мешавад, ки ба манфиати иқтисодии кишвар на он қадар ҷавобгӯ мебошад.

356. Ҳамзамон имкониятҳои мавҷуда дар самти истеҳсоли маҳсулоти ниҳой аз алюминий дар сатҳи зарурӣ истифода нашуда, ҳамагӣ то 7 фоизи он дар дохил коркард мешавад. Ҳоло он ки талаботи дохилии кишвар ба маҳсулоти аз алюминий тайёршуда 350-400. млн сомонино дар як сол ташкил дода, корхонаҳои ватанӣ имконияти ба роҳ мондани истеҳсоли намудҳои гуногуни маҳсулот аз алюминийи аввалияро доранд. Новобаста аз ин дар бозорҳои ҷумҳурӣ фуруши молҳои гуногуни алюминий ба монанди ноқилҳо, лавозимоти рӯзгор, ашёи мухталиф барои сохтмони иншоот,

куттиҳои консерваю обҳои нӯшокӣ, асбобҳои сантехникиву барқӣ, ки аз кишварҳои дигар ворид карда мешаванд, хеле зиёд ба мушоҳида мерасад.

357. Бо назардошти рушди босуръати баҳши сохтмон дар кишвар талабот ба масолеҳи сохтмонӣ зиёд шуда, айни замон қисман аз ҳисоби истеҳсолати ватанӣ қонеъ гардонида мешавад.

358. Дар натиҷаи ба роҳ мондани истеҳсоли ватанӣ воридоти як қатор молу маҳсулот дар соли 2019, аз ҷумла металлҳои сиёҳ 48,2 млн. доллар, маҳсулот аз металлҳои сиёҳ 34,1 млн. доллар, маҳсулоти керамикӣ 6,5 млн. доллар, маҳсулот аз санг, гулгач, семент 6,5 млн. доллар, рангубори сохтмонӣ 3,8 млн. доллар, қоғазу картон ва маҳсулоти он 2,2 млн. доллар, шиша ва маҳсулоти шишагӣ 0,8 млн. доллар нисбат ба соли гузашта коҳиш ёфтааст. Бо вучуди ин талаботи бозори истеъмолии дохилӣ ба як қатор масолеҳи сохтмонӣ бештар аз ҳисоби воридот таъмин шуда, дар соли 2019 воридоти маводи сохтмонию рангуборкунанда ба маблағи 18,9 млн. доллар, маҳсулоти полимерӣ ва пластмасӣ 102,3 млн. доллар, ҷӯбу тахта ва маҳсулоти он 127,5 млн. доллар, маҳсулоти керамикӣ 25,9 млн. доллар, шиша ва маҳсулоти шишагӣ 22,7 млн. доллар, сим аз оҳан ё пулоди легирониданашуда 6,3 млн. доллар, сим аз дигар пулодҳои легирониданашуда 2,5 млн. доллар, сими тобдодашуда, арғамчинҳо, танобҳо, ресмонҳои бофташуда, ҳалқаҳо ва маснуоти монанд аз филизоти сиёҳ ба маблағи 2,2 млн. доллар баробар гардид. Ҳол он ки имкониятҳои васеи пурра таъмин намудани бозори дохилӣ бо хишти пухта, семент, арматура, плитаҳои сангӣ, кафелу панелҳо, гачкартон, гулгач, шиша ва маҳсулоти шишагӣ, конструксияи филизӣ ва дигар маҳсулот дар кишвар, аз ҷумла тавассути зиёд намудани воридоти ашёи хом барои истеҳсоли онҳо мавҷуд мебошад.

359. Бо мақсади зиёд кардани истеҳсоли маҳсулоти ниҳой аз ашёи хоми ватанӣ дар кишвар андешидани тадбирҳои зерин муҳим арзёбӣ мегардад:

- омода кардани мутахассисони касбӣ ва техникӣ дар ҳама сатҳҳо ва кадрҳои дорой малакаҳои нисбатан баланди менечерии корхонаҳо;
- азнавтаҷҳизонӣ ва бунёди корхонаҳои нави саноатӣ дар самти истеҳсоли маҳсулоти ниҳойи дорой арзиши баланди иловашуда;
- ташкил ва рушди кластерҳои саноатӣ дар соҳаҳои саноати металлургияи ранга ва сиёҳ, инчунин масолеҳи саноати сохтмонӣ;
- пешниҳод накардани конҳои маъдан ба сармоягузори хориҷӣ бе риояи шартҳои коркарди маъдан то маҳсулоти ниҳой;
- омӯзиши геологӣ ва таҳқиқи конҳои маъданҳо ва сангҳо ва тичоратикунони минбаъдаи онҳо бо роҳи ҷалби сармояи ватанию хориҷӣ;
- ворид намудани технологияҳои муосири кӯҳӣ ва ҳамзамон ба роҳ мондани истеҳсоли қисмҳои алоҳидаи мошинҳои кӯҳӣ;
- афзоиши истеҳсоли хишти пухта, семент, арматур, плитаҳои сангӣ, кафелу панелҳо, гачкартон, гулгач, шиша ва маҳсулоти шишагӣ, конструксияи филизӣ ва дигар маҳсулот дар кишвар, аз ҷумла тавассути зиёд намудани воридоти ашёи хом барои таъмини пурраи талаботи дохилӣ ва содироти онҳо;

- чорӣ намудани усулҳои инноватсионӣ ва санъати меъмории миллий дар чараёни истеҳсоли маҳсулоти ниҳоӣ аз сангҳо ва металҳои қимматбаҳо;
- пешниҳоди қарзҳои имтиёзноки дарозмуҳлат аз ҷониби ташкилоти молиявӣ қарзӣ, бахусус «Саноатсодиротбанк» барои корхонаҳои истеҳсоли масолеҳи сохтмон.

§5. Рушди бозори молиявӣ ва фарогирии молиявӣ

360. Бозори молиявӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун низоми ташаққул, тақсим ва азнавтақсимкунии воситаҳои муваққатан озоди давлат ва баҳши хусусӣ дар таъмини суръати нисбатан баланди рушди иқтисодӣ мавқеи баланд дорад. Дар ҳолати самаранок истифода бурдани ин манбаи рушд захираҳои мавҷуда барои таъмини эҳтиёҷоти молиявии соҳаҳои мухталифи иҷтимоӣ иқтисодии кишвар ва баланд рафтани самарайи фузунсозӣ равона карда мешавад.

361. Нигоҳдории устувории макроиқтисодӣ тавассути се самти маблағгузорӣ, аз ҷумла дастрасии васеъ ба маблағгузориҳои қарзии низоми банкӣ, ҷалби сармояи дарозмуҳлат аз бозори тақрири коғазҳои қимматнок ва хизматрасониҳои суғуртавӣ таъмин мегардад.

362. Низоми банкӣ барои вусъат додани истеҳсолоти ватанӣ, таҳкими иқтисодии содиротӣ ва ташкили ҷойҳои нави корӣ нақши калидиро мебозад. Аммо захираҳои молиявии ин низом ҳанӯз талаботи иқтисоди миллиро қонеъ гардонидани наметавонад.

363. Дар соли 2020 дороиҳои ташкилоти молиявии қарзии кишвар ва ҳаҷми пули нақд берун аз низоми банкӣ нисбат ба ММД мутаносибан 27,4 фоиз ва 20,7 фоизро ташкил медиҳад, ки аз ҳаҷми ночизи низоми банкӣ дар иқтисоди милли гувоҳӣ медиҳад. Ҳоло он ки нишондиҳандаи дороиҳои низоми банкӣ нисбат ба ММД дар ҷаҳон ба ҳисоби миёна зиёда аз 65 фоизро ташкил медиҳад. Дар сурати расидан ба ин нишондиҳанда ҳаҷми низоми банкӣ дар рушди босуръати иқтисоди милли афзоиш меёбад.

364. Ҳаҷми нисбатан зиёди пули нақд берун аз гардиши банкӣ ҳангоми ҷалби он ба соҳаи банк, ҳамчун захираи иловагии таъмини соҳаҳои воқеии иқтисодӣ бо воситаҳои молиявӣ ба ҳисоб меравад.

365. Роҳандозии технологияҳои молиявӣ «FinTech» барои гузариши банкҳои кишвар аз фаъолияти банкии анъанавӣ ба технологӣ, баланд шудани самаранокӣ, шаффофият, эътимоднокӣ, даромаднокӣ ва нақши банкҳо дар рушди иқтисоди кишвар шароити мусоид фароҳам меорад.

366. Аз руи пешбиниҳои мутахассисони соҳа, то соли 2025 ҳаҷми амалиёт дар бозори «FinTech»-и ҷаҳонӣ зиёда аз 300 млрд. долларро ташкил медиҳад.

367. Афзоиши ҳаҷми пешниҳоди қарзҳо аз ҷониби ташкилоти молиявии қарзӣ ҳамчун манбаи иловагии таъмини рушди иқтисоди милли баромад карда метавонад. Зеро тибқи таҳлилҳои Банки Ҷаҳонӣ дар мавриди ба 23 фоиз баробар намудани ҳаҷми умумии қарзҳои додасудаи ташкилоти молиявӣ қарзӣ нисбат ба маҷмуи маҳсулоти дохилӣ иқтисодӣ кишвар

хар сол 1,24 фоиз зиёдтар рушд меёбад. Дар Тоҷикистон соли 2020 нишондиҳандаи мазкур 12 фоизро ташкил додааст, ки ин қонёқунанда намебошад.

368. Барои баланд бардоштани саҳми низоми бонкӣ дар рушди иқтисоди миллӣ андешидани тадбирҳои зерин зарур шуморида мешавад:

- роҳандозии технологияҳои молиявӣ ва пешниҳоди маҳсулоти инноватсионӣ ба соҳибқорони хурду миёна ва аҳоли дар ҳамаи минтақаҳои кишвар;

- вусъат додани ҳисоббаробарқуниҳои ғайринақдӣ ва рушди инфрасохтори низоми пардохт;

- тақмили қонунгузориҳои соҳа бо мақсади барасмиятдарории дархостҳои муштариён тариқи воситаҳои муосири алоқа, таъмини ҳуҷжатгузориҳои электронӣ ва таъмини заминаҳои роҳандозии пулҳои рақамӣ;

- баланд бардоштани нақши низоми бонкӣ дар ҷалби сармояи хориҷӣ тавассути роҳандозии принципҳои пешқадами идорақунии корпоративӣ, қошиш додани сатҳи ҳавфҳо ва маблағгузориҳои соҳаҳои иқтисоди миллӣ тариқи пешниҳоди қарзҳои дарозмуҳлати имтиёзнок;

- тақвият бахшидани ҳамқорони судманд бо ташкилоти байналмилалӣ молиявӣ, аз ҷумла фондҳои байналмиллалӣ ва соҳторҳои бонкии кишварҳои хориҷӣ ҷиҳати ҷалби сармоя ва мубодилаи таҷрибаи пешқадами соҳа;

- таъмини қорхонаҳои истеҳсолии ватанӣ бо ашёи хориҷӣ;

- роҳандозии механизми ҳавасмандқордониҳои ҷалби пасандозҳо бо истифода аз таҷрибаи пешқадами байналмиллалӣ;

- омода қордани мутахассисони соҳаи бонқдорӣ ва баланд бардоштани савияи касбии онҳо.

369. Бахши рақобатпазири суғурта ҳамчун низоми ҳимоя ва дастгирии манфиатҳои шахси воқеӣ ва ҳуқуқӣ дар самти таъмини беҳатарии ҳаёт, саломатӣ ва ҳифзи молу мулк, рушди фаъолияти соҳибқориву сармоягузори ва сарчашмаи дохилӣ ва нисбатан бозғатимоди сармоягузориҳои хусусӣ ба иқтисоди мамлакат ба ҳисоб меравад.

370. Дар бозори молиявии кишварҳои мутараққӣ бахши суғурта ҳиссаи назаррас дошта, 5-10 фоизи ММД-ро ташкил медиҳад. Бо вучуди ислоҳоти назарраси соҳа дар самти либерализатсия ва тақмили низоми назорати бозори хизматрасониҳои суғуртавӣ дар Тоҷикистон ин нишондиҳанда ба 0,6 фоиз баробар аст.

371. Барои баланд бардоштани рақобатпазирии бахши суғурта андешидани тадбирҳо дар самти таъмини шароити рақобати озод, тақмили заминаи меъёрии ҳуқуқии соҳа ва содақордониҳои низоми иҷозатдиҳӣ, мутобиқ намудани фаъолияти ширкатҳои суғуртавӣ ва дигар иштирокчиёни бозори он ба талаботи меъёрҳои байналмилалӣ соҳа, диверсификатсияи хизматрасониҳои суғуртавӣ аз ҳисоби қорӣ намудани доираи васеи суғуртаи ихтиёрӣ, суғуртаи ҳатмии тиббӣ, сайёҳӣ ва сармоягузориҳои хориҷӣ дар ширкатҳои ватаниҳои суғуртавӣ, роҳандозии имқонияти амалинамоии фаъолияти суғуртавӣ бо принципҳои суғуртақунии исломӣ ва

суғуртанамои хурд дар маҳал, ҳавасмандгардонии фаъолияти сармоягузории ширкатҳои суғуртавӣ, тавсеаи имкониятҳои таъмини устувории молиявии онҳо мувофиқи мақсад мебошанд.

372. Бозори тақрории қоғазҳои қимматнок барои ҷалби маблағҳои муваққатан озоди аҳоли ва корхонаҳо ба гардиши расмӣ иқтисодӣ ва коҳиш ёфтани иқтисоди ниҳонӣ, баланд шудани самаранокӣ ва шафофияти фаъолияти корхонаҳои интишоркунандаи қоғазҳои қимматнок, фаъолгардонии раванди сармоягузорӣ дар соҳаҳои гуногуни иқтисоди миллӣ, таъмини суботи молиявӣ ва сиёсӣ ва баланд шудани ҷолибияти сармоягузории кишвар дар арсаи байналмилалӣ мусоидат менамояд.

373. Дар мудати 10 соли охир аз ҷониби Вазорати молия 454 барориши қоғазҳои қиматнок (саҳмияҳо ва облигатсияҳои) ҷамъиятҳои саҳомии кишвар бо дарназардошти барориши саҳмияҳои ҚСК НБО «Роғун» ба маблағи 32,2 млрд. сомонӣ ба расмият дароварда шудааст.

374. Дар ин давра аз ҳисоби бақайдгирии саҳмияҳо ҳамагӣ 5,5 млн. сомонӣ ба бҷети давлатӣ пардохт карда шуда, соли ҷорӣ зиёда аз 102 амалиёти гузариши ҳуқуқҳо ба саҳмияҳои ҷамъиятҳои саҳомӣ ба маблағи 35,1 млн. сомонӣ ба расмият дароварда шудааст. Дар баробари ин, аз ҷониби Вазорати молия барориши қоғазҳои қимматноки давлатӣ, аз ҷумла Векселҳои хазинадорӣ давлатӣ ба маблағи 75 млн. сомонӣ, Вомбаргҳои давлатии дохилии бурдноки барориши соли 2009 ба маблағи 10 млн. сомонӣ, Векселҳои давлатӣ аз рӯи қарзҳои хоҷагиҳои пахтакорӣ ба маблағи умумии 395 млн. сомонӣ ва бонкҳои тиҷоратӣ ба маблағи 3,5 млрд. сомонӣ ба муомилот бароварда шуданд.

375. Дар сурати фаъол гардонидани бозори тақрории қоғазҳои қимматнок даҳҳо миллиард сомонӣ маблағҳои иловагии ҳамчун сарчашмаи сармоягузорӣ ҷалб карда мешаванд, ки ҳамзамон фишанги муассири расмикунонии иқтисодии ниҳонӣ баромад карда метавонанд. Вобаста ба ин ҷиҳати роҳандозии имкониятҳои васеи бозори тақрории қоғазҳои қимматнок идомаи ислоҳот дар самтҳои зерин зарур шуморида мешавад:

- мукамал гардонидани санадҳои меъёрии ҳуқуқии қонунгузорӣ дар соҳаи бозори қоғазҳои қиматнок;

- мукамал гардонидани санадҳои меъёрии ҳуқуқии танзимкунандаи фаъолияти сармоягузорӣ бо назардошти меъёрҳои идоракунии корпоративӣ;

- интишори бетанаффуси қоғазҳои қимматноки давлатӣ, фурӯши онҳо бо нархҳои бозорӣ ва истифодаи онҳо ҳамчун замонат дар низоми қарзӣ;

- ҷорӣ намудани таҷрибаи истифодаи воситаҳои муосири амалиёт дар бозори тақрории қоғазҳои қимматнок, аз ҷумла воситаҳои ҳосилавӣ (деривативҳо, форвардӣ ва ғайра);

- ташкили механизми самаранокӣ истифодаи қоғазҳои қимматнок дар бозори байнибонкӣ, интишори қоғазҳои қимматнок барои сохтмони НБО-ҳо ва дигар иншооти муҳими давлатӣ бо фоизи бозорӣ;

- сафарбар намудани маблағҳои озоди фондҳои иҷтимоӣ, аз ҷумла маблағҳои озоди Агентии нафақа ва ҳифзи иҷтимоӣ ба бозори қоғазҳои қиматнок.

§6. Истифодаи имкониятҳои транзитӣ ва рушди сайёҳии кишвар

376. Дар баробари бунёд ва азнавсозии роҳҳо, беҳтар гардидани алоқа байни минтақаҳои кишвар ва рушди ширкатҳои хурди авиатсионӣ имкониятҳои транзитии Тоҷикистон зиёд мегардад.

377. Қойғир будани Тоҷикистон дар масири «Роҳи Абрешим», шохроҳи бунёдшудаистода дар доираи барномаи Ҳамкории иқтисодии минтақаи Осиёи Марказӣ, мавқеъгирии он дар байни самтҳои Қануб-Қануб, Осиёи Марказӣ - Осиёи Қанубӣ (CASA) барои ба кишвари транзитӣ табдил ёфтани он шароити мусоид фароҳам меорад.

378. Бо бунёд ва таҷдиди роҳҳои автомобилгард дар солҳои 2015-2019 ҳаҷми боркашонӣ тавассути роҳҳои Тоҷикистон 14,8 фоиз коҳиш ёфта, мусофиркашонӣ 1,5 маротиба зиёд шуда бошад ҳам, имкониятҳои васеи ин самт ба пуррагӣ истифода нашудаанд. Ҳамзамон, мавқеи чуғрофии Тоҷикистон барои истифода намудани фазои ҳавоии он бо мақсади транзити мусофирон ва борҳо имкон медиҳад. Бо ин мақсад қорӣ намудани сиёсати «Осмони кушод» дар Тоҷикистон метавонад нисбат ба дигар кишварҳо манфиати бештар орад. Тавассути зиёд намудани хатсайрҳои ҳавоӣ аз манотиқи гуногуни олам сатҳи даромад аз ҳисоби хизматрасониҳои аэронавигатсионӣ, мусофиркашонӣ ва боркашонӣ, инчунин сайёҳӣ бамаротиб афзоиш ёфта метавонад.

379. Таҳлил ва таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки қорӣ намудани сиёсати «Осмони кушод» ба иқтисодиёти мамлакат манфиатҳои зиёд меорад. Масалан, татбиқи сиёсати «Осмони кушод» дар Ҷумҳурии Молдова баъди шомил шудан ба Иттиҳоди Аврупо гардиши мусофирон 52 фоиз афзоиш ёфта, ба рушди сайёҳии байналмилалӣ такони ҷиддӣ бахшид.

380. Ҳаҷми боркашонӣ тавассути роҳи оҳан дар соли 2019 5,8 млн тоннаро ташкил дод, ки нисбат ба нақлиёти автомобилӣ 13 маротиба кам аст. Идома ёфтани ин раванд ба пеш аз муҳлати муқарраршуда фарсудашавии роҳҳои автомобилгард оварда мерасонад. Ҳамзамон аз имкониятҳои фурудгоҳҳои байналмилалӣ кишвар дар самти боркашонӣ қариб ки истифода бурда намешавад.

381. Барои самаранок истифода бурдани имкониятҳои транзитии кишвар андешидани тадбирҳои зерин муҳим арзёбӣ мегардад:

- ташкили инфрасохтори зарурӣ дар самти боркашонӣ ва мусофиркашонии байналмилалӣ тавассути роҳҳои Тоҷикистон, аз ҷумла таҷҳизоти боркунию борфарорӣ, марказҳои муосири нақлиётӣ-логистикӣ;
- содагардонии барасмиятдарории амалиёти транзитӣ ва кам кардани хароҷоти он тавассути роҳҳои автомобилгард;
- додани статуси байналмилалӣ ба як қатор гузаргоҳҳои байнисарҳадӣ;
- қорӣ намудани сиёсати фазои «Осмони кушод» ва тақвият бахшидани гуфтушунидҳо бо роҳҳои дипломатӣ дар ин самт;
- дарёфти тамоми имкониятҳо барои кам кардани хароҷоти таъминоти ҳавопаймоҳо бо сузишворӣ, хизматрасониҳои марбути соҳа;

- ташкили терминалҳои боркашонии байналмилалӣ (cargo) дар фурудгоҳҳои кишвар;

- сода кардани расмиёти транзити мусофирон ва боз ҳам осон намудани гирифтани раводид;

- пайваст намудани Тоҷикистон бо хатсайрҳои кишварҳои Аврупои Ғарбӣ ва минтақаи Уқёнуси Ором бо роҳи иҷозати фаъолияти ширкатҳои ҳавопаймоии ҷавобгӯи стандартҳои байналмилалӣ;

- бунёди роҳҳои оҳан ва пайваст намудани онҳо ба шабакаҳои минтақавии роҳи оҳан.

382. Рушди баҳши сайёҳӣ ба устувор нигоҳ доштани тавозуни пардохти кишвар ва афзоиши даромадҳои аҳоли ва субъектҳои соҳибкорӣ мусоидат мекунад.

383. Бартарияти ин соҳа дар камхарҷ будани оғози фаъолияти соҳибкории хурди маҳаллӣ ва нигоҳдории ҳиссаи бештари даромади бадастомада дар кишвар зоҳир мегардад, ки нисбат ба боздеҳӣ аз сармоягузориҳои хориҷӣ ва савдои байналмилалӣ маҳсулот муфидтар аст. Зеро тибқи таҳлилҳо ба ҳисоби миёна аз ҳар 1 доллари сарфшуда дар баҳши сайёҳӣ 91 сенти он дар иқтисодиёти ватанӣ мемонад. Дар баробари ин аз ҳар як доллари ба баҳши сайёҳӣ харҷшуда 70 фоизи он даромади соф буда, боқимонда дар субъектҳои хизматрасони соҳа масраф мегардад.

384. Ҷумҳурии Тоҷикистон дорои захираҳои бузурги сайёҳӣ буда, барои истифодаи самараноки он бояд ба се ҷанбаи асосӣ - маркетинг, дастрасӣ ва таҳияи маҳсулот диққати махсус дода шавад, ки дар навбати худ ба роҳандозии тадбирҳо дар самти тадқиқоти бозор, тарғибот, фурӯш, нигоҳдории тамос бо сайёҳон, нақлиёт ва сарҳадот, раводид, иҷозатномадиҳӣ ва иҷозатҳо, сабади маҳсулоти сайёҳӣ, сифат, омӯзиш ва омури иттилоот алоқаманд мебошанд.

385. Бо назардошти тамоюлҳои муосири рушди сайёҳӣ ва солҳои рушди саёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ эълон гардидани солҳои 2019 – 2021 дар шароити пандемия тавачҷуҳи махсус бояд ба рушди сайёҳии дохилӣ дар заминаи имкониятҳои васеи таболатию рекреатсионӣ, кӯҳнавардию шикор, экосайёҳӣ, истеъмоли таъомҳои миллӣ, омӯзиши урфу одат ва ҳунарҳои мардумӣ, таърихӣ, фарҳангӣ ва динӣ дар кишвар дода шавад.

386. Солҳои охир тамоюли муҳочирати табибони ватанӣ ба кишварҳои хориҷӣ барои фаъолият ва омӯзиши таҷрибаи пешқадами байналмилалӣ ба назар мерасад, ки ба пешравии тибби ватанӣ мусоидат намуда истодааст. Вобаста ба ин дар кишвар ҳаҷми амалиёти пайвандсозии дандон, гурда, амалиёти ҷарроҳии пайвандсозии чигар, нейроҷарроҳӣ ва ҷарроҳии пластикӣ боло рафта истодааст.

387. Бо рушди соҳаи тибб ва хизматрасониҳои тиббӣ дар кишвар имкониятҳои ташкили сайёҳии таболатӣ-тиббӣ (хизматрасониҳои дандонпизишкӣ, нейроҷарроҳӣ, ҷарроҳии пластикӣ, пайвандкунии узвҳои бадан ва ғайра) мутобиқ ба талаботи минтақавӣ ва арзиши дастрас зиёд мегарданд.

388. Дар сурати татбиқи пурра ва самараноки тадбирҳо дар самтҳои номбурда саҳми мустақими баҳши сайёҳиро дар ММД-и кишвар ба 5% ва саҳми ғайримустақими онро то 15% расонидан мумкин аст.

389. Барои татбиқи имкониятҳои рушди сайёҳӣ, аз ҷумла сайёҳии дохилӣ андешидани тадбирҳои зерин муҳим аст:

- ташкили доираи васеи хатсайрҳои 1-2 рӯзаи гурӯҳӣ, оилавӣ, инфиродӣ;

- таҳияи маҳсулотҳои нави сайёҳӣ ва пешбурди сайёҳии минтақа;

- пешбурди бренди сайёҳии Тоҷикистон ва ҷалби сайёҳони хориҷӣ ба кишвар;

- ҷорӣ намудани системаи таснифи ихтиёрии иншооти меҳмонхонаҳо дар кишвар;

- фароҳам овардани шароити мусоиди фаъолият ва фазои сармоягузорӣ барои ҷалби сармоягузорӣ ба соҳаи туризми кишвар;

- рушди авиатсияи хурди шахрвандии дохилӣ бо зиёд намудани хатсайрҳо ва парвозҳои дохилӣ;

- татбиқи ҳатмии низоми 5-рӯзаи корӣ барои ҳамаи муассисаҳои баҳши давлатӣ, хусусӣ ва ҷамъиятӣ барои таъмини вақт барои сайёҳии дохилӣ;

- дастгирии молиявии ҳиссаи хароҷоти сайёҳии кормандон аз ҷониби корхонаҳои корфармо;

- беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ дар баҳши тандурустӣ ҷиҳати фароҳам овардани имконияти рушди сайёҳии табобатӣ-тиббӣ.

§7. Расмикунонии иқтисодиёти пинҳонӣ

390. Дар асоси маълумоти расмӣ оморӣ ҳиссаи иқтисоди пинҳонӣ нисбат ба ММД соли 2020 14 фоизро ташкил медиҳад, ки нисбат ба соли 2016 1 банди фоизӣ кам мебошад.

391. Тибқи арзёбии ХБА дар соли 2015 дар Тоҷикистон ҳиссаи иқтисодиёти пинҳонӣ 37,7 фоизи ММД-ро ташкил медиҳад, ки ин нишонидиҳанда аз сатҳи миёнаи ҷаҳонӣ (27,8 фоиз) ва сатҳи миёнаи минтақавӣ (31,7 фоиз) ба қадри назаррас баланд мебошад.

392. Дар натиҷа аз гирдгардиши расмӣ иқтисодии кишвар 20,7 млрд сомонӣ (бо нархҳои соли 2015) берун монда, қисми даромади он бо андозбандӣ фаро гирифта намешавад ва қариб 25 фоизи қисми даромади буҷети давлатӣ аз ин ҳисоб таъмин намегардад.

393. Бо вучуди татбиқи ислоҳоти назаррас ҷиҳати беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ ҳанӯз як қатор монеаҳои рушд ва тавсеаи фаъолияти расмӣ субъектҳои хоҷагидорӣ аз қабилӣ сарбории нисбатан баланди андоз, расмиёти мураккаби маъмурикунонии он, иҷозат ва иҷозатномадиҳӣ, низоми таъмини иҷрои қарордод, амалиёти содиротию воридотӣ, санҷишҳои беасоси фаъолияти субъектҳои хоҷагидор ва дастрасии маҳдуд ба воситаҳои молиявӣ, ба назар мерасанд, ки ба афзоиши иқтисоди пинҳонӣ мусоидат менамоянд.

394. Дар давоми солҳои 2015-2020 шумораи умумии субъектҳои соҳибкорӣ аз 276044 адад то 380 000 адад зиёд шуда бошад ҳам, ҳиссаи шахсони ҳуқуқӣ (сарчашмаи асосии андозбандӣ) аз 11,6 фоиз то 9 фоиз коҳиш ёфта, ҳиссаи соҳибкорони инфиродии тибқи патент ва шаҳодатнома фаъолияткунанда 90 фоизи субъектҳои хоҷагидори кишварро ташкил медиҳад.

395. Таҷриба нишон медиҳад, ки бартараф намудани омилҳои бавучудоварандаи иқтисодии пинҳонӣ самараи хуб ба бор меоранд. Тибқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи бочи давлатӣ» ҳангоми пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ 115 амалиёт анҷом дода мешавад, ки бо ситонидани бочи давлатӣ алоқаманд аст. Мувофиқи таҷрибаи андухта дар кишварҳои ҷаҳон дар ҳолати роҳандозии технологияҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ дар раванди хизматрасониҳои давлатӣ бо тартиби муқаррарӣ ва ғайрӣ имкониятҳои васеи зиёд намудани номгӯи онҳо то зиёда аз 600 намуд ва даромадҳои ғайриандозӣ ба буҷети давлат мавҷуд мебошад.

396. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки расмигардонии иқтисоди пинҳонӣ имкониятҳои иловагии сафарбар намудани маблағҳои назаррасро барои рушди соҳаҳои иқтисодии кишвар ба миён меорад.

397. Зарур аст, ки расмикунонии иқтисоди пинҳонӣ дар се самт гузаронида шавад:

1) сода ва шаффоф кардани пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ, санҷишҳо, маъмурикунонии андоз ва дигар амалиёт, ки омилҳои инсониро бартараф намуда, сатҳи ҷасодро паст мекунад.

2) содагардонии маъмурикунонии андоз ва коҳиш додани хароҷоти пешбурди фаъолияти соҳибкорӣ.

3) татбиқи сиёсати расмикунонии даромадҳои аҳоли ва молу мулк.

398. Дар баробари ин андешидани тадбирҳои зерин мувофиқи мақсад мебошад:

- андешидани тадбирҳои зарурӣ ҷиҳати паст кардани сатҳи иқтисоди пинҳонӣ;

- тақмили методологияи баҳисобгирии омории фаъолияти субъектҳои хоҷагидор, аҳоли ва хоҷагиҳои хонаводагӣ дар самти истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ кишоварзӣ, аз ҷумла дар хоҷагиҳои ёрирасон;

- ҳалли мушкилоти андозбандӣ, тартиби баҳисобгирӣ, усулҳои ҳисоб ва муайян намудани шохиси ҳаҷми ҷисмонӣ ва нархҳои миёнаи содироти маҳсулоти кишоварзӣ;

- таҳияи номгӯи хизматрасониҳои муосири давлатӣ ба аҳоли ва соҳибкорон, стандартҳои пешниҳоди онҳо тибқи принципҳои дастрас, шаффоф ва босифат;

- дарёфти роҳҳои ҳавасмандгардонии пасандозгузориҳои шахсони воқеӣ ва хариди коғазҳои қимматноки давлатӣ аз ҷониби онҳо;

- пешниҳоди имтиёзҳои андозӣ барои амалиёти ғайринақдӣ дар самти тичорати молу хизматрасониҳо.

§8. Баланд бардоштани самаранокии фаъолияти корхонаҳои давлатӣ

399. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон 27 корхонаҳои азими давлатӣ бо шумораи умумии 50 ҳазор кормандон фаъолият менамоянд. Ба ҳолати 1 октябри соли 2020 бинобар паст будани самаранокии фаъолият қарзҳои дебитории ин корхонаҳо 10,5 млрд. сомонӣ ва кредиторӣ 45,2 млрд. сомониро ташкил медиҳанд.

400. Қарзҳои кредитории корхонаҳои мазкур нисбат ба буҷети давлатӣ дар соли 2020 1,9 маротиба ва ҳаҷми умумии қарзи давлатӣ 16,8 фоиз зиёд мебошад.

401. Шумораи умумии кормандони онҳо ҳамагӣ 2,2 фоизи шумораи аҳолии дар иқтисодиёт фаъолро ташкил медиҳад.

402. Дар 9 моҳи соли 2020 даромади умумии корхонаҳо 8,1 млрд. сомониро ташкил дод, ки он ба 14,6 фоизи ММД баробар мебошад. Вале дар 13 корхонаи давлатӣ коҳишёбии ҳаҷми даромад (аз 30 то 65 фоиз) ба назар расида, ҳатто аз рӯи натиҷаи молиявии соли 2019 дар маҷмӯъ фаъолияти ҳамаи корхонаҳои азими давлатӣ бо зарар ба маблағи 1,2 млрд. сомонӣ ҷамъбаст гардидааст.

403. Корхонаҳои мазкур ба буҷети давлатӣ сарбории иловагиро аз ҳисоби қарзҳои андозӣ, уҳдадорихои созишномаҳои зерқарзӣ ва хароҷоти кумаки молиявӣ ба бор меоранд.

404. Дар солҳои 2016-2020 Стратегияи идоракунии хавфҳои фискалии корхонаҳои давлатӣ татбиқ шуда, бо мақсади ба роҳ мондани фаъолияти самараноки онҳо шӯроҳои нозирон таъсис дода шуданд.

405. Бо мақсади беҳтар намудани вазъи молиявӣ идоракунӣ ва шаффофияти фаъолияти ШСХК «Барқи тоҷик» сохтори он таҷдид гардида, ба ҷамъиятҳои алоҳида оид ба истеҳсол, интиқол ва тақсимоти неруи барқ ва операторони бозори неруи барқ таъдир дода шуданд.

406. Дар баробари корҳои анҷомдодашуда ҳанӯз корхонаҳои азими давлатӣ бо сабаби зиёд гардидани уҳдадорихо ва зарари ҷамъшудаи онҳо ҳамчун сарчашмаи хавфи асосии фискалӣ барои давлат боқӣ мемонанд.

407. Бинобар ин зарур аст, ки самаранокии фаъолияти корхонаҳои мазкур бо истифода аз фишангҳои иқтисоди бозорӣ баланд бардошта шавад. Бо ин мақсад андешидани тадбирҳои зерин муҳим арзёбӣ мегардад:

- гузаштани субъектҳои дорой манфиати умум ва корхонаҳои азими давлатӣ ба стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ, гузаронидани аудити берунии ҳатмии ҳарсола ва нашри ҳисоботи молиявӣ дар воситаҳои ахбори омма;

- ҷалби сармояи хусусии ватанӣ тавассути истифодаи таҷрибаи пешқадами механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ ва барориши қоғазҳои қимматнок;

- баланд бардоштани фаъолияти идоракунӣ тавассути ҷалби менеҷерони таҷрибаноки маҳаллӣ ва хориҷӣ;

- афзоиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот ва зиёд кардани таъсиси ҷойҳои нави корӣ;
- истифодаи механизми идоракунии берунии зиддибухронӣ дар асоси қарордод;
- мучаҳҳазгардони корхонаҳои азими давлатӣ бо технологияҳои муосири каммасраф ва рақамӣ.

§9. Истифодаи имкониятҳои хизматрасони таълимию илмӣ

408. Рушди маориф ва илм барои мубаддал гардонидани кишвар ба ҳаби минтақавӣ барои ҷалби донишҷӯёни хориҷӣ ба муассисаҳои таҳсилоти олии касбии ҷумҳурӣ ва ба даст овардани даромад аз хизматрасониҳои байналмилалӣ таълимӣ мусоидат менамояд.

409. Ин таҷриба дар як қатор кишварҳои ҷаҳон, ки муассисаҳои таҳсилоти олии онҳо нуфузи ҷаҳонӣ пайдо намудаанд, аз ҷумла ИМА, Британияи Кабир, Олмон, Ҷопон, Малайзия, Сингапур, Эрон, Ҳиндустон, Туркия, Қазоқистон ва Россия мавриди амал қарор дошта, дар иқтисоди онҳо хизматрасониҳои байналмилалӣ таълимӣ нақши устувор доранд.

410. Эълон гардидани солҳои 2020–2040 ҳамчун «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф» барои расидан ба ин ҳадаф ва дубора эҳё намудани мақоми давлати тоҷикон ҳамчун маркази илму маориф ва фарҳанги ҷаҳонӣ замина мегузорад.

411. Соли 2020 дар Тоҷикистон 55 коллеҷҳо, аз ҷумла 12 адад хусусӣ, 75 адад муассисаҳои таҳсилоти миёнаи касбӣ ва 40 адад муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ фаъолият мекунанд.

412. Танҳо дар соли хониши соли 2019-2020 7407 нафар шаҳрвандони хориҷӣ аз Ҳиндустон, Туркия, Ўзбекистон, Афғонистон ва Туркманистон барои таҳсил ба муассисаҳои таҳсилоти олии касбии кишвар дохил шудаанд, ки ин ҳамагӣ 12,4 фоизи шумораи умумии донишҷӯёнро ташкил медиҳад. Барои донишҷӯёни хориҷӣ арзиши хизматрасониҳои таълимӣ ва хароҷоти зист нисбат ба дигар кишварҳои минтақа паст буда, баланд шудани рақобатпазирии чунин хизматрасониҳо барои ҷалби васеи онҳо шароити мусоид фароҳам меорад.

413. Донишҷӯёни хориҷӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ тибқи шартнома таҳсил карда, арзиши таҳсил барои онҳо дар муқоиса бо шаҳрвандони кишвар нисбатан баланд аст, ки ин ба манфиати иқтисоди миллӣ мебошад.

414. Бояд қайд кард, ки афзоиши саҳми ғайримустақими ҷалби шаҳрвандони хориҷӣ ба муассисаҳои таълимии кишвар низ назаррас мебошад. Онҳо тавассути ба иҷора гирифтани манзил, хариди маҳсулоти ватанӣ ва ҳунарҳои мардумӣ, истеъмоли хизматрасониҳои маишӣ, алоқа, нақлиёт ва сайёҳӣ ҳаҷми савдои дохилӣ ва хизматрасониро зиёд менамоянд.

415. Ҷиҳати табдили кишвар ба ҳаби минтақавӣ ҷалби донишҷӯёни хориҷӣ андешидани тадбирҳои зерин муҳим мебошад:

- баланд бардоштани донишу малака, сатҳи забондонӣ, таҳассус ва касбияти омӯзгорон мутобиқ ба талаботи стандартҳои байналмилалӣ;
- ташкили гурӯҳҳои таҳсил бо забони англисӣ ва русӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии кишвар;
- васеъ кардани пойгоҳи қабули донишҷӯёни хориҷӣ ва бунёди хобгоҳҳои замонавӣ барои будубоши онҳо;
- зиёд намудани нақшаи қабули донишҷӯёни хориҷӣ ба муассисаҳои таҳсилоти олии касбии кишвар, аз ҷумла тариқи таҳсили фосилавӣ бо назардошти талаботи бозори меҳнати минтақавӣ.

§10. Рушди саноати дорусозӣ

416. Халқи тоҷик аз қадимулайём таърихи бой ва пурғановат дошта, дар соҳаи тиб чунин нобиғаҳои нотақрорро ба мисли Абуалӣ ибни Сино ва Закариёи Розӣ ба дунё овардааст, ки усулҳои табобати гиёҳиро ба таври васеъ ба роҳ монда буданд.

417. Имрӯзҳо дар асоси тавсияҳои ин мутафаккирон соҳаи тиб ва дорусозӣ дар ҷаҳон инкишоф ёфта истодааст. Ташкилоти ҷаҳонии тандурустӣ низ дар замони муосир гузариши батадриҷро аз истифодаи дорувории кимиёвӣ ба дорувории гиёҳӣ дар амалияи тибби ҷаҳонӣ тавсия медиҳад.

418. Мавҷудияти намудҳои гуногуни гиёҳҳои шифобахш ва табобатӣ дар кӯҳҳои Тоҷикистон, ки зиёда аз 3500 навъро ташкил медиҳанд, барои рушди соҳаи дорусозӣ муҳим арзёбӣ мегардад, вале имкониятҳои мавҷуда дар ин самт ҳанӯз ба таври пурра истифода нашудааст.

419. Дар ҷумҳурӣ ҳамагӣ 16 корхонаи коркарди 45 номгӯи гиёҳҳои шифобахш фаъолият менамоянд, вале ҳамасола дар ҳаҷми 50 млн. доллари ИМА маҳсулоти доруворӣ ба Тоҷикистон ворид карда мешавад.

420. Саноати дорусозӣ ҳамчун соҳаи даромаднок ба ҳисоб рафта, дар рушди иқтисодии кишварҳои ҷаҳон саҳми назаррас дорад.

421. Қиёмати рушди соҳа дар кишвар қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 октябри соли 2020, №569 «Барномаи давлатии рушди саноати дорусозӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025» қабул ва амалӣ шуда истодааст.

422. Барои истифодаи самараноки имкониятҳои мавҷуда дар самти истеҳсоли доруворӣ ва дигар маҳсулот аз гиёҳҳои шифобахш ва мевагиҳои гуногун дар кишвар андешидани тадбирҳои зерин зарур мебошад:

- омода кардани мутахассисони касбӣ ва техникӣ дар ҳама сатҳҳо ва кадрҳои дорой малакаҳои нисбатан баланди менечерии корхонаҳо;
- гузаронидани корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ва таҷрибавӣ оид ба коркарди дорувории муосири растанигӣ дар асоси набототи Тоҷикистон ва ташкили озмоишгоҳҳо дар ин самт;
- ба стандартҳои байналмилалӣ мутобиқ гардонидани маҳсулоти дорувории истеҳсолшаванда;

- ташкили кластерҳои саноати дорусозӣ барои истеҳсол ва содироти чойҳои шифобахш, доруворӣ аз гиёҳҳои шифобахш, малҳамҳои табобатӣ ва ороишӣ ва дигар маҳсулоти инноватсионӣ;

- ба роҳ мондани истеҳсоли васеъ ва содироти равшанҳои косметикӣ аз шамъадонӣ, бодом, зардолу, сиёҳдона, чормағз, зағир, ангат ва дигар зироатҳои равшандиҳанда;

- ҷалби сармояи мустақими хориҷӣ ба корхонаҳои саноати дорусозӣ дар минтақаҳои кишвар;

- пешниҳоди қарзҳои имтиёзноки дарозмуҳлат аз ҷониби ташкилоти молиявӣ қарзӣ, бахусус Бонки саноативу содиротии Тоҷикистон «Саноатсодиротбанк» барои корхонаҳои саноати дорусозӣ;

- амалӣ гардонидани чораҳои ғимоявӣ бозори дохилӣ дар баробари ба роҳ мондани истеҳсоли маҳсулоти саноати ороишӣ ва дорусозӣ.

5. БАЛАНД БАРДОШТАНИ САМАРАНОКИИ ИСТИФОДАИ ЗАХИРАҲОИ МИЛЛӢ

§1. Саноат дар ҳошияи саноатикунони босуръат

423. Саноат яке аз соҳаи асосии истеҳсолот буда, ба рушди устувори иқтисодӣ таъсири ҳалкунанда мерасонад ва заминаи асосӣ барои расидан ба ҳадафи чоруми стратегияи кишвар, яъне саноатикунони босуръати ҷумҳурӣ ба ҳисоб меравад.

424. Бо мақсади дар марҳалаи минбаъдаи рушд тезонидани саноатикунони босуръат «Стратегияи рушди саноат дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030», «Барномаи саноатикунони босуръати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2020 - 2025», «Барномаи рушди металлургияи ранга ва сиёҳ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2025», «Барномаи рушди саноати сабук дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2022» ва дигар барномаҳои соҳавӣ таҳия ва қабул гардида, мавриди амал қарор доранд.

425. Соли 2020 ҳиссаи саноат дар сохтори ММД 21,9 фоизро ташкил дода, зиёд шудани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ аз ҳисоби ба қор андохтани иқтидорҳои нав ва истифодаи самараноки иқтидорҳои мавҷуда таъмин шудааст.

426. Таҳлил нишон дод, ки ислоҳоти татбиқшуда дар самти рушди босуръати саноати қорқард, бахусус соҳаҳои сатҳи миёнаи технологӣ (аз ҷумла, металлургияи ранга ва сиёҳ, мошинсозӣ, саноати масолеҳи сохтмонӣ, саноати кимиё ва нафту кимиё) ҳоло ҳам кифоя нестанд.

427. Солҳои охир, ҳиссаи баҳши қорқард тамоюли пастшавӣ (аз 65,6 фоиз дар 2015, то 56,6 фоиз дар 2019) ва саноати истихроҷ тамоюли болоравӣ (аз 13,5 фоиз дар соли 2015, то 19,6 фоиз дар соли 2019) дорад.

428. Ҳанӯз дастрасии молистеҳсолкунандагони ватанӣ ба воситаҳои молиявӣ арзон ва дарозмуҳлат дар сатҳи паст қарор дорад. Гарчанде ки корхонаю коргоҳҳо дар самти қорқарди пахта, истеҳсоли маҳсулоти

дӯзандагӣ, чӯробу пайпоқ таъсис ёфтаанд, ҳамагӣ 30 фоизи нахи пахта дар дохили кишвар коркард мешавад. Таҳлилҳои иқтисодӣ собит намуданд, ки дар ҳолати коркарди нахи пахта дар корхонаҳои саноатии кишвар то маҳсулоти тайёр (матоъ ва либосворӣ) даромади соф аз ҳар як гектари пахта (самаранокии истеҳсолот) нисбат ба даромад аз фурӯши нахи ашёи хом ба хориҷи кишвар бо нархи ночиз аз 1,8 ҳазор дона то 12 -15 ҳазор доллари ИМА афзун мегардад. Зеро роҳандозии коркарди ниҳоии нахи пахта дар сурати баланд бардоштани ҳосили пахта аз 25 то 30 сентнер аз як гектар то 12 ҳаз. м² матоъ, 277 кг рағфани пахта, 726 кг кунчора, 47 кг собун, 108 кг линт ва ғайра истеҳсол намудан мумкин аст.

429. Ҳоло ҳам дар бозорҳои ҷумҳурӣ фурӯши ашёи гуногун аз алюминийи тайёршуда ба монанди ноқилҳои гуногун, асбобу анҷоми рӯзгор, ашёи мухталиф барои сохтмони иншоот ва тухфаҳои хотиравӣ, қуттиҳои консерваю обҳои нӯшокӣ, асбобҳои сантехникиву барқӣ, ки аз кишварҳои дигар ворид карда мешаванд, хеле зиёд ба мушоҳида мерасад.

430. Мувофиқи таҳлилҳо талаботи бозори дохилӣ ба маҳсулоти тайёр аз алюминий дар ҳаҷми 350-400 млн. сомонӣ аз ҳисоби воридот таъмин карда мешавад, ҳол он ки дар корхонаҳои ватанӣ имконияти ба роҳ мондани истеҳсоли ҳамаи намудҳои ашёи аз алюминийи аввалия истеҳсолшаванда вучуд дорад.

431. Талаботи бозори истеъмолии дохилӣ ба як қатор молу маҳсулоти дигар бештар аз ҳисоби воридот таъмин гардида, соли 2019 воридоти онҳо маблағ ва ҳиссаи назарраси талаботи дохилиро ташкил дод, аз ҷумла:

- рағфани растанӣ ба маблағи 82,7 млн. доллар ё 81,8 фоизи талаботи дохилӣ, макарон 13,3 млн. доллар ё 83,6 фоиз, маҳсулоти ҳасибӣ 7 млн. доллар ё 38,4 фоиз, шоколад 32,7 млн. доллар ё 76 фоиз, маҳсулоти қаннодӣ 23,7 млн. доллар ё 50,4 фоиз, консерваи меваю сабзавот 9,4 млн. доллар ё 42 фоиз ва гуштӣ 1,3 млн. доллар ё 94,7 фоиз, нушоқиҳои ғайриспиртӣ 14,7 млн. доллар ё 11 фоиз, нӯшоқиҳои спиртӣ 4,9 млн. доллар ё 79,4 фоиз, май (мусаллас) 1,1 млн. доллар ё 74,2 фоизи талаботи дохилӣ;

- нуриҳои минералӣ 34,1 млн. доллар ё 100 фоизи талаботи дохилӣ, уребча ва дигар маводи гигиенӣ 19,6 млн. доллар ё 100 фоиз, хамираи дандоншӯӣ 2,8 млн. доллар ё 100 фоиз, рангу бори сохтмонӣ 18,9 млн. доллар, маводи шустушӯӣ 30,7 млн. доллар ё қариб 100 фоизи талаботи дохилӣ, аз ҷумла шампун ба маблағи 5,1 млн. доллари ИМА, собун 16,7 млн. доллари ИМА;

- маводи сохтмонию рангуборкунанда ба маблағи 18,9 млн. доллар, маҳсулоти полимерӣ ва пластмасӣ 102,3 млн доллар, чӯбу тахта ва маҳсулоти он 127,5 млн. доллар, маҳсулоти керамикӣ 25,9 млн. доллар, шиша ва маҳсулоти шишагӣ 22,7 млн. доллар, сим аз оҳан ё пулоди легирониданашуда 6,3 млн. доллар, сим аз дигар пӯлодҳои легирониданашуда 2,5 млн. доллар, сими тобдодашуда, арғамчинҳо, танобҳо, ресмонҳои бофташуда, ҳалқаҳо ва маснуоти монанд аз филизоти сиёҳ ба маблағи 2,2 млн. доллар;

- маводи доруворӣ ба маблағи 50 млн. доллар ё 100 фоизи талаботи дохилӣ.

432. Вобаста ба ин истифодаи имкониятҳои васеъ барои зиёд намудани истеҳсоли ин молу маҳсулот дар кишвар ва пурра таъмин намудани талаботи бозори дохилӣ метавонад дар панҷ соли минбаъда ҳамчун манбаи иловагии таъмини рушди устувори иқтисодии кишвар баромад намоянд.

433. Дар дурнамои миёнамуҳлат ташкили иқтидорҳои зерини истеҳсолӣ ҳамчун манбаи иловагии рушд дар назар аст:

- бо мақсади ба роҳ мондани истеҳсоли маҳсулоти ниҳоӣ, сохта ба истифода додани корхонаҳои металлургии коркарди хокаи маъдан дар ҚДММ КМ «Зарафшон», ҚДММ «Ширкати кӯҳӣ - саноатии Тоҷикистону Хитой», ҚДММ ТА КМ «Анзоб», ФШДМ «С. А. Минералз» ва ҚДММ «Нукрафом»;

- ба кор даровардани иқтидорҳои нави истеҳсолӣ, аз ҷумла истихроҷу коркарди комплекси захираҳои майдони маъдандори «Кончоч» аз тарафи ҷамъияти саҳомии пӯшидаи «Талко Голд» ва коркарди конҳои «Дуобаи Шарқӣ» ва «Кумарғи Боло» аз ҷониби ҚДММ «ТВЕА Душанбе саноати кӯҳӣ»;

- бо мақсади афзоиши истеҳсоли алюминии аввалия таҷдид ва барқарорсозии иқтидорҳои истеҳсолии силсилаи 5 ва 6-и ҚСК «Ширкати Алюминийи Тоҷик» бо таъсиси ҚСК «ТАЛКО Индастрис», бо созишномаи бастаи ширкати «China Machinery Engineering Corporation» ва азнавтаҷҳизонии коргоҳи анодпазӣ бо ширкати «FIVES SOLIOS» ва ширкати «Riedhammer GmbH»;

- бо назардошти ба фаъолият оғоз намудани ҚДММ «Талко кемикал» дар оянда истеҳсоли фториди алюминий, криолит, кислотаи сулфат ва коагулянт ба тадриҷ афзоиш меёбад;

- дар самти коркарди металлҳои сиёҳ корҳо тақвият дода шуда, фаъолияти истеҳсолии корхонаи истеҳсоли кубурҳо ва профилҳои металлӣ ҚСП «Норд Азия металл»-и ноҳияи Спитамен, ҚДММ «Труба ва профилҳои тоҷик»-и шаҳри Ҳисор ва ҚДММ «Оҳангудозии Тоҷикистон»-и ноҳияи Рӯдакӣ афзоиш меёбад;

- сохтмони ҚДММ «Қолинҳои Душанбе»-и шаҳри Душанбе бо иқтидори истеҳсолии 1,5 млн. м² қолин дар як сол;

- бо назардошти таҷдид намудани иқтидорҳои истеҳсолии ҚСК «Азот»-и шаҳри Леваконт имкони афзоиши истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ фароҳам оварда мешавад;

- сохтмон ва ба истифода додани корхонаҳои истеҳсоли семент, маҳсулоти сохтмонию бетонӣ ва халта, барқарор ва афзоиш додани иқтидори истеҳсолӣ то 1,2 млн. тонна дар ҚСП «Тоҷиксемент»-и шаҳри Душанбе бо ворид намудани таҳҷизоти муосир дар соли 2021;

- ҷиҳати васеъ намудани хатҳои истеҳсолӣ, зиёд намудани ҳаҷми истеҳсоли маводи тиббӣ аз қабилҳои бинтҳои пахтагин, сачоқҳо ва дигар маводи тиббӣ ба кор андохтани сиклҳои минбаъдаи корхонаи «Фарм Текс»

ба истиқболи чашни 30-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- ба роҳ мондани фаъолияти ҶДММ КМ «Тк Ойл» дар худуди МОИ «Данғара» бо иқтидори коркарди 500,0 ҳазор тонна нафт дар як сол;

- таъсис додани «Корхонаи истеҳсоли тачҳизоти барқӣ» шаҳри Душанбе бо иқтидори истеҳсоли 6000 адад тачҳизоти барқии гуногун бо маблағгузории ҶСК «Тоҷигидроэлектромонтаж»;

- ба истифода супурдани Корхонаи истеҳсоли кубурҳои шишапластикии «Композит Т. А.» дар шаҳри Душанбе бо иқтидори 150 км кубурҳои шишапластикии кутрашон гуногун;

- ба роҳ мондани сохтмони корхонаи истеҳсоли шиша дар ҶСК «Корхонаи коркарди кӯҳӣ» (дар шаҳраки Меҳрободи ноҳияи Ҷ. Расулов) бо иқтидори шабонарӯзии истеҳсоли 150 ҳазор дона зарфҳои шишагӣ ва 15,0 ҳазор м² шишаи сохтмонӣ;

- таҳия ва татбиқи лоиҳаи сармоягузории истифодаи кони нуқра ва руҳи «Кони Мансури калон» ва «Кони Мансури қисмати шарқӣ ва ғарбӣ».

434. Дар давраи миёнамуҳлати минбаъда чиҳати таъмини ҳадафи чаҳорум – саноатикунони босуръати иқтисодиёти миллӣ таваҷҷуҳи асосӣ бояд ба ҳалли масъалаҳои зерин равона карда шавад:

- вазъи ташвишовари қарздории корхонаҳои азими саноатӣ, ки хавфҳои фискалиро зиёд менамояд ва ба рушди соҳаҳои дахлдор монеа мегардад. Агар дар соли 2014 қарзҳои кредитории баъзе корхонаҳои азими давлатӣ 12,8 миллиард сомониро ташкил медод, пас дар нух моҳи соли 2020 ҳаҷми ин қарз ба 45,2 млрд. сомонӣ расида, 3,5 маротиба афзоиш ёфтааст;

- ҳаҷми ҳоло ҳам ками коркарди ашёи хом дар кишвар. Наҳи пахта то 30 фоиз, пилла 1,2 фоиз, ҳамзамон алюминийи аввалия то 7 фоиз ва сабзавоту мева то 3 фоиз дар дохил коркард шуда, боқимонда дар шакли ашёи хом содирот карда мешавад;

- дар самти истеҳсоли маҳсулоти воридотивазкунанда дар давоми солҳои 2016-2019 зиёда аз 35 млрд. сомонӣ молу маҳсулот истеҳсол карда шуд, ки то андозае вобастагии бозори истеъмолро аз воридот коҳиш дод ва дар оянда низ зиёд кардани истеҳсоли маҳсулоти воридотивазкунанда идома дода мешавад;

- солҳои охир дар шаҳри Душанбе ба васлкунии автобусҳо ва троллейбусҳо, дар КВД «Талко» автомобилҳои боркашон ва дар шаҳри Ҳисор ба истеҳсоли тракторҳо шурӯъ карда шуд. Аммо зарур аст, ки истеҳсоли на кам аз 50% маҳсулоти комплекти дар дохили кишвар ба роҳ монда шавад;

- мутобиқат накардани салоҳият ба ҳадафҳои стратегии рушди иқтисодиёт – ҳосилнокии пасти меҳнат, ҳиссаи нисбатан ками аҳолии қобили меҳнати дорои салоҳияти замонавӣ оид ба иқтисодиёти рақамӣ, менечмент ва бахши муҳандисӣ;

- гарчанде ки дар кишвар 22 паркҳои технологӣ ва 4 марказҳои инноватсионӣ фаъолият менамоянд, то имрӯз онҳо дар татбиқи лоиҳаҳои

коркарди маҳсулоти саноатӣ, чорӣ намудани навовариҳо ва дар истеҳсолот чорӣ намудани ихтироот саҳми арзанда нагузоштаанд.

- норасоии сармояи гардони корхонаҳо ва Ҷоизҳои баланди қарзҳои бонкӣ;

- қафомонии техникӣ ва технологияи истеҳсолот, дараҷаи баланди фарсудаҳои моддию маънавии таҷҳизот ва иншооти инфрасохторӣ дар шароити баландҳои нархҳои манбаъҳои энергия ва дигар воситаҳои моддию техникӣ;

- суръати пасти рушд, рақобатпазирии нокифоя ва диверсификатсияи нокифояи саноати коркард;

- норасоии мутахассисони баландихтисоси ҳайати олий ва миёна;

- сатҳи пасти ҳамкорӣ ва ҳамгирии дохилӣ, байнисоҳавӣ ва байниминтақавӣ, инчунин робитаҳои заифи кластерӣ дар соҳа;

- сатҳи нисбатан пасти менеҷменти корхонаҳо.

435. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд аз инҳо иборат мебошад:

- зиёд намудани ҳиссаи саноат дар сохтори ММД – и кишвар то 26,3 Ҷоиз;

- тақмили сохтори саноат аз ҳисоби рушди босуръати саноати коркард ва зиёд кардани ҳиссаи он дар сохтори саноат то 63,8 Ҷоиз ва дар ММД то 15 Ҷоиз;

- афзоиш додани ҳиссаи соҳаҳои миёнаи технологӣ дар сохтори саноат то 30,0 Ҷоиз ва дар ММД то 6,2 Ҷоиз;

- рушди бахшҳои саноатии иқтисоди миллӣ бо назардошти татбиқи чораҳо дар самти ҳифзи муҳити зист ва «иқтисоди сабз».

436. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо чунинанд:

- тақмили заминаҳои институтсионалӣ барои рушди устувор ва босуръати соҳаҳои саноат;

- баланд бардоштани рақобатпазирӣ ва диверсификатсияи истеҳсолоти саноат;

- афзоиши ҳаҷми истеҳсолоти саноати коркард ва таъмини талаботи дохилӣ ба маҳсулоти тайёр;

- ҷобачогузориҳои оқилона ва рушди иқтисоди истеҳсолии кишвар;

- афзоиши арзиши иловашудаи молҳои саноатӣ дар асоси рушди кластерҳои соҳавӣ;

- мусоидат ба рушди саноати кимиё;

- истифодаи иқтисодҳои рушди иқтисоди кӯҳӣ ва металлургия;

- рушди саноати дорусозӣ;

- зиёд намудани истеҳсоли масолеҳи сохтмон.

437. Тағбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- тақмил додани заминаҳои меъёрии ҳуқуқӣ барои рушди соҳа ва ҳамчунин чораҳои батанзимдарории тарифию гумрукӣ чиҳати татбиқи чораҳои химоявии истеҳсолкунандагони ватанӣ дар доираи СУС;

- такмил додани сиёсати андозӣ ва қарзию молиявӣ бо мақсади ҳавасмандгардони фаъолияти сармоягузори соҳибкории хусусӣ, инчунин таъмини корхонаҳои истеҳсоли бо қарзҳои имтиёзнок ва дастрас;
- ташаккули маҳзани ягонаи корҳои илмию тадқиқотӣ ва таҷрибавию конструкторӣ дар Маркази илмию патентӣ ва тадқиқотӣ;
- таҳия ва қабули Барнома оид ба коркарди ниҳоии пахта дар ҷумҳурӣ;
- таъсиси паркҳои технологӣ, бизнес – инкубаторҳо, технополисҳо, минтақаҳои саноатӣ ва баланд бардоштани ҷолибият ва самаранокии фаъолияти минтақаҳои озоди иқтисодӣ;
- такмил додани конунгузори замин бо мақсади ҷудо намудани замин дар баъзе шаҳру ноҳияҳои дорои захираҳои ашёи хом барои таъсис додани корхонаҳои саноатӣ;
- таҳия ва татбиқи лоиҳаҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ барои рушди соҳаҳои афзалиятноки саноат;
- таъсис ва рушди ассосиатсияҳои соҳавӣ;
- таҳияи механизми ҳавасмандгардони сармоягузoron дар бахши коркарди маҳсулоти кишоварзӣ бо роҳандозии стандартҳои байналмиллалӣ сифат, аз ҷумла стандартҳои Global GAP - стандарти байналмиллалӣ эътирофгардидаи кишоварзӣ;
- такмили санадҳои меъёрию ҳуқуқии танзимкунандаи муносибатҳои шартномавӣ бо шарикони хориҷӣ барои ташкили корхонаҳои муштарак;
- такмили шаклҳои ташкилию ҳуқуқии корхонаҳои давлатӣ бахши саноат тавассути азнавташкилдиҳии онҳо ҳамчун ҷамъиятҳои саҳомӣ барои ҷалби сармоя;
- аз байн бурдани монеаҳои сунъию маъмурӣ барои фаъолияти корхонаҳои истеҳсоли ва хоҷагиҳои деҳқонӣ;
- таҳия ва татбиқи тадбирҳо оид ба ташаккул ва рушди кластерҳои саноатӣ.

438. Баланд бардоштани рақобатпазирӣ ва диверсификатсияи истеҳсолоти саноатӣ тавассути:

- таъсиси корхонаҳои нави саноатӣ, барқарорсозӣ ва муосиргардони корхонаҳои амалкунанда ва аз фаъолият бозмонда дар самти истеҳсоли маҳсулоти ниҳоии рақобатпазир, бахусус аз нахи пахта, пилла, пӯсту пашм, меваю сабзавот ва гӯшту шир;
- баланд бардоштани сифат ва нуфузи маҳсулоти саноатӣ ватанӣ дар бозорҳои дохилӣ ва берунӣ (ҷорӣ намудани низоми стандартҳои байналмиллалӣ сифат ва беҳатарии маҳсулот);
- ҷиҳозонидани озмоишгоҳҳо бо таҷҳизоти муосири ташхиси маҳсулоти саноатӣ;
- омода кардани мутахассисони касбӣ ва техникӣ дар ҳама сатҳҳо ва кадрҳои дорои малақаҳои нисбатан баланди менечерии корхонаҳо;
- тақвият бахшидани махсусгардонӣ ва кам кардани хароҷоти истеҳсоли дар соҳа;
- таъмини гузариш ба технологияҳои каммасрафи барқӣ ва «сабз»;

- роҳандозии моделҳои оқилонаи истеъмом ва истеҳсол, «сабзгардонии» корхонаву бозорҳо, рушди инфрасохтори устувор дар асоси татбиқи лоиҳаҳои сармоягузории «сабз»;

- таъсис додани шаклҳои муосири хоҷагидорӣ, ҷойҳои нави корӣ, самаранок истифода кардани воситаҳои асосӣ ва дороиҳои давлатӣ.

439. Афзоиш додани ҳаҷми истеҳсол ва таъмини талаботи дохилӣ ба маҳсулоти тайёр бо роҳи:

- таъсиси нуқтаҳои қабули металлҳои қиматбаҳое, ки бо усули дастӣ истихроҷ шудааст;

- ташкили нуқтаҳои қабули захираҳои дуҷумдараҷаи масолеҳ ва рушди инфрасохтор оид ба ҷамъоварии онҳо, таъсиси корхонаҳо ва сехҳо барои коркарди партовҳо ва фурӯши онҳо;

- таҳияи лоиҳаҳо оид ба зиёд намудани арзиши иловагии маҳсулоти саноатӣ, рушди истеҳсолот дар самти афзоиши коркарди нахи пахта, пашм, пӯст ва дигар ашёи хоми ватанию хориҷӣ;

- рушди соҳаи пиллапарварӣ тавассути боло бурдани ҳаҷми фармоиши он, ҳавасмандсозии пиллапарварон бо роҳи пешниҳоди қарзҳои имтиёзнок, пайваста ба роҳ мондани нашъунамои дарахтони тут ва такмили заминаи ҳуқуқии соҳибмулкӣ онҳо;

- ташкили маҷмааҳои коркарди чор сикли нахи пахта дар минтақаҳои кишвар;

- ҷалби сармояи мустақими хориҷӣ ва брендҳои машҳури ҷаҳонӣ барои истеҳсоли маҳсулоти саноати сабук ва хӯрокворӣ.

440. Ҷобҷогузории оқилона ва рушди иқтисодии истеҳсолии кишвар тавассути:

- омода кардани мутахассисони соҳаҳои гуногуни саноат;

- татбиқи чораҳо барои интихоби минтақаҳо тибқи занҷираи «ашёи хом, истеҳсоли маҳсулоти ниҳой ва дарёфти бозори фурӯш»;

- ташкили корхонаҳо дар самти истеҳсол ва васлкунии воситаҳои нақлиёти барқӣ (электромобилҳо, электромопедҳо, троллейбус ва локомотивҳои барқӣ);

- ҷалби сармояи мустақими хориҷию ватанӣ аз ҷониби вазорату идораҳои соҳавӣ ва мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳру ноҳияҳо;

- зиёд намудани қарзҳои имтиёзнок бо муҳлати на кам аз се сол ва фоизи пасти қарз ба корхонаҳои истеҳсолӣ.

441. Афзоиш додани арзиши иловашудаи молҳои саноатӣ дар асоси рушди кластерҳо тавассути:

- тавсеа додани коркарди алюминийи аввалия ва гирифтани маҳсулоти тайёри металлӣ (конструксияи сохтмонӣ, масолеҳи техникаи электронӣ, ва ғайра);

- рушди истеҳсолот ҷиҳати баланд бардоштани сатҳи коркарди ашёи хоми конҳои маъдан, дар навбати аввал металлҳои ранга то истеҳсоли металлҳои соф (сурб, сурма, руҳ, мис, симоб ва ғайра), металлҳои нодир, элементҳои пошхӯрда ва металлҳои қиматбаҳо, ҳамчунин сангҳои сохтмонию ороишӣ ва қуми кремнийдор;

- таҳия ва татбиқи чорабиниҳо вобаста ба ташкил ва рушди кластерҳои саноатӣ дар бахшҳои саноати мошинсозӣ, кимиёвӣ, истихроҷи кӯҳӣ, металлургияи ранга ва сиёҳ, масолеҳи саноати сохтмонӣ ва ғайра;

- дар минтақаҳои кишвар ташкил додани кластерҳои азими агросаноатӣ барои коркарди ашёи хоми кишоварзӣ то маҳсулоти ниҳоӣ, аз ҷумла газворҳо, либоси кӯдакона, занона, мардона, либоси мактабӣ, варзишӣ, тағпӯш ва либоси ягонаи соҳавӣ, ҷӯробу пайпоқ, рӯйҷойҳо ва сачоқҳо, маҳсулоти кешбофӣ, рӯймолу сарпӯшҳои пахтагӣ, абрешимӣ, пашмӣ ва чармӣ, пойафзол, либосҳо, камарбанд, ҷузъдону ҷомадонҳои чармӣ, маҳсулоти қаннодӣ, шоколад ва мармалод, шарбату консерваҳои сабзавоту мева ва гӯшту ширӣ, ҳасибу панир ва дигар маҳсулоти ниҳоии ширию гӯштӣ бо дарёфти бозори фурӯши онҳо;

- гузаронидани корҳои геологӣю иқтишофӣ захираҳои табиӣ;

- барқарор намудан ва рушди минбаъдаи истеҳсолоти кимиёвӣ барои зиёд намудани истеҳсоли нуриҳои минералӣ, воситаҳои кимиёи маишӣ, содаи каустикӣ, калтсий ва ғайра;

- рушди истеҳсолоти саноати масолеҳи сохтмонӣ;

- ба роҳ мондани истеҳсолоти маҳсулоти бастабандӣ ва ҳамчунин зарфҳои органикӣ, синтетикӣ, алюминӣ ва шишагин;

- зиёд кардани истеҳсоли молҳои ба содирот нигаронидашуда ва ивазкунандаи воридот;

- сохтмони ҚДММ «Қолинҳои Душанбе»-и шаҳри Душанбе бо иқтидори истеҳсолии 1,5 млн м² қолин дар як сол;

- пешниҳоди қарзҳои имтиёзноки дарозмуҳлат аз ҷониби ташкилоти молиявӣю қарзӣ чиҳати таъмини маблағҳои гардишӣ бо фоизҳои дастрас, баҳусус «Саноатсодиротбонк» барои пиллапарварон, пахтакорон, корхонаҳои коркарди сикли пурраи нахи пахта, пилла, пӯсту пашм;

- тақвият додани фаъолияти минтақаҳои озоди иқтисодӣ;

- таъсиси бонки рушди минтақаҳои озоди иқтисодӣ дар заминаи фонди бозтамвил.

442. Рушди саноати кимиё тавассути:

- омода кардани мутахассисони касбӣ ва техникӣ дар ҳама сатҳҳо ва кадрҳои дорои малақаҳои нисбатан баланди менечерии корхонаҳо;

- бунёди корхонаҳои нави саноати кимиё барои истеҳсоли маҳсулоти ниҳоии дорои баланди арзиши иловашудаи нуриҳои минералӣ, масолеҳи рангу бори сохтмонӣ, маводи шустушӯии кимиёи маишӣ, уребча ва дигар лавозимоти беҳдоштӣ, малҳамҳои ороишӣ ва ҳамираи дандоншӯӣ;

- ҷалби сармояи мустақими хориҷӣ ва ташкил додани кластерҳои саноати кимиё дар минтақаҳои кишвар;

- бо назардошти таҷдид намудани иқтидорҳои истеҳсолии ҚСК «Азот»-и шаҳри Леваконт имкони афзоиши истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ фароҳам оварда мешавад;

- пешниҳоди қарзҳои имтиёзноки дарозмуҳлат аз ҷониби ташкилоти молиявӣю қарзӣ, баҳусус Бонки саноативу содиротии Тоҷикистон «Саноатсодиротбонк» барои корхонаҳои саноати кимиё.

443. Истифодаи иқтидорҳои рушди иқтисоди кӯҳӣ ва металлургия тавассути:

- омода кардани мутахассисони касбӣ ва техникӣ дар ҳама сатҳҳо ва кадрҳои дорои малакаҳои нисбатан баланди менечерии корхонаҳо;

- азнавтаҷҳизонӣ ва бунёди корхонаҳои нави саноатӣ дар самти истеҳсоли маҳсулоти ниҳонии дорои арзиши баланди иловашуда;

- ташкил ва рушди кластерҳои саноатӣ дар соҳаҳои саноати металлургияи ранга ва сиёҳ, инчунин мошинсозӣ;

- пешниҳод накардани конҳои маъдан ба сармоягузори хориҷӣ ба риояи шартҳои коркарди маъдан то маҳсулоти ниҳонӣ;

- омӯзиши геологӣ ва таҳқиқи конҳои маъданҳо ва сангҳо ва тичоратикунонии минбаъдаи онҳо бо роҳи ҷалби сармояи ватанию хориҷӣ;

- ворид намудани технологияҳои муосири кӯҳӣ ва ҳамзамон ба роҳ мондани истеҳсоли қисмҳои алоҳидаи мошинҳои кӯҳӣ;

- афзоиши коркард ва истеҳсоли маҳсулоти ниҳонии дорои арзиши баланди иловашудаи соҳаи металлургия ва мошинсозӣ ва дигар маҳсулот дар кишвар, аз ҷумла тавассути зиёд намудани воридоти ашёи хом барои таъмини пурраи талаботи дохилӣ ва содироти онҳо.

- ҷорӣ намудани усулҳои инноватсионӣ дар ҷараёни истеҳсоли маҳсулоти ниҳонӣ аз сангҳо, маъдан, металлҳои сиёҳ ва ранга;

- бо мақсади ба роҳ мондани истеҳсоли маҳсулоти ниҳонӣ, сохта ба истифода додани корхонаҳои металлургии коркарди хокаи маъдан дар ҚДММ КМ «Зарафшон», ҚДММ «Ширкати кӯҳӣ - саноатии Тоҷикистону Хитой», ҚДММ ТА КМ «Анзоб», ФШДМ «С.А. Минералз» ва ҚДММ «Нукрафом»;

- ба кор даровардани иқтидорҳои нави истеҳсолӣ, аз ҷумла истихроҷу коркарди комплекси захираҳои майдони маъдандори «Кончоч» аз тарафи ҷамъияти саҳомии пӯшидаи «Талко Голд» ва коркарди конҳои «Дуобаи Шарқӣ» ва «Кумарғи Боло» аз ҷониби ҚДММ «ТВЕА Душанбе саноати кӯҳӣ»;

- бо мақсади афзоиши истеҳсоли алюминии аввалия таҷдид ва барқарорсозии иқтидорҳои истеҳсолии силсилаи 5 ва 6-и ҚСК «Ширкати Алюминийи Тоҷик» бо таъсиси ҚСК «ТАЛКО Индастрис», бо созишномаи бастаи ширкати «China Machinery Engineering Corporation» ва азнавтаҷҳизонии коргоҳи анодпазӣ бо ширкати «FIVES SOLIOS» ва ширкати «Riedhammer GmbH»;

- бо назардошти ба фаъолият оғоз намудани ҚДММ «Талко кемикал» дар оянда истеҳсоли фториди алюминий, криолит, кислотаи сулфат ва коагулянт ба тадриҷ афзоиш меёбад;

- дар самти коркарди металлҳои сиёҳ корҳо тақвият дода шуда, фаъолияти истеҳсолии корхонаи истеҳсоли кубурҳо ва профилҳои металлӣ ҚСП «Норд Азия металл»-и ноҳияи Спитамен, ҚДММ «Труба ва профилҳои тоҷик»-и шаҳри Ҳисор ва ҚДММ «Оҳангудозии Тоҷикистон»-и ноҳияи Рӯдакӣ афзоиш меёбад;

- ба роҳ мондани фаъолияти ҶДММ КМ «Тк Ойл» дар ҳудуди МОИ «Данғара» бо иқтидори коркарди 500,0 ҳазор тонна нафт дар як сол;
- таъсис додани «Корхонаи истеҳсоли таҷҳизоти барқӣ»-и шаҳри Душанбе бо иқтидори истеҳсолии 6000 адад таҷҳизоти барқии гуногун бо маблағгузори ҶСК «Тоҷигидроэлектромонтаж»;
- таҳия ва татбиқи лоиҳаи сармоягузори истифодаи кони нуқра ва руҳи «Кони Мансури калон» ва «Кони Мансури қисмати шарқӣ ва ғарбӣ»;
- пешниҳоди қарзҳои имтиёзноки дарозмуҳлат аз ҷониби ташкилоти молиявӣ қарзӣ, баҳусус «Саноатсодиротбанк» барои корхонаҳои сикли пурраи истихроҷ ва коркарди алюминий, сангҳои қимматбаҳо ва маъдану металлҳо.

444. Рушди саноати дорусозӣ тавассути:

- омода кардани мутахассисони касбӣ ва техникӣ дар ҳама сатҳҳо ва кадрҳои дорой малакаҳои нисбатан баланди менечерии корхонаҳо;
- гузаронидани корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ва таҷрибавӣ оид ба коркарди доруворӣ муосири растанигӣ дар асоси набототи Тоҷикистон ва ташкили озмоишгоҳҳо дар ин самт;
- ба стандартҳои байналмилалӣ мутобиқ гардонидани маҳсулоти доруворӣ истеҳсолшаванда;
- ташкили кластерҳои саноати дорусозӣ барои истеҳсол ва содироти ҷойҳои шифобахш, доруворӣ аз гиёҳҳои шифобахш, малҳамҳои табобатӣ ва ороишӣ ва дигар маҳсулоти инноватсионӣ;
- ба роҳ мондани истеҳсоли васеъ ва содироти рағванҳои косметикӣ аз шамъадонӣ, бодом, зардолу, сиёҳдона, чормағз, зағир, ангат ва дигар зироатҳои рағвандиханда;
- ҷалби сармояи мустақими хориҷӣ ба корхонаҳои саноати дорусозӣ бо ҷалби брендҳои машҳури ҷаҳонӣ дар минтақаҳои кишвар;
- ҷиҳати васеъ намудани хатҳои истеҳсолӣ, зиёд намудани ҳаҷми истеҳсоли маводи тиббӣ аз қабилҳои бинтҳои пахтагин, сачоқҳо ва дигар маводи тиббӣ ба қор андохтани сиклҳои минбаъдаи корхонаи «Фарм Текс» ба истиқболи ҷашни 30-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- пешниҳоди қарзҳои имтиёзноки дарозмуҳлат аз ҷониби ташкилоти молиявӣ қарзӣ, баҳусус Бонки саноативу содиротии Тоҷикистон «Саноатсодиротбанк» барои корхонаҳои саноати дорусозӣ;
- амалӣ гардонидани чораҳои ҳимоявӣ бозори дохилӣ дар баробари ба роҳ мондани истеҳсоли маҳсулоти саноати ороишӣ ва дорусозӣ.

445. Зиёд намудани истеҳсоли масолеҳи сохтмон тавассути:

- омода кардани мутахассисони касбӣ ва техникӣ дар ҳама сатҳҳо ва кадрҳои дорой малакаҳои нисбатан баланди менечерии корхонаҳо;
- азнавтаҷҳизонӣ ва бунёди корхонаҳои нави саноатӣ дар самти истеҳсоли маҳсулоти ниҳии дорой баланди арзиши иловашуда;
- ташкил ва рушди кластерҳои саноатӣ дар соҳаҳои саноати, металлургияи ранга ва сиёҳ, инчунин масолеҳи саноати сохтмонӣ;

- пешниҳод накардани конҳои маъдан ба сармоягузори хориҷӣ бе риояи шартҳои коркарди маъдан то маҳсулоти ниҳой;

- омӯзиши геологӣ ва таҳқиқи конҳои маъданҳо ва сангҳо ва титчоратикунони минбаъдаи онҳо бо роҳи ҷалби сармояи ватанию хориҷӣ;

- ворид намудани технологияҳои муосири кӯҳӣ ва ҳамзамон ба роҳ мондани истеҳсоли қисмҳои алоҳидаи мошинҳои кӯҳӣ;

- афзоиши истеҳсоли хишти пухта, семент, арматур, пластаҳои сангӣ, кафелу панелҳо, гачкартон, гулгач, шиша ва маҳсулоти шишагӣ, конструксияи филизӣ ва дигар маҳсулот дар кишвар, аз ҷумла тавассути зиёд намудани воридоти ашёи хом барои таъмини пурраи талаботи дохилӣ ва содироти онҳо;

- сохтмон ва ба истифода додани корхонаҳои истеҳсоли семент, маҳсулоти сохтмонию бетонӣ ва халта, барқарор ва афзоиш додани иқтидори истеҳсоли то 1,2 млн. тонна дар ҚСП «Тоҷиксемент»-и шаҳри Душанбе бо ворид намудани таҳқизоти муосир дар соли 2021;

- ба истифода супоридани Корхонаи истеҳсоли кубурҳои шишапластикии «Композит Т.А.» дар шаҳри Душанбе бо иқтидори 150 км. кубурҳои шишапластикии кутрашон гуногун;

- ба роҳ мондани сохтмони корхонаи истеҳсоли шиша дар ҚСК «Корхонаи коркарди кӯҳӣ» (дар шаҳраки Меҳрободи ноҳияи Ҷ. Расулов) бо иқтидори шабонарӯзии истеҳсоли 150 ҳазор дона зарфҳои шишагӣ ва 15,0 ҳазор м² шишаи сохтмонӣ;

- ҷорӣ намудани усулҳои инноватсионӣ ва санъати меъморӣ миллӣ дар ҷараёни истеҳсоли маҳсулоти ниҳой аз сангҳо ва металлҳои қимматбаҳо;

- пешниҳоди қарзҳои имтиёзноки дарозмуҳлат аз ҷониби ташкилоти молиявӣ қарзӣ, бахусус «Саноатсодиротбанк» барои корхонаҳои истеҳсоли масолеҳи сохтмонӣ.

446. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- ҳиссаи саноат дар сохтори ММД-и кишвар аз ҳисоби рушди босуръати соҳаҳо ва баланд гардидани арзиши иловашудаи маҳсулоти саноатӣ то 24,9 фоиз (соли 2025) 4 фоиз зиёд шуда, гузариш ба иқтисоди саноатӣ аграрӣ таъмин мегардад;

- ҳиссаи саноати коркард дар сохтори саноат ва ММД – и кишвар афзоиш меёбад (мутаносибан то 63,8 фоиз ва то 15 фоиз);

- ҳиссаи соҳаҳои миёнаи технологияи саноат дар сохтори саноат то 35,0 фоиз ва дар ММД – и кишвар то 6,2 фоиз афзоиш меёбад;

- тақрибан 30 ҳазор ҷойҳои нави кории доимӣ дар саноат таъсис дода мешаванд;

- ҳиссаи молҳои ниҳой дар содироти кишвар баланд мегардад.

§2. Бахши аграрӣ: амнияти озуқаворӣ ва таъмини дастрасӣ ба ғизои босифат

447. Соҳаи кишоварзии кишвар аз рӯи ҳисса дар маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ, таъмини амнияти озуқаворӣ аҳоли ва соҳаҳои саноат бо ашӯи хом ва шумораи аҳолии дар он машғул яке аз соҳаҳои муҳими стратегии иқтисодиёти ҷумҳурӣ ба ҳисоб меравад.

448. Тавре, ки маълум аст солҳои охир дар соҳаи кишоварзӣ ба диверсификатсияи истеҳсолот тавассути ташкили кишти такрорӣ, истеҳсоли маҳсулоти рақобатпазир ва сердаромади содиротӣ, васеъгардонии майдони кишти сабзавот ва бунёди боғу тоқзорҳои серҳосил тавачҷуҳи хоса зоҳир гардидааст.

449. Ҳамзамон, дар солҳои 2016-2020 якҷанд барномаҳои мақсаднок барои рушди соҳаи чорводорӣ, аз ҷумла оид ба рушди парандапарварӣ, занбуриасалпаварӣ, зотпарварӣ ва хушзоткунии чорво, қутоспарварӣ, аспарварӣ, беҳтаргардонии ҳолати чарогоҳҳои ҷумҳурӣ ва моҳипарварӣ қабул ва амалӣ гардидаанд.

450. Васеъ кардани майдони кишт, ба таври пурра ва сифатнок гузаронидани тадбирҳои агротехникӣ, татбиқи амалии барномаҳои рушди бахшҳои гуногуни соҳаи кишоварзӣ имконият дод, ки ҳосилнокӣ ва ҷамъоварии намуди бештари зироатҳои кишоварзӣ зиёд карда шавад. Ҳамчунин, саҳми соҳаи кишоварзӣ дар маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ 19,8 фоиз ва шугли аҳоли 60,8 фоизро ташкил дода, қариб 2/3 ҳиссаи корхонаҳои истеҳсолии амалкунандаи ҷумҳурӣ корхонаҳои агросаноатӣ мебошанд.

451. Айни замон, талаботи дохилӣ ба шир ва маҳсулоти ширӣ пурра, сабзавот ва маҳсулоти мевагӣ аз меъёри муқарраргардидаи истеъмоли 1,8 маротиба зиёд аз ҳисоби истеҳсолоти ватанӣ таъмин буда, сатҳи таъминот бо нон ва маҳсулотҳои нонӣ, ғалладонагиҳо ва лӯбиёгиҳо 97,4 фоиз, гӯшт ва маҳсулоти гӯшти 71,3 фоиз, тухм 27,7 фоиз, мева ва буттамевагиҳо (бо назардошти ангур) 61,6 фоизро ташкил медиҳад. Ҳарчанд дастрасӣ ба маҳсулоти зарурии аввалия дар кишвар дар вақтҳои охир беҳтар шуда бошад ҳам, вазъи таъмини амнияти озуқаворӣ хело ҳам ноустувор боқӣ мемонад. Зеро вазифаҳои барномавии БМР 2016-2020 оид ба азхудкунии заминҳои нав пурра амалӣ нашуд. Ҳамзамон, самаранокии низомҳои обёрикунандаи ҷумҳурӣ паст боқӣ монда, тақрибан 50 фоизро ташкил медиҳад.

452. Ҳамасола зиёда аз 40 ҳазор гектар замин дар ҳолати ғайриқаноатбахши мелиоративӣ қарор дорад. Илова ба ин 76,1 фоизи ҳамаи тракторҳои дар тавозуни хоҷагиҳои ҷамъиятӣ ва деҳқонӣ буда, дар ҳолати коршоям ва 23,9 фоиз дар ҳолати корношоям қарор доранд, ки ба ҳосилнокии маҳсулоти кишоварзӣ таъсири манфӣ мерасонанд.

453. Дар натиҷаи татбиқи «Барномаи ташкил ва барқарорсозии таҷҳизоти яхдонӣ барои нигоҳдории маҳсулоти кишоварзӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2015-2019» дар кишвар 188 анбор бо ғунҷоиши 223384 тонна бунёд ва ба истифода дода шуданд.

454. Дар доираи «Барномаи рушди боғпарварӣ ва ангурпарварӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016 – 2020» бошад, 2674 га боғ (97,3 фоизи нақша) ва 195 га токзор (44,1 фоизи нақша); 193 га боғи интенсивӣ (182,3 фоизи нақша) ташкил ва 2197 га боғҳои кӯҳна (2,2 маротиба зиёдтар аз нақша) барқарор карда шуданд.

455. Қиҳати таъмини гузариши кишвар ба марҳилаи минбаъдаи рушди саноатию аграрӣ ва баланд бардоштани рақобатпазирии маҳсулоти ниҳоии ватанӣ дар бозорҳои ҷаҳонӣ Консепсияи ташкил ва рушди кластерҳои аргосаноатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2040 ва Барномаи фароҳам овардани шароити мусоид барои ҷорӣ намудани таҷрибаи муносиби кишоварзӣ дар истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ (Стандарти байналмилалӣ Global GAP) таҳия ва бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 28 октябри соли 2020 қабул карда шудаанд.

456. Мушкилиҳои асосии соҳаи кишоварзӣ аз инҳо иборат аст:

- бад гардидани ҳолати мелиоративии заминҳои қорам ва кам шудани ҳосилнокии он;

- истифода нашудани иқтисодии пурраи иншооти обтаъминкунӣ бинобар сабаби қуҳна ва фарсудашавии низоми ирригатсионӣ;

- сатҳи пасти дастрасии хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ) ба воситаҳои молиявӣ нисбатан арзон ва субсидияҳои давлатӣ;

- шӯршавии заминҳои обёришаванда ва аз гардиши кишоварзӣ берун мондани заминҳои қорам бо сабаби ғайрисамаранок истифода бурдани онҳо;

- истифодаи нодурусти ҷароғоҳо ва риоя накардани тартиби ҷойивазкунии ҷорво;

- истифодаи ғайрмақсадноки заминҳои қорамӣ обӣ ва риоя нашудани қоидаҳои агротехникаи парвариши зироати кишоварзӣ;

- норасоии техникаи кишоварзӣ ва арзиши баланди нуриҳои минералӣ бо сабаби набудани иқтисодии истеҳсолии дохилӣ;

- истифодаи тухмиҳои сифаташ паст ва норасоии тухмиҳои репродуксионии сифаташ баланд;

- заминаи нокифояи моддӣ-техникии нигоҳдорӣ, банду баст, таҳвил ва коркарди маҳсулоти кишоварзӣ;

- набудани низоми муосири баҳисобгирии молиявӣ ва маъмурикунонии муносибатҳои хариду фурӯш байни истеҳсолкунанда ва нӯқтаҳои савдои ҷаҳона.

457. Ба сифати манбаъҳои нави рушди баҳши кишоварзӣ истифодаи имкониятҳои зерин баромад карда метавонанд:

- гузаронидани барӯйхатгирии ҳамаи категорияҳои замин бо мақсади тақмили кадастри замин дар кишвар ва истифодаи минбаъдаи мақсаднок ва самаранок захираҳои замин;

- тақмили сохтори хоҷагиҳои тухмипарварӣ ва бо роҳи муттаҳидсозӣ баланд бардоштани иқтисодӣ ва самаранокӣ онҳо бо мақсади таъмини хоҷагиҳои кишоварзӣ бо тухмии репродуксионии баландсифат, селекцияи растанӣҳо ва ҳайвонот;

- дар минтақаҳои кишвар ташкил додани кластерҳои азими агросаноатӣ барои коркарди пурраи нахи пахта, пӯст, пилла, ангур, мева, зироатҳои равшандиҳанда ва дигар намудҳои маҳсулоти соҳаи кишоварзӣ, ташкили фермаҳои парвариши чорвои гӯштӣ ва ширӣ, бунёди боғҳои интенсивӣ, суперинтенсивӣ, яхдону сардхонаҳо ва марказҳои логистикӣ;

- мусоидат ва ҳавасмандгардонии моҳипарварӣ бо мақсади зиёд кардани истеҳсоли моҳӣ дар кишвар. Айни замон дар ҷумҳурӣ парвариши моҳӣ дар 321 хоҷагиҳои моҳипарварӣ, ки дорои ҳавз, кул, дарё ва обанбор мебошанд ба роҳ монда шуда, дар соли 2019 2749,3 тонна моҳӣ истеҳсол шудааст, ки нисбат ба соли 2016 1,3 маротиба зиёд мебошад, вале ин танҳо 2 фоизи иқтидорҳои мавҷударо ташкил медиҳад;

- бо мақсади рақобатпазир намудани маҳсулоти кишоварзии ба содирот нигаронидашуда мутобиқ намудани он ба Стандарти байналмилалӣ Global G.A.P.;

- нигоҳ доштани устувории амнияти озуқаворӣ мамлакат тавассути гирифтани 2-3 ҳосили маҳсулоти кишоварзӣ тавассути мукамалгардонии идоракунии соҳаи беҳдошти замин, васеъ ҷорӣ намудани механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ дар ин самт, зиёд намудани масоҳати гармхонаҳои муосир.

458. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- таъмини рушди устувори соҳаи кишоварзӣ;

- таъмини баланд бардоштани ҳосилнокии соҳаи кишоварзӣ (ҲРУ 2.3.);

- то соли 2025 расонидани сатҳи худтаъминкунии озуқаворӣ то 70 фоиз, аз ҷумла аз рӯи маҳсулоти ғизоии асосӣ (гандум, картошка, равшани растанӣ, биринҷ) то 80 фоиз;

459. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- тақмили сиёсати идоракунии ва асосҳои институтсионалии соҳаи кишоварзӣ, беҳдошти замин ва обёрӣ;

- беҳтар намудани заминаи моддию техникӣ ва таъминоти иттилоотии соҳаи кишоварзӣ;

- баланд бардоштани сатҳи амнияти озуқаворӣ ва беҳтар намудани сифати ғизо бо татбиқи асосҳои кишоварзии органикӣ ва принципҳои савдои «сабз»;

- барқарорсозии низомҳои ирригатсионӣ ва захбурҳо барои баланд бардоштани ҳолати мелиоративии шӯрзаминҳо ва ботлоқзорҳо;

- баланд бардоштани иқтидори истеҳсолкунандагони соҳаи кишоварзӣ.

460. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- татбиқи босифати Концепсияи ташкил ва рушди кластерҳои агросаноатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2040 ва Барномаи фароҳам овардани шароити мусоид барои ҷорӣ намудани таҷрибаи муносиби кишоварзӣ дар истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ (Стандарти байналмилалӣ Global G.A.P.);

- тақвияти татбиқи сиёсати ояндабинӣ бо назардошти тағйирёбии иқлим ва таркиби бозори истеъмолӣ, ҳамзамон пешгирии талафоти ҳосил;
- тақмили санадҳои меъёрии ҳуқуқии танзимкунандаи номгӯи моддаҳои химиявии дар истеҳсолоти кишоварзии Ҷумҳурии Тоҷикистон истифодашаванда;
- тақмили сиёсати минтақавии ташаккул ва рушди кластерҳои агросаноатӣ, ҳамзамон интиҳоби минтақаҳо тибқи занҷираи «ашёи хом-истеҳсоли маҳсулоти ниҳой-дарёфти бозори фурӯш»;
- тақмили сиёсати баҳисобгирии муҳосибавӣ ва омории истеҳсол ва фурӯши маҳсулоти кишоварзӣ дар ҳамаи намуди хоҷагиҳои соҳа;
- рушди низомҳои миллии суғуртакунии ҳосили хоҷагиҳои деҳқонӣ (фермерӣ);
- баланд бардоштани сатҳи тичоратикунонии истеҳсолот;
- ҷорӣ намудани низоми самараноки ҳавасмандсозӣ оид ба азхудкунии заминҳо ва ба гардиши кишоварзӣ ворид намудани шӯрзаминҳо, ботлоқзорҳо ва заминҳои қаблан обёришаванда;
- дарёфти роҳҳои самараноки содироти маҳсулоти кишоварзӣ ба хориҷи кишвар бо таъсиси сохтори содироткунандаи маҳсулоти кишоварзӣ ва имконияти дастгирии давлатии фаъолияти онҳо дар самти андозбандӣ, имтиёзҳои нақлиётӣ ва дигар масъалаҳои ташкилию хоҷагидорӣ.

461. Беҳтар намудани заминаи моддию техникаӣ ва таъминоти иттилоотии соҳаи кишоварзӣ тавассути:

- татбиқи васеи низоми агролизинг тавассути зиёд намудани техникаи хурд ва миёнаҳаҷми кишоварзӣ, аз ҷумла ба шароити минтақаҳо мутобиқ;
- ташкили озмоишгоҳҳои муосири ташхис ва сертификатсияи маҳсулоти кишоварзӣ барои содироти он;
- таъсиси низоми ягонаи иттилоотии огоҳонидани истеҳсолкунандагони кишоварзӣ оид ба пешгӯии шароити гидрометеорологӣ;
- ташкили Интернет - портали кишоварзӣ барои таъмини деҳқонон - фермерҳо бо маҳзани маълумот оид ба масъалаҳои истеҳсолоти самарабахш, агротехнологияи парвариш, технологияи коркард ва фурӯш, идораи оқилона ва самараноки хоҷагиҳои деҳқонӣ;
- зиёд кардани масоҳати гармхонаҳо ва бунёди сардхонаҳои муосир;
- тақмили сохтори хоҷагиҳои тухмипарварӣ ва бо роҳи муттаҳидсозӣ баланд бардоштани иқтидор ва самаранокии онҳо бо мақсади таъмини хоҷагиҳои кишоварзӣ бо тухмии репродуксионии баландсифат, селексияи растаниҳо ва ҳайвонот;
- ташкили нуктаҳои хизматрасонии бойторӣ ва ҳифзи растаниҳо;
- тақвият додани мубориза бар зидди ҳашароти зараррасон ва бемориҳои зироату чорво;
- дар ҳама сатҳҳо таҳия намудани нақшаи амал оид ба мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим дар баҳши кишоварзӣ бо назардошти шароити мухталифи агроэкологии Тоҷикистон.

462. Баланд бардоштани сатҳи амнияти озуқаворӣ ва беҳтар намудани сифати ғизо бо татбиқи асосҳои кишоварзии органикӣ ва принципҳои савдои «сабз» тавассути:

- қорӣ намудани таҷрибаи муносиби кишоварзӣ дар истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ (Стандарти байналмилалии Global G.A.P.);

- татбиқи технологияҳои «сабз» ва инфрасохтори «сабз» дар истеҳсолоти агросаноатӣ;

- таъсис додани низоми самараноки идораи хавфҳо ва ташкили мониторинги беҳатарии озуқаворӣ ва ғизои пуаризиш;

- ҳамоҳангсозии фаъолияти ниҳодҳои дахлдори соҳаҳои кишоварзӣ, тандурустӣ, ҳифзи иҷтимоӣ оид ба беҳтар намудани сифати ғизо ва таркиби истеъмолии аҳоли;

- коркарди чораҳои зарурӣ барои беҳтар кардани дастрасии хочагии хонаводаҳо ба озуқаворӣ, тақвияти кумаки иҷтимоӣ ва барномаҳои ғизо барои кӯдакон, ташаккули захираҳои озуқаворӣ давлатӣ ва фонди озуқаворӣ давлатӣ ғалла;

- афзоиши масоҳати боғу тоқзорҳо ва баланд бардоштани ҳосилнокии маҳсулоти кишоварзӣ;

- ташкили корхонаҳои хурди истеҳсоли рағван аз зироатҳои рағвандиҳандаи табиноти озуқа ва тиббӣ-ороишӣ (зағир, ангат, сиёҳдона, зардолу) дар минтақаҳои кӯҳӣ ва наздикӯҳӣ.

463. Барқарорсозии низомҳои ирригатсионӣ ва захбурҳо барои баланд бардоштани ҳолати мелиоративии заминҳои шӯршуда ва ботлоқзорҳо тавассути:

- ба анҷом расонидани гузариши идоракунии баҳши обӣ ба усули идоракунии ҳавзавӣ (аз маъмурияти ба ҳудуди гидрологӣ);

- таъсис додани чор ҳавзаи миллий ва чор ташкилоти субҳавзавӣ, ки фаъолияти онҳо ба ҳалли фаврии масъалаҳои обёрикунӣ равона карда мешаванд;

- мукамалнамоии механизмҳои иқтисодии нигоҳдорӣ ва истифодаи инфрасохтори обёрӣ ва захбурҳо дар заминҳои обёришаванда;

- васеъ қорӣ намудани технологияи сарфаи об (обёрикунии қатрагӣ, чакраборонӣ, чамъоварии оби борон ва ғайра.).

464. Баланд бардоштани неруи истеҳсолкунандагони соҳаи кишоварзӣ тавассути:

- тақвияти фаъолияти марказҳои минтақавии ташаккул ва рушди соҳибкорӣ барои пешниҳоди хизматрасониҳои машваратии ройгон дар самти кишоварзӣ;

- андешидани чорабиниҳо оид ба баланд бардоштани малақаҳои маркетингӣ ва таҳассусии истеҳсолкунандагони соҳаи кишоварзӣ;

- таҳияи модулҳои техникий инноватсионӣ самти васеъ барои омӯзонидани деҳқонон/фермерҳо вобаста ба таҷрибаи пешқадами кишоварзӣ;

- баланд бардоштани омодагии касбии роҳбарони хоҷагиҳои деҳқонӣ ва мутахассисони дахлдор дар соҳаҳои кишоварзӣ дар заминаи принципҳои истеҳсолоти кластерӣ.

465. Натиҷаҳои чашмдошт:

- сатҳи беҳатарии озуқаворӣ ва таъминоти дастрасии аҳоли ба ғизои босифат (ғанигардонии ғизо бо микровитаминҳо, истеъмоли оқилона ва таъмин бо оби тозае ошомиданӣ) аз ҳисоби рушди интенсивии кишоварзӣ, афзоиши истеҳсолоти воридотивазкунанда баланд бардошта мешавад;

- сиёсати минтақавии ташаккул ва рушди кластерҳои агросаноатӣ, ҳамзамон интиҳоби минтақаҳо тибқи занҷираи «ашёи хом-истеҳсоли маҳсулоти ниҳой-дарёфти бозори фурӯш» такмил меёбад;

- сатҳи саводнокии деҳқонон - фермерҳо оид ба масъалаҳои истеҳсолоти самарабахш, агротехнологияи парвариш, технологияи коркард ва фурӯш, идораи оқилона ва самараноки хоҷагиҳои деҳқонӣ баланд бардошта мешавад;

- камчинии захираҳои молиявӣ барои рушди КАС паст гардида, сарчашмаҳои дохилӣ ва берунаи молиявӣ бахш ҷалб ва сафарбар карда мешаванд;

- барномаҳои соҳавӣ ва минтақавии рушд дар самти баҳши кишоварзӣ бо иштироки шабакаи давлат ва баҳши хусусӣ татбиқ мегарданд;

- дастрасӣ ба бозорҳои нуриҳои минералӣ ва химикатҳои босифат, техникаи хурду миёнаҳаҷми кишоварзӣ ва қисмҳои эҳтиётии он, нуқтаҳои хизматрасонии бойторӣ, хадамот оид ба ҳифзи растаниҳо беҳтар ва васеъ мегарданд;

- барномаҳои селективии технологияи сарфакундаи об ҷорӣ карда шуда, обтаъминкунии заминҳо беҳтар гардонида мешавад;

- принсипи ҳамгиришудаи идораи захираҳои об ва муносибатҳои дарё-ҳавзавӣ, ки гузаштан ба идоракунии баҳши обро аз маъмурӣ ба ҳудудҳои гидрологӣ пешбинӣ менамояд, ҷорӣ мегардад;

- сатҳи огоҳӣ дар бораи ҳолати тағйирёбандагии гидрометеорологӣ ва обуҳавосанҷӣ беҳтар мегардад;

- дастрасӣ ба чарогоҳҳо ва истифодаи онҳо аз ҷониби аҳолии маҳаллӣ беҳтар мешавад;

- низоми ҳамкориҳои истеҳсоли кишоварзӣ то соли 2025 на камтар аз 80 фоизи истеҳсолкунандагонро бо назардошти коркард ва фурӯши маҳсулот фаро мегирад;

- ҳолати мелиоративӣ – обии заминҳои кишоварзӣ ва заминҳои чарогоҳҳо беҳтар гардида, шугли пурсамари аҳолии деҳот таъмин ва усулҳои обёрикунии каммасраф ҷорӣ мегардад.

§3. Идоракунии ҳамгирии захираҳои об

466. Тоҷикистон муаррифғари як қатор ташаббусҳои бонуфузи байналмилалӣ дар соҳаи об ба шумор меравад, аз ҷумла Даҳсолаи байналмилалӣ амал «Об барои рушди устувор» барои солҳои 2018-2028, ки

аз чониби Ассамблеяи Генералии СММ қабул шудааст. Инчунин, кишвар сиёсати пайдарпайи ислоҳоти соҳаи обро тавассути гузариш ба идоракунии ҳамгироии захираҳои об дар ҳавзаҳои дарёҳо пеш мебарад.

467. Дар доираи татбиқи марҳилаи аввали Стратегияи миллии рушд 2030, дар давоми солҳои 2016-2020 Ҳукумати Тоҷикистон Барномаи ислоҳоти соҳаи оби Ҷумҳурии Тоҷикистонро барои солҳои 2016-2025 тасдиқ кард. Тибқи он, чорабиниҳо ҷиҳати беҳтар намудани заминаи ҳуқуқӣ ва институтсионалии ҷорӣ намудани идоракунии ҳавзавӣ ва ҳамгироии захираҳои об андешида шуданд. Кодекси об дар таҳрири нав қабул карда шуд, ки дар он 5 минтақаи ҳавзавӣ, аз ҷумла минтақаи ҳавзаи Сирдарё, минтақаи ҳавзаи Зарафшон, минтақаи ҳавзаи Панҷ, минтақаи ҳавзаи Вахш ва минтақаи ҳавзаи Кофарниҳон муқаррар карда шуданд. Бо мақсади мутобиқшавӣ ба принципҳои ИҶЗО ва шароити бозор, Қонуни нави Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таъминоти оби нӯшокӣ ва санитария» қабул карда шуд, дар минтақаҳои гуногуни кишвар 4 гурӯҳи кории ҳавзавӣ дарё таъсис дода шуданд, зарфияти АИО-и мавҷуда тақвият дода шуда АИО-ҳои нав таъсис дода шуданд.

468. Яке аз ҳадафҳои татбиқи ИҶЗО дар Тоҷикистон ҳамоҳангсозии фаъолияти истифодабарандагони гуногуни об ҷиҳати истифодаи самаранокии об, ҷорӣ намудани технологияҳои каммасраф, хусусан дар соҳаи кишоварзӣ, ки истеъмолкунандаи асосии захираҳои об ба шумор меравад. Бо мақсади кам кардани масрафи об дар истеҳсоли зироатҳо, барқарор ва ба гардиши кишоварзӣ баргардонидани заминҳо корҳо ҷиҳати сарфакунии захираҳои об гузаронида шуда, таҷҳизоти муосир насб ва обёрии катрагӣ ва обпошӣ ҷорӣ карда мешаванд.

469. Дар давраи аз соли 2016 то 2019 низоми захбуру захкашҳо ба маблағи 5899 ҳазор метри мукааб ва низоми обтаъминкунӣ ба андозаи 10206 ҳазор метри мукааб тоза карда шуданд, инчунин 2124 адад иншооти гидротехникӣ таъмир карда шуд, ҳамасола 250 адад пойгоҳҳои обтаъминкунӣ ва 697 адад агрегатҳои обкашӣ таъмир карда шуданд. Майдони заминҳои нави азхудшуда зиёда аз 1110 гектарро ташкил дода, чорабиниҳои татбиқшуда ба баланд шудани ҳосилнокӣ ва истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ мусоидат карданд.

470. Дар соҳаи таъминоти оби нӯшокӣ технологияҳои сарфакунандаи захираҳо босуръат ҷорӣ карда шуда, зиёда аз 650 км кубурҳои обгузар, ки муҳлати истифодаашон дарозтар шудааст, иваз карда шуданд. Дар назди истеъмолкунандагони гуногуни об 162400 об ҳисобкунак насб карда шуда, дастрасии аҳоли ба оби нӯшокӣ ба 64,2%, аз ҷумла дар шаҳрҳо 95% ва дар деҳот 55,6% расид. 36 фоизи аҳолии деҳот дастрасӣ ба оби тоза дар биноҳо дошта, 5 фоизи аҳоли дастрасӣ ба оби тозаи нӯшокӣ дар дохили манзил доранд, танҳо 1,7 фоизи хонаводаҳо дар деҳот дастрасӣ ба канализатсия дошта, ҳамагӣ 5 фоизи системаи канализатсия дар деҳот фаъолият мекунад.

471. Сарфи назар аз дастовардҳо дар татбиқи принципҳои асосии ИҶЗО дар соҳаи идоракунии захираҳои об, мушкилот ва монеаҳо ҳанӯз ҳам зиёданд, аз ҷумла:

- такроршавии вазифаҳо дар низоми мавҷудаи идоракунии истифода ва ҳифзи захираҳои об;
  - сатҳи пасти ҳамоҳангсозии байнисоҳавӣ ва соҳавии вертикаливу горизонталӣ;
  - талафоти зиёди ғайриистеҳсоли аз ҳисоби омилҳои ташкилӣ;
  - ҳанӯз ҷой доштани усулҳои идоракунии фармондихӣ-маъмурӣ ва бюрократӣ;
  - низоми номукаммали баҳисобгирӣ ва пардохти хизматрасониҳои обтаъминкунӣ;
  - дараҷаи баланди хӯрдашавии инфрасохтори мавҷудаи обтаъминкунӣ;
  - ҳаҷми пасти сармоягузорӣ;
  - зарфияти нокифояи ташкилоти масъули идоракунии захираҳои об ва истифодабарандагони об;
  - сатҳи пасти иштироки истифодакунандагон ва ҷомеаи шаҳрвандӣ дар истифода ва ҳифзи захираҳои об.
  - тафовути зиёд байни шаҳру деҳот аз рӯи нишондихандаи дастрасӣ ба низоми марказонидашудаи таъминоти оби нӯшокӣ, санитарӣ ва гигиенӣ;
  - имкониятҳои маҳдуди ҷамъоварии маълумоти дақиқ оид ба ҳолати воқеии таъминот бо оби нӯшокӣ ва корезӣ дар шаҳру ноҳияҳои кишвар бинобар самаранокии нокифояи баҳисобгирӣ ва ҳисоботдихӣ дар соҳаи обу корезӣ бо назардошти таъмини санитарии гириенӣ;
472. Ҳадафҳои (афзалиятҳои) асосӣ:
- ҷорӣ намудани низоми идоракунии ҳамгирии захираҳои об;
  - баланд бардоштани дастрасии аҳоли ба оби тозаи нӯшокӣ ва беҳдошт.
473. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:
- тақвияти заминаи меъёриву ҳуқуқӣ ва танзим;
  - тақвияти заминаи институтсионалии рушди ИҶЗО;
  - баланд бардоштани дастрасӣ ба обёрӣ ва мелиоратсия;
  - ғайримарказонидани хизматрасониҳои таъминоти оби нӯшокӣ ва беҳдошт;
  - тақвияти инфрасохтор ва ноил шудан ба эътимоднокии низоми таъминоти об ва беҳдошт.
474. Тақвияти заминаи меъёриву ҳуқуқӣ ва танзим дар заминаи:
- қабули Стратегияи миллии оби Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то 2030;
  - таҳияи Барномаи рушди мелиоратсия ва ирригатсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон;
  - таҳияи Барномаи давлатии таъминоти оби нӯшокӣ ва беҳдошт то соли 2030;
  - таҳия ва қабули санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар соҳаи истифода ва ҳифзи захираҳои об барои татбиқи Кодекси оби Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳрири нав.

475. Тақвияти заминаи институтсионалии рушди ИХЗО тавассути:

- Ҳамоҳангсозии заминаи ҳуқуқии соҳавӣ бо назардошти татбиқи концепсияи идоракунии ҳавзаҳо ва ИХЗО;

- таъсиси Шӯрои миллии об дар назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- таъсиси шӯроҳои ҳавзаӣ дарёҳо ҳамчун мақомоти машваратӣ;

- тасдиқ ва иҷрои нақшаҳои ҳавзаӣ идоракунии захираҳои об.

476. Баланд бардоштани дастрасӣ ба обёрӣ ва мелиоратсия тавассути:

- таъсиси маҳзани маълумот ва системаи иттилоотии бахши об;

- тоза кардани низоми мавҷудаи захбуру захкашҳо;

- таҷдид ва барқарорсозии шабакаҳо ва иншооти обрасонӣ;

- ҷорӣ намудани технологияҳои каммасрафи обёрӣ (обёриҳои қатрагӣ, обпошӣ, микрообёрӣ).

477. Ғайримарказонидани хизматрасониҳои таъминоти оби нӯшокӣ ва беҳдошт тавассути:

- азнавсозии идоракунии низоми обёрӣ (гузариш аз идоракунии маъмурию ҳудудӣ ба принсипи гидрографии идоракунии низоми обёрӣ);

- таъсиси ширкатҳои минтақавии идоракунии об.

478. Такмили инфрасохтор ва ноил шудан ба эътимоднокии низоми таъминоти об ва беҳдошт тавассути:

- таҳвил додани иншооти хоҷагии об, шабакаҳои таъминоти оби нӯшокии моликияти давлатӣ ба шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ дар асоси ШДБХ, шартнома, консессия, иҷора ё дигар шаклҳои шарикӣ;

- таъсиси маҳзани маълумот оиди низоми таъминоти оби нӯшокӣ ва корезӣ бо мақсади беҳтар намудани баҳисобгирӣ ва ҳисоботдиҳӣ дар бахши таъминоти оби нӯшокӣ;

- таҳияи барномаи таъмини аҳолии ҚТ бо оби нӯшокӣ барои давраи 2021-2030.

§4. Ноил гардидан ба истиқлоли воқеии энергетикӣ

479. Комплекси энергетикӣ Тоҷикистон дар таъмини рушди устувори иқтисодӣ кишвар, ҳалли масъалаҳои иҷтимоӣ ва экологӣ нақши муҳим мебозад.

480. Дар давоми солҳои татбиқи БМР 2016-2020 чиҳати рушди соҳаи энергетикӣ 29 лоиҳаи калони энергетикӣ ба маблағи умумии 2,6 млрд. доллари ИМА татбиқ шуд, ки аз ин маблағ қариб 1,1 млн. қарз, 280 млн. грант, 825,7 млн. сармояи мустақим ва 448,4 млн. саҳми давлатӣ мебошанд. Дар натиҷаи татбиқи лоиҳаҳои мазкур Тоҷикистон дар самти рушди комплекси энергетикӣ ба дастовардҳои арзанда ноил гардид. Аз ҷумла, азнавсозии як қатор неругоҳҳои барқии обии асосии кишвар - Норақ, Сарбанд ва Қайроқум амалӣ гардида, коркарди неруи барқ дар Тоҷикистон ба 20 млрд. кВт/соат баробар гардид, ки беш аз 90 фоизи неруи барқи коркардшуда дар неругоҳҳои иқтидорашон хурд, миёна ва калони барқии обӣ истеҳсол мешавад.

481. Ду агрегати аввали НБО «Роғун» ба кор дароварда шуд, ки имрӯз бо иқтидори минималӣ вобаста ба сатҳи обанбор фаъолият карда, то ноябри соли 2020 зиёда аз 2 млрд.кВт соат неруи барқ истехсол кардааст.

482. Тӯли се соли охир дар кишвар дар давраи тирамоҳу зимистон, махсусан минтақаҳои дурдаст пурра бо неруи барқ таъмин карда шуданд.

483. Аз соли 2016 то инҷониб иқтидори содироти кишвар дучанд зиёд гардида, дар як сол тақрибан 2,5 миллиард кВт/соат неруи барқ (аз ҷумла ба Ўзбекистон) содир карда мешавад.

484. МБГ-2 бо иқтидори лоиҳавии 400 МВт ва коркарди 1,5 миллиард кВт/соат неруи барқ ва 234 Гкал энергияи гармӣ дар давраи тирамоҳу зимистон ба кор дароварда шуд, ки сарбориро ба шабақаҳои барқ хеле коҳиш дод ва эътимоднокии таъминоти барқро дар шаҳри Душанбе баланд бардошт.

485. Соли 2019 истихроҷи ангишт дар кишвар ба беш аз 2 млн. тонна расид – ин нишондоди баландтарин дар таърихи Тоҷикистон аст (тақрибан 45 ҳазор тонна содирот карда шуд).

486. Лоиҳаи интиқол ва фурӯши неруи барқ дар Осиёи Марказӣ ва Ҷанубӣ (CASA-1000) ба маблағи зиёда аз 1 миллиард доллари ИМА оғоз гардид, ки ба Тоҷикистон барои содироти тақрибан 2,8 миллиард кВт/соат неруи барқ ба Афғонистон ва Покистон (дар моҳҳои апрел-октябр) оғоз аз соли 2022 имкон медиҳад.

487. Лоиҳаи бозсозии низоми ягонаи энергетикӣ дар Осиёи Марказӣ, ки муҳофизати релехоро тақвият дода, шабақаҳои энергетикӣ Тоҷикистону Ўзбекистонро ҳамроҳанг менамояд ва ба Тоҷикистон имкон медиҳад, ки оғоз аз соли 2023 то 3,2 миллиард кВт/соат неруи иловагиро содир кунад.

488. Аз ҷониби ШСХК «Барқи Тоҷик» дар ҳамкорӣ бо БОР, Бонки Осиёи сармоягузори инфрасохторӣ (БОСИ) татбиқи лоиҳаи барномаи натиҷаҳо барои солимгардонии молиявии соҳа бо арзиши лоиҳавии 479,1 млн. доллар оғоз ёфт.

489. Бо вучуди пешравӣҳои назаррас самаранокии истифодаи иқтидорҳои мавҷудаи неругоҳҳо мунтазам паст шуда, талафот вобаста ба резиши холии об аз тамоми неругоҳҳои барқи обии «Барқи Тоҷик» дар солҳои 2018, 2019 ва даҳ моҳи соли 2020 мувофиқан ба 1,956 млрд. кВт/соат, ба 3,215 млрд. кВт/соат ва 0,771 млрд. кВт/соат баробар мебошад.

490. Дар давраи минбаъдаи рушд амалигардонии самараноки имкониятҳои мавҷудаи зерин дар бахши энергетика метавонанд ҳамчун манбаъҳои иловагии рушди иқтисоди миллӣ баромад намоянд:

- ба роҳ мондани низоми муосири назорат ва ҳисоби неруи барқ, амалисозии лоиҳаҳои ҷорӣ намудани низоми биллингӣ дар шаҳрҳои Душанбе, Панҷакент, Истаравшан, Исфара, Конибодом, Бустон, Кӯлоб, Бохтар ва ноҳияи Данғара;

- татбиқи лоиҳаи пайвастунии низоми энергетикӣ кишвар бо низоми энергетикӣ Осиёи Марказӣ, лоиҳаи минтақавӣ оид ба интиқоли неруи барқ аз Осиёи Марказӣ ба Осиёи Ҷанубӣ (CASA-1000) ва лоиҳаи сохтмони хати

интиқоли байналмилалӣ ш. Роғун - Пули Хумри (Афғонистон) барои васеъ намудани имкониятҳои содироти неруи барқ;

- идомаи сохтмони агрегатҳои навбатии НБО «Роғун»;

- таҷдид ва азнавсозии НБО-ҳои Қайроққум, Норақ, Сарбанд бо мақсади таъмини устувории фаъолият дар доираи иқтидорҳои лоиҳавӣ;

- идомаи ислоҳоти соҳаи энергетика дар самти тичоратикунонӣ, таъмини шаффофият ва ҷорӣ намудани механизмҳои бозорӣ;

- таҳия ва татбиқи лоиҳаи сохтмони НБО «Шӯроб» бо иқтидори 850 мВт;

- амалисозии лоиҳаи сохтмони НБО «Санобод» 208 мВт ва НБО хурди Себзор» бо иқтидори 11 мВт;

- татбиқи лоиҳаи муштарак оид ба сохтмон ва истифодабарии неругоҳҳои барқи обӣ дар ҳавзаи дарёи Зарафшон бо иқтидори 320 мВт;

- таҳияи асосноккунии техникую иқтисодӣ ва татбиқи лоиҳаи сохтмони Маркази барқу гармидиҳии 3-юм бо иқтидори истехсолии 400-450 мВт энергияи барқ ва 300 Гкал энергияи гармӣ дар қисмати ҷанубии шаҳри Душанбе;

- таҳия ва татбиқи лоиҳаҳои сохтмони иншооти истехсоли неруи барқ аз манбаъҳои алтернативии барқароршаванда дар минтақаҳои ҷумҳурӣ, аз ҷумла дар вилоятҳои Суғду Хатлон ва НТҶ .

- таҳия ва татбиқ намудани лоиҳаҳои нави хатҳои баландшиддати интиқоли барқи байнидавлатӣ ва баланд бардоштани имкониятҳои дохилии шабакаҳои амалкунандаи барқӣ тавассути таҷдиду азнавсозии зеристгоҳҳо ва хатҳои баландшиддати барқӣ.

491. Ба дастовардҳои рушди комплекси энергетикӣ кишвар нигоҳ накарда, дар соҳа як қатор мушкилиҳои ҳалношуда боқӣ мемонанд, ки ба иқтисодиёти кишвар таъсири манфӣ мерасонанд, аз ҷумла:

- бо зарар фаъолият кардани корхонаву муассисаҳои соҳа бо вучуди ҳиссаи баланди қарзи беруна ба рушди комплекси энергетикӣ кишвар дар муқоиса бо дигар бахшҳои иқтисодиёт;

- сатҳи пасти менечменти молиявӣ иқтисодӣ дар корхонаву муассисаҳои соҳа;

- сиёсати номуносиби тарифӣ дар соҳа (сатҳи тарифҳо нисбати пӯшонидани хароҷоти аслии паст аст);

- таъсири тағйирёбии иқлим тавассути фаромадани ярҷ, сел, хушксолӣ, тарма, шамолҳои шадид ва обҳезӣ;

- инфрасохтори нокифоя рушдфтои энергетикӣ (набудани хатҳои интиқоли барқ, зеристгоҳҳои трансформаторӣ, набудани иттилоот дар бораи манбаъҳои алтернативии энергия ва марказҳои дахлдори дастгирии техникӣ ва хизматрасонии онҳо, ки аз марказҳои барқии маҳаллаҳои аҳолинишин дур ҷой гирифтаанд;

- диверсификатсияи заифи манбаъҳои истехсоли барқ;

- вазъи мураккаби молиявӣ дар ШСХК «Барқи Тоҷик ва дараҷаи баланди қарзҳои дебиторӣ ва кредиторӣ (26,3 млрд. сомонӣ (ба ҳисоби соли 2019 2,7 млрд. доллари ИМА);

- қарзи дебитории ҚСҚ «Барқи Тоҷик» аз ТАЛҚО, ки дар охири соли 2019 390 млн. сомонӣ (40,2 млн. дол. ИМА) –ро ташкил додааст;

- набудани банақшагирии сармоягузорӣ, хароҷот ва норасоӣ дар баҳисобгирии муҳосибӣ ва ҳисоботи молиявии ҚСШҚ «Барқи Тоҷик» ;

- сатҳи баланди қарздорӣ ҚСШҚ «Барқи Тоҷик» дар назди истеҳсолкунандагони мустақили неруи барқ, аз ҷумла ҚСҚ «НБО Сангтӯда-1» ва «НБО Сангтӯда-2»;

- сатҳи пасти ҷамъоварии маблағи истифодаи барқ ва афзоиши назарраси хароҷоти асосӣ;

- сатҳи баланди талафоти неруи барқ;

- эътимоди нокифояи таъминоти барқ бинобар фарсудашавӣ ва нигоҳдории номуносиби техникий шабакаҳо.

492. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- ноил шудан ба амнияти пурраи энергетикӣ (ҳадафи дарозмуҳлат);
расонидани тавлиди неруи барқ дар кишвар ба 23,5 млрд. кВт/с то соли 2025;

- афзоиш додани содироти неруи барқ ба 5 млрд. кВт/соат то соли 2025;

- таъмини устувории молиявии соҳа;

- кафолати устувории таъминот бо қувваи барқ дар ҳама сатҳҳо бо назардошти саноатикунони босуръат;

- коҳиш додани талафоти техникий барқ аз 16,1 то 12 фоиз;

- диверсификатсияи сарчашмаҳои неру, аз ҷумла аз ҳисоби истифодаи неруи офтобӣ, шамолӣ ва биомасса, инчунин то соли 2025 расонидани ҳиссаи истеҳсоли умумии он ба 250 кВт/соат;

- татбиқи чораҳои маҷмӯӣ оид ба таъминоти барқ ва баланд бардоштани самаранокии энергетикӣ иқтисодиёти миллӣ;

- ба итмом расонидани татбиқи лоиҳаҳо оид ба таҷдиди НОБ-ҳои асосии амалкунандаи кишвар ва зиёд намудани иқтидори онҳо;

- таъмини идоракунии молиявии самараноки бахши электроэнергетика.

493. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- афзоиши иқтидорҳои тавлиди энергия аз ҳисоби ба кор андохтани иқтидорҳои нав ва таҷдиди иншооти мавҷуда;

- тавсеаи дастрасии истеъмолкунандагони минтақаҳои баландкӯҳ, дастнорас ва маҳаллаҳои нав ба неруи барқи баландсифат;

- коҳиш додани сатҳи талафоти техникӣ ва тичоратии неруи барқ;

- татбиқи чорабиниҳои ташкилию техникӣ бо мақсади сарфаи маблағҳо;

- афзоиши содироти неруи барқ ба кишварҳои ҳамсоя ва минтақа.

494. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- идомаи сохтмони агрегатҳои навбатии НБО «Роғун»;

- сохтмони НБО «Себзор»;

- идомаи таҷдид ва азнавсозии НБО-ҳои мавҷуда: «Қайроққум», «Норак», «Сарбанд».

- сохтан ва ба истифода додани иншооти истеҳсоли неруи барқ аз манбаҳои алтернативии барқароршавандаи энергия дар минтақаҳои ҷумҳурӣ, аз ҷумла дар вилоятҳои Суғду Хатлон ва НТҶ;

- амалисозии лоиҳаи сохтмони НБО «Санобод» 208 мВт ва НБО хурди Себзор» бо иқтидори 11 мВт;

- оғози татбиқи лоиҳаи муштарак оид ба сохтмон ва истифодабарии неругоҳҳои барқи обӣ дар ҳавзаи дарёи Зарафшон бо иқтидори 320 МВт.

495. Афзоиши содироти неруи барқ ба кишварҳои ҳамсоя ва минтақа тавассути:

- татбиқи лоиҳаи пайвастании низоми энергетикӣ кишвар ба низоми энергетикӣ Осиёи Марказӣ;

- татбиқи лоиҳаи минтақавӣ оид ба интиқоли неруи барқ аз Осиёи Марказӣ ба Осиёи Ҷанубӣ CASA-1000;

- сохтмони хати баландшиддати Роғун – Сангтӯда ва пайвастанавӣ ба лоиҳаи CASA-1000.

496. Тавсеаи дастрасии истеъмолкунандагони минтақаҳои баландкӯҳ, дастнорас ва маҳаллаҳои нав ба неруи барқи баландсифат бо роҳи:

- татбиқи лоиҳаи «Сохтмони шабакаҳои барқии Ромит»;

- амалигардонии Барномаи дастгирии ҷамоатҳо;

- татбиқи лоиҳаи «Таъмин намудани деҳот бо барқ».

497. Коҳиш додани сатҳи талафоти техникӣ ва тичоратии неруи барқ тавассути:

- татбиқи лоиҳаи баҳисобгирии яқлукти неруи барқ (насби ҳисобкунакҳои муосири интеллектуалӣ дар ҳама неругоҳҳо ва зеристгоҳҳо);

- ба роҳ мондани истеҳсоли саноатии панелҳо ва таҷҳизоти офтобӣ дар корхонаҳои истеҳсолӣ бо истифода аз ашёи хоми ватанӣ, (ашёи кремнийдор) ва ба ин васила кам кардани хароҷоти истеҳсоли неруи барқ аз ин сарчашма;

- амалисозии лоиҳаи ҷорӣ намудани низоми биллингӣ дар шаҳрҳои Душанбе, Панҷакент, Истаравшан, Исфара, Конибодом, Бустон, Данғара, Кӯлоб ва Бохтар.

498. Татбиқи ҷорабиниҳои ташкилию техникӣ бо мақсади сарфаи маблағҳо тавассути:

- амалигардонии Барномаи солимгардонии молиявии ШСХК «Барқи Тоҷик»;

- таҳияи санадҳои меъёрии ҳуқуқие, ки фаъолияти самарабахши танзимгари соҳаро таъмин мекунад;

- татбиқи методологияи нави сиёсати тарифӣ.

499. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- фондҳои асосии энергетикӣ (аз ҷумла неругоҳҳои «Роғун», «Норак», «Сарбанд» ва «Қайроққум») сохта ва таҷдид карда шуданд, ки афзоиши истеҳсоли барқро таъмин хоҳанд кард;

- истеҳсоли умумии неруи барқ дар кишвар ба 23,5 млрд. кВт/соат расонида шуд;

- тадбирҳо оид ба ҳавасмандгардонию ҷолибияти лоиҳаҳои сармоягузорӣ ва ташаббусҳои шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ дар соҳаи сарфачӯии барқ, самаранокии энергия ва истифодаи манбаъҳои барқароршавандаи энергия амалӣ карда шуданд;

- татбиқи лоиҳаҳо доир ба таҷдиди неругоҳҳои барқии обии асосии кишвар ба итмом расиданд;

- сарчашмаҳои молиявии комплекси сузишворию энергетикӣ тавассути ислоҳот дар самти тиҷорати энергетикӣ аз ҳисоби ҷалби сармояи хусусии дохилӣ диверсификатсия карда мешаванд;

- ҳамаи соҳаҳои иқтисодиёт бо неруи барқ мунтазам таъмин аст, ки барои рушди устувори кишвар бо назардошти суръати саноатикунонӣ ва татбиқи асосҳои иқтисодиёти «сабз» заруранд;

- тарифҳо мутобиқи методологияи нав таҳия ва тасдиқ карда шуданд;

- кам кардани талафоти неруи барқ аз ҳисоби ҷорӣ гардидани низомҳои такмилдодашудаи баҳисобгирӣ (Advance Metering Infrastructure) барои истифодабарандагони ниҳой тавассути қабул намудан ва роҳандозии методологияҳои нави тарифҳо барои неруи барқ ба даст оварда мешавад;

- дар Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон ва вилояти Суғд як қатор неругоҳҳои хурди обӣ ва офтобӣ ва системаҳои ниғаҳдории энергия бо истифода аз батареяҳо ба истифода дода шуданд, ки дар доираи диверсификатсияи истеҳсоли барқ ва ҷорӣ намудани манбаъҳои барқароршавандаи энергия 5% ҳаҷми умумии истеҳсоли кишварро ташкил медиҳанд;

- дар ВМКБ ва вилояти Хатлон як қатор неругоҳҳои барқии обии хурд ва неругоҳҳои офтобӣ ба кор дароварда шуданд, ки дар доираи диверсификатсияи истеҳсоли қувваи барқ ва ҷорӣ намудани манбаъҳои барқароршавандаи энергия 5 Ҷоизи ҳаҷми умумии истеҳсоли кишварро ташкил медиҳанд;

- шартномаҳои зерқарзии байни Вазорати молия ва ШСХК «Барқи Тоҷик» дар доираи лоиҳаҳои гуногуни аз ҷониби институтҳои молиявӣ маблағгузоришаванда аз нав дида баромада шуданд;

- қарзҳои беэътимоди ШСХК «Барқи Тоҷик» дар назди шахсони сеюм ва қарзҳои дебитории барқарорнашаванда аз ширкатҳои муфлисшуда ё барҳамхӯрда аз ҳисоб бароварда шуданд;

- таҷдиди ҚСШК «Барқи Тоҷик» ба итмом расид ва шахсони ҳуқуқии нав таъсис дода шуданд, ки барои истеҳсол, интиқол ва тақсими неруи барқ масъуланд ва дорои сохторҳои идоракунии корпоративӣ ва шаффоф мебошанд;

- қисман қарзҳои кредиторӣ ШСХК «Барқи Тоҷик» дар назди истеҳсолкунандагони мустақили неруи барқ ихтисор мегарданд;

- сатҳи пардохт барои истифодаи неруи барқ бо дарназардошти ҷамъоварии саривақтии маблағи истифодаи неруи барқ аз ҷониби ҚСК «Ширкати Алуминийи Тоҷик» беҳтар карда шуд;

- ҳисоботдиҳии молиявӣ ва муҳосибии ШСХК «Барқи Тоҷик» такмил дода мешавад;

- лоиҳаи CASA-1000 ва лоиҳаи барқарорсозии низоми ягонаи энергетикӣ Осиеи Марказӣ пурра мавриди баҳрабардорӣ қарор дода шуданд, ки содироти неруи барқро ба 5 миллиард кВт/соат афзоиш дод.

§5. Васеъ намудани инфрасохтори нақлиётӣ ва татбиқи иқтидорҳои транзитии кишвар

500. Сохтмони инфрасохтори нақлиётӣ барои табдил додани Ҷумҳурии Тоҷикистон ба кишвари транзитӣ аҳамияти ҳалкунанда дошта, ба афзоиши ҳаҷми содироти маҳсулоти ватанӣ мусоидат менамояд. Дар давраи солҳои 2016–2020 дар кишвар 13 лоиҳа дар соҳаи нақлиёт пурра татбиқ гардида, корҳои сохтмонӣ ва азнавсозӣ дар доираи 5 лоиҳа идома доранд.

501. Айни замон, терминалҳои сарҳадӣ дар Қулма (бо иқтидори ҳамлу нақли 120 ҳаз. тонн/бор дар як сол), Панҷи Поён (780 ҳаз. тонн/бор дар як сол), Фотеҳобод (180 ҳаз. тонн/бор дар сол), Гулистон (450 ҳаз. тонн/бор дар сол), Исфара, Бобочон Ғафуров ва Саразм, ки мутобиқ ба стандартҳои байналмилалӣ муосир сохта шудаанд, фаъолият менамоянд.

502. Терминали байналмилалӣ дар Фурудгоҳи байналмилалӣ шаҳри Душанбе (бо иқтидори иҷозат додани 500 нафар дар 1 соат) фаъолият менамояд, ки бо таҷҳизоти муосиргардонидашудаи аэронавигатсионӣ, аз он ҷумла: таҷҳизоти рақамии «СМАРТ–Т», ҷои кори танзимгари худкори идоракунии ҳаракати ҳавоӣ «Мастер» таъмин карда шуда, Маркази идораи ҳаракатҳои ҳавоӣ кор мекунад.

503. Бо мақсади ноилшавӣ ба ҲРУ 9 «Таъсиси инфрасохтори устувор, мусоидат ба раванди фарогиру устувори саноатикунонӣ ва навовариҳо» робитаҳои фаромарзӣ ва долонҳои нақлиётӣ муҳим арзёбӣ карда мешаванд. Вобаста ба ин ҷиҳати таъмини минбаъдаи рушди устувори иқтимоию иқтисодии кишвар тадбирҳои зерин метавонанд барои фароҳам овардани инфрасохтори самаранок, бозғатимод ва поянда ҳамчун унсури асосии занҷираи қавии таҳвилҳо манбаъҳои иловагии рушди соҳаро таъмин намоянд:

- бо мақсади рушди босуръати корхонаҳои саноатӣ мутобиқ намудани хатҳои роҳи оҳан, автомобилгард, ҳавоӣ ва тамоми намудҳои нақлиёт аз ҷумла, рушди намудҳои ғайрианъанавӣ ва махсуси алоқаи нақлиётӣ бо талаботи стандартҳои байналмилалӣ;

- сохтмони зиёда аз 50 км хати роҳи оҳани фаръии ба корхонаҳои саноатӣ баранда («Хуаксин Ғаюр семент», «Моҳир семент», Минтақаи озоди иқтисодии «Суғд», Минтақаи озоди иқтисодии «Панҷ» ва дигар корхонаҳои бузурги саноатии бунёдшаванда);

- сохтмони 5 маркази логистикӣ нақлиётӣ, аз ҷумла дар шаҳри Душанбе, минтақаи Бохтар, ноҳияи Данғара, вилояти Суғд ва шаҳри Хоруғ;

- ташкили маркази иттилоотии логистикӣ дар шаҳри Душанбе пайваस्त ба шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ ва минтақа;

- тавсеаи ҳамачонибаи шабакаҳои тамоми намудҳои нақлиёт ва такмил додани сохтори парки воситаҳои нақлиёти роҳи оҳан, беҳсозии кори он

чиҳати таъмини рушди саноатикунони босуръати кишвар ва қонё намудани талабот ба хизматрасониҳои нақлиётӣ;

- татбиқи Созишномаҳои дучониба, бисёрҷониба ва конвенсияҳои байналмилалӣ дар самти ҳамлу нақли автомобилӣ, роҳи оҳан ва ҳавоӣ;

- сохтмони терминалҳои наздисарҳадӣ;

- сохтмони роҳи оҳани Ваҳдат–Қарамик;

- сохтмони роҳи оҳани Колхозобод-Панҷи Поён-сарҳади Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон;

- харидории ҳавопаймоҳо, аз ҷумла ҳавопаймоҳои боркаш.

504. Бо вучуди дастовардҳо дар соҳаи нақлиёт, мушкилиҳои зерин боқӣ мемонанд:

- набудани марказҳои муосири логистикӣ ва инфрасохтори ба стандартҳои байналмилалӣ ҷавобгӯӣ;

- рушди нокифояи алоқаи ҳавоии маҳал ва инфрасохтори заминии онҳо;

- арзиши баланди тарифҳои боркашонӣ ва нақлиётӣ;

- мавҷуд набудани шабакаҳои марказҳои нақлиёти логистикӣ;

- рушди нокифояи низоми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ дар комплекси нақлиётӣ;

- истифода намудани имкониятҳои транзитӣ, хусусан дар соҳаи нақлиёти ҳавоӣ.

505. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- рушди инфрасохтори нақлиётӣ ва истифодаи имкониятҳои васеи иқтисодии транзитии кишвар (ҳадафи дарозмуҳлат);

- таъмини рушди устувори иқтисодии транзитии кишвар.

506. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- ташаккул ва рушди инфрасохтори транзитӣ бо мақсади баланд бардоштани иқтисодии транзитии кишвар;

- тақвияти инфрасохтори нақлиётӣ байни шаҳру ноҳияҳо, вилоятҳои кишвар ва минтақаи Осиёи Марказӣ;

- рақамгардонии маҷмӯии нақлиёт;

- рушди инфрасохтори нақлиёти роҳи оҳан ва авиатсияи граждони.

507. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- татбиқи Созишномаҳои дучониба, бисёрҷониба ва конвенсияҳои байналмилалӣ дар самти ҳамлу нақли автомобилӣ, роҳи оҳан ва ҳавоӣ;

- бо мақсади рушди босуръати корхонаҳои саноатӣ мутобиқ намудани хатҳои роҳи оҳан, автомобилгард, ҳавоӣ ва тамоми намудҳои нақлиёт аз ҷумла, рушди намудҳои ғайрианъанавӣ ва махсуси алоқаи нақлиётӣ мувофиқ бо талаботи стандартҳои байналмилалӣ;

- сохтмони шоҳроҳи байналмилалӣ Душанбе-Қулма дар қитъаи Қалъаи Хумб-Ванҷ-Рӯшон;

- барқарорсозии шоҳроҳи байналмилалӣ ва ҷумҳуриявӣ дар қитъаҳои Қизилқалъа-Бохтар;

- таҷдиди роҳи Қизилқалъа-Айваҷ ва Афғонистон;

- сохтмони роҳи автомобилии Тоҷикистон- Покистон ба воситаи Афғонистон;
- таҷдиди роҳи автомобилгарди Колхозобод-Қубодиён-Шаҳритус-Айвоҷ-Мазори Шариф (сарҳади Афғонистон);
- таҷдиди роҳи автомобилгарди Восеъ-Ховалинг-Сайрон-Қарамик дар доираи лоиҳаи рушди долонҳои 3 ва 5-и Ҷамқорӣ Минтақавӣ Иқтисодии Осӣи Марказӣ (ЦАРЭС);
- сохтмони пул аз болои дарёи Панҷ ба маҳаллаи Кобули Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон ва роҳҳое, ки ба он мебаранд;
- барқарорсозии роҳи автомобилгарди байни вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон ва вилоятҳои Ош ва Бодқанди Қирғизистон;
- фароҳам овардани шароити мусоид барои рушди ҳамлу нақли байналмилалӣ;
- татбиқи лоиҳаи сармоягузори «Рушди маҷмааи нақлиётӣ ва хизматрасонии логистикӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон»;
- ташкили терминалҳои боркашонии байналмилалӣ (cargo) дар фурудгоҳҳои байналмилалӣ кишвар;
- ташкили инфрасохтори зарурӣ дар самти боркашонӣ ва мусофиркашонии байналмилалӣ тавассути роҳҳои Тоҷикистон, аз ҷумла таҷҳизоти боркунию борфарорӣ;
- таҳияи талаботи меъёрӣ оид ба боркашонӣ ва мусофиркашонӣ, ки ба стандартҳои байналмилалӣ мутобиқ мебошанд;
- таъсиси марказҳои муосири нақлиётӣ - логистикӣ дорӣ аҳамияти ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ дошта;
- сохтмони терминалҳои наздисарҳадӣ;
- харидорӣ воситаҳои нақлиёти зарурӣ барои ҳамлу нақли байналмилалӣ;
- содагардонии барасмиятдарории амалиёти транзитӣ ва кам кардани хароҷоти он тавассути роҳҳои автомобилгард;
- додани статуси байналмилалӣ ба як қатор гузаргоҳҳои байнисарҳадӣ;
- ҷорӣ намудани сиёсати фазои «Осмони кушод» ва тақвият бахшидани гуфтушунидҳо бо роҳҳои дипломатӣ дар ин самт;
- дарёфти тамоми имкониятҳо барои кам кардани хароҷоти таъминоти ҳавопаймоҳо бо сузишворӣ, хизматрасониҳои марбути соҳа;
- сода кардани расмиёти транзити мусофирон ва боз ҳам осон намудани гирифтани раводид;
- пайваст намудани Тоҷикистон бо хатсайрҳои кишварҳои Аврупои Ғарбӣ ва минтақаи Уқёнуси Ором бо роҳи иҷозати фаъолияти ширкатҳои ҳавопаймоии ҷавобгӯи стандартҳои байналмилалӣ;
- бунёди роҳҳои оҳан ва пайваст намудани онҳо ба шабакаҳои минтақавӣ роҳи оҳан;
- сохтмони роҳи автомобилгарди Кӯлоб-Қалъаи Хумб қитъаи Кӯлоб-Шамсиддин Шоҳин;
- сохтмони роҳи автомобилгарди Кӯлоб-Қалъаи Хумб қитъаи Шкев-Қалъаи Хумб;
- таҷдиди роҳи Гулистон-Фархор-Панҷ ва Дӯстӣ;
- сохтмони пул тавассути сарбанди Роғун ва роҳе, ки ба он мебарад;

- сохтмони роҳи автомобилгарди Ваҳдат–Рашт-Лахш дар сарҳади-Қирғизистон, аз ҷумла қитъаи аз 0 то 30 км + 217 км; б) қитъаи роҳ аз 30 км + 217 км то 75 км + 600 км; в) сохтмони пул дар болои сарбанди Роғун бо равишҳои автомобилӣ;

- таҷдиди роҳи автомобилгарди Хучанд-Исфара;

- барқарорсозии роҳи автомобилгарди Ғафуров-Пуллок-Понғоз дар ноҳияи Ашти вилояти Суғд;

- таҷдиди роҳи автомобилгарди Душанбе-Рӯдакӣ-Ёвон-А. Ҷомӣ-Сарбанд ва сохтмони пули нав дар дарёи Вахш;

- сохтмони роҳи автомобилгарди Хоруғ-Роштқалъа-Тукузбулок;

- таҷдиди роҳи автомобилгарди Қурбоншаҳид-Темурмалик;

- таҷдиди роҳи автомобилгарди Темурмалик-Кангурт;

- таҷдиди роҳи автомобилгарди Кангурт-Балҷувон;

- таҷдиди роҳи автомобилгарди Балҷувон-Ховалинг;

- барқарорсозии роҳи автомобилгарди Душанбе-Бохтар;

- барқарорсозии роҳи автомобилгарди Бохтар-Данғара-Кӯлоб;

- таҷдиди роҳи автомобилгарди Душанбе-Ҷисор тавассути шаҳраки Айнӣ;

- таҷдиди роҳи мошингарди қитъаи Бекобод-Хучанд;

- барқарорсозӣ ва таҷдиди роҳи автомобилгарди Гулистон;

- бунёди пул дар дарёи Ғунд дар шаҳри Хоруғ (қитъаи техникаи кишоварзӣ);

- барқарор кардани як қисми роҳ дар қитъаи Барсем ва як қисми роҳ аз қитъаи Барсем то ноҳияи Мурғоб бо усули пур кардани хок;

- таҷдиди 4 пул дар шаҳри Кӯлоб;

- таҷдиди роҳи автомобилгарди Балҷувон-Сарихосор-Гулдара;

- таъмир ва нигоҳдории пулҳо дар шаҳри Ваҳдат;

- сохтмони роҳи ҳалқавии шаҳри Душанбе (варианти ҷанубӣ);

- таҷдид ва таъмири роҳҳои дохилии шаҳрҳои Бохтар ва Кӯлоб;

- барқарорсозии пули Сартало дар ноҳияи Лахш;

- таҷдиди роҳи автомобилгии Ғафуров-Овчиқалъача;

- сохтмони роҳи канорагузар дар деҳаи Ғарми ноҳияи Рашт;

- таҷдиди роҳи автомобилгарди Рӯшон-Бағид-Савноб;

- сохтмони пули роҳи оҳан дар дарёи Кофарниҳони шаҳри Ваҳдат;

- хариди таҷҳизот барои ташҳиси техникаи ҳолати роҳҳо;

- хариди таҷҳизот ва техника барои сохтмони роҳҳо;

- азнавсозӣ ва рушди нақлиёти ҷамъиятии шаҳри Душанбе;

- таъсиси парки троллейбус, шабакаи хати барқ дар шаҳрҳои Кӯлоб, Бохтар, Ваҳдат, Турсунзода, Ҷисор ва Сарбанд;

- хариди техникаҳо ва таҷҳизоти шустанӣ роҳ ва барфтозакунии.

508. Таҳкими инфрасохтори нақлиётӣ байни шаҳру ноҳияҳо, вилоятҳои кишвар ва минтақаи Осиёи Марказӣ тавассути:

- сохтмони 5 маркази логистикӣ нақлиётӣ, аз ҷумла дар шаҳри Душанбе, минтақаи Бохтар, ноҳияи Данғара, вилояти Суғд ва шаҳри Хоруғ;

- ташкили маркази иттилоотии логистикӣ дар шаҳри Душанбе пайвасти ба шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ ва минтақа;

- тадричан ба тавозуни Вазорати нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронидани роҳҳои харобшуда;

- бозомӯзӣ ва тақмили ихтисоси мутахассисон дар соҳаи сохтмон ва нигоҳдории роҳҳо;

- сохтмони иншооти инфрасохтори шафати роҳҳо барои беҳтар намудани хизматрасонии нақлиёт;

- тавсеаи ҳамаҷонибаи шабакаҳои тамоми намудҳои нақлиёт ва тақмил додани сохтори парки воситаҳои нақлиётӣ;

- тарҳрезӣ, оғоз ва насби низоми ҳавотозакунӣ, равшанидиҳӣ, амният ва идоракунии дар нақби Истиклол;

509. Рақамигардонии маҷмӯии нақлиёт тавассути:

- ташкили низоми иттилоотии автомагистралӣ;

- ташкили низоми ягонаи иттилоотии дастгирии функцияҳои танзими иқтисодӣ дар комплекси нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- ташкили феҳрасти ҷумҳуриявии давлатии комплекси нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон.

510. Рушди инфрасохтори нақлиёти роҳи оҳан ва авиатсияи граждани тавассути:

- сохтмони зиёда аз 50 км хати роҳи оҳани фаръии ба корхонаҳои саноатӣ баранда («Хуаксин Гаур семент», «Моҳир семент», Минтақаи озоди иқтисодии «Суғд», Минтақаи озоди иқтисодии «Панҷ» ва дигар корхонаҳои бузурги саноатии бунёдшаванда);

- азнавсозӣ ва нигоҳдории пулҳои роҳи оҳан;

- иваз кардани релсҳои фарсуда, ақрабакҳо ва истифодаи релсҳои Р-65 дорои муҳлати дарози истифодабарӣ;

- муосиргардонии заминаи моддию техникаи роҳи оҳан;

- барқарорсозии пулҳои миёна ва калон;

- беҳтар намудани қисмати болоии роҳҳои нақлиёти роҳи оҳан;

- хариди вагонҳо ва локомотивҳои муосир;

- таъмини хадамоти санитария тиббии КВД «Роҳи оҳани Тоҷикистон» бо таҷҳизоти нави тиббӣ;

- сохтмони роҳи оҳани Ваҳдат–Қарамик;

- сохтмони роҳи оҳани Колхозобод-Панҷи Поён-сарҳади Ҷумҳурии Ислонии Афғонистон;

- харидории ҳавопаймоҳо, аз ҷумла ҳавопаймоҳои боркаш;

- муосиргардонии таҷҳизоти аэроавиатсионӣ;

- азнавсозии таҷҳизоти аэронавигатсионӣ;

- тавсеаи истифодаи авиатсия дар соҳаи кишоварзӣ, хоҷагии чангал ва сайёҳӣ;

- сохтмони хати дуҷуми парвоз дар Фурудгоҳи байналмилалӣ шаҳри Душанбе;

- тақмили инфрасохтори Фурудгоҳи байналмилалӣ шаҳри Душанбе (сохтмони терминалҳои иловагии боркашонӣ);

- сохтмони фурудгоҳ дар ноҳияи Данғара;

- таҷдиду азнавсозии фурудгоҳ дар шаҳри Бохтар;

таҷдид ва мучаҳҳазгардонии Фурудгоҳи байналмилалӣ шаҳри Хучанд;

- таҷдиду азнавсозии фурудгоҳҳои маҳаллӣ барои истифодаи авиатсияи хурд;

- таҷдиди коргоҳҳои таъмирӣ.

511. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- ҳаҷм, сифат ва дастрасии хизматрасонии нақлиётӣ дар соҳаи ҳамлу нақли дохилӣ ва байналмилалӣ афзоиш меёбад;

- арзиши аслӣ ва тарифҳо барои интиқоли мол ва мусофирон тавассути нақлиёт коҳиш дода мешаванд;

- долонҳои байналмилалӣ коммуникатсионӣ, нақлиётӣ, иқтисодӣ ва логистикӣ кишвар ташаккул меёбанд;

- инфрасохтори тамоми намудҳои нақлиёти ҷумҳурӣ ба стандартҳои байналмилалӣ мутобиқ гардонидани мешаванд;

- сатҳи беҳатарӣ ва рақобатпазирӣ дар маҷмааи нақлиётӣ баланд мешавад.

§6. Баҳши молиявӣ ва таъмини суботи молиявӣ

512. Баҳши молиявӣ - соҳаи муҳими иқтисоди миллӣ буда, ҳамчун низоми таъминкунандаи суботи молиявӣ ва рушди устувори иқтисодиёти миллӣ, инчунин маблағгузори эҳтиёҷоти соҳаҳои воқеӣ барои таъмини саноатикунони босуръати кишвар баромад мекунад.

513. Дар натиҷаи гузаронидани ислоҳот дар баҳши молиявӣ дар солҳои 2016-2020 ҷиҳати таъмини суботи молиявӣ, татбиқи чораҳои солимгардонӣ нисбат ба ташкилотҳои қарзӣ, бахусус бонкҳои муаммодор, инчунин рушди бозори қоғазҳои қиматнок, таъмини муътадили бозори дохилии асъор, тақвият бахшидани низоми мониторинги хавфҳо як қатор корҳо ба анҷом расонида шуд.

514. Ислоҳоти низоми молиявии кишвар барои ба стандартҳои байналмилалӣ мутобиқ гардонидани идоракунии молияи давлатӣ, таъмини шаффофияти он, мақсаднок ва самаранок истифода бурдани маблағҳои давлатӣ дар асоси механизми нави маблағгузорӣ равона гардидааст.

515. Танҳо дар самти таҳкими сиёсати молиявӣ ва бучету андоз дар Ҷумҳурии Тоҷикистон зиёда аз 20 қонун ва санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, ҳамзамон Стратегияи идоракунии молияи давлатӣ, Стратегияи идоракунии қарзи давлатӣ, Стратегияи рушди бозори қоғазҳои қиматнок, Стратегияи идоракунии хавфҳои фискалии корхонаҳои давлатӣ таҳия ва қабул карда шуданд, ки дар амал татбиқ намудани онҳо ба таъмин намудани мустақилияти ягонаи молиявии миллии ҷумҳурӣ мусоидат намуд.

516. Вазифаи асосии Стратегияи идоракунии молияи давлатӣ барои давраи то соли 2030 муайян намудани самтҳои ислоҳот дар доираи идоракунии молияи давлатӣ барои баланд бардоштани интизоми фискалӣ, беҳтар намудани тақсимооти самараноки захираҳои молиявӣ, баланд бардоштани самаранокии иҷроӣ амалиёт, таъмини шаффофият ва ҳисоботдиҳии маблағҳои давлатӣ мебошад. Ҳадафҳои он бошад ҷиҳати рушди идоракунии молияи давлатӣ, аз ҷумла инкишоф додани бучетикунони барномавӣ ва ҷорӣ намудани таҷрибаи «маблағгузори неру», алоқаманд намудани раванди бучет бо банақшагирии стратегӣ, тақмил додани маъмурикунонии андоз бо мақсади баланд бардоштани сатҳи

чамъоварӣ, коҳиш додани фишори маъмурӣ ба андозсупорандагони бомасъулият, баланд бардоштани дараҷаи шаффофият ва қобилияти пешгӯии низоми андоз, рушди ғайримутамарказонии фискалӣ, баланд бардоштани шаффофият ва ҳисоботдиҳӣ, низоми харид, беҳтар намудани назорати парламентӣ ва ҷалби ҷомеаи шахрвандӣ дар раванди бучетикунонӣ ва дигар самтҳои афзалиятнок равона гардидааст. Стратегияи мазкур дар алоқамандии зич бо баҳодихӣ ва рейтингҳои байналмилалӣ, аз ҷумла баҳодихии хароҷоти давлатӣ ва ҳисоботи молиявӣ (PEFA), баҳодихии натиҷагирии кишвар ва самаранокии институтсионалӣ (CPIA), индекси шаффофияти бучет (ОВІ) ва дигарҳо таҳия шудааст.

517. Новобаста аз пешравиҳои бадастомада, бо дар назар доштани рушди низоми молияи ҷаҳонӣ, ҷорӣ гардидани меъёр ва стандартҳои нав дар ин самт, инчунин таъсири манфии омилҳои беруна мушкilotи зерин мушоҳида мегарданд:

- пешравии нокифоя дар самти гузариш аз принсипи маблағгузории харҷномавии (сметавии) вазорату идораҳо ба маблағгузории мақсадноки барномавӣ, ки ба натиҷа нигаронида шудааст;

- набудани алоқамандии ҷараёни бучетӣ бо банақшагирии стратегӣ;

- самтнокии нокифояи механизмҳои андозбандӣ барои рушди иқтисодӣ (гарон барои андозсупорандагон ва маъмурикунонии он, инчунин афзоиши доираи интишоари васеи иқтисодиёти ғайрирасмӣ);

- нокифоягии рушди низоми дурнамои даромадҳои бучетӣ ва уҳдадорихо дар ҳамбастагӣ бо дурнамои макроиқтисодӣ;

- таъсири манфии амалиёти квазифискалии корхонаҳои бузурги давлатӣ ба устувории бучети давлатӣ ва имконияти иҷрои функцияҳои иҷтимоӣ аз тарафи давлат;

- рушди нокифояи низоми муносибатҳои байнибучетӣ;

- дар сатҳи зарурӣ набудани низоми электронии гардиши ҳуҷҷатҳо байни мақомоти идоракунии давлатӣ ва ҳамкорихоии электронии мақомоти давлатӣ бо шахрвандон ва бизнес;

- номукаммалии низоми хариди давлатӣ, ки роҳандозии механизмҳои нав ва муассири амалисозии фаъолияти харидориро талаб мекунад;

- иқтидори нокифояи кадрӣ ва техникӣ дар мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар самти банақшагирии стратегӣ ва ислохот;

- номукаммалии модели ояндабинӣ ва истифодаи усулҳои ояндабинии эмпирикӣ ҳангоми баҳодихии даромадҳои бучет аз ҷониби сохторҳои дахлдори Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон (бо дарназардошти ояндабинии таносуби байни бучетҳои ҷумҳуриявӣ ва маҳаллӣ);

- шумораи зиёди тақсимкунандагони асосии маблағҳои бучетӣ.

518. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- баланд бардоштани интизоми фискалӣ ва самаранокии амалиётӣ дар ҳамаи зинаҳо;

- таъмин кардани самаранокии идораи молияи давлатӣ ва пурзӯр намудани назорати истифодаи мақсадноки маблағҳои бучетӣ;

- баланд бардоштани дараҷаи шаффофият ва қобилияти пешгӯии низоми андоз ва тақмили маъмурикунонии он;

- беҳтар намудани самаранокии тақсимои захираҳои молиявӣ;

- такмили банақшагирии воқеии дурнамои (ояндабинии) захираҳои молиявӣ барои афзалиятҳои муайяншуда;
- рушди бучетикунони барномавӣ ва ҷорӣ намудани таҷрибаи «маблағгузори неру»;
- тақвияти робитаи мутақобилаи ҷараёни бучетӣ ва банақшагирии стратегӣ;
- таъмини шаффофият ва такмили тобеияти ҳисобдихӣ тавассути таъмини дастрасии умумии иттилоот, аз ҷумла ба воситаи амалиётҳои квазифискалӣ дар ҳисоботи молиявӣ, беҳдошти назорати парламентӣ ва иштироки ҷомеаи шаҳрвандӣ дар раванди бучетӣ;
- ташаккули унсурҳои зарурии «ҳукумати электронӣ» барои татбиқи сиёсати «маълумоти кушода».

519. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- баланд бардоштани интизоми фискалӣ;
- беҳтар намудани самаранокии тақсимои захираҳои молиявӣ, назорати доимӣ оид ба истифодабарии захираҳои молиявӣ ва хароҷоти мақсадноки воситаҳои пулии давлатӣ;
- баланд бардоштани самаранокии амалиётӣ;
- таъмини шаффофият ва тобеияти ҳисоботдихии маблағҳои давлатӣ.

520. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- таҳкими иқтисодии институтсионалӣ ва техникаи мақомоти калидии иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар самти банақшагирии стратегӣ ва ислоҳот;
- ҷорӣ намудани методологияи нави банақшагирии миллии стратегӣ дар бахши давлатӣ;
- тақвияти ҳамроҳсозӣ байни Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Кумитаи андозии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки имконият медиҳад аз сарчашмаҳои андозӣ ва ғайриандозӣ баҳодиҳии дақиқи даромадҳои давлатӣ гирифта шавад;
- дар Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷорӣ намудани модели нави ояндабинии даромадҳо ва истифодаи усулҳои дурнамоҳои эмпирикӣ ҳангоми баҳодиҳии даромадҳои давлатӣ;
- такмили идоракунии хавфҳо нисбат ба қарзи давлатӣ ва қарзи кафолатноки давлатӣ ва андешидани чораҳои зарурӣ, ки ба таҷдиди сохтори ҳаҷми амалкунандаи қарзи давлатӣ имконият медиҳад;
- беҳтар намудани имкониятҳои Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба мониторинг ва баҳодиҳии қарзи дохилӣ, аз ҷумла қарзе, ки аз ҳисоби кафолатҳои давлатӣ ва корхонаҳои давлатӣ ҷамъ шудааст.

521. Беҳтар намудани самаранокии тақсимои захираҳои молиявӣ, назорати доимӣ оид ба истифодабарии захираҳои молиявӣ ва хароҷоти мақсадноки воситаҳои пулии давлатӣ бо роҳи:

- ворид намудани тағйироти дахлдор ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи молияи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон» бо мақсади таъмини таҷрибаи зарурии банақшагирии миёнамуҳлати хароҷот ва бучетикунонӣ;
- муносиб гардонидани шумораи тақсимкунандаҳои асосии маблағҳои бучетӣ, инчунин бознигари вазифа ва ваколатҳои он;

- ба роҳ мондани машваратдихӣ ба вазоратҳои соҳавӣ (яъне, тақсимкунандаҳои асосии маблағҳои буҷетӣ) барои таҳияи нақшаҳо ва барномаҳои стратегӣ дар асоси таҷрибаи пешқадами байналмилалӣ;

- қорӣ намудани таҷрибаи буҷетикунони барномавӣ дар сатҳи миллӣ;

- таҳия ва қорӣ намудани роҳи усулҳои (методологияи) ҳисобкунии трансфертҳои байнибуҷетӣ дар бахши давлатӣ.

522. Баланд бардоштани самаранокии амалиётӣ тавассути:

- таҳияи Барномаи миёнамуҳлати даромадҳои давлатӣ;

- таҳияи Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон дар таҳрири нав;

- тақвият бахшидан ба қорӣ намудани технологияи муосири иттилоотӣ, ташкили табодули маълумот байни вазорату идораҳо чиҳати замина гузоштан ба иқтисоди рақамӣ;

- дар амал қорӣ намудани модулҳои низоми иттилоотии идоракунии молияи давлатӣ оид ба маблағҳои пулӣ, уҳдадорихо ва дороихо ва тақмили санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар ин самт;

- марҳила ба марҳила фарогирии Ҳисоби ягонаи ҳазинадорӣ дар тамоми бахши давлатӣ;

- тақмили низоми хариди давлатӣ ва қорӣ намудани теъдоди бештари индикаторҳои хариди давлатӣ бо татбиқи технологияи рақамӣ ва ҳамгирӣ бо низомҳои иттилоотии беруна;

- бо инобати усулҳо ва механизмҳои харид тибқи қонуни қабулгардида, ва ҳамгирӣ бо низомҳои иттилоотии беруна, аз ҷумла бо модулҳои буҷетӣ ва ҳазинадории Низоми иттилоотии идоракунии молияи давлатӣ;

- мутобиқ намудани гурӯҳбандии буҷетӣ ба Дастури омили молияи давлатии соли 2014, аз ҷумла омили қарзи давлатӣ;

- қорӣ намудани гурӯҳбандии барномавӣ барои ҳамаи соҳаҳои бахши давлатӣ;

- татбиқи нақшаи роҳ барои ислоҳоти низоми ҳазинадорӣ ва баҳисобгирии муҳосибӣ дар бахши давлатӣ барои солҳои 2019 - 2024 бо мақсади қорӣ намудани низоми дузинагии баҳисобгирии муҳосибӣ.

523. Таъмини шаффофият ва тобеияти ҳисоботдихии маблағҳои давлатӣ тавассути:

- тақвияти заминаи миллии меъёрии ҳуқуқӣ дар самти аудити берунӣ ва дарки муҳимияти истифодаи он дар байни сохторҳои давлатӣ;

- тавсеаи фарогирии иттилооти буҷетӣ ва молиявӣ бо роҳи нашри онҳо дар сомонаҳои расмӣ мақомоти ҳокимияти давлатӣ;

- таъмини дастрасии васеъ ба шарҳи маҷмӯии нимсолаи иҷроиши буҷети давлатӣ;

524. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- раванди банақшагирии стратегӣ ва ислоҳот дар бахши давлатӣ беҳтар гардонидани шуд;

- таҷрибаи дурнамозии Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳким гардида, сифати қорҷӯбаи макрофискалии аз ҷониби Вазорати молия таҳияшаванда баланд бардошта мешавад;

- дурнамои даромадҳои давлатӣ беҳтар карда шуда, фарқият байни нишондиҳандаҳои нақшавӣ ва воқеӣ дар ин самт коҳиш дода мешавад;

- воридоти андозӣ на кам аз 30 фоизи маҷмӯи маҳсулоти дохилро ташкил медиҳад;
- ҳамкориҳои тақсимкунандагони асосии маблағҳои буҷетӣ аз рӯи барномаи миёнамуҳлати хароҷоти давлатӣ беҳтар мегардад;
- афзалиятҳои миллӣ ва соҳавӣ дар хароҷоти давлатӣ пурра ба инobat гирифта мешаванд;
- буҷетҳои ҷорӣ ва сармоягузорӣ (аз ҷумла барномаи сармоягузориҳои давлатӣ) бо ҳамдигар пурра ҳамгироӣ карда мешаванд;
- низомии буҷетикунониҳои барномавӣ дар сатҳи миллӣ ҷорӣ карда мешавад;
- меъёрҳои интиқоли андозҳои умумидавлатӣ ба буҷетҳои маҳаллӣ барои тамоми мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ барои се сол тасдиқ карда мешаванд;
- мавқеи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар баҳодиҳӣ ва рейтингҳои байналмилалӣ, аз ҷумла рейтингҳои пардохтпазирии давлат, баҳодиҳии хароҷоти давлатӣ ва ҳисоботи молиявӣ (PEFA), баҳодиҳии кишварии натиҷагирӣ ва самаранокии институтсионалӣ (CPIA), индекси шаффофияти буҷет (ОВІ) ва дигарҳо беҳтар карда мешаванд;
- эъломияҳои андоз (андоз аз даромад, андоз аз арзиши иловашуда) пурра дар шакли электронӣ пешниҳод карда мешаванд;
- гардиши электронии ҳуҷҷатгузориҳои ташкилоту корхонаҳои тавассути низомии хазинадорӣ марказии Вазорати молия маблағгузоришаванда таъмин карда шуда, амалиёти хазинадорӣ сода ва шаффоф гардонида мешавад;
- гурӯҳбандии буҷетӣ ба стандартҳои Дастури омили молияи давлатии соли 2014 мутобиқ гардонида мешавад;
- тавассути ҷорӣ намудани меъёрҳои дақиқи арзёбӣ хавфҳои квазифискалии корхонаҳои давлатӣ 50 фоиз коҳиш дода мешаванд;
- механизми баҳодиҳии самаранокии низомии идоракунӣ дар корхонаҳои давлатӣ ба роҳ монда мешавад.

§7. Бахши бонкӣ

525. Дар бозори молиявии Ҷумҳурии Тоҷикистон имрӯз низомии бонкӣ бартарӣ дошта, зиёда аз 96 фоизи дороиҳои молиявӣ ба он рост меояд. Бо мақсади арзёбии мунтазами суботи макроиқтисодию молиявии кишвар, баррасии хавфҳои маҷмӯии низомии молиявӣ ва андешидани тадбирҳои саривақтӣ чиҳати таъмини устувории низомии молиявӣ Шӯрои миллии суботи молиявӣ фаъолият менамояд.

526. Бо мақсади муайян намудани самтҳои асосии сиёсати пулию қарзӣ чиҳати ноил гардидан ба ҳадафи ниҳой - нигоҳ доштани сатҳи муътадили нархҳои дохилӣ дар давраи дарозмуҳлат «Стратегияи сиёсати пулию қарзӣ ва асъории Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020» таҳия ва татбиқ гардид.

527. Баҳри рушди бозори коғазҳои қимматнок ва иҷрои нақшаву ҳадафҳои гузошташуда чиҳати паст намудани хавфи амалиётӣ ва ба талаботи муосири баргузориҳои музоядаҳо ҷавобгӯ будан оғоз аз аввали соли 2017 фӯрӯши коғазҳои қимматнок тавассути барномаи

махсусгардонидашудаи «Томсон Рейтерс» дар Бонки миллӣ дар речаи вақти воқеъ (on-line) ба роҳ монда шуд.

528. Солҳои охир истифодаи васеи воситаҳои хизматрасонӣ ва технологияҳои муосири пардохт, аз ҷумла бонкдории мобилӣ, интернет-банкинг, QR кодҳо ва интиқоли электронии маблағҳо дастрасиро ба хизматрасониҳои бонкӣ беҳтар кардааст.

529. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки дар маҷмӯъ чораҳои андешидашудаи бахши молиявӣ барои афзоиш ёфтани истифодаи воситаҳои электронии пардохтӣ ва зиёдшавии ҳиссаи ҳисоббаробаркуниҳои ғайринақдӣ мусоидат намуда истодааст.

530. Дар соли 2020 шумораи банкоматҳо ва терминалҳои электронӣ дар ҷумҳурӣ мутаносибан 1192 адад ва 5624 ададро ташкил дода, миқдори умумии кортҳои пардохтии аз ҷониби бонкҳои ватанӣ ба муомилот баровардашуда ба 3,1 млн. адад баробар гардидааст. Миқдори дорандагони кортҳои пардохтӣ бошад 2,9 млн. нафарро ташкил медиҳад.

531. Дар давоми панҷ соли охир раванди камшавии шумораи умумии ташкилоти молиявии қарзӣ аз 123 адади соли 2015 то 70 адад дар соли 2020, аз ҷумла 18 бонки анъанавӣ, 1 бонки исломӣ, 18 ташкилоти амонатии қарзии хурд, 5 ташкилоти қарзии хурд ва 28 фонди қарзии хурд ба назар расид.

532. Дар раванди амалишавии сиёсати Бонки миллии Тоҷикистон ҷиҳати гузариш аз миқдор ба сифат шумораи марказҳои хизматрасонии бонкӣ ва нуқтаҳои хизматрасонӣ аз 2733 адад дар соли 2015 то 1830 адад дар соли 2020 расид.

533. Бо мақсади коҳиш додани таъсири манфии хавфҳои беруна ҷиҳати диверсификатсия ва беҳтар намудани сохтори захираҳои байналмиллалии Тоҷикистон тадбирҳои мушаххас андешида шудаанд.

534. Имрӯз захираҳои байналмилалӣ имконияти таъмини воридоти ҳафтмоҳаи кишварро фароҳам меоранд, ки аз сатҳи тавсиявии семоҳа ва сатҳи оптималии 5,8-моҳа барои кишварҳои дорои сатҳи пасти даромад баланд мебошад.

535. Новобаста аз он ки дар чараёни татбиқи БМР 2016-2020 ҳаҷми дороиҳои ташкилоти молиявии қарзӣ аз 21,2 то 24,5 млрд. сомонӣ (афзоиш 5,6 Ҷоиз) ва ҳаҷми бақияи ҷалби амонатҳо аз 9,2 то 10,9 млрд сомонӣ (8,5 Ҷоиз) зиёд шудаанд, дар бахши бонкӣ раванди коҳишёбии ҳиссаи амонатҳо аз 17 Ҷоиз дар соли 2016 то 16,5 Ҷоиз дар соли 2020 ва қарзҳо аз 18 Ҷоиз дар соли 2016 то 11,5 Ҷоиз дар соли 2020 нисбат ба ММД дида мешавад.

536. Дар воқеъ ҳаҷми қарздиҳӣ ба иқтисодиёти кишвар аз ҷониби бахши бонкӣ аз сатҳи соли 2015 паस्तтар мебошад. Ҳаҷми умумии қарзҳои додашудаи низоми бонкӣ ба соҳаҳои иқтисоди миллӣ аз 12,5 млрд. сомонӣ дар соли 2015 то 7,6 млрд. сомонӣ дар соли 2020 кам гардидааст. Дар баробари ин, ҳиссаи қарзҳои пешниҳодшуда ба соҳаҳои истехсолӣ, ки барои амалишавии ҳадафҳои стратегии кишвар фаъолияти ин соҳаҳо хеле муҳим мебошад, аз 65 Ҷоизи соли 2015 то 38,8 Ҷоиз дар соли 2020 кам гардидааст. Ин гувоҳӣ медиҳад, ки ҳоло ҳам мушкилоти дастрасӣ ба воситаҳои молиявӣ ба назар мерасад.

537. Ханӯз ҳам эътимоди аҳоли ба бонкҳои ватанӣ дар сатҳи паст қарор дошта, вазни қиёсии пули нақдӣ дар муомилот берун аз бонкҳо (зиёда аз 80 фоиз нисбат ба нишондиҳандаҳои васеи ҳаҷми пул, дар соли 2020) баланд аст. Сатҳи аз меъёр баланди пардохтпазирии қорӣ (баробар 67,4 фоиз дар ҳолати меъёри муқарраршуда 30 фоиз) ба назар мерасад. Чунин ҳолат иқтисодии нокифояи баҳши молиявиро ҷиҳати табдил додани пули нақд ва амонатҳои кӯтоҳмуддат ба воситаҳои молиявии дарозмуҳлат бо хароҷот ва хавфи камтарин барои зиёд намудани ҳаҷми дастгирии молиявии субъектҳои баҳши воқеии иқтисоди миллӣ нишон медиҳад.

538. Дар бозори қоғазҳои қиматнок асосан гардиши қоғазҳои қиматноки кӯтоҳмуҳлати давлатӣ бо мақсади нигоҳ доштани суботи молиявӣ ва сатҳи муътадили тавварум бартарият дорад. Дар баҳши суғурта модели камсамари фаъолияти ширкатҳои суғуртавӣ амал намуда, зиёд будани ҳаҷми умумии подошҳои суғуртавии ҷамъоваришуда нисбат ба пардохтҳои суғуртавӣ мушоҳида мешавад.

539. Дар баҳши асъорӣ беқурбшавии пули миллӣ нисбат ба асъори хориҷӣ, баҳусус доллар ба андозаи зиёда аз 36 фоиз мушоҳида гардида, аз меъёр зиёд гардидани захираҳои тиллоию асъорӣ, инчунин норасоии асъори хориҷӣ ва маҳдудиятҳо ҷиҳати гузаронидани амалиёти асъорӣ танҳо байни бонкҳо мушоҳида мешавад.

540. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 дар самти тавсеаи дастрасии аҳоли ба хизматрасониҳои молиявӣ ислоҳоти назарраси инфрасохтори баҳши молиявӣ дар самти такмили низоми назорати бозори суғурта, ташкили феҳристи электронии гарави амволи манкул, такмили қонунгузорию суғурта барои либерализатсияи бозор ва диверсификатсияи хизматрасониҳои суғуртавӣ, қонунгузорию низоми созишҳои таъминшуда ва тақвият баҳшидани ҳуқуқҳои қарздорон ва қарздиҳандагон, тавсеаи фарогирии аҳоли бо таърихи қарзӣ гузаронида шудаанд. Бо вучуди ин таҷрибаи талхи бухрони низоми бонкии кишвар аз номукаммалии қонунгузорию соҳавӣ, сатҳи пасти ҳимояи саҳҳомон ва сармоягузорию ватаниву хориҷие, ки дорандаи саҳҳомии ин бонкҳо буданд, шаҳодат дода, боиси коҳиш ёфтани эътимоди сармоягузорию ватанию хориҷӣ ва сол аз сол кам шудани ҷалби сармоя ба иқтисодиёти ҷумҳурӣ гардида истодааст. Ин ба коҳиш ёфтани мавқеи кишвар дар арзёбии байналмилалӣ «Пешбурди соҳибқорӣ» тибқи нишондиҳандаи «Ҳимояи сармоягузорию миноритарӣ» ба 90 зина аз ҷойи 25 дар соли 2015 то ҷойи 128-ум дар соли 2020 дар байни 190 кишвари ҷаҳон оварда расонд. Вобаста ба ин ҷиҳати роҳандозии имкониятҳои васеи бозори тақрибии қоғазҳои қиматнок барои ҷалби фаъоли сармоягузориҳои хусусӣ идомаи ислоҳот бо мақсади такмили заминаи қонунгузорию фаъолияти сармоягузорӣ дар кишвар имрӯз аз нуқтаи назари таъмини сатҳи баланди шаффофияти идоракунии, таҳкими ҳуқуқҳои саҳҳомии миноритарӣ, ки сармоягузорию ватанию хориҷӣ мебошанд, нақши онҳо дар қабули қарорҳои муҳими идоракунии корпоративӣ ва мушаххас намудани сохторҳои моликияти назорат дар ҷамъиятҳои саҳҳомӣ зарур шуморида мешавад.

541. Дар панҷ соли охир дар низоми молияи кишвар ҳуҷҷатҳои муҳим, аз қабили Стратегияи идоракунии молияи давлатӣ, Стратегияи идоракунии

қарзи давлатӣ, Стратегияи идоракунии хавфҳои фискалии корхонаҳои давлатӣ қабул гардиданд, ки мутобиқи ин ҳуҷҷатҳои стратегӣ идоракунии молияи давлатӣ дар давраи миёнамуҳлат ва дарозмуҳлат ба кулӣ тағйир ёфта истодааст.

542. Дар доираи санадҳои қайдгардида қабул гардидани барномаи банақшагирии миёнамуҳлати хароҷоти давлатӣ барои се сол, мутобиқ намудани гурӯҳбандии буҷетӣ ба стандартҳои байналмилалӣ, таҳияи лоиҳаи буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон тавассути низоми иттилоотӣ, ҷорӣ намудани банақшагирии буҷет аз рӯи гурӯҳбандии барномавӣ дар соҳаҳои пилотӣ, ҷорӣ намудани стандартҳои байналмилалии ҳисоботи молиявӣ дар бахшҳои давлатӣ ва хусусӣ ба низоми молиявии ҷумҳурӣ таъсири мусбат расонид.

543. Сиёсати буҷети давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 ҷиҳати таъмини рушди устувори нишондиҳандаҳои макроиктисодӣ, аз ҷумла афзоиши маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ, таъмин намудани маблағгузорию рушди иқтисодиёт, самаранокии фаъолияти корхонаҳои саноатӣ, рушди соҳаҳои энергетика, нақлиёт, хоҷагии қишлоқ, хизматрасонӣ, дастгирии соҳибқорию хурду миёна ва иҷрои ҳадафҳои дар барнома пешбинишуда равона гардидааст.

544. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 ҳаҷми даромади буҷети давлатӣ давра ба давра афзоиш ёфта, аз 18,4 млрд. сомонии соли 2015 ба 23,5 млрд. сомонии соли 2020 баробар гардид. Агар дар соли 2015 ба буҷети давлатӣ аз ҳисоби воридоти андозӣ 11,2 млрд. сомонӣ ва воридоти ғайриандозӣ 1,4 млрд. сомонӣ ворид шуда бошад, пас ин нишондиҳанда дар соли 2020 мутаносибан ба 15,8 ва 2,0 млрд. сомонӣ баробар гардид. Дар баробари даромади буҷети давлатӣ ҳаҷми хароҷоти буҷети давлатӣ низ дар ин давра афзоиш ёфта, аз 18,3 млрд. сомонии соли 2015 ба 23,8 млрд. сомонии соли 2020 баробар гардид.

545. Ҳаҷми хароҷоти буҷети давлатӣ нисбат ба маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ (ММД) дар соли 2015 33,6 фоизро ташкил дода, нисбат ба нишондиҳандаи пешбинигардида (32 фоиз) 1,6 банди фоизӣ зиёд мебошад. Нишондиҳандаи мазкур дар соли 2020 30,6 фоизро ташкил дода, нисбат ба нишондиҳандаи пешбинигардида (26 фоиз) 4,8 банди фоизӣ зиёд мебошад.

546. Қарзи берунаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2015 2274,1 млн. долларро ташкил дод, ки ин ба 33,3 фоизи маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ (ММД) баробар буда, нисбат ба нишондиҳандаи пешбинигардида (37 фоиз) 3,7 банди фоизӣ кам мебошад.

547. Дар соли 2020 бошад нишондиҳандаи мазкур (2925,3 млн. доллар) 36 фоизро ташкил дода, нисбат ба нақшаи БМР 2016-2020 3 банди фоизӣ (39 фоиз) кам мебошад.

548. Қалби маблағҳои грантӣ ва қарзҳои имтиёзнок ба зиёдшавии қарзи берунаи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2020 мусоидат намуда, тибқи ҳисобҳои пешакӣ дар маҷмӯъ 3380,4 млн. доллар ё 42,3 фоизи маҷмӯи маҳсулоти дохилиро ташкил хоҳад дод.

549. Имрӯз ҷаҳони муосир дар шароити мураккаби бӯҳрони иқтисодиву молиявӣ қарор дошта, ноустувории он ба тағйирёбии фишангҳои бозори

иктисодию молиявӣ, инчунин ба иқтисодиёти ҷумҳурӣ, ки ба иқтисодиёти ҷаҳонӣ пайванд мебошад, таъсири манфӣ расонида истодааст.

550. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади паст намудани таъсири омилҳои берунӣ, дастгирии бахши бонкӣ ва хусусӣ барномаҳои мушаххас қабул ва амалӣ намуда, нишондиҳандаҳои молиявӣ, макроиқтисодӣ ва натиҷаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии ҷумҳурӣ ба андозае дар сатҳи зарурӣ нигоҳ дошта шудаанд.

551. Ҷораҳои андешидашуда имконият доданд, ки як дараҷа мушкilotи воқеии муътадили макроиқтисодӣ ва бучет, бо мақсади баланд бардоштани сатҳи сифати зиндагии аҳоли, муҳайё намудани шароити мусоид барои таъмини рушди соҳаҳои иқтисодиёт ва иҷтимоиёт таъмин гардад.

552. Бо вучуди пешравии назарраси бахши молиявӣ имкониятҳои истифоданашуда ҳанӯз зиёданд, ки метавонанд ҳамчун манбаъҳои иловагии рушди иқтисоди миллӣ баромад намоянд, аз ҷумла:

- зиёд намудани ҳаҷми маблағгузори қарзӣ тавассути коҳиш додани фоизи миёнавазнии он ва васеъ намудани дастрасӣ ба қарзҳо, паст кардани хавфҳои қарзӣ бо роҳи тавсеаи фарогирии аҳолии калонсол бо иттилооти қарзӣ, маҳзани маълумоти фехристи электронии гарави амволи манқул ва ғайриманқул, баланд бардоштани маърифати молиявӣ, тақвияти ҳуқуқҳои қарздорону қарздиҳандагон. Тибқи таҳлилҳои Бонки Ҷаҳонӣ дар мавриди ба 23 фоиз баробар намудани ҳаҷми қарзҳо нисбат ба ММД (10 фоиз ба ҳолати соли 2020) иқтисодиёти кишвар ҳар сол 1,24 фоиз зиёдтар рушд меёбад;

- тавсеаи низоми пардохти ғайринақдӣ дар заминаи ҷорӣ намудани технологияҳои молиявии рақамӣ дар соҳаҳои савдо ва хизматрасониҳо ва роҳандозии механизми ҳавасмандгардонии он, ки барои коҳиш додани ҳаҷми гардиши пули нақд берун аз низоми бонкӣ, расмикунонии доираи васеи амалиёти бозорӣ ва ташаккули сарчашмаҳои иловагии қисми даромади бучети давлатӣ имконият медиҳад;

- тақвияти иқтидор ва истифодаи самараноки имкониятҳои бозори суғурта ҷиҳати ташаккули сарчашмаҳои дохилии нисбатан боэътимод ва дарозмуҳлати сармоягузориҳо ба иқтисоди миллӣ тавассути таъмини рақобати солим дар бозор ва ҷорӣ намудани хизматрасониҳои муосири суғуртавӣ, содагардонии низоми иҷозатдиҳӣ ва мутобиқ намудани фаъолият ба меъёрҳои байналмилалӣ, роҳандозии принципҳои суғуртаи исломӣ;

- ҷалби васеи маблағҳои озоди шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ ба низоми бонкӣ ҷиҳати таъмини сарчашмаҳои сармоягузориҳои дохилӣ ва амалигардонии самаравӣ фузунсоз тавассути роҳандозии механизми ҳавасмандгардонии пасандозҳои дарозмуҳлат;

- фаъол гардонидани бозори такрорӣ коғазҳои қимматнок дар заминаи роҳандозии таҷрибаи пешқадами идоракунии корпоративӣ дар фаъолияти ташкилоти молиявӣ қарзӣ, корхонаҳои давлатӣ ва хусусӣ;

- таҳияи заминаи меъёрии ҳуқуқии истифодаи технологияҳои молиявӣ (Fintech) ва пулҳои рақамӣ ҷиҳати тавсеаи фарогирии молиявӣ.

553. Сарфи назар аз пешравиҳои бадастомада, бо назардошти таъсири манфии омилҳои беруна дар бахши молиявӣ, мушкilotи зерин мушоҳида мегарданд:

- иқтидори нокифояи танзими макропруденсиалӣ дар таъмини суботи молиявӣ ва рушди превентивии (тадбирнокӣ) бахши молиявӣ ва иқтисоди воқеӣ;

- сатҳи пасти эътимоди аҳоли ба бонкҳои ватанӣ;

- миқдори аз меъёр зиёди пули нақд дар муомилот берун аз бонкҳо;

- сатҳи пасти дороиҳои ташкилоти қарзии молиявӣ ва ташкилоти қарзии хурд нисбат ба ММД;

- сатҳи пасти амонатҳои ҷалбшуда ва ҳаҷми қарзҳои бонкӣ нисбат ба ММД;

- сатҳи баланди қарзҳои батаъхирафта ва ҳаҷми амволи ғайриманкул, ки ба тавозун ба сифати гарав гирифта шудаанд;

- муҳлати кӯтоҳ, меъёрҳои номувофиқ, ҳаҷм ва бозори фурӯши ниҳоят маҳдуди интишори облигатсияҳои давлатӣ;

- фаъолнокии сусти биржаҳо, инчунин барориш ва гардиши коғазҳои қимматноки корпоративӣ дар бозори тақрорӣ;

- фаъолнокии заифи сармоягузории фондҳои гуногун, аз ҷумла фонди нафақа, суғуртаи пасандозҳои шахсони воқеӣ ва ғайра;

- вазъи номувори молиявии ҚСҚ «Агроинвестбанк» ва ҚСҚ «Тоҷиксодиротбанк»;

- рушди нокифояи воситаҳои муосири молиявӣ (аз ҷумла, опсияҳо, свопҳо, фьючерсҳо, форвардҳо, варрантҳо ва ғ.) барои ҳадафҳои ҳечкунӣ ва суғуртакунонии хавфҳои молиявӣ ва афзоиши захираҳои сармоягузории дарозмуҳлати дохилӣ;

- рушди нокифояи низоми пардохтӣ, бахусус пардохтҳои ғайринақдӣ дар муомилоти молу маҳсулот;

- ҷалби нокифояи сармоягузориҳои хориҷию ватанӣ ба низоми бонкӣ;

мавҷуд будани мушкилот дар танзими таъмини асъори хориҷию миллӣ;

- сатҳи нисбатан баланди долларикунонии иқтисодиёти миллӣ ва осебпазирии он аз таъсири омилҳои беруна.

554. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- таъмин кардани самаранокии идораи молияи давлатӣ ва пурзӯр намудани назорати истифодаи мақсадноки маблағҳои бучетӣ;

- баланд бардоштани дараҷаи шаффофият ва қобилияти пешгӯии низоми андоз ва такмили маъмурикунонии он.

- баланд бардоштани иқтидор ва рақобатпазирии ташкилоти молиявӣ (ҳадафи дарозмуҳлат);

- таъмини устувори молиявӣ ва рушди босуръати иқтисодиёт;

- таъмини дастрасӣ ва диверсификатсияи усулҳои маблағгузории дарозмуддати бахши воқеии иқтисодиёт (ҳадафи дарозмуҳлат);

- афзоиши сатҳи монетизатсия то 35-40 фоиз;

- таъмини сатҳи устувори таваррум дар ҳудуди 7 фоиз +/- 2;

- зиёд намудани дороиҳои бахши молиявӣ то 40 фоизи ММД;

- афзоиш додани ҳиссаи дороиҳои бахши бонкӣ то 35 фоизи ММД, ташкилоти ғайрибонкии молиявӣ то 5-10 фоизи ММД;

- зиёд намудани шумораи дорандагони қарзҳои пардохтии бонкӣ - то 50 фоизи аҳоли;

- афзоиши назарраси ҷалби амонатҳои муҳлатноки аҳоли;
- баланд бардоштани нишондиҳандаҳои коэффитсиентҳои унсурҳои пулии М2 ва М4 то ду ва се воҳид;
- паст кардани ҳиссаи пули нақд берун аз бонкҳо то 40 фоиз (нисбат ба унсури пулии М2);
- таъмини дастрасии осон ва васеъ ба воситаҳои дарозмуҳлати молиявӣ барои рушди устувори соҳаҳои воқеии иқтисодиёт аз 12 фоиз то сатҳи на кам аз 23 фоизи ММД;
- мутобиқ намудани заминаи меъёрии ҳуқуқии низоми бонкӣ ба талаботи Базел II ва таъмини татбиқи амалии он ҷиҳати кифоягии сармоя, пардохтпазирӣ ва арзёбии хавфҳо;
- таъмини истифодаи васеи воситаҳои муосири молиявӣ барои ҷимоя (ҳечкунӣ) ва суғуртаи хавфҳои молиявии субъектҳои бозор;
- интишори васеи облигатсияҳои давлатӣ ба муҳлати дароз ва меъёрҳои бозорӣ бо тавсеаи бозори фурӯши он аз ҳисоби сармоягузори дохилӣ ва хориҷӣ;
- тақвият бахшидан ба фаъолияти биржаҳои фондӣ ва тавсеаи барориш ва гардиши коғазҳои қимматноки корпоративӣ дар бозори такрорӣ;
- таъмини фаъолияти сармоягузориҳои фондҳои гуногун, аз ҷумла фонди нафақа, суғуртаи пасандозҳои шахсони воқеӣ ва ғайра;
- ташаккули рафтори сармоягузориҳои аҳоли ва таъмини зиёдшавии ҳисобҳои сармоягузориҳои хонаводаҳо то 100 ҳазор адад.

555. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- таҳкими иқтисодии танзими фискалӣ ва макропруденсиалӣ бо мақсади таъмини суботи молиявӣ ва рушди тадбирноки иқтисодиёт;
- беҳтар намудани дастрасии бахшҳои воқеии иқтисодиёт ба маблағгузориҳои дарозмуҳлат;
- ташкили низоми муосир оид ба идоракунӣ ва паст кардани хавфҳои молиявӣ дар сатҳи макро ва микроиқтисодиёт.
- барои баланд бардоштани саҳми низоми бонкӣ дар рушди иқтисоди миллӣ;
- роҳандозии имкониятҳои васеи бозори такрорӣ коғазҳои қимматнок;
- баланд бардоштани рақобатпазирӣ бахши суғурта.

556. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- мустаҳкам намудани заминаи меъёрии ҳуқуқӣ барои фаъолияти БМТ ба сифати танзимгари низоми пулию қарзии кишвар;
- тақмили низоми танзими макропруденсиалӣ ва назорати ҳамаҷонибаи фаъолияти ташкилоти молиявӣ қарзӣ дар асоси баҳодиҳии хавфҳо ва усули превентивӣ (тадбирноқӣ);
- таҳия ва татбиқи Стратегияи байнисоҳавии рушди бахши молиявӣ барои давраи то соли 2030;
- таҳкими нуруи таҳлилий ва дурнамасозии Вазорати рушди иқтисод ва савдо, БМТ ва Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар заминаи ягонаи методологӣ;

- таъмини ҳамоҳангсозии сиёсати макроиқтисодӣ бо сиёсати монетарию фискалӣ;

- таҳия ва татбиқи Методикаи ягонаи таҳия ва баҳодиҳии лоиҳаҳои сармоягузорӣ тибқи талаботи стандартҳои байналмилалӣ;

- ислоҳоти андозӣ ва бучавии «сабз», маблағгузорӣ ба сармояи табиӣ.

557. Беҳтар намудани дастрасии субъектҳои бахшҳои воқеии иқтисодиёт ба маблағгузории дарозмуҳлат ва арзон тавассути:

- ташкил ва гузаронидани чорабиниҳои ташвиқотию тарғиботӣ оид ба фаъолияти бозори молиявӣ ҳамчун низоми сегментҳои ҳамбаста;

- такмил додани сохтори дороиҳои бонкҳои тичоратӣ дар самти зиёд кардани ҳиссаи сармоягузориҳои қарзӣ ба баҳши воқеии иқтисодиёт;

- таъсиси фондҳои махсуси сармоягузорӣ ва зерсохторҳои махсус дар бонкҳои калони тичоратӣ ва ташкилоти амонатии қарзии хурд барои пешниҳоди хизматрасониҳои ҳамачонибаи машваратӣ ба субъектҳои соҳибкории истеҳсолӣ;

- такмили санадҳои ҳуқуқии танзими фаъолияти самарабахши Фонди суғуртаи пасандозҳои шахсони воқеӣ, аз ҷумла таҳияи механизми расонидани кумаки фаврӣ ба Фонд (таъмини пардохтпазирӣ) бо мақсади иҷрои саривақтии уҳдадориҳо дар назди пасандозгузoron;

- таъсиси шабакаи ташкилоти молиявии ғайрибонкӣ (сармоягузорӣ (2 адад), нафақаи шахсӣ (3 адад), венчурӣ (3 адад) ва фондҳои ҳечӣ (3 адад) ва ғайра) барои маблағгузории мақсадноки лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар саноат тавассути либерализатсияи зербахши ғайрибонкии баҳши молиявӣ;

- такмили санадҳои ҳуқуқӣ, аз ҷумла Кодекси андози Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ташаккул ва ҳавасмандгардонии рафтори сармоягузории аҳоли.

558. Ташкили низоми муосир оид ба идоракунии ва паст кардани хавфҳои молиявӣ дар сатҳи макро ва микроиқтисодӣ тавассути:

- қорӣ намудани низоми мукаммали идоракунии хавфҳо дар корхонаҳои молиявӣ ва ғайримолиявӣ мувофиқи талаботи байналмилалӣ ISO 9001-2000;

- вусъат додани ҳисоббаробаркуниҳои ғайринақдӣ ва рушди инфрасохтори низоми пардохт;

- таъмини мубодилаи маълумот байни бюрои таърихи қарзӣ ва корхонаҳои таъминкунандаи хизматрасониҳои коммуналӣ;

- тавсеаи маҳзани маълумоти феҳристҳои электронии гарави амволи манқул ва ғайриманқул.

559. Баланд бардоштани саҳми низоми бонкӣ дар рушди иқтисоди миллӣ тавассути:

- роҳандозии технологияҳои молиявӣ ва пешниҳоди маҳсулоти инноватсионӣ ба соҳибкории хурду миёна ва аҳоли дар ҳамаи минтақаҳои кишвар;

- такмили қонунгузории соҳа бо мақсади барасмиятдарории дархостҳои муштариён тариқи воситаҳои муосири алоқа, таъмини ҳуҷжатгузории электронӣ ва таъмини заминаҳои роҳандозии пулҳои рақамӣ;

- тақвият баҳшидани ҷалби сармояи хориҷӣ аз ҷониби низоми бонкӣ тавассути роҳандозии принципҳои пешқадами идоракунии корпоративӣ,

коҳиш додани сатҳи хавфҳо барои пешниҳоди қарзҳои дарозмуҳлати имтиёзнок;

- тақвият бахшидани ҳамкориҳои судманд бо ташкилоти байналмилалӣ молиявӣ, аз ҷумла фондҳои байналмилалӣ ва сохторҳои бонкии кишварҳои хориҷӣ чӣхати ҷалби сармоя ва мубодилаи таҷрибаи пешқадами соҳа;

- ташкили Фонди миллии асъори хориҷӣ барои таъмини дастрасии корхонаҳои саноатӣ ба асъори хориҷӣ, ки дар доираи барномаҳои давлатӣ лоиҳаҳои инноватсионӣ татбиқ мекунанд;

- мусоидат ба ташкил ва ё ҷалби ширкатҳои машваратӣ молиявӣ ва сармоягузорӣ дар назди бонкҳои тичоратӣ барои пешниҳоди саҳмия ва облигатсияҳои ширкатҳои ҳавасманд дар биржаҳои фондӣ.

- роҳандозии механизми ҳавасмандгардонии ҷалби пасандозҳо бо истифода аз таҷрибаи пешқадами байналмилалӣ;

- омода кардани мутахассисони соҳаи бонкдорӣ ва баланд бардоштани савияи касбии онҳо.

560. Роҳандозии имкониятҳои васеи бозори такрорӣ қоғазҳои қиматнок тавассути:

- таъдбири Агентии танзими бозори қоғазҳои қиматноки назди Вазорати молияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба Агентӣ оид ба танзими ташкилоти молиявӣ ғайрибонкӣ (ба истиснои ташкилоти маблағгузори хурд ва суғуртавӣ), таҳкими иқтидор ва тавсеаи ваколатҳои Агентӣ оид ба ташкил, назорат ва танзими фаъолияти ташкилоти молиявӣ ғайрибонкӣ;

- таҳияи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба таъсиси шабакаи ташкилоти молиявӣ ғайрибонкӣ (бонкҳои сармоягузорӣ ва фондҳо, ширкатҳои шахсии нафақавӣ, фондҳои венчурӣ ва ҳечӣ, сарпарастони молиявӣ фаъолияти соҳибкорӣ ва ғайра) ва гардиши қоғазҳои қиматнок бо муҳлати аз 5 то 10, 20 ва 30 сол барои маблағгузори соҳаҳои воқеии иқтисодиёт;

- ташаккули феҳристи давлатии корхонаҳои аз ҷиҳати молиявӣ устувор дар бахшҳои молиявӣ ва воқеӣ, ҳавасмандгардонии онҳо барои фаъолият дар биржаҳои фондӣ;

- сода кардани тартиби воридшавӣ ба бозори молиявӣ ватанӣ барои иштирокчиёни нав, бахусус ташкилоти молиявӣ хориҷӣ;

- такмилдиҳии тартиби ҷорӣ листинги қоғазҳои қиматнок дар биржаҳои фондӣ барои корхонаҳои бахши воқеӣ, бахусус корхонаҳои хурд ва миёнаи инноватсионӣ ва ба содирот нигаронидашуда;

- таъсиси Фонди ҷуброни сармоягузориҳои аҳоли ба қоғазҳои қиматнок;

- интишори бетанаффуси қоғазҳои қиматноки давлатӣ, фуруши онҳо бо нархҳои бозорӣ ва истифодаи онҳо ҳамчун замонат дар низоми қарзӣ;

- давра ба давра таъсис додани низоми маҷмӯи кафолати маблағгузориҳои молиявӣ аҳоли, аз ҷумла пасандозҳои бонкӣ, хариду фуруши қоғазҳои қиматноки корпоративӣ ва полиси суғурта;

- мукамал гардонидани санадҳои меъёрии ҳуқуқии танзимкунандаи фаъолияти сармоягузорӣ бо назардошти меъёрҳои идоракунии корпоративӣ;

- ҷорӣ намудани таҷрибаи истифодаи воситаҳои муосири амалиёт дар бозори такрорӣ коғазҳои қиматнок, аз ҷумла воситаҳои ҳосилавӣ (деривативҳо, форвардӣ ва ғайра);

- таҳияи маҷмӯи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба роҳандозии низоми дилерҳои аввалия дар бозори коғазҳои қиматнок;

- таҳия ва татбиқи Тартиби фурӯши ҳатмии қисми (аз 5 то 10 фоизи ҳаҷми интишор) саҳмияҳои ҷамъиятҳои саҳомии кушодаи амалкунанда ва нафтаъсис дар майдони биржавӣ;

- ташкили майдонҳои махсуси тиҷоратӣ дар ду биржаи фондӣ оид ба дастгирии молиявӣ ва рушди шаклҳои инноватсионии соҳибкорӣ, тиҷорати хурд ва миёна, аз ҷумла стартапҳо;

- ташкили майдони махсуси тиҷоратӣ дар биржаҳои фондӣ барои гузаронидани амалиёти хариду фурӯши ашёи хом ва маҳсулоти ғайри ашёи хом (пахта, картошка, пиёз, ангишт, семент, тилло ва ғ.) оид ба ҳечкунӣ ва коҳиш додани хавфҳои асбӯрӣ тавассути истифодаи воситаҳои муосири молиявӣ (деривативҳо, опсион, амалиёти фьючерсӣ ва ғайра);

- ташкили майдони махсуси тиҷоратӣ дар биржаҳои фондӣ барои гузаронидани амалиёти свопи асбӯрӣ оид ба ҳечкунӣ ва коҳиш додани хавфҳои асбӯрӣ тавассути истифодаи воситаҳои муосири молиявӣ (деривативҳо, опсион, амалиёти фьючерсӣ ва ғайра);

- таҳияи Тартиби ташкили рейтингӣ ягонаи миллии кредитии коғазҳои қиматноки корпоративӣ (саҳмияҳо ва облигатсияҳо), векселҳо

- ташкили механизми самараноки истифодаи коғазҳои қиматнок дар бозори байнибанкӣ, интишори коғазҳои қиматнок барои сохтмони НБО-ҳо ва дигар иншооти муҳими давлатӣ бо фоизи бозорӣ;

- таъсиси Низоми давлатии таъминоти иттилоотӣ барои ифшои маълумоти боэътимод дар бораи гардиши коғазҳои қиматнок ҷамъиятҳои саҳомӣ ва дигар эмитентҳо ба ҷомеа;

- сафарбар намудани маблағҳои озоди фондҳои иҷтимоӣ, аз ҷумла маблағҳои озоди Агентии нафақа ва ҳифзи иҷтимоӣ ба бозори коғазҳои қиматнок.

561. Баланд бардоштани рақобатпазирии бахши суғурта тавассути:

- тақмили заминаи меъёрии ҳуқуқии соҳа ва содагардонии низоми иҷозатдиҳӣ;

- таҳияи заминаи қонунгузорӣ барои суғуртаи дарозмуддати ҳаёт, саломатӣ ва низоми нафақаи андӯхтӣ;

- мутобиқ намудани фаъолияти ширкатҳои суғуртавӣ ва дигар иштирокчиёни бозори он ба талаботи меъёрҳои байналмилалӣ соҳа;

- диверсификатсияи хизматрасониҳои суғуртавӣ аз ҳисоби ҷорӣ намудани доираи васеи суғуртаи ихтиёрӣ, суғуртаи ҳатмии тиббӣ, сайёҳӣ ва сармоягузориҳои хориҷӣ дар ширкатҳои ватании суғуртавӣ;

- роҳандозии имконияти амалиномаи фаъолияти суғуртавӣ бо принципҳои суғуртакунии исломӣ ва суғуртанамоии хурд дар маҳал;

- таъсиси ширкати давлатӣ барои суғуртаи хавфҳо ва ҷуброни харочоти молиявии корхонаҳои бахши воқеӣ, ки ба бозорҳои содиротӣ нигаронида шудаанд;

- чорӣ намудани усулҳои алтернативии таҳвили хавфҳо (маҳсулоти суғуртавии бисёрҷониба (мачмӯӣ));

- тавсеаи унсурҳои инфрасохтори зербахши суғурта, аз ҷумла таъсиси ширкатҳои нави андерайтингӣ, адвайрестингӣ ва ғайра;

- васеъ намудани номгӯи маҳсулоти суғуртавӣ, аз ҷумла суғуртаи хавфҳои молиявии корхонаҳои инноватсионии саноатии тиҷоратии хурд ва миёна;

- таҳия ва татбиқи Тартиби таъмини мутобиқати имконоти молиявии ширкатҳои суғуртавӣ оид ба қабули хавфҳои тибқи талаботи кифоягии сатҳи пардохтпазирии онҳо (на камтар аз 200 фоиз);

- васеъ намудани номгӯи дорoiҳои молиявӣ барои маблағгузориҳои захираҳои суғуртавӣ, аз ҷумла қоғазҳои қиматноки корпоративӣ.

- ҳавасмандгардонии фаъолияти сармоягузориҳои ширкатҳои суғуртавӣ ва тавсеаи имкониятҳои таъмини устувории молиявии онҳо.

562. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- сатҳи монетизатсияи иқтисодиёт ба 35-40 фоизи ММД мерасад;

- сатҳи таваррум дар ҳудуди 7 фоиз +/-2 банди фоизи нигоҳ дошта мешавад;

- ҳиссаи дорoiҳои бахши молиявӣ то 40-45 фоиз ММД афзоиш меёбад;

- ҳиссаи дорoiҳои бахши бонкӣ то 35 фоиз ММД ва ташкилоти ғайрибонкии молиявӣ то 5-10 фоизи ММД меафзояд;

- ҳиссаи пули нақд берун аз бонкҳо ва ташкилоти ғайрибонкӣ то 72 фоиз (нисбат ба унсури пулии М2) паст мешавад;

- нишондиҳандаҳои коэффитсиентҳои фузунсоз (мултипликатор) аз рӯи унсурҳои пулии М2 ва М4 мутаносибан то ду ва се воҳид баланд мешаванд;

- бозори қоғазҳои қиматноки давлатӣ бо назардошти нархгузориҳои бозорӣ, то 5 сол зиёд шудани муҳлати гардиш ва тавсеа ёфтани доираи харидорон аз ҳисоби бахши бонкӣ ва сармоягузориҳои инфиродӣ рушд меёбад ва ҳаҷми он қариб 2 фоизи ММД-ро ташкил медиҳад;

- интишори воситаҳои аз таваррум ҳифзшудаи молиявӣ барои сармоягузориҳои институтсионалӣ таъмин карда мешавад;

- ҳаҷми қарздиҳии бонкӣ ба бахши воқеӣ 3-4 маротиба зиёд мешаванд;

- ҳаҷми гардиши қоғазҳои қиматноки корпоративии (бо муҳлати аз 5 то 10, 20 ва 30 сол) бахши воқеии иқтисодиёт ба 500 млн. сомонӣ мерасанд;

- сатҳи миёнаи фоизҳои қарзҳо то 15 фоиз паст мегардад;

- миқдори ҳисобҳои муштариён дар бонкҳо ва кортҳои пардохтӣ ба 65 фоиз афзоиш меёбад;

- шумораи ҳисобҳои сармоягузориҳои аҳоли ба 100 ҳазор мерасад;

- ҳиссаи қарзҳои беъътимод то 15 фоизи сандуқи қарзӣ кам мешавад;

- сатҳи долларизатсияи иқтисодиёт то 35 фоиз паст мешавад;

- баланд шудани сатҳи устувории молиявии ташкилоти қарзӣ ва ташкилоти молиявии ғайрибонкӣ бо назардошти гузариш ва мувофиқат ба талаботи Базел II оид ба кифоятии сармоя, пардохтпазирӣ ва баҳодихии хавфҳои таъмин мегардад;

- шумораи субъектҳои бахши воқеӣ, баҳусус корхонаҳои хурду миёнаи инноватсионӣ ва ба содирот нигаронидашуда дар ду биржаи фондӣ номнавис шуда, листинг гузашта ба 1000 адад мерасад;

- ҳиссаи истифодаи воситаҳои муосири молиявӣ (ҳечкунӣ ва суғуртаи хавфҳои молиявӣ) то 10 фоизи ҳаҷми умумии амалиёти молиявӣ таъмин мегардад.

§8. Бахши фаъолияти иқтисодии хориҷӣ: баланд бардоштани иқтидори содиротӣ ва воридотивазнамоӣ

563. Бо мақсади таҳкими истеҳсолоти ба содирот нигаронидашуда ва воридотивазкунанда, фароҳам овардани шароити мусоид барои татбиқи сиёсати давлатӣ дар самти фаъолияти иқтисоди хориҷӣ, таъмини рақобатпазирии маҳсулоти ватанӣ, афзун намудани ҳаҷми истеҳсоли молу маҳсулоти содиротӣ ва коҳиш додани ҳиссаи молҳои истеъмоли дар ҳаҷми умумии воридот як қатор корҳои назаррас анҷом дода шудаанд.

564. Роҳандозӣ гардидани ҳадафу афзалиятҳои муайяннамудаи Ҳукумати кишвар дар ин самт дар як муддати кӯтоҳ имкон дод, ки ҳиссаи молҳои коркарди ниҳонии дорои арзиши баланди иловашуда дар бозори дохилӣ ва сохтори содиротии кишвар зиёд гардад, талаботи аҳоли бо молҳои асосии озуқаворӣ ва ғайриозуқа аз ҳисоби истеҳсолоти ватанӣ таъмин карда шавад. Дар ин раванд Ҷумҳурии Тоҷикистон бо зиёда аз 100 кишвари ҷаҳон муносибатҳои тиҷоратиро ба роҳ монда, диверсификатсияи содирот давра ба давра тамоюли рушдро касб менамояд. Сохтори содиротии кишвар зиёда аз 450 номгӯи молҳои гуногунро ташкил медиҳад.

565. Ҳиссаи содирот дар гардиши савдои хориҷӣ аз 20 фоизи соли 2015-ум то 32 фоиз дар соли 2020 баланд гардид. Ҳамзамон, ҳиссаи воридот аз 68 фоизи соли 2015-ум то 65 фоиз соли 2020 коҳиш ёфт.

566. Сохтори воридот бо роҳи татбиқи имтиёзҳои андозӣ, бахусус аз андози арзиши иловашуда ва бочи гумрукӣ озод намудани воридоти таҷҳизоти технологӣ, воситаҳои нақлиёти заминӣ, металлҳои сиёҳ ва маҳсулоти тайёр аз он, ашё барои либоси мактабӣ, хӯроки омехтаи паранда ва чорво, таҷҳизот барои бунёди инфрасохтори сайёҳӣ ва ғайраҳо тағйир ёфт.

567. Бақияи тавозуни савдои хориҷӣ дар соҳаи хизматрасонӣ мусбат буда, дар сохтори он содироти хизматрасониҳои нақлиёти ҳавоӣ ва хизматрасонӣ оид ба коркарди дуҷумдараҷаи ашёи хоми металлӣ бартарӣ дорад.

568. Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳанӯз имкониятҳои мавҷударо ба таври зарурӣ истифода накардааст. Дар доираи номгӯи маҳсулоти «Тоҷикистон Топ-20: Содирот» танҳо 8 номгӯи мол нисбат ба дурнамо афзоиш ёфта, дар баробари ин баъзе молҳо, аз қабилӣ алюминийи аввалия 36,8 млн. доллар, матоъҳо ва маҳсулоти бофандагӣ 8,7 млн доллар, матоъҳои пахтагин 4,8 млн. доллар, хушкмеваҳо 3,7 млн доллар, афшураи меваю сабзавот 2,5 млн. доллар, маҳсулоти қолинбофӣ 0,67 млн. доллар ва ғайраҳо кам содирот шудааст. Ба сифати манбаъҳои нави тақвияти иқтидори содиротии кишвар соҳаҳои баромад менамоянд, ки дар он кишвар бартарияти нисбӣ дошта, имконияти истеҳсоли маҳсулоти ниҳонии рақобатпазирро дар заминаи ашёи хом ва захираҳои маҳаллӣ соҳиб мебошанд. Аз таҳлилҳо бармеояд, ки нахи пахта то 30 фоиз, алюминийи аввалия то 7 фоиз ва сабзавоту мева то 3 фоиз коркард шуда, боқимонда дар шакли ашёи хом

содирот карда мешавад, ки арзиши содиротӣ дар шакли ашё нисбат ба моли тайёр ба маротиб камтар аст.

569. Имкониятҳои мавҷуда дар самти коркарди ниҳои нахи пахта, маҳсулоти тайёр аз алюминий, маъданҳои тозакардашуда, маҳсулоти хӯрокаи ба монанди рағани растанӣ, макарон, сабзавоту мева дар сатҳи зарурӣ истифода нашуданд.

570. Ба роҳ мондани сикли пурраи коркарди нахи пахта, пилла, пӯст ва пашм ва истеҳсоли содироти маҳсулоти ниҳой аз ин ашёи хоми маҳаллӣ имконияти ба даст овардани арзиши иловашудаи баландро фароҳам меорад.

571. Дар тақвияти иқтисодии содиротии кишвар инчунин, соҳаи истеҳсоли неруи барқ аз манбаҳои барқароршаванда мавқеи хоса дорад. Ҳамзамон, Тоҷикистон дорои имкониятҳои васеи содироти хизматрасониҳои сайёҳӣ ба монанди кухнавардӣ, таърихиву маърифатӣ, табобативу беҳдоштӣ ва экотуризм мебошад.

572. Фароҳам овардани фазои мусоид барои соҳибкорӣ ва тақвияти фаъолияти содиротии корхонаҳои истеҳсоли маҳсулоти дорои арзиши баланди иловашуда самти асосии ҳавасмандгардонии содирот мегардад.

573. Бо фароҳам овардани фазои мусоиди содиротӣ тавассути мусоидат ба савдо, ҳамоҳангсозии заминаи меъёрии рушди содирот, навсозӣ ва тақмили инфрасохтори нақлиётиву логистикӣ метавонад мавқеи Тоҷикистонро дар рақобати байналмилалӣ устувор гардонад ва ҷалби сармояи хориҷиро тақвият бахшад.

574. Дар шароити истифодаи чораҳои ғимоявӣ дар бозорҳои хориҷӣ, гарчанде маҳсулоти истеҳсоли Тоҷикистон бартарияти нисбӣ дорад, танҳо сифати маҳсулот метавонад ба афзоиши содирот таъсир расонад.

575. Бинобар ин сиёсати ҳавасмандгардонии фаъолияти содиротӣ татбиқи чораҳои дар самти ҳам баланд бардоштани сифати моли содиротӣ ва ҳам арзиши иловашудаи нисбатан баландро бояд дарбар гирад. Дар ин ҳолат новобаста аз тағйирёбии вазъи бозорҳои ҷаҳонӣ сатҳи диверсификацияи содирот ва таркиби сохтори он устувор боқӣ мемонад. Дар баробари ин татбиқи чораҳои ҳифозатӣ, зиддидемпингӣ ва дигар чораҳои махсус бо мақсади ғимояи моли истеҳсолкунандагони ватанӣ ва амалишавии самараноки сиёсати воридотивазкунӣ муҳим арзёбӣ мегардад.

576. Тағйир ёфтани вазъи бозори ҷаҳонӣ, низоҳои тиҷоратӣ ва таҳримҳои иқтисодӣ байни кишварҳои абарқудрат, чораҳои ғимоявӣ (протекционистии) давлатҳои шарикӣ тиҷоратии кишвар, коҳиш ёфтани нарх ва талабот ба маҳсулоти асосии содиротӣ, дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монда нашудани ҳаҷми истеҳсол, воридотивазкунӣ, содирот, маблағгузорӣ, ташкили инфрасохтори логистикӣ басту банд ва кластерҳои молу маҳсулоти ватанӣ, нокифоягии маблағҳои гардишии корхонаҳо, фоизи нисбатан баланди қарзҳои бонкҳо, фарсудашавии моддию маънавии таҷҳизоти саноатӣ кишоварзӣ ва норасоии мутахассисони дахлдор мушкилоти асосии рушди мунтазами нишондиҳандаи содирот ва воридотивазкунии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба ҳисоб мераванд.

577. Нишондиҳандаҳои содиротии кишвар ҳамчун омили дастгирии истеҳсолот ва зиёд гардидани воридшавии асбоб барои қонеъгардонии эҳтиёҷоти аввалиндараҷаи иқтисодии миллӣ бояд куллан афзоиш ёбад:

- сатҳи пасти рақобатпазирии маҳсулоти ватанӣ ва бештар дар шакли ашёи хом содирот шудани он;
- вобастагии зиёд аз маҳсулоти тайёри воридотӣ бар зарари рушди истеҳсоли ватанӣ;
- нокифоя будани гуногунсамтии содирот ҳам аз рӯи маҳсулот ва ҳам аз рӯи кишварҳо;
- вобастагии молҳои асосии содиротии кишвар аз тағйирёбии нархҳо дар бозори ҷаҳонӣ;
- дастрасии нокифояи содироткунандагон ва молистеҳсолкунандагони ватанӣ ба воситаҳои молиявӣ нисбатан арзон ва дарозмуҳлат;
- рушди нокифояи инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикӣ ва ҳиссаи баланди хароҷоти нақлиётӣ боркашонӣ дар арзиши маҳсулоти содиротӣ;
- ҳавасмандии нокифояи фаъолияти содиротӣ ва ғайра.

578. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳо) рушд:

- тақвияти фаъолият дар самти истеҳсоли маҳсулоти ба содирот нигаронидашуда ва воридотивазкунанда;
- рушди содироти мол ва хизматрасониҳо;
- диверсификатсияи содироти мол, хизматрасониҳо ва истеҳсоли воридотивазкунанда;
- содагардонии расмиёти савдо.

579. Вазифаҳои барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- такмили заминаи меъёрию ҳуқуқии фаъолияти иқтисоди хориҷӣ;
- афзоиши иқтидори субъектҳои фаъолияти иқтисоди хориҷӣ;
- тақвияти чораҳои институтсионалӣ оид ба ҳавасмандгардонии афзоиши содирот;
- рушди инфрасохтори нақлиётӣ ва логистикӣ;
- баланд бардоштани рақобатпазирӣ ва диверсификатсияи молҳои содиротӣ.

580. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- татбиқи босифати Барномаи давлатии рушди содироти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025;
- такмили заминаи ҳуқуқӣ ва меъёрии танзимкунандаи савдои хориҷӣ барои рушди соҳа, инчунин чораҳои танзими тарифӣ ва ғайритарифӣ чихати Ҳимояи истеҳсолкунандагони миллӣ дар доираи талаботи СУС;
- талошҳои фаъол барои Ҳимоя ва пешбурди манфиатҳои миллие, ки дар соҳаи савдои хориҷӣ дар доираи СУС, равона шудаанд ва гирифтани имтиёзҳо барои тичорат бо ИА дар доираи татбиқи GSP+;
- таҳияи санадҳои зерқонунии Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи фаъолияти савдои хориҷӣ» ва дигар санадҳои меъёрӣ оид ба содагардонии расмиёти савдо ва татбиқи чораҳои Ҳимоявӣ дар доираи талаботи СУС;
- таҳияи методологияи омори савдои хориҷӣ бо назардошти ХҶҮ, таҳия ва татбиқи низоми савдои электронӣ;

- ташкили низоми мониторинг ва баҳодиҳии амалиёти савдои хориҷӣ, андешидани чораҳои ҳамаҷониба барои диверсификатсияи иқтисодии содиротӣ;

- таҷдиди сохтор ва тақвияти фаъолияти намояндагиҳои тиҷорати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар хориҷа;

- мукамалгардонии низоми идоракунии Портали савдои Тоҷикистон;

- таҳияи меъёрҳо дар асоси стандартҳои байналмилалӣ сифат барои муайян намудани афзалиятнокии лоиҳаҳои содиротӣ.

581. Баланд бардоштани иқтисодии субъектҳои фаъолияти иқтисодии хориҷӣ бо роҳи:

- таҳияи механизмҳои низоми тақмили ихтисоси муттасили мутахассисон дар соҳаи савдои хориҷӣ дар асоси ТИК;

- таҳкими заминаи моддию техникаи озмоишгоҳҳо барои арзёбии сифати молҳои воридотӣ дар паҳлуи долонҳои сабз ва аккредитатсияи онҳо аз ҷониби ташкилоти байналмилалӣ;

- ташкили марказҳои логистикӣ ва нуқтаҳои бастабандӣ, боркунӣ ва интиқоли молҳои содиротӣ дар доираи низоми долонҳои сабз;

- баланд бардоштани иқтисодии Мақомоти миллии ҳамоҳангсоз барои амалиёти транзитӣ,

- диверсификатсияи содироти молҳо ва ҷуғрофияи тамоюли содирот, рушди содироти хизматрасониҳо;

- тақвият бахшидани иқтисодии Агентии содироти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- ташаккули низоми тиҷорати рақамӣ (электронӣ);

- мутобиқ намудани қонунгузори соҳавӣ ба талаботи ЮНСИТРАЛ оид ба тиҷорати электронӣ, аз ҷумла шомил шудан ба Конвенсияи СММ оид ба истифодаи мукотиботи электронӣ дар қарордодҳои байналмилалӣ;

- ташкили кластерҳои соҳавии содиротӣ, меъёрҳои афзалиятнокии лоиҳаҳои содиротӣ ва барномаҳои соҳавии истеҳсол ва коркарди маҳсулоти содиротӣ;

582. Тақвияти чораҳои институтсионалӣ оид ба ҳавасмандгардонии афзоиши содирот тавассути:

- ташкили низоми тадқиқоти маркетингии бозорҳои хориҷӣ барои мунтазам омӯхтани таҷрибаи ҷаҳонӣ ва истифодаи технологияҳои пешрафта дар соҳаи маркетинг;

- ҷорӣ намудани низоми «Иштирокчиҳои боэътимоди фаъолияти иқтисодии хориҷӣ»;

- таҳияи харитаи роҳ оид ба сарфаи вақт ва коҳиш додани хароҷоти молиявии субъектҳои фаъолияти иқтисодии хориҷӣ тавассути содагардонии расмиёти амалиёти содиротӣ, воридотӣ ва транзитии молҳо дар доираи низоми «Равзанаи ягона»;

- таҳияи дастурамал, стандартҳо ва қоидаҳои техникӣ дар фаъолияти иқтисодии хориҷӣ;

- тақвият бахшидани ҳамкориҳои тарафайн бо кишварҳои шарикони асосии тичоратӣ дар самти ҳамоҳангсозии фаъолияти мақомоти гумрукӣ ва сарҳадӣ бо мақсади содагардонии расмиёти савдо;

- таҳияи барномаҳои соҳавии коркарди маҳсулоти тайёр бо назардошти давраи истеҳсолот, таъминоти ашёи хом ва идоракунии сифати маҳсулот;

- содагардонии расмиёти маъмурӣ барои баргардонидани андоз аз арзиши иловашуда аз содирот ва истифодаи низомҳои иттилоотӣ чихати автоматикунонии баргардонидани ААИ ҳангоми содирот.

583. Рушди инфрасохтори содиротӣ, аз ҷумла нақлиётӣ ва логистикӣ тавассути:

- таъсиси чунин сохтори рушд, ба монанди ҶСК «Агентии суғуртаи содиротии Тоҷикистон» ва Фонди рушди содиркунандагони Тоҷикистон, ки таҳассуси суғуртаи содиротро доранд;

- таъсиси бонки рушди минтақаҳои озоди иқтисодӣ;

- ҷорӣ намудани таҷрибаи факторинг барои содироткунандагон;

- ташкили шабакаи терминалҳо барои хизматрасонии воситаҳои нақлиётӣ хориҷӣ, борҳои роҳи оҳан ва ҷавоб бо мақсади таъмини ҳамлу нақл;

- бунёди терминалҳои борфарорию боркунӣ дар назди истгоҳҳои роҳи оҳан, гузаргоҳҳои сарҳадӣ ва фурудгоҳҳои байналмилалӣ.

584. Баланд бардоштани рақобатпазирӣ ва диверсификатсияи молҳои содиротӣ тавассути:

- ҷорӣ намудани имтиёзҳои андозӣ ва гумрукӣ;

- васеъ намудан ва такмил додани шаклҳои фаъолияти содиротӣ тавассути ҳамгирой ба занҷираҳои байналмилалӣ истеҳсоливу ҳамлу нақл, ташкили корхонаҳои васлкунандаи ба содирот нигаронидашуда ва рушди савдои наздисарҳадӣ;

- ташкили маҳсулоти инноватсионӣ ва пешбурди онҳо дар бозорҳои наву;

- тичоратикунонии маҳсулоти технологӣ, фурӯши васеъи моликияти саноатӣ, хизматрасониҳои барномасозӣ ва муҳандисӣ.

585. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- то соли 2025, ҳаҷми умумии содирот 2 400 млн. доллари ИМА мерасад ва суръати афзоиши миёнасолона на камтар аз 7,4 фоизро ташкил хоҳад дод;

- то соли 2025 ҳаҷми содироти хизматрасонӣ то 359,3 млн. доллари ИМА бо суръати афзоиши на камтар аз 7,8 фоиз, афзоиш меёбад;

- ҳаҷми содироти маҳсулоти ниҳой ва содироти маҳсулоти бо арзиши баланди иловашуда беш аз 10 фоиз афзоиш меёбад;

- сатҳи диверсификатсияи содирот ба 40 фоиз хоҳад расид ва ҳадди ақал, 10 номгӯи нави маҳсулоти ниҳой дар сабади содиротӣ ҷой хоҳанд гирифт;

- ҳаҷми сармоягузориҳои хориҷӣ барои лоиҳаҳои ба содирот нигаронидашуда дар панҷ сол 2 маротиба афзоиш меёбад;

- сатҳи худтаъминкунӣ бо маводи хӯрокворӣ 65 фоизро ташкил мекунад;

- эътибори кишвар дар тичорати байналмилалӣ меафзояд ва Тоҷикистон мавқеи худро дар рейтингҳои ҷаҳонӣ баланд хоҳад бардошт. Махсусан дар рейтинги рақобатпазирии глобалӣ дар доираи 100 кишвари пешсаф ва Пешбурди соҳибкорӣ (БЧ) дар доираи 70 кишвари пешсаф мавқеъ хоҳад гирифт.

6. ТАҲКИМИ АСОСҲОИ ИНСТИТУТСИОНАЛИИ ИҚТИСОДИЁТ

§1. Низоми идоракунии давлатӣ ва тақвияти тадбирҳои пешгирикунанда ва зиддибуҳронӣ

586. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон нақшаи тағйироти институтсионалии муайян қабул гардидааст, ки дар доираи он пешравии назаррас дар самти мукамалгардонии механизмҳои баланд бардоштани самаранокии низоми идоракунии давлатӣ барои таъмини рушди устувори иқтисодиёти миллӣ ба даст омада, иқдомҳои амалӣ баҳри тавсеаи муколамаи давлат, бахши хусусӣ ва ҷомеа татбиқ мегарданд.

587. Соли 2014 Ҷумҳурии Тоҷикистон Созишномаи Буссан оид ба шарикӣ барои рушди ҳамкориҳои самаранокро ба тасвиб расонид, ки барои таъмини самаранокии кумакҳои беруна заминаи мусоид мегузорад. Дар давоми солҳои 2014-2016 дар ҷумҳурӣ заминаи моддию техникий низоми автоматии мониторинг ва арзёбии кумаки беруна ташкил ёфта, фаъолияти он тибқи низоми таҷрибавӣ ба роҳ монда шуд. Дар натиҷаи мониторинг ва арзёбии истифодаи кумакҳои беруна дар давоми солҳои 2015 ва 2016 ҳисоботи таҳлилий ва бастаи тавсияҳо чиҳати баланд бардоштани самаранокӣ ва ҳамоҳангсозии фаъолияти шарикони рушд як қатор тавсияҳо пешниҳод гардиданд.

588. Тибқи таҳлилҳои Форуми ҷаҳонии иқтисодӣ дар соли 2019 Тоҷикистон дар арзёбии байналмилалӣ самаранокии заминаи қонунгузорӣ чиҳати тақмили расмиёти танзими давлатӣ мавқеи 30-юм, сарбории танзими давлатӣ мавқеи 20-ум ва самаранокии қонунгузорӣ барои ҳалли баҳсҳо мавқеи 34-умро дар байни 141 кишвари дунё соҳиб гардид. Бо вучуди ин дар низоми идоракунии давлатӣ ҳанӯз масъалаҳои ҳалталабе боқӣ мондаанд, ки онҳо бо раванди сусти оmodасозии кадрҳо ва низоми ҳавасмандсозии нокифоя дар сохтори хизмати давлатӣ алоқаманд мебошанд. Тадбирҳои пешгирикунанда дар самти чорабиниҳои зиддикоррупсионӣ беҳсозии чиддиро тақозо менамоянд.

589. Ба муваффақиятҳо дар самти ислоҳоти низоми маъмурикунонии андоз нигоҳ накарда, ҳадафҳои асосӣ ва вазифаҳои калидӣ оид ба баланд бардоштани самаранокии низоми маъмурикунонии андоз то ба ҳол муҳим боқӣ мемонанд.

590. Бо мақсади ба низоми ягона даровардани раванди таҳияи барномаҳо, нақшаҳои рушд ва тақвият бахшидани ҳамоҳангии онҳо ба ҳадафу афзалиятҳои ҳуҷҷатҳои стратегии кишвар ва инчунин таъмини

хамгирии ХРУ дар сатҳи миллӣ ва минтақавӣ «Гартиби таҳияи барномаҳои рушди иҷтимоӣ иқтисодии маҳалҳо» аз 2 майи соли 2019, №181 ва «Қоидаҳои гузаронидани мониторинг ва арзёбии амалишавии ҳуҷҷатҳои стратегии сатҳи миллӣ, барномаҳои соҳавӣ ва минтақавии рушд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» аз 29 декабри соли 2019, №615 қабул карда шудаанд. Бо вучуди ин ҳоло ҳам дар раванди таҳия ва татбиқи барномаҳои рушди соҳавӣ ва минтақавӣ усули ягона ба таври пурра роҳандозӣ нагардидааст, ки бо назардошти ин вазоратҳо ва идораҳои масъули татбиқи чунин барномаҳо на ҳама вақт ба таври мушаххас нақши худро дар татбиқи тадбирҳои пешбинишаванда дарк менамоянд.

591. Ба муваффақиятҳои низоми идоракунии давлатӣ нигоҳ накарда, дар бахши идоракунии давлатӣ то кунун масъалаҳои зерин ҷой доранд, ки ба самаранокии ислоҳоти банақшагирифташуда дар тамоми сатҳҳо (миллӣ, соҳавӣ ва минтақавӣ) таъсири манфӣ мерасонанд:

- иқтидори низоми самараноки идоракунии рушди миллӣ нокифоя буда, ҳанӯз ҳам раванди бучетӣ бо банақшагирии стратегӣ ва кумаки беруна дар сатҳи зарурӣ ҳамоҳанг сохта нашудааст;

- роҳандозии заифи усули ягонаи раванди таҳия ва татбиқи барномаҳои рушди соҳавӣ ва минтақавӣ мутобиқ ба ҳуҷҷатҳои стратегӣ;

- масъулияти пасти вазорату идораҳо ва мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ барои татбиқи ҳадафҳо ва вазифаҳои рушди миллӣ, минтақавӣ ва соҳавӣ;

- иқтидори нокифоя барои таъмини раванди устувори мониторинг ва арзёбии кумаки беруна, ки имконияти баланд бардоштани самаранокии истифодаи кумаки берунаро фароҳам намеорад;

- раванди оmodасозии кадрҳо ва низоми ҳавасмандсозӣ дар сохтори хизмати давлатӣ такмил ва тақвиятро тақозо менамояд;

- ҳамоҳангсозии фаъолияти вазоратҳо ва идораҳо, махсусан дар ҳалли масъалаҳои татбиқи ҳадафҳо ва вазифаҳои муайяншудаи стратегӣ ба такмил ниёз дорад;

- сатҳи нокифояи ҳамоҳангии раванди ҳуқуқэҷодкунии мақомоти давлатӣ ба ҳадафҳо ва вазифаҳои стратегии кишвар, ки пайдарҳамии мантиқӣ ва самаранокии ислоҳоти татбиқшавандаро коҳиш медиҳад;

- самаранокии пасти фаъолияти ниҳодҳои ҷамъиятӣ ва воситаҳои таъмини робитаи мутақобила.

592. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- риояи ҳуқуқҳои конститутсионии шаҳрвандон тавассути идоракунии самараноки давлатӣ (ҳадафи дарозмуҳлат);

- тақвият бахшидани иқтидор ва самаранокии низоми идоракунии давлатӣ, банақшагирии стратегӣ ва таъмини ҳамоҳангсозии раванди бучетӣ бо банақшагирии стратегӣ ва кумакҳои беруна;

- баланд бардоштани иқтидори низоми мониторинг ва арзёбии кумаки беруна барои таъмини самаранокии баланди истифодаи кумаки беруна;

- таъмини истифодаи усули ягонаи раванди таҳия, мониторинг ва арзёбии татбиқи ҳуҷҷатҳои стратегӣ ва барномаҳои рушди соҳавӣ ва

минтақавӣ аз ҷониби вазорату идораҳои давлатӣ ва мақомоти иҷроияи ҳокимияти маҳаллии вилоят, шаҳру ноҳияҳо;

- фаъол гардонидани раванди оморасозии мутахассисон ва такмили низоми ҳавасмандгардонии хизматчиёни давлатӣ, аз ҷумла тавассути баланд бардоштани сатҳи музди меҳнат якҷо бо ҷорӣ кардани масъулияти шахсӣ барои қарорҳои қабулшаванда ва иҷрои вазифаҳои дар пеши онҳо гузошташуда;

- Ҳамоҳанг соختани раванди ҳуқуқэҷодкунии мақомоти давлатӣ ба ҳадафҳо ва вазифаҳои стратегии кишвар, тақвияти механизмҳои самарабахши институтсионалӣ, ки пайдарҳамии мантиқӣ ва самаранокии ислоҳоти татбиқшавандаро таъмин менамояд;

- Ҳамоҳанг намудани фаъолияти мақомоти давлатӣ дар мавриди ҳаллу фасли масоили рушди кишвар мутобиқ ба ҳадафҳо ва вазифаҳои муайяншудаи стратегӣ, ҳамзамон аксуламали пешгирикунанда ба таҳдидҳои ҷаҳонии рушд;

- баланд бардоштани сифати фаъолияти мақомоти давлатӣ;

- ҷорӣ намудани механизмҳои ҳисоботдиҳӣ, таъмини шаффофияти фаъолияти мақомоти давлатӣ дар тамоми сатҳҳо.

593. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- тақвият бахшидани механизмҳои низоми идоракунии банақшагирии стратегӣ;

- мукамалгардонии сохтори идоракунии давлатии кишвар, такмил додани равандҳои маъмурӣ ва Ҳамоҳангсозии сиёсат дар сатҳҳои марказӣ ва маҳаллии идоракунии давлатӣ;

- таъмини мақомоти давлатӣ бо кадрҳои соҳибтаҳассус ва босалоҳият;

- тақвият бахшидани ҳисоботдиҳӣ ва шаффофияти фаъолияти муассасаҳои давлатӣ дар ҳама сатҳҳо;

- баланд бардоштани сифати хизматрасониҳои давлатӣ аз ҷониби мақомоти иҷроияи ҳокимияти маҳаллӣ;

- такмили низоми худидоракунии маҳаллӣ;

- баланд бардоштани самаранокии фаъолияти корхонаҳои давлатӣ.

594. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- такмили методологияи таҳия намудани ҳуҷҷатҳои стратегии сатҳи миллӣ (концепсияҳо, стратегияҳо ва барномаҳо);

- сафарбар намудани дастгириҳои молиявии шарикони рушд ба афзалиятҳои Барномаи давлатии сармоягузорӣ;

- мукамалгардонии заминаи меъёрии ҳуқуқии низоми мониторинг ва арзёбии татбиқи стратегияҳо ва барномаҳои миллӣ, соҳавӣ ва минтақавӣ;

- ташкили платформаи рақамии низоми мониторинг ва арзёбии рушди стратегӣ;

- ташкили ҷорабиниҳои омӯзишӣ оид ба милликунонӣ, маҳаликунонӣ ва мониторинги ҲРҶ барои ҳамаи мутахассисони масъули мақомоти давлатӣ;

- таҳияи шаклҳои ҳисоботдиҳӣ барои маҳзани маълумоти оморӣ ХРУ;
- таҳия ва роҳандозии онлайн платформаи интерактивии мониторинги ХРУ;
- ҷорӣ намудани усулҳо ва моделҳои муосири дурнамозии рушди иҷтимоӣ ва иқтисодии кишвар;
- баланд бардоштани иқтидори кормандони масъули мақомоти давлатӣ оид ба дурнамозии рушди иҷтимоӣ ва иқтисодӣ;
- тақмили талаботи меъёрӣ оид ба ҳисоботдиҳӣ вобаста ба бучетикунони барномавӣ.

595. Мукамалгардонии сохтори идоракунии давлатии кишвар, тақмил додани равандҳои маъмурӣ ва ҳамроҳсозии сиёсат дар сатҳи марказӣ ва маҳаллии идоракунии давлатӣ тавассути:

- гузаронидани таҳлили функционалии мақомоти давлатии идоракунӣ вазорату идораҳои кишвар оид ба мукамалгардонии функсияҳои давлатӣ дар ҳама сатҳҳои ҳокимият;

- таҳияи тағйироту иловаҳои дахлдор ба санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ барои бартарафнамоеи такроршавии ваколатҳои мақомоти давлатӣ оид ба санҷишҳои фаъолияти субъектҳои хоҷагидорӣ;

- тақмили Феҳристи функсияҳои давлатӣ ва стандартҳои пешниҳоди хизматрасонии давлатӣ;

- таҳияи методологияи арзёбии самаранокии фаъолияти мақомоти марказӣ ва иҷроияи ҳокимияти маҳаллӣ;

- роҳандозии унсурҳои ҳукумати электронӣ дар фаъолияти идоракунии мақомоти давлатӣ;

- таҳияи Барномаи рушди хизмати давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ҳадафҳои асосии он бояд баланд бардоштани самаранокии мақомоти давлатӣ ва баланд бардоштани ҷолибияти хизмати давлатӣ барои ҷалби коргарони баландихтисос бошад;

- таҳия ва қабули Стратегияи ислоҳоти худидоракунии маҳаллӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- тақмили низомии ҳисоботи оморӣ дар сатҳи мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва худидоракунӣ;

- муттаҳид кардани пойгоҳҳои маълумоти шахсонӣ воқеӣ ва ҳуқуқӣ ба пойгоҳи ягонаи электронии миллии маълумоти мақомоти идоракунии давлатӣ;

- тақвият бахшидани иқтидор барои таъмини фаъолияти устувори низомии ҳамроҳсозии кумаки беруна ва ҳамкорӣ бо шарикони рушд, инчунин робитаи он бо раванди бучетӣ.

596. Таъмини мақомоти давлатӣ бо мутахассисони соҳибтаҳассус ва босалоҳият тавассути:

- таҳияи стратегияи рушди сиёсати кадрӣ;

- таҳия ва роҳандозии барномаҳои инноватсионии омӯзишӣ ва бозомӯзии идоракунии давлатӣ барои хизматчиёни давлатӣ;

- таҳияи нақшаи ҷорабинӣ оид ба ташаккул ва тақвият бахшидани захираҳои кадрӣ низомии идоракунии давлатӣ;

- таҳияи маҷмӯи тадбирҳо оид ба баланд бардоштани нуфуз ва ҷолибияти иҷтимоии хизмати давлатӣ;

- такмили низоми музди хизматчиёни давлатӣ барои ҳавасмандгардонӣ ва нигоҳ доштани мутахассисони баланддигрӣ дар хизмати давлатӣ.

597. Тақвият бахшидани ҳисоботдиҳӣ ва шаффофияти фаъолияти муассисаҳои давлатӣ дар ҳама сатҳҳо тавассути:

- таҳияи нақшаи амал оид ба таъмини шаффофияти фаъолияти мақомоти давлатӣ;

- тақвият бахшидани механизмҳои таъмини шаффофият ва ҳисоботдиҳии раванди хароҷоти воситаҳои давлатӣ;

- тавсеа бахшидани механизми муосири низоми электронии хариди давлатии мол, кор ва хизматрасониҳо;

- мутобиқ намудани стандартҳои аудити мустақили берунӣ дар ҷумҳурӣ ба талаботи стандартҳои байналмилалӣ аудити мақомоти олий ISSAL;

- таҳия ва қабули талаботи меъёрӣ оид ба ҷойгиркунии маълумоти ҳисоботӣ дар сомонаҳои расмӣ вазорату идораҳо.

598. Баланд бардоштани сифати хизматрасониҳои давлатӣ аз ҷониби мақомоти иҷроияи ҳокимияти маҳаллӣ тавассути:

- таҳия ва қабули стандартҳои пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ;

- ташкили марказҳои бисёрфункционалии хизматрасонии давлатӣ аз рӯи принсипи «равзанаи ягона» дар 10 минтақаи кишвар;

- ташкили низоми ҳуҷҷатгузории электронӣ бо мақсади кам кардани шумораи ҳуҷҷатҳо барои дастрас намудани хизматрасониҳои давлатӣ;

- таҳия ва қабули дастурамалҳо ва қоидаҳо барои кормандони марказҳои бисёрфункционалии пешниҳоди хизматрасониҳои давлатӣ.

599. Коҳиш додани микёси коррупсия ва ришваситонӣ дар ҳама шаклҳо (ҲРҮ 16.5) тавассути:

- таҳияи Барномаи бартарафнамоии зухуроти коррупсионӣ дар ҳама шохаҳои ҳокимият;

- ворид намудани тағйиру иловаҳо ба санадҳои дахлдори меъёрии ҳуқуқӣ ва қонунгузории ҷиноятӣ бо мақсади баланд бардоштани масъулият ва ҷавобгарӣ барои содир намудани амалҳои коррупсионӣ;

- ташкили доираи васеи чорабиниҳо оид ба таъсири манфии коррупсия ва тарбияи ҳисси таҳаммулнопазирӣ нисбат ба коррупсия дар ҷомеа;

- гузаронидани таҳлили самаранокии қонунгузории зиддикоррупсионӣ.

600. Баланд бардоштани самаранокии фаъолияти корхонаҳои давлатӣ тавассути:

- гузаштани муассисаҳо ва корхонаҳои азими давлатӣ ба стандартҳои байналмилалӣ ҳисоботи молиявӣ, гузаронидани аудити берунӣ ҳатмии ҳарсола ва нашри ҳисоботи молиявӣ дар воситаҳои ахбори омма;

- ҷалби сармояи хусусии ватанӣ тавассути истифодаи таҷрибаи пешқадами механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ ва барориши қоғазҳои қимматнок;

- баланд бардоштани фаъолияти идоракунӣ тавассути ҷалби менечерони таҷрибаноки маҳаллӣ ва хоричӣ;

- афзоиши ҳаҷми истехсоли маҳсулот ва таъсиси ҷойҳои нави корӣ;

- истифодаи механизми идоракунӣ берунии зиддибуҳронӣ дар асоси қарордод;

- мучаҳҳазгардонии корхонаҳои азими давлатӣ бо технологияҳои муносири каммасраф ва рақамӣ.

601. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- ташкили низоми самараноки идоракунӣ рушди миллӣ анҷом дода шуд;

- сохтори идоракунӣ давлатии кишвар муносиб гардонидани шуд, равандҳои маъмурӣ ва ҳамоҳангсозии сиёсат дар сатҳи миллӣ ва маҳаллии идоракунӣ давлатӣ тақмил ёфт;

- сатҳи пардохти музди меҳнати хизматчиёни давлатӣ имкони ҷалбсозӣ ва ниғаҳдорӣ ҳайатро меидҳад, ки салоҳияти он на камтар аз 70 фоизи тамоми салоҳияте, ки барои низоми хизмати давлатӣ талаб карда мешаванд, фаро мегирад;

- қонунгузорӣ оид ба хариди давлатӣ тақмил ёфт, механизми мустақили идоракунӣ арзу шикоятҳо дар соҳаи хариди давлатӣ таъсис дода шуд;

- буҷетикунони мақомоти ҳокимияти иҷроия бо назардошти зарурати рушд ва таъминоти захиравии иқтисодии онҳо сурат мегирад;

- низоми идоракунӣ молияи давлатӣ автоматикунонида шуд;

- мақомоти худидоракунӣ маҳаллӣ дорои манбаи зарурии даромадҳо гардиданд, дорои мустақилияти кофӣ ва иқтисодии зарурӣ барои ҳаллу фасли масъалаҳои аҳамияти маҳаллидошта мебошанд;

- Тоҷикистон ба қатори 100 кишварҳои шомил мегардад, ки онҳо аз рӯи сифат ва самаранокии идоракунӣ давлатӣ индикаторҳои мусбӣ доранд.

§2. Мубориза бар зидди коррупсия

602. Коррупсия дар низоми ҳамкорӣ бо бахши хусусӣ яке аз падидаҳои манфӣ мебошад, ки эътимоди соҳибкориро ба давлат коҳиш меидҳад, барои рушди иқтисоди пинҳонӣ шароит фароҳам меорад ва ба поймол шудани ҳуқуқи соҳибкорон, суст шудани институтҳои иқтисоди бозорӣ мусоидат мекунад.

603. Сарфи назар аз талошҳо ва тадбирҳои, ки аз ҷониби роҳбарияти давлат ва Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пайваста андешида мешаванд, дар ин самт мушкилот ва камбудии зиёде мавҷуданд, ки ислоҳи онҳо талошҳои муштараки Агентии назорати давлатии молиявӣ ва мубориза бо коррупсия ва Шӯрои миллии мубориза бо коррупсия, дигар мақомоти давлатӣ ва аҳли ҷомеа ро тақозо мекунад.

604. Масъалаҳои содагардонии танзими тиҷорат, паст кардани сатҳи муносибатҳои коррупсионӣ дар низоми маъмурикунонии андоз, густариши муколама бо бахши хусусӣ, ҷорӣ намудани низоми муайян кардани хавфҳои

коррупсионӣ барои соҳибкорӣ дар матритсаи тағйироти институтсионалӣ дар кишвар муҳим боқӣ мемонанд.

605. Бо вучуди дастовардҳо дар мубориза бо коррупсия, дар низоми ҳамкорӣ бо баҳши хусусӣ муносибати зерин боқӣ мондаанд:

- камбудиҳо дар таъмини ҳуқуқи моликияти хусусӣ;
- рушди нокифояи муносибатҳои шартномавӣ;
- заифии барномаҳои зиддикоррупсионӣ дар корхонаҳои давлатӣ ё корхонаҳое, ки аз ҷониби давлат назорат мешаванд;
- иштироки нокифояи соҳибкорон дар Шӯрои миллии мубориза бо коррупсия ва мониторинги иҷроӣ стратегияҳо ва барномаҳои рушд.

606. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- тақвият додани экспертизаи зиддикоррупсионии санадҳои меъёрии ҳуқуқие, ки фаъолияти соҳибкориро ба танзим мебароранд;
- афзоиши эътимоди соҳибкорон ба фаъолияти мақомоти давлатӣ;
- баланд бардоштани шаффофият дар фаъолияти судҳои иқтисодӣ;
- мустаҳкам кардани заминаи ҳуқуқии муносибатҳо байни намоёндагони мақомоти давлатӣ ва соҳибкорон.

607. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- пурзӯр намудани ҳифзи ҳуқуқи соҳибкорон;
- паст кардани сатҳи коррупсия дар муносибат бо баҳши хусусӣ.

608. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- содда кардани механизми танзими фаъолияти соҳибкорӣ;
- дастгирии васеи фаъолияти ассотсиатсияҳои соҳибкорон, аллахсус соҳибкорони хурду миёна;
- ба таври васеъ фаҳмонидани ҳуқуқҳои соҳибкорон дар байни кормандони давлатӣ бо иштироки ҷомеаи шаҳрвандӣ;
- тақвияти иштироки намоёндагони баҳши хусусӣ дар Шӯрои миллии мубориза бо коррупсия ва мониторинги иҷроӣ стратегияҳо ва барномаҳои рушд;
- ташкили назорати доимии вазъи амнияти соҳибкорӣ.

609. Паст кардани сатҳи коррупсия дар муносибат бо баҳши хусусӣ тавассути:

- тақмили минбаъдаи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, аз ҷумла муқаррар намудани ҷавобгарии маъмурий, молиявӣ ва ҷиноятӣ барои коррупсия дар низоми қонунгузори иқтисодӣ;
- рушди муносибатҳои шартномавӣ дар низоми соҳибкорӣ;
- татбиқи барномаҳои зиддикоррупсионӣ дар корхонаҳои давлатӣ ё корхонаҳое, ки аз ҷониби давлат назорат мешаванд;
- ҷорӣ намудани механизми хариди электроники мол, кор ва хизматрасонӣ;
- таъмини шаффофият дар низоми бочӣ гумрукӣ ва пардохтҳои дигар;

- кам кардани шумораи санчишҳои андоз, таъмини шаффофияти фаъолияти субъектҳои андоз, инчунин коҳиш додани шумораи мақомоти санчишӣ ва иҷозатномадиҳӣ;

- ташкили низоми омӯзишӣ оид ба масъалаҳои пешгирии коррупсия дар соҳибкорӣ барои кормандони давлатӣ;

- истифодаи васеи низоми баҳисобгирии хавфҳо, истифодаи пойгоҳи маълумот ва технологияҳои иттилоотӣ ҳангоми гузаронидани санчишҳои субъектҳои хоҷагидор;

- паҳн намудани истифодаи таҷрибаҳои огоҳкунӣ дар фаъолияти соҳибкорӣ, аз ҷумла пешниҳоди маълумоти боэътимод дар бораи соҳибон, ҳайати шӯрои директорон ва вазъи молиявии ширкатҳо.

610. Натиҷаҳои чашмдошт:

- ваколатҳои тақрорӣ мақомоти давлатӣ оид ба санчиши субъектҳои хоҷагидорӣ бартараф карда шуданд;

- дар мақомоти давлатӣ терминалҳо насб карда шуданд, инчунин воситаҳои электронии ҳисобкунӣ барои пардохти андозҳо ва бочҳои давлатӣ ҷорӣ карда шуданд;

- шумораи санчишҳои андоз бо сабаби ҷорӣ намудани тартиби банақшагирифташуда ва фармоишии гузаронидани санчишҳо дар субъектҳои андоз коҳиш ёфтааст;

- ба санадҳои қонунгузорӣ тағйиру иловаҳо ворид карда шуданд ва шумораи мақомоти санчишӣ ва иҷозатномадиҳӣ камкарда шуд;

- институти Омбудсмен оид ба ҳимояи ҳуқуқи соҳибкорон таъсис дода шуд.

§3. Волоияти қонун ва таъмини дастрасӣ ба адолати судӣ

611. Таъмини волоияти қонун ва дастрасӣ ба адолати судӣ ба ташаккули устувори институтсионалӣ асос меёбад. Таъмини волоияти қонун нишон медиҳад, ки то кадом андоза рафтори одамон таҳти таъсири фазои ҳуқуқӣ қарор дошта, то чӣ андоза онҳо қонунро ба роҳбарӣ мегиранд ва онро риоя мекунанд. Дастрасӣ ба адолати судӣ ҳамчун кафолат, воситаи асосии ҳифзи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон дар ҷомеа мебошад.

612. Бо қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон инсон, ҳуқуқ ва озодиҳои ӯ арзиши олий эътироф гардида, онҳо омили муайянкунандаи фаъолияти мақомоти давлатӣ мебошанд.

613. Баробарии ҳама дар назди қонун, суд ва дастрасӣ ба адолати судӣ яке аз ҳадафҳои калидии ҷомеаи демократӣ ба ҳисоб меравад.

614. Таҳкими адолати судӣ дар самтҳои зерин идома дода мешавад:

- такмили сохтори судҳо ва тақвияти фаъолияти онҳо оид ба ҳифзи ҳуқуқ ва озодиҳои инсон;

- баланд бардоштани сифат ва самаранокии фаъолияти суд;

- беҳтар намудани вазъи иҷтимоии судяҳо ва кормандони дастгоҳи судҳо ва таъминоти моддию техникаи судҳо;

- такмили қонунгузорӣ ва амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ;

- андешидани тадбирҳо барои аз байн бурдани коррупсия;
- такмили низоми ёрии ҳуқуқии ройгон ба аҳоли.

615. Амалисозии тадбирҳои мушаххас дар самти баланд бардоштани мақоми суд, кафолати ҳимояи судии ҳуқуқу озодиҳои инсон, такмили ихтисоси судяҳо, баланд бардоштани малакаи касбии онҳо ва оmodасозии номзадҳо ба вазифаи судя ва коромӯз-судяҳо аз ҳисоби ҳуқуқшиносони дорои дониши баланди назариявӣ ва амалӣ мувофиқи мақсад мебошанд.

616. Дар самти волоияти қонун ва таъмини дастрасӣ ба иттилоот оид ба фаъолияти судҳо масъалаҳои зерин ҳаллу фасли саривақтиро талаб менамоянд:

- дастрасии нокифояи шаҳрвандон ба санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, механизми номукаммали ҷалби васеи ҷомеаи шаҳрвандӣ дар таҳияи лоиҳаҳои санадҳои қонунгузорӣ;

- маҳзани номукаммали маълумоти электронии судӣ ва феҳристи электронии санадҳои судӣ;

- механизми номукаммали мурочиати беамонияти шаҳрвандони дорои имкониятҳои маҳдуд ба суд;

- шумораи нокифояи ҳуқуқшиносони давлатии маркази ёрии ҳуқуқӣ дар шаҳру ноҳияҳои кишвар ва ба таври зарурӣ маблағгузорӣ нашудани онҳо аз ҳисоби буҷети давлатӣ.

617. Ҳадаф ва афзалиятҳои асосии рушд:

- таъмини ҳуқуқии ислоҳоти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва институтсионалӣ, инчунин дастрасии баробар ва босамар ба адолати судӣ ба ҳамаи қишрҳои ҷомеа;

- такмили қонунгузорӣ, амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ ва баланд бардоштани сатҳи донишҳои ҳуқуқии аҳоли;

- идома додани ислоҳоти судиву ҳуқуқӣ, мукамалгардонии низом ва шаклҳои дастрасии аҳоли ба адолати судӣ, ҷорӣ намудани технологияҳои муосири иттилоотӣ, таъмини дастрасӣ ба иттилоот оид ба фаъолияти судҳо, таъмини дастрасии шахсони маъҷуб, камбизоат ва қишрҳои осебпазирӣ аҳоли ба адолати судӣ, таъмини шаффофият ва ҳисоботдиҳии мақомоти судӣ;

- ташаккули низоми босамар ва устувори расонидани ёрии ҳуқуқии ройгон;

- ташаккули низоми дастрас ва содакардашудаи хизматрасониҳои давлатӣ ва кам кардани омилҳои коррупсионии ба рушди институтсионалӣ монешаванда;

- ҷорӣ намудани расмиёти содаи пешниҳоди шикоят ва даъво ба суд дар шакли электронӣ вобаста ба парвандаҳои граждани, оилавӣ, иқтисодӣ ва маъмурӣ.

618. Вазифаҳо барои ҳалли мушкилоти мавҷуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- таъмини дастрасии аҳоли ба ҳамаи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар шакли электронӣ ва ба роҳ мондани усули мувофиқасозии санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ бо ҷалби васеи ҷомеаи шаҳрвандӣ;

- беҳтар кардани сифати хизматрасониҳои давлатӣ тавассути ҷорӣ намудани технологияҳои иттилоотӣ;

- такмили фаъолияти низоми судӣ тавассути мукамал гардондани вазифа ва механизмҳои ҳамкорӣ;

- такмил додани низоми расондани ёрии ҳуқуқии ройгон ба аҳоли;

- такмилдиҳии сиёсат ва механизмҳо оид ба пешгирӣ намудани ҳамаи шаклҳои таъбиз ва зӯрварӣ;

- паст кардани сатҳи коррупсия;

- муқовимат бо қонунигардонии даромадҳое, ки бо роҳи ҷиноят ба даст омадаанд;

- баланд бардоштани нақши Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон, Ваколатдор оид ба ҳуқуқи кӯдак дар ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии шаҳрвандон.

619. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои амал) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- ҷорӣ намудани технологияҳои муосир дар фаъолияти мақомоти идоракунии давлатӣ ва таъсис додани портали ягонаи электронӣ барои ҷойгир кардани санадҳои қонунгузорӣ ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ;

- таъсис додани низоми самараноки ҷалби васеи тарафҳои манфиатдор дар раванди меъёрэҷодкунӣ ва ташаққули механизми мониторинг ва таҳлили таъсири санадҳои қонунгузорӣ ба рушди иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва институтсионалии кишвар;

- таъсиси майдони босамари муколама байни мақомоти давлатӣ, мутахассисон ва ҷомеаи шаҳрвандӣ барои муҳокимаи мушкилиҳои мавҷудаи ҳуқуқтатбиқкунӣ;

- ҷорӣ намудани механизми ба инобат гирифтани ҷанбаҳои гендерӣ ва талаботи шахсони дорои имкониятҳои маҳдуд дар раванди меъёрэҷодкунӣ.

620. Беҳтар намудани сифати хизматрасониҳои давлатӣ тавассути:

- таъмини сифат ва дастрасӣ ба хизматрасониҳои давлатӣ аз рӯи усули «Равзанаи ягона»;

- ҷорӣ намудани низоми содаи электронии пешниҳоди шикоят ва даъво ба суд оид ба парвандаҳои граждани, оилавӣ, иқтисодӣ ва маъмурий;

- таъсиси низоми электронии гардиши ҳуҷжатҳо ва кам кардани шумораи ҳуҷжатҳои қоғазии пешниҳодшаванда;

- таъсиси низоми дастрасии фосолавии шаҳрвандон ба хизматрасониҳои давлатӣ;

- ҷорӣ намудани низоми мобилӣ барои таъмини рафтуомад ба нуқтаҳои аҳолинишини дурдаст.

621. Такмил додани фаъолияти низоми судӣ тавассути:

- татбиқи стандартҳои байналмилалии муҳофизатӣ дар низоми судӣ;
- таъмини дастрасии шаҳрвандон ба иттилоот оид ба фаъолияти судҳо;
- ҷорӣ намудани механизми тақсимои электронии парвандаҳо, инчунин низоми мониторинг ва арзёбии самаранокии фаъолияти онҳо;
- мучахҳаз кардани толорҳои судҳо бо системаи видео-конференс ва дастгоҳҳои сабти овоз, инчунин фароҳам овардани имконияти тамошои онлайнӣ чаласаҳои судӣ;
- ҷорӣ кардани низоми электронии пешниҳоди шикоят ва даъво ба суд оид ба парвандаҳои гражданин, оилавӣ, иқтисодӣ ва маъмурӣ;
- таъсиси инфрасохтори зарурӣ дар биноҳои судҳо барои таъмини дастрасии шахсонӣ маъҷуб ба адолати судӣ;
- кам кардани муҳлати нигоҳ доштани гумонбаршуда, айбдоршаванда ва судшаванда дар ҳабс;
- қабули чораҳои дахлдор барои тақвият додани боварии аҳоли ба низоми судӣ;
- ҷорӣ намудани воситаҳои алтернативии тосудии ҳалли баҳсҳо;
- таъсис додани механизми самаранок барои машварат гирифтани шаҳрвандон дар бораи қоидаҳо ва расмиёти муҷриат ба суд.

622. Такмили низоми расонидани ёриҳои ҳуқуқии ройгон ба аҳоли тавассути:

- ба роҳ мондани фаъолияти ҳуқуқшиносони давлатии маркази ёриҳои ҳуқуқӣ дар шаҳру ноҳияҳои кишвар;
- ҷорӣ намудани платформаи электронии машваратӣ барои шаҳрвандон;
- афзоиши ҳарсолаи маблағгузориҳои давлатӣ барои расонидани ёриҳои ҳуқуқии ройгон;
- васеъ намудани доираи шахсоне, ки ҳуқуқ ба гирифтани ёриҳои ҳуқуқии ройгон доранд.

623. Такмили сиёсат ва механизмҳои оид ба пешгирӣ намудани ҳамаи шаклҳои таъйин ва зӯрварӣ тавассути:

- дар қонунгузорӣ мушаххас намудани асосҳои кам кардани синни никоҳӣ;
- таъсиси механизми ҳамроҳангсозӣ дар соҳаи пешгирии таъйин ва кумак ба қурбонии зӯрварӣ;
- омӯзиши масъалаҳои пешбинӣ намудани ҷавобгарии ҷиноятӣ барои зӯрварӣ нисбат ба аъзои оила;
- таъсис додани марказҳои давлатии бухронӣ барои муваққатан ҷойгиркунонии қурбонии зӯрварӣ;
- таъсис додани марказҳои ғайридавлатии дастгирӣ ва кумаки иҷтимоӣ-ҳуқуқӣ аз зӯрварӣ дар оила;

- таҳияи маҷмӯи чораҳо оид ба офиятбахшии ҷабрдидагони зӯроварӣ ва ҷорӣ намудани барномаҳои ислоҳшавӣ барои шахсони содирнамудаи зӯроварӣ дар оила.

624. Паст кардани сатҳи коррупсия тавассути:

- такмилдиҳии санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, аз он ҷумла қонунгузорию ҷиноятӣ ва чораҳои ҷавобгарӣ барои коррупсия;

- ислоҳоти музди меҳнати хизматчиёни давлатӣ барои маҳдуд кардани ангежа ба коррупсия;

- гузаронидани мониторинги самаранокии қонунгузорию зиддикоррупсионӣ;

- аз нав дида баромадани меъёри хирочи гумрукӣ ва таъмини шаффофияти боҷи гумрукӣ ва дигар пардохтҳо;

- кам кардани шумораи санҷишҳои андозӣ, таъмини шаффофияти фаъолияти субъектҳои андозбандӣ, инчунин кам кардани шумораи мақомоти санҷишӣ ва иҷозатдиҳӣ;

- таъмини шаффофияти ҳисоботдиҳии ҷараёни хароҷотҳои давлатӣ;

- мутобиқ кардани қонунгузорию соҳаи муқовимат бо коррупсия ба меъёрҳои санадҳои байналмилалӣ;

- бартараф кардани такрорёбии ваколати мақомоти давлатӣ бо мақсади кам намудани хавфҳои коррупсионӣ;

- васеъ намудани истифодабарии воситаҳои муосири электронӣ барои кам кардани робитаи бевосита байни шахрванд ва корманди давлатӣ.

625. Муқовимат бо қонунигардонии даромадҳои бо роҳи ҷиноят бадастомада тавассути:

- тақвият додани таъминоти моддӣ – техникий мақомоти ваколатдори давлатии муқовимат бо қонунигардонии даромадҳои бо роҳи ҷиноят бадастомада;

- васеъ намудани ҳамкорию байнидавлатӣ ва заминаҳои шартномавӣ – ҳуқуқӣ оид ба расонидани кумаки мутақобила вобаста ба парвандаҳои алоқаманд ба расмиқунонии ғайриқунонии маблағҳои пулӣ;

- такмил додани қонунгузорӣ ва амалияи ҳуқуқтатбиқкунӣ дар соҳаи муқовимат бо қонунигардонии даромадҳои бо роҳи ҷиноят бадастомада.

626. Баланд бардоштани нақши Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон, Ваколатдор оид ба ҳуқуқи кӯдак дар ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии шахрвандон тавассути:

- мутобиқ намудани вазифаҳои Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва Ваколатдор оид ба ҳуқуқи кӯдак ба принципҳои Париж;

- васеъ намудани доираи ваколатҳои Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва Ваколатдор оид ба ҳуқуқи кӯдак дар ҳифзи ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии шахрвандон;

- васеъ паҳн кардани барномаҳои омӯзишӣ дар соҳаи ҳуқуқи инсон миёни кормандони мақомоти давлатӣ бо ҷалби ҷомеаи шаҳрвандӣ;

- ташкили мониторинги ҷойҳои маҳдудкунӣ ва маҳрум кардан аз озодӣ бо мақсади иҷрои ухдадорихои байналмилалии кишвар дар соҳаи ҳуқуқи инсон;

- баланд бардоштани самаранокии фаъолияти Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва Ваколатдор оид ба ҳуқуқи кӯдак аз ҳисоби зиёд намудани шумораи воҳидҳои кории онҳо, шумораи қабулгоҳҳои ҷамъиятӣ дар шаҳру ноҳияҳои кишвар, инчунин беҳтар намудани таъминоти моддӣ - техникаии он.

627. Мустаҳкам намудани институти адвокатура:

- тақмили фаъолияти адвокатура, аз ҷумла ба санадҳои байналмилалии эътирофнамудаи Тоҷикистон мутобиқ кардани он;

- таҳия ва амалӣ намудани барнома оид ба таҳкими институти адвокатура;

- сода кардани расмиёти гирифтани мақоми адвокатӣ;

- ташкил ва таъмини дастрасӣ ба хизматрасонии адвокатҳо дар маҳалҳои аҳолинишини дурдаст.

628. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- портали иттилоотии ҳуқуқӣ бо мақсади таъмини дастрасии шаҳрвандон ба санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳавӣ таъсис дода шуд;

- майдони муколамаи сиёсӣ бо мақсади тақмили амалияи ҳуқуқатбиқкунӣ ташкил карда шуд;

- механизми баҳисобгирии ҷанбаҳои гендерӣ, инчунин талаботи шахсони дорои имкониятҳои маҳдуд дар раванди меъёрэҷодкунӣ созмон дода шуд;

- расмиёт ва муҳлати пешниҳод намудани хизматрасониҳои давлатӣ сода гардид, монеаҳои маъмурӣ баргараф ва ҳамаи намуди хизматрасониҳои давлатӣ ба низоми ягона муттаҳид карда шуданд;

- марказҳои пешниҳод намудани хизматрасонии давлатӣ ба аҳоли аз рӯи усули «Равзанаи ягона» таъсис дода шуданд;

- низоми электронии муроҷиати шаҳрвандон ба мақомоти судӣ ҷорӣ гардид;

- дар амалияи судӣ усули электронии тақсими парвандаҳо, низоми мониторинг ва арзёбии самаранокии он ҷорӣ гардида, феҳристи электронии санадҳои судӣ таъсис дода шуд;

- дар бинои судҳо барои гаштугузор ва муоширати шахсони маъҷуб шароит фароҳам оварда шуд;

- муҳлати нигоҳ доштан дар ҳабс кам карда шуда, таҷрибаи васеи амалӣ кардани ҳабси хонагӣ ва гарав ҷорӣ гардид;

- таҷрибаи ба иштирокчиёни муроғиати судӣ фаҳмонидани моҳияти санади судии қабулгардида ҷорӣ шуд;

- дар амалия институтҳои «миёнаравӣ» ва «медиатсия» истифода мегарданд;

- сомонаҳои электронӣ ва хати телефони боварӣ барои машварат гирифтани шахрвандон вобаста ба расмиёти мурочиат ба суд амал мекунанд;
- меъёрҳои байналмилалии адолати судӣ дар низоми судии кишвар чорӣ карда шуданд;
- толорҳои судҳо бо системаи видео-конфронс ва дастгоҳҳои сабти овоз, инчунин низоми тамошои онлайнӣ чаласаҳои судӣ мучахҳаз гардонида шуданд;
- низоми электронии пешниҳоди шикоят ва даъво ба суд оид ба парвандаҳои граждани, оилавӣ, иқтисодӣ ва маъмури таъсис дода шуданд;
- модулҳои таълимӣ ва барномаҳо барои баланд бардоштани сатҳи дониш, таҳассус ва малакаи касбии судяҳо амал мекунанд, аз ҷумла барои муошират бо шахсони маъҷуб;
- ҳуқуқшиносони давлатии маркази ёрии ҳуқуқӣ дар шаҳру ноҳияҳои кишвар фаъолият мекунанд;
- марказҳои ғайридавлатии расонидани ёрии ҳуқуқии ройгон ба аҳоли аз ҳисоби иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ таъсис дода шуданд;
- сомонаҳои электронии машваратдиҳӣ ба шахрвандон дар шакли «саволу ҷавоб» амал мекунанд;
- дар бучети давлатӣ маблағгузори низоми расонидани ёрии ҳуқуқии ройгон ба аҳоли пешбинӣ шудааст;
- дар қонунгузорӣ асосҳои аз ҷониби суд кам кардани синни никоҳӣ мушаххас гардидаанд;
- дастурамал оид ба ҳамоҳангсозии фаъолияти вазорату идораҳо дар соҳаи пешгирии зӯрварӣ ва кумак ба қурбониёни зӯрварӣ қабул карда шудааст;
- дар Кодекси ҷиноятӣ ҷавобгарӣ барои истифодаи зӯрварӣ нисбат ба аъзои оила пешбинӣ гардидааст;
- дастурамал оид ба офиятбахшии ҷабрдидагон аз зӯрварӣ ва барномаҳои ислоҳкунии шахсони содирнамудаи зӯрварӣ дар оила амалӣ карда мешавад;
- дар Кодекси ҷиноятӣ ҷавобгарӣ барои бойшавии ғайриқонунӣ пешбинӣ шудааст;
- такрорёбии ваколати мақомоти давлатӣ оид ба санчиши фаъолияти субъектони хоҷагидор бартараф карда шудааст;
- дар назди мақомоти давлатӣ терминалҳо насб карда шуда, воситаҳои электронии ҳисоббаробаркунӣ барои пардохти андоз ва бочи давлатӣ чорӣ карда шудааст;
- меъёри хирочи гумрукӣ таҷдиди назар ва кам карда шудааст;
- шумораи санчиши андоз аз ҳисоби тартиби нақшавии танзимкунии санчишҳо кам карда шудааст;
- ба санадҳои қонунгузорӣ тағйиру иловаҳо бо мақсади кам кардани шумораи мақомоти санчишӣ ва иҷозатдиҳӣ ворид карда шудааст;

- шартномаҳо (созишномаҳо) бо давлатҳои хориҷӣ оид ба масъалаҳои расонидани ёрии мутақобилаи ҳуқуқӣ ва ё дигар намуди кумак оид ба парвандаҳои ба қонунигардонии маблағҳои бо роҳи ҷиноят бадастовардашуда, маблағгузории терроризм ва паҳнкунии силоҳи қатли ом алоқаманд баста шудаанд;

- бо назардошти тавсияҳои Гурӯҳи таҳияи чораҳои молиявии мубориза бо қонунигардонии маблағҳои бо роҳи ҷиноят бадастомада (ФАТФ) ба қонунгузорӣ тағйиру иловаҳо ворид карда шудаанд;

- бо мақсади аз ҷониби Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва Ваколатдор оид ба ҳуқуқи кӯдак дар Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқи принципҳои Париж гирифтани мақоми «А» харитаи роҳ амалӣ карда мешавад;

- механизми ҳамкориҳои Ваколатдор оид ба ҳуқуқи инсон ва Ваколатдор оид ба ҳуқуқи кӯдак бо дигар мақомоти давлатӣ дар муқовимат бо шиканча, дигар шаклҳои зӯрварӣ нисбат ба кӯдак ва шахсони маъҷуб васеъ карда шуд;

- тағйиру иловаҳои дахлдор ба санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба таҷкими мақоми адвокатура ворид карда шуданд;

- барномаи мустаҳкам кардани институти адвокатура амалӣ карда шуд.

§4. Фазои сармоягузорӣ

629. Дар ҷараёни татбиқи БМР 2016-2020 Ҳукумати кишвар як қатор ислоҳотро дар самти тақвият бахшидани муқоламаи давлат ва бахши хусусӣ дар сатҳи миллӣ ва минтақавӣ, мутобиқ намудани фазои сармоягузорию соҳибкорӣ ба талаботи меъёрҳои байналмилалӣ, шомил гардидани ҷумҳурӣ ба узвияти СУС, Конвенсияи СММ оид ба эътирофи қарорҳои судҳои арбитражи хориҷӣ, Конвенсияи Гаага оид ба тайъиди легализатсияи ҳуҷжатҳои расмӣ хориҷӣ, хусусигардонии моликияти давлатӣ, таъмини дастрасӣ ба воситаҳои молиявӣ, инфрасохтори рушди соҳибкорӣ, роҳандозии стандартҳои байналмилалӣ сифат ва беҳатарии маҳсулот ва муосиргардонии хизматрасониҳои давлатӣ ба соҳибкоруни сармоягузoron қорҳои мушаххас анҷом дод.

630. Бо мақсади рафъи монеаҳои маъмурӣ ва омилҳои инсонӣ, коҳиш додани хароҷоти пешбурди соҳибкорӣ низомҳои «Равзанаи ягона» барои бақайдгирии субъектҳои соҳибкорӣ, иҷозатдиҳӣ барои қорҳои сохтмонӣ, бақайдгирии амволи ғайриманқул, амалиёти содиротию воридотӣ ва транзитӣ, мусоидат ба сармоягузoron, инчунин тавассути портали электронии мақомоти андоз 36 намуди хизматрасониҳои электронӣ барои андозсупорандагон ба роҳ монда шудааст. Дар доираи ислоҳоти татбиқшуда шумораи ҳуҷжатҳои иҷозатдиҳӣ то 56 адад ва шумораи мақомоти санҷишӣ аз 31 то 25 коҳиш дода шуда, пешниҳоди 30 ғоизи ҳуҷжатҳои иҷозатдиҳӣ тариқи низоми электронӣ ба роҳ монда шуд ва ба ҳама намуди санҷиши ғайриҷаҳири субъектҳои соҳибкорӣ дар соҳаҳои истеҳсоли то 1 январи соли 2021 мораторий эълон карда шуд.

631. Чихати рушди инфрасохтори дастгирии фаъолияти соҳибкорӣ, таъмини дастрасии васеи соҳибкорон ва аҳоли ба хизматрасониҳои молиявӣ ва воситаҳои қарзӣ бюроҳои таърихи қарзӣ, МД «Маркази татбиқи лоиҳаҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ», КВД Бонки давлатии саноатӣ содиротӣ «Саноатсодиротбанк», феҳристи электрони гавари амволи манқул ва ғайриманқул ва МД «Ташаккул ва рушди соҳибкории Тоҷикистон» бо воҳидҳои минтақавӣ он дар шаҳрҳои Душанбе, Бохтар, Кӯлоб, Хучанд ва Хоруғ ташкил ёфта, ислоҳоти босамари қонунгузори низоми созишҳои таъминшуда чихати тақвият бахшидани ҳуқуқҳои қарздорон татбиқ ва роҳандозии принципҳои идоракунии корпоративӣ амалӣ шуда истодааст.

632. Ислоҳоти гузаронидашуда ба афзоиши мунтазами шумораи субъектҳои соҳибкорӣ хурду миёна аз 206,5 ҳазор адади соли 2015 ба 328 ҳазор адад дар соли 2020 мусоидат намуда, дар натиҷаи он имрӯз ҳиссаи бахши хусусӣ дар ММД 70 фоиз, дар таъмини шугли аҳоли 68 фоиз ва даромадҳои андозӣ ба буҷети давлатӣ 80 фоизро ташкил медиҳад. Дар баробари натиҷаҳои бадастовардашуда дар самти таъмини шароити баробари рақобат барои соҳибкорӣ хусусӣ ва муҳити мусоиди сармоягузорӣ ҳоло ҳам масъалаҳои ҳалношуда вучуд доранд.

633. Мувофиқи радабандии «Пешбурди соҳибкорӣ»-и Гурӯҳи Бонки ҷаҳонӣ сарбории андозӣ баланд боқӣ монда, тақрибан 67 фоизи Ҷаҳонӣ тичоратии соҳибкоронро ташкил медиҳад. Ҷамзамон, ислоҳот дар самти рақамгардонии хизматрасониҳои давлатӣ ба соҳибкорон, аз ҷумла роҳандозии тартиби фосилавии анҷом додани расмиёти бақайдгирии субъектҳои соҳибкорӣ, гирифтани иҷозат ва иҷозатномаҳо, бақайдгирии амволи ғайриманқул, пайвастшавӣ ба шабакаҳои муҳандисӣ, таъмини иҷрои қарордод ва амалиёти тичорати хориҷӣ идомаи мантиқии худро тақозо менамояд.

634. Мушкилиҳои асосии фазои сармоягузорӣ аз инҳо иборат аст:

- рушди нокифояи инфрасохтори дастгирии рушди фаъолияти соҳибкорӣ ва тичорат;
- расмиёти ҳоло ҳам мураккаби маъмурикунонии андоз ва хароҷоти баланди пешбурди фаъолияти соҳибкорӣ;
- аз ҳад зиёд будани расмиёти маъмурӣ, ки барои ҷалби бештари сармояи ватанӣ ва хориҷӣ ба соҳаҳои афзалиятноки иқтисодӣ монеа эҷод мекунад;
- сатҳи пасти роҳандозии ТИК дар фаъолияти мақомоти давлатӣ барои хизматрасонӣ ба соҳибкорон ва сармоягузoron;
- рушд наёфтани мониторинги маҷмӯии сифати хизматрасониҳои давлатӣ ба соҳибкорон ва сармоягузoron;
- сатҳи нокифояи иҷрои уҳдадориҳо тибқи қарордодҳои тичоратӣ, ҳимояи ҳуқуқ ва манфиатҳои сармоягузoron ва соҳибкорон;
- маҳдуд будани механизмҳои самаранок оид ба рушди соҳибкорӣ занон;

- механизми номукаммали ҳалли масъалаҳои пардохтнопазирӣ ва мавҷуд набудани механизмҳои барқарорнамоии фаъолияти корхонаҳои муфлисшуда.

635. Ҳадафи дарозмуддат дар соҳаи фазои сармоягузорӣ баланд бардоштани рақобатпазирӣ ва ҷолибияти сармоягузори кишвар тавассути татбиқи як қатор тадбирҳои зерин мебошад, ки барои ба даст овардани як қатор нишондиҳандаҳои нақшавӣ ва беҳтар шудани мавқеи кишвар то мақоми 50-ум дар арзёбии байналмилалӣ ҳисоботи Бонки ҷаҳонӣ «Пешбурди соҳибкорӣ» замина мегузорад.

- баланд бардоштани иқтидори сармоягузорӣ ва кам кардани хавфҳои сармоягузорӣ тавассути коҳиш додани хароҷоти пешбурди фаъолияти соҳибкорӣ;

- зиёд намудани ҳаҷми сармоягузориҳо ба баҳши воқеӣ ва инфрасохтор то 25 фоиз;

- такмили заминаи институтсионалии рушди муҳити соҳибкорӣ тавассути афзоиши кафолатҳо, имтиёзҳо ва чораҳои дастгирии давлатӣ ва кам кардани шумораи санҷишҳои субъектҳои соҳибкорӣ;

- баланд бардоштани фарҳанг ва саводнокии соҳибкорӣ дар сатҳи миллӣ, аз ҷумла дар байни занон аз ҳисоби зиёд намудани шумораи бизнес-инкубаторҳо, паркҳои технологӣ, форумҳо ва тренингҳо.

636. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- роҳандозии тадбирҳои нав ҷиҳати баланд бардоштани ҷолибияти сармоягузорӣ;

- афзоиш додани ҳаҷми сармоягузорӣ ба баҳши воқеии иқтисодиёт ва рушди инфрасохтори дастгирии фаъолияти соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ;

- рушди низоми кафолатҳо ва имтиёзҳои давлатӣ ҷиҳати беҳтар намудани муҳити соҳибкорӣ;

- баланд бардоштани фарҳанг ва саводнокии соҳибкорӣ дар сатҳи миллӣ.

637. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- такмили қонунгузори танзими фаъолияти сармоягузорӣ ҷиҳати таъмини механизмҳои нисбатан самараноки идоракунии корпоративӣ, аз ҷумла паҳн намудани иттилоот оид ба созишҳои ҷамъиятҳои саҳомӣ миёни тарафҳои вобаста, тавсеаи ҳуқуқҳои саҳомон ва нақши онҳо дар қабули қарорҳои муҳими корпоративӣ, мушаххас намудани сохторҳои моликияти назорат дар ҷамъиятҳои саҳомӣ ва баланд бардоштани шаффофияти корпоративӣ;

- таҳия ва қабули санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар бораи номгӯи хизматрасониҳои давлатӣ дар соҳаи сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ, дастурамалҳо ва стандартҳои роҳандозии онҳо;

- ҷорӣ намудани механизми хизматрасонии фосолавӣ ба сармоягузoron тавассути татбиқи ташаббуси «e-investment» дар доираи равшанӣ ягона

барои пешбурди сармоягузoron ва таҳияи тартиби роҳандозии ҳамкориҳои электронӣ бо сармоягузoron дар ҳамаи сатҳҳои мақомоти давлатӣ;

- таҳияи профилҳои сармоягузорӣ барои соҳаҳои афзалиятноки иқтисодӣ, аз ҷумла туризм ва саноати сабук;

- ифтиҳои маркази ягонаи хизматрасонии давлатӣ барои сармоягузoron ва соҳибкорон;

- ҷорӣ намудани стандартҳои фаъолияти мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатӣ ва маҳаллӣ вобаста ба ташаккул ва таъмини фазои мусоиди сармоягузорӣ ва роҳандозии мониторинги он бо назардошти индикаторҳои мақсаднок;

- ташкил намудани феҳристи сармоягузорони амалкунанда аз рӯй тақсимои соҳавӣ, кишвар, ҳаҷми маблағ, ҳавасмандии сармоягузории тақрорӣ, минтақаи татбиқшавии лоиҳа ва дигар маълумот, ҷиҳати ҷорӣ намудани низоми кор бо сармоягузорони калидӣ;

- таҳия намудани механизми сармоягузории мақсаднок (targeted investment) бо таъя ба беҳсозии симои кишвар, ҳалли масъалаҳои ҷорӣ хусусияти маҳаллидошта, таҳкими тарафҳои қавии мамлакат;

- баланд бардоштани иқтидори касбӣ ва малакавии кормандон дар самти татбиқи механизми сармоягузории мақсаднок ва гузаронидани таҷрибаи пилотӣ (роҳандозии ҳамкорӣ бо сармоягузор ҳадди ақал дар як бозор ва дар як соҳа ва мунтазам дар давраи миёнамуҳлат зиёд намудани шумора).

638. Мукамалсозии хизматрасонӣ дар шакли мусоидат ба сармоягузoron тавассути:

- бе талаботи пардохти хизматрасонӣ муайянкунии расмиёти мушаххас ҷиҳати коркарди дарҳости сармоягузoron, самаранок истифода бурдани ин дарҳостҳо ва ташрифи сармоягузoron;

- интишори дастурҳо оид ба роҳандозии муомилаи дуруст бо сармоягузoron (асосан аз ҷониби масъулини вазорату идораҳо, дар ғурудгоҳ ва аз ҷониби мақомоти интизомӣ), мушаххасоти хизматрасониҳои барои сармоягузoron пешбинишуда, ва уҳдадорҳои мақоми ваколатдори давлатӣ дар соҳаи сармоягузорӣ;

- ҷорӣ намудани раддабандии фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ дар сатҳи миллӣ ва минтақавӣ;

- ташкили низоми арзбӣ ва ҳисоботдиҳии мақомоти иҷроияи ҳокимияти маҳаллӣ оид ба беҳтар намудани фазои миллии сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ;

- ташкил ва такмил додани низоми мониторинги мавқеи кишвар дар арзбихҳои иқтисодии байналмилалӣ.

639. Афзоиши сармоягузорӣ ба баҳши воқеӣ ва инфрасохтор тавассути:

- сода гардонидани маъмурикунонии андоз ва коҳиш додани хароҷоти пешбурди фаъолияти соҳибкорӣ;

- таҳияи маҷмӯи чораҳо оид ба ҳавасмандгардонии баҳши хусусӣ барои тавсеаи фаъолият ва ташкили корхонаҳои миёна ва калон;

- чорӣ намудани технологияҳои инноватсионӣ ба низоми иттилоотии идоракунии кумаки беруна;

- таҳияи механизмҳои муосири баланд бардоштани қолибияти сармоягузори соҳаи истифодаи сарватҳои зеризаминӣ.

640. Рушди низоми кафолатҳо ва имтиёзҳои давлатӣ чиҳати беҳтар намудани муҳити соҳибкорӣ тавассути:

- такмил додани низоми расонидани хизматрасониҳои давлатӣ ба баҳши хусусӣ тавассути татбиқи ТИК-и муосир;

- таҳияи чораҳо оид ба ташкили низоми хеджкунӣ;

- таҳияи низоми пешниҳоди имтиёзҳо баҳри ҷалби фаъоли занон ва ҷавонон ба фаъолияти соҳибкорӣ;

- роҳандозии маҳзани ягона оид ба санҷишҳои гузаронидашуда ва низоми идоракунии иттилоотӣ;

- такмили низоми иҷозатдиҳӣ ва иҷозатномадиҳӣ;

- таҳияи санадҳои зерқонунӣ дар самти танзими санҷишҳои субъектҳои соҳибкорӣ;

- таҳия ва роҳандозии механизми барқарорнамоии корхонаҳои дар ҳолати муфлисшавӣ қарордошта барои фароҳам овардани имконияти мууроҷиати кредиторон ба суд чиҳати татбиқи ин расмиёт ҳангоми муфлисшавӣ ва муқаррар намудани ҳимояи ҳуқуқӣ барои кредитороне, ки ба ҷунин корхонаҳо маблағгузорӣ менамоянд.

- таъсиси феҳристи уҳдадориҳои кредиторони ба корхонаҳои муфлисшуда маблағгузорикунанда барои кафолати ҳуқуқҳои афзалиятноки онҳо, ки дорои номгуӣ уҳдадориҳои қарзӣ бо нишондоди маблағ, асос ва санаи пешниҳоди қарз;

- таҳия ва роҳандозии низоми нави мукаммали корпоративии пардохтнопазирӣ тибқи таҷрибаи беҳтарини байналмилалӣ (UNCITRAL, принсипҳои Бонки ҷаҳонӣ оид ба пардохтнопазирӣ ва низомҳои амалкунандаи кредиторон - қарздорон) тавассути қабули қонуни алоҳида дар бораи пардохтнопазирии корпоративӣ;

- таъсиси низоми ғаврии пардохтнопазирии корхонаҳои соҳибкории хурду миёна барои роҳандозии механизмҳои таҷдиди муътадил ва камхарчи қарз ва ё муфлисшавии ҷунин корхонаҳо..

641. Баланд бардоштани фарҳанг ва саводнокии соҳибкорӣ дар сатҳи милли тавассути:

- ташаккули платформаҳои тижоратии технопаркҳои муосир ва гузаронидани омӯзиш ва курсҳои такмили ихтисос барои соҳибкорони наватъсис;

- тақвият бахшидани корҳои фаҳмондадиҳӣ ба баҳши хусусӣ барои таъмини фарогирии васеи субъектҳои соҳибкорӣ бо намудҳои гуногуни хизматрасониҳои электронии давлатӣ ҳуҷҷатҳои зарурӣ ва меъёрҳои пардохти хизматрасонӣ мувофиқи нархномаҳои тасдиқшуда;

- таъмини шаффофияти расмиёти танзими фаъолияти субъектҳои соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ тавассути дастрасӣ ба иттилоот оид ба тартиби расмиёти бақайдгирии субъектҳои соҳибкорӣ, амволи ғайриманкул,

пайвастанавӣ ба шабакаҳои муҳандисӣ, гирифтани қарз, маъмурикунонии андоз ва андозбандӣ, баррасии парвандаҳои тиҷоратӣ, тиҷорати беруна ва дигар расмиёт, аз ҷумла дастурамал, тарифҳо, руйхати ҳуҷҷатҳои зарурӣ, муҳлат ва хароҷоти расмӣ ҳар як расмиёт дар сомонаҳои мақомоти дахлдор, лавҳаҳо ва дигар маводи иттилоотӣ;

- ташкили онлайн – порталҳо барои таълими тиҷорат бо мақсади баланд бардоштани саводнокии соҳибкорӣ ва рушди малакаҳои банақшагирии тиҷорат.

642. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- сарбории андозӣ барои соҳибкорон то 35% кам карда мешавад;

- сармоя дар баҳши воқеӣ ва инфрасохторҳо то соли 2025 ба 25% афзоиш меёбад;

- ҳиссаи корхонаҳои миёна ва азим дар сохтори баҳши хусусӣ 15% - ро ташкил медиҳад;

- мавқеи кишвар дар радбабандии «Пешбурди соҳибкорӣ»-и Гурӯҳи Бонки Ҷаҳонӣ аз рӯи нишондиҳандаҳои «Бақайдгирии субъектҳои соҳибкорӣ», «Гирифтани иҷозат барои сохтмон», «Пайвастанавӣ ба шабакаи таъмини қувваи барқ», «Бақайдгирии моликият», «Андозбандӣ», «Ҷимояи сармоягузори миноритарӣ», «Таъмини иҷроиши қарордод», «Ҳалли масъалаи пардохтнопазирӣ» ва «Рушди тиҷорати беруна» боз ҳам беҳтар карда шуда, мавқеи умумии 50-ум дар байни 190 кишвар ба даст оварда шуд;

- барои ҳамоҳангсозии кумаки беруна СИИ ҷорӣ гардид;

- қисми зиёди хизматрасониҳои давлатӣ ба соҳибкорӣ фосилавӣ тавассути ТИК расонида мешавад;

- шумораи санҷишҳои субъектҳои соҳибкорӣ 40% кам гардид (то 19200 санҷиш);

- онлайн – платформа барои пешниҳоди имконияти баланд бардоштани сатҳи саводнокии соҳибкорӣ таъсис дода шуда, омӯзишҳои ройгон оид ба асосҳои тиҷорати соҳибкорони муваффақ гузаронида мешаванд;

- майдонҳои тиҷоратӣ ва технопаркҳо барои баланд бардоштани ҳавасмандии шаҳрвандон ба фаъолияти соҳибкорӣ созмон ёфта, курсҳои омӯзиши фаъолияти соҳибкорӣ барои оғозкунандагон гузаронида мешаванд;

- нишондиҳандаҳои шумораи занони ба соҳаи соҳибкорӣ ҷалбшуда то 35% афзоиш меёбад.

§5. Шарикии давлат ва баҳши хусусӣ

643. Айни замон дар кишвар 5 лоиҳаи шарикии давлат ва баҳши хусусӣ (минбаъд - ШДБХ) дар баҳшҳои инфрасохтор, тандурустӣ, энергетика, таҳсилоти томактабӣ ва нақлиёти ҷамъиятӣ татбиқ мегарданд.

644. Бо мақсади тақвият баҳшидани ШДБХ фехристи лоиҳаҳои пешакии ШДБХ қабул гардида, лоиҳаи «Барномаи рушди шарикии давлат – баҳши хусусӣ барои солҳои 2020 - 2024» таҳия шуда истодааст. Бо вучуди

ин масъалаҳои зиёди ШДБХ, ки ҳалли онҳо дар БМР 2016 – 2020 ба нақша гирифта шуда буданд, боқӣ мемонанд.

645. Сатҳи пасти огоҳӣ дар бораи лоиҳаҳои имконпазир, шартҳо, тарифҳо, имтиёзҳо ва кафолатҳои нокифоя боиси таваччуҳи пасти сармоягузори эҳтимолӣ мегардад. Ҳамчунин, масъалаҳои ҳалталаб дар самти баланд бардоштани салоҳиятнокии кадрҳо ва дар маҷмӯъ, рушди институтсионалӣ дар соҳаи ШДБХ вучуд дорад. Мақомоти иҷроияи маҳалии ҳокимияти давлатӣ имконияти ШДБХ – ро дар соҳаи ХМК ва хизматрасониҳои коммуналӣ кам истифода мебаранд.

646. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 ҳадафҳо ва вазифаҳо дар самти татбиқи механизми шарикии давлат ва баҳши хусусӣ пурра ба даст оварда нашуда, қисми зиёди масъалаҳо, ҳадафҳо, вазифаҳо ва самтҳои фаъолият ҳоло ҳам муҳим боқӣ мемонанд:

- низоми муносибатҳои байниҳамдигарии давлат ва баҳши хусусӣ дар самти татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ нокифоя мукамал карда шуда, ҳаммаблағгузори давлат ба лоиҳаҳои ШДБХ рушд наёфтааст;

- сатҳи пасти огоҳии иштирокчиёни ШДБХ дар бораи механизм ва шаклҳои алоҳидаи он, таҷрибаи истифода ва имкониятҳои иҷтимоӣ иқтисодии он;

- мавҷуд набудани кадрҳои баландихтисос дар соҳаи ШДБХ дорони салоҳияти кофӣ омода ва пайгирӣ кардани лоиҳаҳои ШДБХ;

- рушди нокифояи институтсионалии сохторҳои масъули давлатӣ дар соҳаи ШДБХ дар алоқамандӣ бо маҳдудияти захираҳои молиявӣ ва кадрӣ;

- рушди нокифояи низоми ҷалби маблағҳои дарозмуҳлати ғайрибуҷетии лоиҳаҳои ШДБХ;

- хавфҳо вобаста ба амалӣ намудани лоиҳаҳои ШДБХ дар Тоҷикистон, аз ҷумла хавфи молиявӣ, даромаднокии лоиҳа, пардохтпазирии аҳоли, талабот, беқурбшавии асъори миллий, таваррум ва ғайра хело баланд буда, хавфҳои лоиҳаи шарикӣ байни шарикони давлатӣ ва хусусӣ баробар тақсим намегардад.

- дар доираи шартномаи ШДБХ кафолати сармояи баҳши хусусӣ аз ҷониби давлат дода намешавад;

- лоиҳаҳои ШДБХ дар Тоҷикистон таъсири бузурги иҷтимоӣ иқтисодӣ доранд, аммо даромаднокии молиявии онҳо паст мебошад ва на ҳамаи онҳо барои соҳибкорон ва сармоягузoron ҷолиб мебошанд;

- лоиҳаҳои ШДБХ, ки муҳлати амалишавии дароз доранд ба қарзҳои имтиёзноки дарозмуҳлат дастрасӣ надоранд;

- қонунгузориҳои миллий дар самти ШДБХ пурра ба талаботи таҷрибаи байналмилалӣ амалинамоии лоиҳаҳои ШДБХ мутобиқ нест.

647. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- шарикии давлат ва баҳши хусусӣ имрӯз дар тамоми соҳаҳо ва бахшҳои иқтисод паҳн гардидааст. Ҳар як баҳш дар БМР 2021-2025 масъалаҳои ШДБХ-ро аз нуқтаи назари соҳаи худ дида мебарояд, ки ин маънои баррасии масъалаҳои ШДБХ дар заминаи як соҳаро дорад. Дар асоси ин, дар доираи рушди шарикии давлат ва баҳши хусусӣ дар кишвар

гузоштани чунин ҳадафе мувофиқ доништа мешавад, ки ҷанбаҳои гуногуни ШДБХ-ро дар бар гирад.

- васеъ намудани роҳандозии ШДБХ дар тамоми соҳаҳои иқтисодӣ;
- тақмили минбаъдаи заминаи қонунгузорию муносибатҳои байни давлат ва бахши хусусӣ, танзими тарифҳо ва хусусиятҳои фаъолияти лоиҳаҳо дар ин самт;
- рушди низоми дастгирии захиравии лоиҳаҳои ШДБХ, аз ҷумла захираҳои инсонӣ ва иттилоотӣ;
- баланд бардоштани сатҳи оғоҳӣ оид ба имкониятҳои механизми ШДБХ дар кишвар ва таъмини шаффофияти татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ;
- ҷалби бештари бахши хусусӣ барои амалинамоии лоиҳаҳои инфрасохторию ШДБХ тибқи таҷрибаи муосири байналмилалӣ;
- татбиқи лоиҳаҳои инноватсионии ШДБХ, ки ба рушди илм ва инноватсия нигаронида шудаанд.

648. Вазифаҳо барои ҳалли проблемаҳои гузошташуда ва ба даст овардани ҳадафҳо:

- тақмили заминаҳои қонунгузорӣ дар соҳаи ШДБХ;
- баланд бардоштани самаранокии тақсимои захираҳо барои лоиҳаҳои ШДБХ;
- беҳтар намудани дастрасӣ ба иттилоот ва шаффофияти лоиҳаҳои ШДБХ;
- баланд бардоштани ҷолибияти лоиҳаҳои ШДБХ барои соҳибкоруни сармоягузорию дохилию хориҷӣ.

649. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- муқаммал намудани қонунгузорию миллӣ дар самти ШДБХ ва мутобиқ намудани он ба таҷрибаи пешрафтаи байналмилалӣ;
- таҳияи барномаи рушди ШДБХ;
- таҳияи феҳристи ягонаи лоиҳаҳои ШДБХ;
- таҳияи методологияи арзёбии лоиҳаҳои ШДБХ;
- тақмил додани тартиби баҳисобгирии лоиҳаҳои ШДБХ, нишондиҳандаҳо ва низоми мониторинг ва арзёбии лоиҳаҳо;
- бознигарӣ ва тақмил додани тарифҳои мавҷудаи ШДБХ;
- рушди низоми дастгирӣ, ҳавасмандгардонӣ, кафолат ва маблағгузорию муштаракӣ лоиҳаҳои ШДБХ.

650. Баланд бардоштани самаранокии тақсимои захираҳо барои лоиҳаҳои ШДБХ тавассути:

- тақмил додани низоми идоракунии корпоративӣ дар корхонаҳои давлатӣ;
- таҳкими заминаи моддию техникаи МД «Маркази татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ»;
- баланд бардоштани нуруи кадрӣи КВД «Маркази татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ» барои баланд бардоштани сифати хизматрасонии лоиҳаҳои ШДБХ;

- таҳияи маҷмӯи ҳавасмандгардонӣ барои баланд бардоштани ташаббускорию мақомоти иҷроия (ташкilotҳои фармоишгар) дар таҳия ва татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ.

651. Беҳтар намудани дастрасӣ ба иттилоот ва таъмини шаффофияти лоиҳаҳои ШДБХ тавассути:

- рушди минбаъдаи захираҳои интернетии кишвар дар соҳаи ШДБХ (аз он ҷумла, www.ppp.tj) ва таъмини дастрасӣ ба маълумоти зарурӣ ба ҳамаи шахсони манфиатдор;

- ташкили форумҳо, мизҳои мудаввар ва ярмаркаҳо барои ҷалби сармоягузoron, пешниҳоди лоиҳаҳои ШДБХ ва ба танзим даровардани муносибатҳои байниҳамдигарӣ бо сармоягузoronи хусусии манфиатдор.

652. Баланд бардоштани ҷолибияти лоиҳаҳои ШДБХ барои соҳибкоруни сармоягузoronи дохилию хориҷӣ тавассути:

- паст намудани хавфҳои лоиҳавӣ бо роҳи иштироки давлат, шарикони рушд ва ташкilotҳои байналмилалӣ молиявӣ дар сохтори молиявӣ лоиҳаҳо

- тақсимои одилона ва баробари хавфҳои лоиҳаҳо байни шарикони давлатию хусусӣ

- пешниҳоди кафолати давлатӣ ба сармояи баҳши хусусӣ ҳангоми маблағгузории лоиҳаи ШДБХ

- додани имтиёзҳои андозиву гумрукӣ ба лоиҳаҳои ШДБХ

- таъсиси Фонди маблағгузории лоиҳаҳои ШДБХ

- ҷорӣ намудани механизми дастгирии давлатии молиявӣ лоиҳаҳои ШДБХ, ки даромаднокии молиявиашон паст мебошад, аммо таъсири иҷтимоию иқтисодии калон доранд.

653. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- барномаҳои рушди ШДБХ ҳам дар сатҳи минтақавӣ ва ҳам дар сатҳи соҳаҳо таҳия карда мешаванд;

- 10 барномаи омӯзишӣ оид ба баланд бардоштани сатҳи таҳассуси кадрҳои мақомоти соҳа, аз он ҷумла КВД «Маркази татбиқи лоиҳаҳои ШДБХ» гузаронида мешаванд;

- ҳаҷми маблағгузорӣ ба лоиҳаҳои ШДБХ 23% афзоиш меёбад;

- ҳаҷми лоиҳаҳои ШДБХ дар соҳаи илм ва инноватсия 3 ададро ташкил медиҳад;

- интернет - портали www.ppp.tj, ки тавассути он иттилооти зарурӣ ба тарафҳои манфиатдор пешниҳод карда мешавад, такмил дода мешавад;

- 10 мизи мудаввар, 2 форум ва 12 ярмарка барои ҷалби баҳши хусусӣ ва рушди ШДБХ дар ҳамаи соҳаҳои иқтисодӣ ташкил карда мешавад;

- 14 адад лоиҳаи ШДБХ дар соҳаи тандурустӣ барои паст кардани хавфи бемориҳои эпидемиологӣ ва паст кардани оқибатҳои пандемияи COVID-19 татбиқ мегарданд.

§6. Ташаккули иқтисоди рақамӣ

654. Иқтисоди рақамӣ тақозои муҳими рушди даврони муосир мебошад. Бинобар ин, яке аз минбаъҳои асосии рушди минбаъдаи

институтсионалии кишвар табодули рақамӣ буда, барои ташкили иқтисоди рақамӣ заминаи муосири меъёрию ҳуқуқӣ, низоми нави самараноки идоракунии давлатии захираҳои иттилоотӣ-коммуникатсионӣ ва технологияҳои рақамӣ ва механизми нави ҳамкориҳои шабакавӣ дар ҷомеаи иттилоотиро талаб мекунад.

655. Ташаккули заминаи ғайрирақамӣ (заминаи меъёрӣ ва қонунгузорӣ, манбаҳои молиявӣ) ва рақамӣ (интернети фарохмаҷро ва технологияҳои рақамӣ) дар кишвар таҷдиди назари афзалиятҳо ва тадбирҳои дар СМР-2030 пешбинишударо тақозо менамояд.

656. Пандемияи COVID-19 ба ҳолати инфрасохтори техникӣ ва услубҳои хизматрасонии ҳадамоти алоқа таъсири иловагӣ расонид. Ҳаҷми трафик дар ин сегменти шабакаҳои интиқоли маълумот чандин маротиба афзудааст ва бори вазнинии хизматрасонии шабакаҳои интиқоли маълумот ва нигоҳ доштани инфрасохтор то имрӯз пурра ба дӯши ширкатҳои хусусӣ вогузор шудааст.

657. Тибқи таҳлилҳои ташкилоти иқтисодиву молиявии байналмилалӣ ба 10 фоиз афзудани фарогирии аҳоли ба интернети фарохмаҷро суръати рушди иқтисодии кишварро метавонад ба 1,4 фоиз зиёд намояд.

658. Бо назардошти аҳамияти баланди иқтисодиву иҷтимоӣ касб намудани дастрасӣ ба технологияҳои иттилоотиву коммуникатсионӣ дар шароити пандемия зарур аст, ки вобаста ба тавсеаи фарогирии аҳолии кишвар бо хизматрасониҳои имтиёзнок ва алоқа тадбирҳои зарурӣ андешида шаванд.

659. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар марҳилаи ибтидоии иқтисоди рақамӣ қарор дошта бошад ҳам, оғози қадамҳои нахустини худро барои гузариш ба рақамикунонии иқтисодиёт дар кишвар тавассути фаъолияти ТИК дар соҳаҳои мухталифи кишвар ба роҳ монда, солҳои охир як қатор дастовардҳоро ноил гардидааст.

660. Ҷиҳати татбиқи Консепсияи ташаккули ҳукумати электронӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Ҳукумати шаҳри Душанбе таҷҳизоти серверӣ дар ҳуҷраи махсус ва байни сохторҳои дастгоҳи он тавассути барномаи «Гардиши ҳуҷратҳои электронӣ SITI-DOC» насб шудааст.

661. Корхонаву ширкатҳои гуногун, аз қабилҳои «Авесто - Гурӯҳ», «Акиа-Авесто - Индастрив», «Рахштасӣ», «Эйшн Экспресс», «Сомон - таксӣ», «Глобал экспресс Душанбе», «Атлас - таксӣ», «Олуҷа - Авто» ва «Сити таксӣ», ки дар пойтахти кишвар фаъолият мекунанд, технологияи рақамиро роҳандозӣ намуданд. Инчунин, низоми пардохти электронии ҳаққи хизмати мусофиркашонӣ дар шаҳри Душанбе «City Card» ҷорӣ гардид, ки шаҳрвандони кишвар тавассути он маблағи роҳкироро бо ворид шудан ба нақлиёти ҷамъиятӣ пардохт менамоянд.

662. Бахши ТИК дар раванди табодули рақамӣ динамизм ва суръатбахшии бештарро бояд ба даст орад. Аммо бахши ТИК ҳанӯз ба механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ, ки ҳамоҳангсозии ҳадафҳои ҳадамоти бахши давлатӣ ва манфиатҳои провайдерҳои хизматрасонии ТИК-ро дар бар мегирад, дохил карда нашудааст.

663. Мушкилоти асосӣ:

- заминаи нокифоя ташаккулёфтаи қонунгузорӣ;
- танзим ва идоракунии давлатии соҳа ба услубҳои самаранок ниёз дорад;

- ҳамоҳангии байнисоҳавӣ дар сатҳи зарурӣ нест;

- норасоии кадрҳои баландихтисос;

- рушди нокифояи инфрасохтори техникӣ.

664. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- такмили заминаи ғайрирақамӣ барои мусоидат ба иқтисоди рақамӣ;

- таҳкими асосҳои рақамии табодули рақамӣ;

- рақамикунонии соҳаҳои иқтисоди миллӣ;

- ҷорӣ намудани ҳукумати рақамӣ; таҳким бахшидани заминаҳои рушди иқтисоди рақамӣ;

- рушди сармояи инсонӣ барои иқтисоди рақамӣ;

- таъмини идоракунии давлатӣ ва раванди танзим дар соҳа дар асоси рақобати одилона, бо мақсади баланд бардоштани сифати хизматрасонӣ ба аҳоли ва бахши хусусӣ;

- рушди инфрасохтори ТИК барои иқтисоди рақамӣ;

- низоми ташкил, ҳамоҳангсозӣ ва амалигардонии иқтисоди рақамӣ.

665. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- таъмини идоракунии самараноки соҳаи алоқа;

- рушди малакаҳои рақамӣ дар низоми идоракунии давлатӣ;

- таъминоти итилоотӣ ва таблиғи табодули рақамӣ;

- бунёди инфрасохтори муосири рақамӣ;

666. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- арзёбии ҳолати кунунии табодули рақамӣ ва таҳияи як қатор тадбирҳо оид ба таҳкими заминаи меъёрию ҳуқуқии он;

- такмили барномаи давлатӣ дар самти ҷорӣ намудани технологияҳои рақамӣ дар тамоми соҳаҳои иқтисодиёт;

- нав кардани шаклҳои ҳисоботи оморӣ дар самти рушди иттилоот ва истифодаи Технологияи иттилоотию коммуникатсионӣ бо мақсади мутобиқ намудани он ба ҳолатҳои муосир ва ҳуҷҷатҳои стратегӣ;

- мукамал намудани сохтори идоракунии давлатӣ ва нав кардани СМҲ дар самти амнияти иттилоотӣ;

- таҷдид ва фаъолгардонии қори Шӯрои мавҷуда оид ба Технологияи иттилоотию коммуникатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон чӣхати ба он интиқол додани вазифаҳои ҳамоҳангсозӣ ва роҳбарии байнисоҳавӣ;

- ҷорӣ намудани таҷрибаи форсайт ва дигар усулҳои пешқадам барои таҳияи дурнамои сценарияҳои рушди рақамикунонӣ ва қабули қарорҳо ва чораҳои дахлдор чӣхати такмили раванди онҳо;

- таҳияи Харитаи роҳ вобаста ба қорӣ намудани ҳукумати электронӣ, ки дар марҳилаҳои кутоҳмуҳлат, миёнамуҳлат ва дарозмуҳлат татбиқ карда мешавад;

- таҳия ва қорӣ намудани на камтар аз 10 намуди хизматрасонии давлатӣ дар платформаи электронӣ;

- таҳияи СМХ оид ба тақсими масъулиятҳо барои дигаргуниҳои рақамӣ миёни идораҳои мухталиф чихати роҳандозии назорат, мониторинг ва ҳисоботдиҳӣ дар сатҳи байниидоравӣ;

- таҳия ва қабули барнома чихати ташкили ҳуччатгузории электронӣ дар тамоми муассисаҳои давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- ҷалби ширкатҳои аудитории ботаҷриба ва ташаккули механизми ҳамкории онҳо бо мақомоти давлатӣ, бахши хусусӣ, ташкилоти ҷамъиятӣ ва шарикони байналмилалӣ рушд;

- тақмили сохтори мақоми ваколатдори идоракунии давлатӣ ва танзими соҳаи алоқа мутобиқ ба талаботи меъёрҳои байналмилалӣ;

- гузаронидани аудити мустақили санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ марбут ба ТИК ва табодули рақамӣ;

- ҳалли масъалаи ҳамоҳангсозии байнисоҳавӣ оид ба татбиқи иқтисоди рақамӣ.

667. Рушди малакаҳои рақамӣ дар низомии идоракунии давлатӣ тавассути:

- таъсиси марказҳои таълимии тайёр кардани кадрҳои баландихтисос ва ҳайати идоракунӣ барои пешбурди лоиҳаҳои рақамӣ;

- қорӣ намудани низомҳои пешқадам барои тайёр намудани кадрҳои баландихтисос дар сатҳи макотиби олий, муассисаҳои давлатӣ ва корхонаҳо;

- таҳияи нақша ва механизмҳои мунтазам баланд бардоштани сатҳи таҳассусии кормандони мақомоти давлатӣ аз рӯи малакаҳои рақамӣ;

- таъсиси гурӯҳи кории байниидоравӣ барои тақмили санадҳои меъёрию ҳуқуқӣ, муқаррар намудани ваколат ва вазифаҳои он;

- ташкил намудани марказҳои ҳамоҳангсоз оид ба татбиқи иқтисоди рақамӣ;

- ташкили мизҳои мудаввар барои муҳокима ва қабули чораҳо аз рӯи натиҷаҳои кори гурӯҳи байниидоравӣ;

- ташкили курсҳои мақсаднок дар соҳаи ТИК барои кормандони мақомоти давлатӣ дар Донишкадаи тақмили ихтисоси хизматчиёни давлатӣ бо иштироки васеи ширкатҳои хусусӣ ва ташкилотҳои ҷамъиятии дорои салоҳияти муайян;

- татбиқи лоиҳаи «Шаҳри бехатар» дар дигар минтақаҳои кишвар, ҳамзамон қорӣ намудани он дар самти назорати таваққуфи нақлиёт дар роҳҳои дохилишаҳрӣ.

- ҷалби маблағҳои шарикони рушд барои татбиқи иқтисоди рақамӣ.

668. Таъминоти итилоотӣ ва таблиғи табодули рақамӣ бо роҳи:

- оғози дастгирии иттилоотию фаҳмондадиҳӣ ва ҷойгиркунии табодули рақамӣ дар дохили кишвар ва сатҳи байналмилалӣ;

- гузаронидани корҳои фаҳмондадихӣ дар байни аҳолии ҷумҳурӣ ва ҷалби шарикони тавонманд ва сармоягузoron дар раванди ташкил ва муҳокимаи васеи Барномаи миёнамуҳлати рушди иқтисоди рақамии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- ташкили маъракаи иттилоотӣ барои нишон додан ва ҷойгир кардани дастовардҳо дар татбиқи лоиҳаҳои рақамӣ дар ҳама соҳаҳо;

- муайян намудани манбаи маблағгузории лоиҳаи таъмини минтақаҳои кишвар бо хатҳои баландсифати алоқаи нахи оптикӣ ва интернетӣ баландсуръат;

- ҷалби мутахассисони ботаҷриба ва таҳияи харҷномаи лоиҳавӣ ва ҳуҷҷатҳои тендерӣ;

- тибқи стандартҳои байналмилалӣ ташкил намудани озмун ва татбиқи лоиҳа;

- мусоидат барои роҳандозии технологияҳои замонавии молиявӣ дар савдо, хизматрасонӣ ва молия(FinTech);

- таъмин намудани тамоми минтақаҳои кишвар бо хатҳои баландсифати алоқаи нахи оптикӣ ва интернетӣ баландсуръат бо сервери асосии он дар шаҳри Душанбе;

- омода намудани кадрҳо дар самти ТИК ва ташаккули заминаҳо барои рушди шуғли фосолавӣ, аз ҷумла занон, маъҷубон ва дигар гурӯҳҳои осебпазири ҷомеа дар заминаи баланд бардоштани саводнокии рақамӣ;

- амалӣ намудани лоиҳаи «Шаҳри доно» дар шаҳри Душанбе.

669. Бунёди инфрасохтори муосири рақамӣ тавассути:

- таҷдиди шоҳроҳи каналҳои оптикӣ алоқа бо қобилияти гузарониши на камтар аз 10 Гбит/сония барои ҳар як маркази ноҳия;

- таъсиси маркази иловагии иттилоотӣ дар яке аз марказҳои минтақавии шарқии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҳадди аққал 12 раф;

- тавсеаи маркази захиравии иттилоотии Кумитаи андозии шаҳри Хучанд то 12 раф;

- пайвасти ҳамаи марказҳои маъмурии идоракунии давлатӣ бо шаҳри Душанбе тавассути хатҳои алоқаи оптикӣ;

- ҷалби сармояи ватанию хориҷӣ барои бунёди инфрасохтори зарурӣ;

- татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар сатҳи миллӣ ва минтақавӣ (Digital CASA).

670. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- аудити мустақили қонунҳо ва қоидаҳои марбут ба таъбуллотии рақамӣ гузаронида мешавад. Як қатор санадҳои меъерии ҳуқуқӣ бекор карда мешаванд;

- Барномаи миёнамуҳлати рушди иқтисоди рақамӣ барои солҳои 2021-2025 татбиқ мегардад;

- дар раванди идоракунии давлатӣ ва танзими соҳа рақобати одилона таъмин гардид ва вазифаҳои мақоми нави ваколатдор дар соҳаи алоқа муайян карда мешавад;

- сифати хизматрасонӣ ба аҳоли ва бахши хусусӣ афзоиш меёбад;

- механизми самараноки ҳамоҳангсозии байнисоҳавӣ оид ба масъалаҳои табодуллоти рақамӣ ташаккул меёбад;
- дар тамоми мақомоти давлатӣ марбут ба табодуллоти рақамӣ сохторҳои ТИК таъсис дода мешаванд;
- 69 маркази маъмурии идоракунии давлатӣ дар минтақаҳо ба шабакаҳои оптикӣ пайвастанд ва бо шаҳри Душанбе иртиботи доимии бефосила доранд.

7. РУШДИ САРМОЯИ ИНСОНӢ ВА БЕҲТАР НАМУДАНИ СИФАТИ ХИЗМАТРАСОНИҶОИ БАҲШИ ИҶТИМОӢ

§1. Идоракунии равандҳои демографӣ

671. Ҷумҳурии Тоҷикистон кишвари дорои афзоиши баланди табиӣ аҳоли мебошад. Афзоиши миёнасолонаи аҳоли тақрибан 2 фоиз - 2,2 фоизро ташкил дода, дар аввали соли 2020 шумораи аҳолии кишвар ба зиёда аз 9,3 млн. нафар расид. Тоҷикистон аз рӯи афзоиши табиӣ аҳоли дар байни кишварҳои ИДМ пешсаф буда, ба гурӯҳи 22 кишвари ҷаҳон, ки дорои афзоиши муътадили табиӣ аҳоли мебошанд, шомил аст. Афзоиши босуръати аҳоли ба суръати рушди иқтисодии кишвар таъсири назаррас расонида, истеҳсоли неъматҳои зарурии ҷамъиятӣ, хизматрасониҳо, маҳсулоти хӯроқворӣ ва ҷойҳои кориро тақозо менамояд.

672. Гузариши демографӣ, ки дар Тоҷикистон ба назар мерасад, дар ҳолати роҳандозии сиёсати макроиқтисодии мувофиқ метавонад манфиатҳои (дивиденд) зиёдеро ба бор орад.

673. Таҳқиқоти мониторингии гузаронидашудаи равандҳои демографӣ дар солҳои 2015-2019 муҳимияти вазъ ва индикаторҳоро вобаста ба аҳоли, ки дар БМР 2016-2020 дарҷ шуда буданд, тасдиқ намуд. Ҳадафу вазифаҳои гузошташудаи рушди демографӣ дар кишвар ба Ҳадафҳои рушди устувор дар доираи Рӯзномаи 2030 мутобиқ мебошанд.

674. Тоҷикистон ба Нақшаи амали Конфронси байналмилалӣ оид ба аҳоли ва рушд (НА КБАР) ҳамроҳ гардида, уҳдадор шуд, ки омилҳои демографӣ дар тамоми стратегияҳои рушд ва ҷанбаҳои банақшагирии рушд ворид намуда, ҷиҳати ноил гаштан ба адолати иҷтимоӣ ва решакан кардани камбизоатӣ шароит фароҳам орад. Ҳамин тавр, бо назардошти таъсири омилҳои сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ-фарҳангӣ ҳоло вазъи демографӣ ҷумҳурӣ тавачҷуҳи махсус ва омӯзиши дақиқро бо мақсади сари вақт ҳал кардани масъалаҳои муҳталифи демографӣ талаб менамояд.

675. Тибқи дурнамо, шумораи доимии миёнасолонаи аҳоли аз 9,5 млн нафари соли 2020 дар соли 2025 то ба 10,6 млн. нафар зиёд мешавад. Дар ин давра афзоиши шумораи аҳолии то 15-сола 8,7 фоиз, ё ки 284 ҳазор нафар дар назар дошта шудааст. Аҳолии синни қобили меҳнат 10,6 фоиз ё 628,5 ҳазор нафар ва аҳолии калонтар аз синни қобили меҳнат 1,5 маротиба ё 166,8 ҳазор нафар зиёд мешавад.

676. Натиҷаҳои барӯйхатгирии соли 2020 барои таҳлили амиқи рушди аҳоли, инчунин таҳия дурнамои ҳамаҷониба ва воқеии рушди демографии ҷумхури имконият фароҳам меоранд.

- омори демографӣ барои қонеъ намудани талаботи зудтағйирёбандаи рушд ба тақмил ниёз дорад;

- маълумоти демографӣ дар равандҳои таҳлил, дурнамозозӣ, таҳияи сиёсат ва банақшагири дар сатҳҳои миллӣ ва минтақавӣ ба қадри нокифоя ҳамгироӣ карда шудаанд.

677. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳо) рушд:

- тақвият бахшидани низоми миллии маълумоти демографӣ;

- рушди иқтидори миллӣ оид ба таҳлил ва дурнамозозии равандҳои демографӣ, ки дар низоми қабули қарорҳо истифода бурда мешаванд.

678. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- зиёд кардани иқтидорҳои миллӣ дар соҳаи ҷамъоварӣ, коркард ва паҳн намудани маълумоти демографӣ;

- беҳтар намудани истифодабарии маълумоти демографӣ барои тайёр кардани сиёсати банақшагирии индикативӣ дар сатҳи миллӣ ва минтақавӣ.

679. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои амал) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- ҷорӣ намудани шарҳҳо, таҷҳизот ва технологияҳои муосири иттилоотӣ (низомҳои ҷуғрофӣ иттилоотӣ ва ҷамъовари маълумот бо истифода намудани планшет) дар ҷамъоварӣ ва таҳлили маълумоти демографӣ;

- ҷорӣ намудани таҷриба, методологияи ҷамъоварӣ ва таҳлили маълумоти демографӣ аз нуқтаи назари гендерӣ;

- рушди таҷрибаи гузаронидани барӯйхатгирии миллии аҳоли ва фонди манзил бо татбиқи технологияи рақамӣ;

- арзёбии фаъолияти мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ҷиҳати ноил гардидан ба мақсад ва вазифаҳои стратегии рушди минтақа;

680. Беҳтар намудани истифодабарии маълумоти демографӣ барои тайёр кардани сиёсати банақшагирии индикативӣ дар сатҳи миллӣ ва минтақавӣ тавассути:

- баланд бардоштани иқтидорҳои техникаи муассисаҳои давлатӣ оид ба таҳлили маълумоти иҷтимоӣ – иқтисодӣ ва демографӣ тавассути татбиқи технологияҳои рақамӣ;

- мусоидат намудан дар истифодаи низоми модели сахмҳои демографӣ (DDM) ва Ҳисобҳои байнинаслӣ (NTA) дар раванди таҳлилҳои демографӣ;

- ташкили омӯзиш ва кумаки техникӣ оид ба коркарди маълумоти баҳисобгирии аҳоли ва фонди манзил;

- дастгирии равандҳои коркард - мутобиқсозии таъминоти барномавӣ барои паҳн намудани маълумот ва гузаронидани омӯзиш;

- таҳияи маводи таълимии марбут ба масъалаҳои гендерӣ барои мусоидат дар таҳияи сиёсати миллӣ ва нақшаҳо дар асоси маълумоти демографӣ ва зиёд намудани иқтидори муассисаҳои дахлдор вобаста ба

дурнамои шумораи аҳоли, аз он ҷумла дурнамои қувваҳои корӣ дар минтақаҳои кишвар ва истифода бурдани онҳо барои банақшагирӣ ва бучетикунонӣ; раддабандӣ кардани ҳисобҳои байнинасли; истифода намудани модели саҳмҳо;

- омодагӣ ва васеъ паҳн кардани силсилаи ҳуҷҷатҳои ҳолати шарҳ, таҳлили саҳмҳои демографӣ, ҳисобҳои байнинасли, дурнамои демографӣ, аз он ҷумла пешгӯии қувваҳои корӣ дар сатҳи минтақаҳо ва кишвар, сиёсати шаҳрнишинишавӣ ва муҳоҷират;

- гузаронидани як қатор таҳлилҳо барои пешниҳоди тавсияҳо оид ба масъалаҳои сиёсат дар самти динамикаи шумораи аҳоли, муҳоҷирони дохилӣ ва байналмилалӣ ва гурезагон, шахсони бешаҳрванд, шахсоне, ки дар ноҳияҳои таҳти таъсири тағйирёбии иқлим ва мавзёҳои номусоид истиқомат мекунанд, шахсони маъюб, оилаҳои гузошташуда, шахсони дорои дастрасии маҳдуд ба хизматрасониҳои солимии репродуктивӣ;

- дастгирии равандҳои коркарди сиёсати миллӣ ва нақшаҳо дар асоси маълумоти демографӣ барои мусоидат намудан дар рушди мутавозият минтақаҳо;

- таҳияи Консепсияи нуфуси аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

681. Натиҷаҳои чашмдошт:

- низоми баҳисобгирӣ ва сифати омори равандҳои демографӣ беҳтар шуд;

- заминаҳои иттилоотӣ, таҳлилӣ ва рақамӣ оид ба равандҳои демографӣ, сатҳи зиндагӣ ва доираи нобаробарии иҷтимоӣ васеъ ва устувор гардид;

- низоми идоракунии давлатӣ дар соҳаи сиёсати демографӣ аз ҳисоби пешгирӣ кардани тамоюлҳои «бухронӣ» номусоид тавассути дурнамосозии демографӣ беҳтар карда шуд;

- фаъолият ва ҳамоҳангсозии байниидоравӣ дар сатҳи марказӣ ва минтақавӣ вобаста ба равандҳои демографӣ тақвият дода шуд.

§2. Шуғли пурмахсул

682. Яке аз ҳадафҳои стратегияе, ки дар СМР-2030 дарҷ гардидааст, зарурати таъмин ва тавсеаи шуғли пурмахсул дар кишвар бо афзоиши шуғли расмӣ ва маҳсулнокии меҳнат, сатҳи муносиби музди меҳнат, инчунин, шароити бехатари кор ба ҳисоб меравад.

683. Тайи солҳои охир шумораи аҳолии бо кор машғул ба ҳисоби миёна ҳамасола ба 16000 нафар зиёд мегардад. Ҷойҳои кории нав тавассути сармоягузориҳои давлатӣ ва хориҷӣ таъсис дода мешаванд. Дар давраи солҳои 2015-2019 ҳиссаи шуғл дар соҳаи кишоварзӣ аз 64,9 фоиз то 61,1 фоиз коҳиш ёфта, дар саноат бошад ҳиссаи шуғли аҳоли аз 6,7 фоиз то 3,9 фоиз ва хизматрасониҳо аз 28,4 фоиз то 30 фоиз афзоиш ёфтааст.

684. Мушкилии номутобиқатии муҳтавои таҳсилоти касбӣ ба эҳтиёҷоти иқтисодӣ боқӣ мондааст. Илова бар ин, аз як тараф зиёд будани мутахассисони соҳаи иқтисод ва ҳуқуқшиносӣ ва мушкилоти бо кор таъмин кардани онҳо, аз тарафи дигар норасоии мутахассисони ихтисосҳои

гуногуни тиббӣ ва муҳандисӣ мушоҳида мешавад. Талаботи аз ҳама бештар ба мутахассисони касбии соҳаҳои нақлиёт ва сохтмон мавҷуд мебошад.

685. Нобаробарии гендерӣ дар тамоми бахшҳо боқӣ мемонад, мувофиқан, таносуби музди кори занон ва музди меҳнати мардон 64,1 фоизро ташкил медиҳад. Тафовути гендерӣ дар иштироки иқтисодӣ ва имкониятҳои мансабӣ баланд аст (коэффитсиент 0,496)

686. Дар баҳши шуғл ҳиссаи зиёди шуғли ғайрирасмӣ ба назар мерасад (на кам аз 50 фоиз), ки асосан бо корхонаҳои хурд, алахусус дар соҳаи савдо, хизматрасонӣ ва сохтмон алоқаманд аст. Солҳои охир тамоюли коҳиш ёфтани шуғли аҳолии кишвар ва афзоиши ҳиссаи худмашғулбудагон мушоҳида мешавад. Масалан, тибқи тадқиқоти қувваи корӣ, ҳиссаи аҳолии машғул дар соли 2016 нисбат ба соли 2009-ум 17,4 банди фоизӣ коҳиш ёфта, 34,8 фоизро ташкил дод, дар ҳоле ки ҳиссаи кормандони мустақил аз 47,1 фоиз дар соли 2009 то 56,2 фоиз (аз ҷумла корфармоён) дар соли 2016 афзудааст.

687. Бояд қайд кард, ки афзоиши худмашғулбудагон, аз як тараф, ҳамчун нишонаи рушди тичорати хурд ва аз тарафи дигар, пайдо кардани натавонистани кори пурмахсул дар бозори меҳнат арзёбӣ мешавад. Худмашғулияти меҳнатӣ асосан шуғли аз ҷиҳати иҷтимоӣ муҳофизатнашуда мебошад.

688. Умуман, сиёсати ҷорӣ шуғл барои афзоиши маҳсулнокии меҳнат ва интиқоли захираҳои меҳнатӣ ба соҳаҳои, ки метавонанд нуқтаҳои нави рушд бошанд, мусоидат намекунад.

689. Ҳиссаи онҳое, ки дар соҳаи илм, технологияҳои миёна ва олий (саноати коркард, хизматрасониҳои иттилоотӣ, мошинсозӣ) машғуланд, камтар аз 4 фоизро ташкил медиҳад. Ҳамзамон, оқибатҳои пандемияи COVID-19 дар солҳои 2020-2021 метавонад боиси афзоиши шуғл дар баҳши ғайрирасмӣ гардад.

690. Мутобиқи арзёбиҳо, дар давраи солҳои 2020-2025 шумораи аҳолии қобили меҳнат ба ҳисоби миёна тақрибан 2 фоиз дар як сол (125,7 ҳазор нафар) афзоиш хоҳад ёфт, аз ин рӯ афзоиши миёнасолонаи шуғли дохилӣ бояд на камтар аз 1 фоиз бошад. Дар натиҷа, шумораи одамоне, ки дар хоҷагии халқ кор мекунанд, то соли 2026 метавонад ҳадди аққал ба 2,6 млн нафар расад.

691. Дар давраи то соли 2025 зарурати тақвияти сиёсат дар бозори меҳнат амалҳои маҷмӯиро дар самти таъмини рушди ҷойҳои кории пурмахсул, ки ҳамгирои рушди маҳсулнокии меҳнат мебошанд, талаб мекунад. Ҳамзамон, суръати баланди афзоиши аҳолии қобили меҳнати деҳот дар қиёс бо аҳолии шаҳр афзоиши босуръати ҷойҳои кории саноатиро дар деҳот тақозо мекунад.

692. Тамоюлҳои рушди бозори меҳнат ба монанди тамоюлҳои демографӣ дар ояндабинии кӯтоҳмуҳлат ва дарозмуҳлат инертӣ буда, айни замон як қатор мушкилоте ба назар мерасанд, ки дар давраи татбиқи БМР 2016–2020 дар ҷумҳури ҷой дошанд. Ин мушкилот бо яқдигар алоқаманд буда, дар маҷмӯъ равандҳои ташаккулёбии сифати сармояи инсониро барои

татбиқи ҳадафҳо ва вазифаҳои СМР-2030 дар шароити таъсири оқибатҳои панҷнашаии пандемияи COVID-19 боз ҳам мураккаб мегардонанд. Ба мушкилиҳои соҳа пеш аз ҳама дохил мешаванд:

- номутобиқати давомдор миёни суръати (баланди) афзоиши аҳолии қобили меҳнат ва суръати нисбатан пасти таъсиси ҷойҳои кории пурмаҳсул;
- номутобиқати сифати қувваи корӣ ба талаботи касбӣ – таҳассусии корфармоён;
- ҳаҷми зиёди шуғл дар баҳши ғайрирасмӣ ва сатҳи пасти музди меҳнат дар баҳши расмӣ;

- вобастагии давомдор аз даромадҳои муҳоҷирони меҳнатӣ.

693. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳо) рушд:

- сиёсати фаъол дар бозори меҳнат;
- афзоиши маҳсулнокии меҳнат.

694. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- ташкили шароити рақобати озод дар бозори меҳнати дохилӣ;
- ҳавасмандгардонии субъектҳои иқтисодӣ барои ташкили ҷойҳои корӣ ва таъмини шуғли пурмаҳсули захираҳои меҳнатӣ, аз ҷумла бо ҷорӣ намудани технологияҳои рақамӣ;
- таъмини мутобиқати таҳсилоти касбӣ ба талаботи бозори меҳнат ва иқтисодиёт;
- кам кардани ҳиссаи шуғли ғайрирасмӣ дар иқтисодиёт;
- дастгирии иқтисодию иҷтимоии худмашғулбудагон;
- диверсификатсия ва баланд бардоштани сифати равандҳои муҳоҷирати меҳнатӣ.

695. Ҷорабинҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- тақвият додани иқтидорҳои институтсионалии мақомоти давлатии шуғли аҳоли ва ташаккули низоми агентҳои хусусии шуғл;
- таҳияи барномаҳои суроғавии мақомоти давлатии шуғли аҳоли барои гурӯҳҳои ҳадафнок ва осебпазири аҳоли – модарони танҳо, ҷавонон, шахсони маъҷуб, аз он ҷумла дар асоси гурӯҳҳои ташкилшудаи кумаки ҳамдигарӣ;
- рушди низоми таъминоти иттилоотӣ барои мусоидат дар бокортаъминкунӣ ва таъмини дастрасии осон ба ин низом;
- ташаккули низоми афзалиятноки дастгирии корхонаҳо бо қарзҳои давлатӣ новобаста аз шакли моликият;

- тақвият додани механизмҳои шарикӣ иҷтимоӣ дар бозори меҳнат.

696. Ҳавасмандгардонии субъектҳои иқтисодӣ барои таъсиси ҷойҳои корӣ ва таъмини шуғли пурмаҳсули захираҳои меҳнатӣ тавассути:

- такмил додани заминаҳои оморӣ ва таҳлилӣ барои арзёбӣ ва таҳияи дурнамои вазъи шуғли аҳоли, бо назардошти ҷанбаҳои гендерӣ, аз ҷумла пайваста гузаронидани тадқиқоти қувваи корӣ ва бозори меҳнати соҳавӣ, пурсишҳои иҷтимоӣ оид ба бокортаъминшавии гурӯҳҳои гуногуни аҳоли;

- чорӣ кардани низоми ғаврии ҳисоботдиҳӣ вобаста ба арзёбии вазъ дар бозори меҳнат ва истифодаи қувваи корӣ бо инъикос намудани равандҳои таъсис ва барҳамхӯрии ҷойҳои корӣ, истифодаи речаҳои гуногуни вақти корӣ (аз ҷумла фосилавӣ), муҳочирати дохила ва берунаи аҳоли, динамикаи таносуби гендерӣ дар соҳаҳо, аз ҷумла нишондиҳандаҳои маҳсулнокии меҳнат дар низоми таъминоти иттилоотии мақомоти ҳокимияти иҷроия;

- тақмил додани санадҳои меъёрии ҳуқуқии ташаккулдиҳандаи низоми таҳлил ва пешгӯии бозори меҳнат бо назардошти коркарди тавозуни соҳавӣ ва минтақавии захираҳои меҳнатӣ;

- ботадриҷ паст кардани сарбории андозӣ ба меҳнат, аз ҷумла андози иҷтимоӣ бо мақсади ҳаввасманд гардонидани васеъшавии шуғл, пеш аз ҳама, шуғли расмӣ;

- ташаккули механизмҳо барои рушди шуғл дар соҳаи саноат дар деҳот;

- тақмили низоми рушди касбӣ ва шуғли меҳнатии шахсони нисбатан осебпазир ва ба ҳифзи иҷтимоӣ ниёзманд;

- гузаронидани тадқиқот оид ба паҳншавии зуроварии ҷинсӣ дар ҷои кор ва таъсири он ба шуғл;

- таҳияи Консепсияи шуғли пурмахсул дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, барномаҳои миёнамуҳлати рушди шуғли пурмахсул дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, барномаҳои давлатии мусоидат ба шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон.

697. Таъмини мутобиқати таҳсилоти касбӣ бо талаботи бозори меҳнат ва иқтисодиёт тавассути:

- пешбурди ислоҳоти кул дар низоми роҳнамоии касбии кишвар, бо назардошти тафовути ҷинсӣ дар шуғл аз рӯи соҳаҳо;

- тақмили низоми нақшабандии салоҳияти касбӣ ва сатҳи таҳассусии ба пешравии мансабӣ асосёфта;

- дастгирӣ ва васеъ кардани таҷрибаи омодагии мақсадноки мутахассисони ҷавон, муносибатҳои шартномавӣ байни муассисаҳои таълимӣ, давлат, ҷавонон ва кордиҳандагон;

- таҳияи барномаҳо барои бозомӯзии фаъоли занон пас аз бозгашт ба кор аз рухсатии ҳомиладорӣ ва нигоҳубини кӯдак;

- таҳияи заминаҳои меъёрии ҳуқуқии танзими фаъолияти тарафайни мақомоти давлатии соҳавӣ ва минтақавӣ оид ба масъалаҳои сертификатсияи салоҳият ва таҳассуси касбӣ, идоракунии минтақавӣ ва соҳавии фаъолияти тарафайни мақомоти таҳсилоти касбӣ-техникӣ (ТКТ) ва истифодабарандагони қувваи корӣ;

- татбиқи Нақшаи стратегии рушди ТКТ.

698. Кам кардани ҳиссаи шуғли ғайрирасмӣ дар иқтисодиёт тавассути:

- таҳия ва татбиқи маҷмӯи тадбирҳои меъёрии ҳуқуқӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ ҷиҳати расмикунонии шуғли меҳнатӣ ва ҳавасмандгардонии он дар доираи татбиқи барномаҳои миллии паст кардани сатҳи шуғли ғайрирасмӣ;

- босуръат омӯзонидан ва равона кардани захираҳои озодшудаи меҳнатӣ аз корхонаҳои азим (дар алоқамандӣ бо саноатикунони босуръат) ба ҷойҳои нав ва холишудаи пурмаҳсули корӣ;

- ташаккули низоми байниидоравии (соҳавӣ ва минтақавӣ) ҳамоҳангсозии мақомоти давлатӣ барои паст кардани шуғли бақайдгирифтанаишуда (ғайрирасмӣ).

699. Дастгирии иқтисодию иҷтимоии худмашғулбудагон тавассути:

- баланд бардоштани сатҳи дастрасии худмашғулбудагон ба қарзҳои имтиёзнок чиҳати пешбурди соҳибкорӣ;

- рушди низоми ҳифз ва суғуртаи иҷтимоии фаъолияти меҳнати худмашғулбудагон;

- таҳияи механизми ҷалби гуруҳҳои осебпазир барои фаъолияти тиҷоратӣ;

- таҳия ва татбиқи маҷмӯи тадбирҳои меъёрии ҳуқуқӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ чиҳати расмикунонии фаъолияти меҳнати худмашғулбудагон.

700. Диверсификатсия ва баланд бардоштани сифати равандҳои муҳочирати меҳнатӣ тавассути:

- фаъолгардонии қори гуруҳҳои қори байниидоравӣ (дар кишварҳои дорои шумораи зиёди муҳочирони меҳнатӣ аз Тоҷикистон ва диаспораҳои муттаҳидкунандаи шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон) бо мақсади такмил додани низоми меъёрии ҳуқуқӣ оид ба таъмини ҳифзи меҳнат ва ҳифзи иҷтимоии муҳочирони меҳнатӣ ва оилаҳои онҳо, аз ҷумла тавассути созишномаҳои дуҷониба оид ба ташкили муҳочирати муташаккилона ва таъмини нафақаи муҳочирони меҳнатӣ;

- расман муайян кардани самтҳои гуногун ва афзалиятноки муҳочирати меҳнатӣ, аз ҷумла самтҳои дохилӣ ва муҳочирати экологӣ;

- ташаккули маҳзани маълумоти талаботи соҳавӣ ва минтақавии давлатҳои қабулкунандаи муҳочирони меҳнатӣ;

- таҳия ва ҷорӣ намудани низоми иттилоотии байниидоравии ҳамкориҳои байниҳамдигарӣ дар доираи идоракунии муҳочирати беруна меҳнатӣ;

- ташаккули маҷмӯаи тадбирҳо чиҳати таъмини омодагии пеш аз сафари муҳочирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо тавассути васеъ паҳн намудани бастаи маълумоти иттилоотӣ дар бораи ҳуқуқи уҳдадорӣ, шароит ва талаботи бақайдгирии муҳочирони меҳнатӣ дар кишварҳои қабулкунанда;

- таҳия ва татбиқи Стратегияи муҳочирати меҳнати Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030;

- таҳияи механизми ҳифзи иҷтимоии оилаҳои аз ҷониби муҳочирони меҳнатӣ гузошташуда

- ташкили силсилаи конфронсҳо ва мизҳои мудаввар барои тарғибу ташвиқи муносибати баробар бо муҳочирон вобаста ба шуғл, музди меҳнат, имтиёзҳои иҷтимоӣ, аз он ҷумла тандурустӣ ва дастрасӣ ба хизматрасониҳои аввалиндараҷаи иҷтимоӣ.

701. Татбиқи тадбирҳои дарназардошташуда оид ба идоракунии равандҳои демографӣ барои таъмини шуғли пурмахсул ва фароҳам овардани шароит барои рушди сармояи инсонӣ ба натиҷаҳои зерин оварда мерасонад:

- нишондиҳандаҳои миқдорӣ ва сифатии аҳолии қобили меҳнат ва ҷойҳои корӣ нисбатан мутавозин мегарданд, сатҳи бекорӣ умумӣ ва ҳиссаи шуғли ғайрирасмӣ кам мегардад;

- иқтисодии институтсионалии мақомоти шуғли аҳоли тақвият меёбад;

- механизми таҳлил ва дурнамасозии бозори меҳнат (ҳам дар сатҳи миллий ва ҳам дар сатҳи соҳавӣ ва минтақавӣ) дар асоси пайваста таҷдиди назар кардани маълумот дар бораи бозори меҳнат тақвият дода мешавад;

- низомии раҳнамоии касбӣ тақвим меёбад;

- шуғли меҳнатии гурӯҳҳои аз ҷиҳати иҷтимоӣ осебпазир беҳтар мегардад;

- баланд шудани сатҳи касбӣ тахассусии захираҳои меҳнатӣ таъмин мешавад;

- иттилоотнокӣ ва тайёрии касбӣ барои кор дар бозорҳои берунаи меҳнат баланд бардошта мешавад;

- ҳифзи иҷтимоии муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо баланд бардошта шуда, бокортаъминкунии саривақтии муҳоҷирони меҳнатии ба ватан бозгашта афзоиш меёбад;

- механизми шарикӣ иҷтимоӣ ҳам дар сатҳи ҷумҳуриявӣ ва ҳам дар сатҳи ҳудудӣ – соҳавӣ тақвият дода мешавад.

§3. Маориф ва илм

702. Рушди низомии маориф ва илм дар марҳилаи миёнамуҳлати рушд бо афзоиши саҳми он дар рушди устувори иқтисодӣ ва баланд шудани некуаҳволии мардуми кишвар алоқаманд мебошад.

703. Дар марҳилаи миёнамуҳлат ислоҳот дар низомии маориф ва илм идома ёфта, дар доираи афзалиятҳои Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 мавриди амал қарор меёбад. Инчунин, ба низом даровардани заминаи меъёрию ҳуқуқии соҳа дар асоси Кодекси маориф таъмин мегардад.

704. Татбиқи чорабиниҳои БМР 2016-2020 дар соҳаи маориф имкон дод, ки шумораи муассисаҳои таҳсилотӣ ба 130 адад, ҳиссаи шуғл дар соҳа дар маҷмӯи умумии шуғл аз 8,8 фоиз то 9,8 фоиз, ҳаҷми маблағгузорӣ аз 5,2 фоиз то 5,6 фоиз нисбат ба ММД зиёд гардид, ки ин шаҳодати рушди бонизомии соҳаро инъикос мекунад.

705. Мувофиқи пешгӯиҳо дар давоми солҳои 2021 – 2025 шумораи кӯдакон, наврасон ва ҷавонон (дар синну соли 3–24 сола) тақрибан 330 ҳазор нафар афзоиш ёфта, қариб 4,6 млн нафарро ташкил медиҳад, ки сарбориро дар низомии маориф зиёд менамояд. Ин таваҷҷуҳро ба рушди барвақтии кӯдакон тақозо намуда, зарурати афзоиш додани таъминоти молиявии соҳаро дар панҷ соли минбаъда боз ҳам муҳим мегардонад.

706. Дар давоми чор соли охир сатҳи фарогирии кӯдакони аз 3 то 6 сола аз 12 фоизи соли 2015 ба 15,9 расид. Дар баробари кӯдакостонҳо, марказҳои инкишофи кӯдакони томактабӣ рушд карда, муассисаҳои махсуси томактабӣ (хизматрасониҳои тиббӣ ва таълимӣ) кушода шудаанд, ки ба васеъ намудани имкониятҳои фарогирии кӯдакон бо рушди барвақтӣ мусоидат намуданд. Тибқи пешгӯиҳои пешакӣ шумораи кӯдакони 3-6 сола дар кишвар дар давоми солҳои 2021-2025 беш аз 11 фоиз афзоиш ёфта, тақрибан 1 млн. нафарро ташкил хоҳад дод. Таҳсилоти томактабӣ бояд ба рушди барвақтии кӯдакон мусоидат намояд ва барои оммаи васеъ дастрас бошад. То соли 2026 шумораи кӯдаконе, ки ба боғчаҳо ва барномаҳои рушди барвақтӣ мераванд, бояд то 30 фоиз афзоиш ёбад.

707. Дар тӯли панҷ соли охир, шумораи умумии хонандагони мактабҳои миёна 186 ҳазор нафар (беш аз 2 млн. нафарро ташкил медиҳад) ва фарогирии воқеӣ бо таҳсилоти миёна 7,8 фоиз (бо таъмини фарогирии дар сатҳи 95,5 фоиз, аз ҷумла духтарон - 94,7 фоиз) афзоиш ёфт. Инчунин, бо вучуди коҳишҳои фарогирии бо афзоиши синну сол дар доираи таҳсилоти мактабӣ дар байни писарону духтарон (синфҳои 5-9) мушкилоти фаро нагирифтани тақрибан 4 фоиз кӯдакони аз 11 то 15 сола боқӣ мемонад. Дар ин давра шумораи муаллимони мактабҳо ба миқдори 14,7 ҳазор нафар, ҳиссаи муаллимони дорои маълумоти олии аз 68,7 то 72,3 фоиз, аз ҷумла дар деҳот аз 65,4 то 69,4 фоиз афзуд. Дар баробари ин, тамоюли пиршавии омӯзгорони мавҷуда тавассути воридшавии омӯзгорони нави ҷавон то андозае паст шудааст ва ҳиссаи омӯзгорони ҷавон (бо собиқаи камтар аз 10-сола) 47 фоизро ташкил дод.

708. Афзоиши дастрасии таҳсилот аз беҳтар гардидани инфрасохтори муассисаҳои таълимӣ низ вобастагӣ дошта, ҳиссаи мактабҳои, ки ба таъмири асосӣ ниёз доштанд, то 24 фоиз коҳиш ёфт. Новобаста аз беҳтар шудани нишондиҳандаҳои дастрасӣ ба об ва беҳдошт дар солҳои минбаъда ба ин самтҳо бояд таваччуҳи бештар дода шавад. Бо истинод ба барномаи мониторинги муштараки ТУТ-ЮНИСЕФ дар соли 2019 дар соҳаи обтаъминкунӣ, санитария ва гигиена 79% мактабҳо ба низоми амалкунандаи обтаъминкунӣ дастрасӣ дошта, 47 фоизи мактабҳо дастрасӣ ба шароити беҳдошти санитарӣ ва 26% мактабҳо дорои таҷҳизот барои дастшӯӣ дастрасӣ доранд.

709. Тибқи ҳисобҳои пешакӣ аҳолии синни мактабӣ (7-17 сола) дар кишвар дар тӯли солҳои 2021-2025 беш аз 23 фоиз афзоиш ёфта, то ба 2,4 млн. нафар мерасад. Мутобиқан, иқтидори низоми таҳсилоти мактабӣ бояд барои фарогирии кӯдакон дар сатҳи наздик ба 100 фоиз бо назардошти омили гендерӣ ва афзоиши фарогирии кӯдакони маъҷуб кифоя бошад.

710. Таҳсилоти касбӣ инчунин ба афзоиши сатҳи фарогирии бо маълумоти касбӣ мусоидат намуд. Афзоиши миёнасолонани шумораи донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти касбӣ 5,5 фоизро ташкил дод.

711. Фарогирии наврасону ҷавонони дар синну соли 16-24 бо барномаҳои таҳсилоти касбӣ дар шароити зиёд шудани шумораи онҳо (ба 9,8 ҳазор нафар) аз 14 фоиз ба 17 фоиз афзоиш ёфта, 2,4 млн. нафарро

ташкил дод, ки то андозае пешравиро дар самти ҳалли мушкилоти шуғли истеҳсоли нишон медиҳад. Аммо суръат ва шумораи қабул ба ин зинаи таҳсилот, аз ҷумла бо назардошти шиддат ёфтани тамоюлҳои инноватсионии рушди иқтисод бояд хеле баландтар бошад. Вобаста ба ин, иқтидори омодагии мутахассисон дар низоми таҳсилоти ибтидоӣ миёнаи касбӣ бояд то соли 2026 тақрибан се баробар афзоиш ёфта, ҳадди ақал 180 ҳазор ҷавони 15-24 соларо фаро гирад, то ин ки вазифаи баланд бардоштани ҷолибияти касбҳои техникӣ ва мутахассисони сатҳи миёна барои аҳоли ҳал карда шавад.

712. Шумораи ҷавонони 18-24 сола то соли 2026 тақрибан 1,2 млн. нафарро ташкил хоҳад дод, ки ҳадди ақал 20 фоизи онҳо бояд дар мактабҳои олии таҳсил намоянд. Мутобиқан иқтидори низоми таҳсилоти олии касбӣ бояд 1,5 баробар афзоиш ёфта, кӯшиши баланд намудани фарогирии хатмкунандагони мактабҳо, коллеҷҳо ва литсейҳо аз ҷониби низоми таҳсилоти олии касбӣ (ҳадди ақал 15 фоиз) ва таъмини мутобиқати ин сатҳи таҳсилот ба талаботи бозори меҳнат таъмин карда шавад. Дар маҷмӯъ, фароҳам овардани имкониятҳо барои ба даст овардани дониш ва малақаҳои муосир тибқи талаботи ҷомеа ва рушди иқтисод ҳадафҳои муҳими низоми маорифи кишвар хоҳад буд.

713. Дар маҷмӯъ, рушди тадқиқоти илмӣ ба ҳалли масъалаҳои стратегӣ, фароҳам овардани шароити афзоиши сифатии иқтисодии кишвар нигаронида шудааст. Дар панҷ соли охир гарчанде ки афзоиши маблағгузори соҳаи илм (ба ҳисоби воқеъ – дар ҳаҷми 4 фоиз дар як сол) ва шумораи нафарони бо корҳои илмӣ ва тадқиқотӣ машғулбуда (ба ҳисоби миёна 2 фоиз дар як сол) ба назар мерасад, аммо суръати афзоиш назар ба интизориҳо ва дурнамо нокифоя мебошад.

714. Низоми маориф ва илм дар панҷ соли охир заминаи муҳимро барои марҳилаи ояндаи рушд фароҳам оварда бошад ҳам, корҳои илмӣ-тадқиқотӣ ҳанӯз ба самти ҷолиби фаъолият ва шуғл табдил наёфтаанд.

715. Таҷрибаи ҷаҳонӣ нишон медиҳад, ки рушди маориф ва илм барои мубаддал гардонидани кишвар ба ҳаби минтақавӣ барои ҷалби донишҷӯёни хориҷӣ ба муассисаҳои таҳсилоти олии касбии ҷумҳурӣ ва ба даст овардани даромад аз хизматрасониҳои байналмилалӣ таълимӣ мусоидат менамояд.

716. Эълон гардидани солҳои 2020–2040 ҳамчун «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф» барои расидан ба ин ҳадаф ва дубора эҳё намудани мақоми давлати тоҷикон ҳамчун маркази илму маориф ва фарҳанги ҷаҳонӣ замина мегузорад.

717. Дар чор соли охир фарогирии кӯдакони аз синни 3 то 6 сола аз 12 фоизи соли 2015 то 15,9 фоиз афзуд. Дар баробари боғчаҳои кӯдакона, марказҳои рушди томактабӣ ва муассисаҳои махсуси томактабӣ сохта шуданд, ки ин боиси васеъ намудани имкониятҳо барои кӯдакони дорои рушди барвақт гардид.

718. Як қатор масъалаҳои калидӣ мавҷуданд, ки дар давраи миёнамуҳлат қонун намудани талаботи таълимӣ аҳоли ва иқтисодиро

барои гирифтани маълумоти босифат дар ҳамаи сатҳҳо мутобиқи вазифаҳои рушди иқтисодии кишвар дар оянда маҳдуд менамоянд, аз ҷумла;

- таъминоти молиявии низоми маориф нокифоя буда, сатҳи пасти қолибияти соҳа барои сармоягузори имкониятҳои ҷаҳиши сифатӣ дар соҳаро маҳдуд менамояд. Ҳиссаи муассисаҳои ғайридавлатӣ дар таҳсилоти томактабӣ 17 фоиз ва дар таҳсилоти миёнаи умумӣ на зиёда аз 2 фоизро ташкил медиҳад. Дар баробари афзоиши музди меҳнат дар давоми солҳои 2016–2020 сатҳи зарурии беҳтар кардани заминаҳои моддию техникаӣ, таъмини методӣ ва технологияи равандҳои таълимӣ таъмин нагардид. Дар натиҷа, низоми таҳсилот ба таври инертсионӣ рушд мекунад.

- сатҳи фарогирии кӯдакони 3 – 6 сола бо муассисаҳои томактабӣ аз сатҳи банақшагирифта тақрибан 2 маротиба пасттар мебошад, ки имконияти рушди барвақтиро маҳдуд менамояд (танҳо барои ин гурӯҳи синнусолӣ зиёда аз 180 ҳазор ҷойи иловагӣ зарур мебошад).

- шароити инфрасохторӣ, молиявӣ ва кадрӣ мавҷуда ҳоло ҳам ба таъмини дастрасии таҳсилоти фарогир (инклюзивӣ) мусоидат наменамояд. Фарогирии кӯдакони маъҷуб дар муассисаҳои таҳсилоти томактабӣ аз 5 фоиз зиёд нест. Мувофиқи маълумоти расмӣ зиёда аз 7,3 ҳазор нафар ва ё наздики 0,4 фоиз хонандагони кишварро кӯдакони маъҷуб ташкил медиҳанд, гарчанде ки ҳиссаи кӯдакони маъҷуб дар шумораи умумии кӯдакон аз рӯи арзёбии некбинона на камтар аз 1 фоиз мебошад.

- арзёбии сифати таҳсилот мушкилиҳои муайяноро эҷод менамояд. Низоми стандартии арзёбии беруна ба сифати таҳсилот бо ҷалби сохторҳои мустақили ватанӣ ва ҷомеаи шахравандӣ, воситаҳо ва кадрҳои касбӣ барои баҳодихии сифати таҳсил дар тамоми зинаҳои таҳсилот омода карда нашудаанд. Ҳамчунин, ҳоло низоми мустақили таҳассусӣ фаъолият наменамояд.

- дастрасии нокифояи аҳоли ба таҳсилоти касбӣ имкон намедиҳад, ки ба андозаи зарурӣ афзоиши иқтисодии кишвар таъмин гардад. Танҳо қариб ба аз се як ҳиссаи ҷавонон омӯзишро дар муассисаҳои таълимии касбӣ идома медиҳанд мутаносибан на зиёда аз 65 фоизи ҷавонони синну соли 18–19 сола ва зиёда аз 70 фоизи духтарон бо таҳсилоти касбӣ фаро гирифта нашудаанд. Вазъи номутаносибӣ дар омода намудани мутахассисон аз рӯи ихтисосҳои алоҳида бо назардошти талаботи бозори меҳнат ва тағйироти интизоришаванда дар шуғл то соли 2025 мушкил боқӣ мемонад.

- маҳдудияти истифодаи технологияҳои рақамӣ дар соҳаи маориф имкон намедиҳад, ки «ҳаракат» ба натиҷаҳои нисбатан баланди сифатӣ таъмин гардида, маҳдудиятҳои раванди таҳсилот ҳалли худро ёбанд. Дар ин раванд дастрасии муассисаҳои таҳсилотӣ ба интернет ва технологияҳои омӯзиши фосилавӣ зарур аст.

- рушд наёфтани механизмҳои алоқаҳои мутақобила, нарасидани ҷораҳои мушаххас барои ҷалб намудани корфармоён, волидайн ва ҷомеаи маҳаллӣ ба равандҳои таҳияи барномаҳои таълимӣ ва арзёбии сифат эҳсос мегардад;

- робитаҳои муассисаҳои илмӣ бо бахши воқеии иқтисод суст буда, имкониятҳоро барои ҷорӣ кардани навоариҳо ва мутобиқ намудани технологияҳои нав ба шароити кишвар маҳдуд менамояд. Маблағгузориҳои илм дар давоми солҳои 2016–2019 тақрибан тағйир наёфта, танҳо 0,1 Ҷоизи нисбат ба ММД-ро ташкил дод. Ҳамзамон бахши коркарду тадқиқоти илмӣ на чандон ҷолибовар барои шуғл боқӣ мемонад. Бо назардошти вазифагузориҳои таъмини рушди инноватсионӣ бунёди базаи мувофиқи илмӣ-тадқиқотӣ муҳим аст.

719. Барои таъмини рушди маориф ва илм ҳадафҳои (афзалиятҳои) зерин ҷудо карда шудаанд:

- фаъолсозии механизмҳои таъмини дастрасӣ ва иштироки баробар дар ҳама сатҳҳои таҳсилот;

- беҳтар намудани шароит барои баланд бардоштани сифати таҳсил дар тамоми зинаҳои низоми маориф;

- тақвияти самаранокии низоми идоракунии низоми маориф;

- таъмини ҳамгирӣ ва муттаҳид намудани амалҳо дар низоми маориф;

- баланд бардоштани маҳсулнокии фаъолияти илмӣ – тадқиқотӣ.

720. Вазифаҳои барои ҳалли мушкилиҳои гузашташуда ва ба даст овардани ҳадафҳо:

- рушди инфрасохтор бо мақсади таъмини дастрасии баробар ба таҳсилот;

- беҳтар намудани шароити таҳсилот барои афзоиши фарогирӣ ва сифати таълим;

- такмил ва азнавсозии технологияҳо, мазмун ва усулҳои омӯзиш бо таърифи навоариҳо;

- рушди низоми тайёр намудан ва бозомӯзи мутахассисони соҳа, такмили ихтисос;

- таҳкими низом ва механизми институтсионалии баҳодихии сифати таълим;

- баланд бардоштани самаранокии маблағгузориҳои низоми маориф;

- тақвияти низоми иттилоотии идоракунии маориф;

- устуворгардонии муносибати стратегӣ ба банақшагирӣ, истифодаи васеи ғояҳо, коркардҳо ва технологияҳои инноватсионӣ дар рушди низоми маориф;

- дастгирӣ ва тавсеаи низоми таҳсилоти томактабӣ;

- таҳкими нуруи низоми таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи умумӣ;

- баланд бардоштани иқтидори низоми таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ;

- таъмини мутобиқати таҳсилоти олии касбӣ ба талаботи иқтисодиёт ва бозори меҳнат;

- тақвияти иқтидори тадқиқотии муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва илмӣ;

- рушди ҳамкориҳои илмӣ ва илмӣ-истеҳсолӣ;

- таъдбири кишвар ба маркази минтақавии ҷалби донишҷӯёни хориҷӣ.

721. Чорабиниҳои асосӣ (самтҳои амал) барои ба даст овардани ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- сохтмони муассисаҳои нав ва таъмири муассисаҳои амалкунандаи таълимӣ бо таъмини инфрасохторҳои муносиб (гармӣ, неруи барқ, обтаъминкунӣ, беҳдошт, алоқаҳои иттилоотӣ – коммуникатсионӣ ва роҳ) бо назардошти талаботи гендерӣ ва эҳтиёҷоти кӯдакони маъҷуб;

- коркард ва навкунии талаботи меъёрӣ ба биноҳо, иншоот ва коммуникатсияи инъикоскунандаи таҷрибаи муосири таҳсилотӣ;

- гузаронидани мониторинги ҳарсолаи таъмини муассисаҳои таълимӣ бо қувваи барқ, об ва гармидиҳӣ ва ҳамчунин, инфрасохтори беҳдошт;

- ташаккули инфрасохтор ва таъминоти технологияи равандҳои таҳсилот, аз он ҷумла дар ҷаҳорҷӯбаи таҳсилоти иловагии кӯдакон бо истифода аз механизмҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ.

722. Беҳтар намудани шароити таҳсилот барои афзоиши фарогирӣ ба омӯзиш тавассути:

- таҳияи санадҳои меъёрии ҳуқуқии танзими фаъолияти муассисаҳои таълимӣ, доир ба натиҷаҳои омӯзиш, таъмини ҳифз ва беҳатарии кӯдакон, стандартҳои омӯзиш, инфрасохтори ҷисмонӣ, ғизои босифат ва муҳити фарогир (инклюзивӣ);

- такмил додани низоми дастгирии кӯдакон аз оилаҳои камбизоат ва гурӯҳҳои осебпазирӣ аҳоли ҳамчун воситаи таъмини сатҳи баланди иштироки онҳо дар таълим;

- таъмини рушди низоми дастгирии кӯдакони болаёқат барои баланд бардоштани сатҳи иштироки онҳо дар таълим;

- ташкили майдонҳои (платформаҳои) интерактивӣ барои ҷалби муаллимон, таҳсилкунандагон, волидайн, корфармоён дар низоми идоракунии муассисаҳои таълимӣ;

- ташаккули муҳити беҳатари иҷтимоӣ, экологӣ ва эпидемиологӣ дар низоми маорифи кишвар.

723. Такмил ва навсозии технологияҳо, мазмун ва усулҳои омӯзиш тавассути:

- таҳияи барномаҳои нав, такмил додани барномаҳои таълимии ҷорӣ, стандартҳои таълимӣ (аз рӯи фанҳо) ва маводи таълимӣ дар асоси салоҳиятҳо ва таҳсилоти фарогир;

- таҳия ва дар сомонаҳои таълимии миллӣ ҷойгир кардани бастаҳои маводи таълимии электронӣ ва замимаҳои мултимедиявӣ барои китобҳои дарсӣ ва васоити таълимӣ;

- вориди намудани барномаҳои тарзи ҳаёти солим ба низоми таҳсилот;

- баланд бардоштани самаранокии истифодаи маҷмӯи воситаҳои таъмини таҳсилоти фарогир;

- ворид намудани омӯзиши курсҳо барои рушди барвақтӣ ва фарогир ба мактабҳои таҳсилоти олии самти педагогӣ;

- таҳкими низоми таҳсилоти фосолавӣ бо таваҷҷуҳ ба навоарӣ;

- ҷорӣ намудани низоми таҳсилоти фосилавӣ, рушди низоми таҳсилоти модуль.

724. Рушди низоми тайёр намудан ва бозомӯзии мутахассисони соҳа, такмили ихтисос тавассути:

- ташаккул ва дар амалия ҷорӣ намудани низоми стандартҳои касбии омӯзгор ва роҳбари ташкилоти таълимӣ;

- баланд бардоштани иқтидори методӣ ва кадрӣ сохторҳои ташкилии низоми таълим ва бозомӯзии омӯзгорону методистҳо;

- такмил додани мундариҷаи барномаҳои таълимии омӯзгорон бо таваҷҷуҳи зиёд ба афзоиши малакаҳои рақамӣ, таҳияи маводи таълимии рақамӣ, нигоҳ доштани платформаҳои омӯзиши рақамӣ, таҳияи воситаҳо ва истифодаи усулҳои гуногун барои баҳодиҳии малакаҳои таҳсилкунандагон;

- таҳия ва татбиқи низоми хударзёбӣ ва муайян намудани талаботи касбии омӯзгорон;

- тақвияти нақши марказҳои захиравии методӣ ва иттиҳодияҳои методии минтақавӣ дар таҳия ва татбиқи маводи таълимию методии мултимодалӣ;

- баланд бардоштани самарабахшӣ ва фарогирии низоми такмили ихтисоси фосилавӣ ва бозомӯзии омӯзгорон, аз ҷумла бо модели «омӯзиши омехта»;

- ташаккули маҷмӯи тадбирҳои ҳавасмандгардонӣ, аз ҷумла механизмҳои ғайримолиявӣ, барои баланд бардоштани нуфуз ва таҳассуси касбии омӯзгорон дар муассисаҳои таълимӣ.

725. Таҳкими низом ва механизми институтсионалии баҳодиҳии сифати таълим тавассути:

- таҳияи заминаи меъёрӣ ва институтсионалии баҳодиҳии сифати таълиму таҳсилот;

- коркард ва ҷорӣ намудани воситаҳои баҳодиҳии сифати таълиму таҳсилот аз рӯи натиҷаҳои таълим ва малакаҳо барои ҳар як зинаи таҳсилот (истифодаи воситаҳои байналмилалӣ барои арзёбии саводнокию ҳисоб ва малакаҳои асосӣ, ҳадди ақал дар давоми ҳар 2 сол);

- роҳандозии ҳамкорӣ бо Ассотсиатсияи байналмилалии арзёбии дастовардҳои таълимӣ (IEA) барои иштироки кишвар дар арзёбиҳои байналмилалӣ (EGRA, EGMA, PISA, TIMSS, PIRLS ва ғайра);

- тавсеаи таҷрибаи аккредитатсияи муассисаҳои таълимӣ ва барномаҳои таълимӣ;

- таҳияи механизми пайгирии мунтазами шуғли хатмкунандагон бо истифодаи технологияҳои рақамӣ;

- ташкили барномаи миллии сертификатсияи малакаҳои хатмкунандагони муассисаҳои таълимӣ;

- таҳия, тасдиқ ва татбиқи стандарти таҳассуси миллии дар сатҳи таҳсилоти касбӣ.

726. Баланд бардоштани самаранокии маблағгузориҳои низоми маориф тавассути:

- фаълосозии воситаҳо барои баланд бардоштани шаффофият ва мониторинги чараёни маблағгузории соҳаи маориф ва натиҷанокии онҳо;
- таъмини баргузории арзёбии самаранокии истифодаи маблағҳои буҷетӣ барои муайян кардани имкониятҳои оптимизатсияи хароҷоти давлатӣ дар соҳаи маориф аз ҳисоби захираҳои эҳтимолии дохилӣ;
- фароҳам овардани заминаҳо ва шароит барои гузариш ба буҷетикунони барномавӣ дар низоми маорифи кишвар;
- ташаккули маҷмӯи ҳавасмандиҳо барои ҷалби сармоягузори ба низоми маориф - ташкили муассисаҳои таълимии ғайридавлатӣ дар заминаи шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ.

727. Тақвияти низоми иттилоотии идоракунии маориф тавассути:

- такмили чараён ва воситаҳои ҷамъоварии маълумоти боэътимод ва босифат доир ба таҳсилот, бо назардошти нишондиҳандаҳои ХРУ, ки ба омори расмӣ умумӣ ворид карда шудаанд;
- рушди низоми такмили ихтисоси кормандони бахши омори соҳаи маориф дар ҷамъоварӣ, таҳлил ва истифодаи маълумот барои қабули қарор;
- такмил додани низоми мубодилаи электронии ҳуҷҷатҳои иттилоотӣ дар низоми ахборотии маориф бо мақсади таъмини идоракунии самарабахш, инчунин табодули таҷрибаи пешқадам;
- таҳкими мундариҷаи иттилоотии сомонаҳои соҳаи маориф, аз ҷумла дар самти таъмини дастрасӣ ба иттилооту маълумот ва таъмини робитаи мутақобила;
- баланд бардоштани самаранокии воситаҳои ташкили робитаҳои байниидоравӣ.

728. Устуворгардони муносибати стратегӣ ба банақшагирӣ, истифодаи васеи ғояҳо, коркардҳо ва технологияҳои инноватсионӣ дар рушди низоми маориф тавассути:

- ҷорӣ намудани низоми муассири мониторинг ва арзёбии татбиқи ислоҳоти сохторӣ ва институтсионалӣ дар соҳаи маориф;
- таъмини ҳамоҳангии фаъолияти барномавӣ бо арзёбии натиҷаҳо дар тамоми соҳаҳо ва сатҳҳои низоми маориф;
- тақвият додани низоми арзёбии миёнамуҳлати талаботи иқтисодиёт ба тайёр кардани мутахассисон дар асоси сенарияи дарозмуҳлати кишвар;
- мусоидат ба иштироки муассисаҳои таҳсилотӣ дар ташаккули кластерҳои соҳавӣ;
- таъмини ҳамгирии маорифи миллӣ ба долонҳои байналмилалӣ дониш ва технологияҳои таълимӣ.

729. Дастгирӣ ва тавсеаи низоми таҳсилоти томақтабӣ тавассути:

- таъмини ҳавасмандгардони ҷалби сармоягузориҳо барои ташкили на камтар аз 440 муассисаи рушди барвақтӣ ва таҳсилоти томақтабӣ, бо таъмини шароити зарурӣ барои будубоши кӯдакони маъҷуб;
- васеъ намудани пешниҳоди шаклҳои ғайримуқаррарии оmodасозии кӯдакон ба мактаб, аз ҷумла гурӯҳҳои кӯтоҳмуддат ва синфҳои оmodагӣ;

- таҳкими низоми такмили ихтисос дар соҳаи таҳсилоти томактабӣ бо фарогирии кормандони раёсатҳои минтақавии Вазорати маориф ва илми кишвар ва соҳибкорон (на камтар аз 200 мутахассис дар як сол);

- ташаккули заминаи муосири таъминоти барномавӣ, методӣ ва таъминоти кадрӣ дар низоми таҳсилоти томактабӣ.

730. Таҳкими неруи низоми таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи умумӣ тавассути:

- таъмини сохтмони мактабҳо бо инфрасохтори зарурӣ (дар маҷмӯъ, барои тақрибан 440 ҳазор хонанда);

- ташкили раванди мониторинги муассисаҳои таълимӣ (дар асоси воситаҳои таҳияшуда), ки самтҳои дастгирии минбаъдаи методологии раванди баланд бардоштани сифати таълимро дар асоси муносибати салоҳиятнок муайян мекунад;

- тадричан ва самарабахш татбиқи намудани гузариш ба таҳсилоти миёнаи умумии 12 сола;

- рушди низоми ташкили синфҳо ва мактабҳои махсус бо таваҷҷуҳ ба омӯзиши амиқи забонҳои хориҷӣ, информатика, математика, физика, химия, биология.

731. Баланд бардоштани иқтидори низоми таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ тавассути:

- таҳия ва татбиқи Нақшаи стратегии рушди таҳсилоти касбӣ ва таълим барои солҳои 2030;

- такмили низоми идоракунии таҳсилоти касбӣ ва таълимӣ дар минтақаҳои кишвар;

- таҳияи механизмҳои ҳифзи иҷтимоии донишҷӯёни маъҷуб ва аъзои оилаҳои осебпазири иҷтимоӣ, ки дар омӯзишгоҳҳои касбӣ, техникумҳо ва коллеҷҳои техникӣ таҳсил мекунанд;

- таҳия ва роҳандозии стандартҳои таҳсилоти дуалӣ (бо таваҷҷуҳи бештар ба амалия) дар низоми таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ;

- тақвияти низоми чорабиниҳои тартиботии мунтазам оид ба роҳнамоии касбӣ дар байни наврасону ҷавонон;

- ҷорӣ намудани низоми идоракунии иттилоотӣ барои мутахассисони муҳандисӣ ва омӯзгорон дар низоми таҳсилоти ибтидоӣ ва миёнаи касбӣ.

732. Таъмини мутобиқати таҳсилоти олиии касбӣ ба талаботи иқтисодӣ ва бозори меҳнат тавассути:

- ҳавасмандгардонии ташкили ҷойҳои нави таълимӣ аз рӯи ихтисосҳои тибқи талаботи бозори меҳнати дохилӣ ва байналмиллалӣ;

- таҳким бахшидани ҳамгироии ислоҳот дар низоми таҳсилоти олӣ бо ислоҳоти институтсионалӣ ва афзалиятҳои стратегии кишвар, дастгирии воридшавии технологияҳои рақамӣ ба низоми таҳсилоти олӣ, мониторинги сифати таълиму таҳсилот;

- ташаккули шароити муҳит барои фароҳам овардани фазои бехатар ва мусоиди таълим дар муассисаҳои таҳсилоти олиии касбӣ;

- тавсеаи амалияи аккредитатсияи байналмилалӣ муассисаҳои таълимӣ таҳсилоти олиии касбӣ;

- ташаккули заминаҳои дохил намудани донишгоҳҳои кишвар ба раддабандиҳои (рейтингҳои) байналмилалӣ;

- ҳавасмандгардонии ташкили иттиҳодияҳо (консорсиумҳо), аз ҷумла якчанд донишгоҳҳо, ташкилоти илмӣ ва корхонаҳои калону миёна барои ҳалли масъалаҳои мушаххаси рушди соҳавӣ, аз ҷумла дар доираи саноатикунонии босуръати кишвар.

733. Тақвияти иқтидори тадқиқотии муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ ва илмӣ тавассути:

- густариши батадричи барномаи баланд бардоштани рақобатпазирии байналмилалии муассисаҳои таҳсилоти олии дохилӣ;

- дастгирии маблағгузори барномаҳои тадқиқоти бунёдиву амалӣ бо таълими самаранокӣ ва натиҷанокии онҳо;

- ҳавасмандгардонии афзоиши маблағгузори коркардҳои илмию амалӣ, аз ҷумла, дастгирии рушди маблағгузори венчурӣ ба лоиҳаҳои нав бо ҷалби фондҳои хориҷӣ;

- ташкили фишанги ҳифзи ҳуқуқии моликияти зеҳнӣ ва тижоратикунонии дастовардҳои илмӣ.

734. Рушди ҳамкориҳои илмӣ ва илмӣ-истеҳсолӣ тавассути:

- ташаккули низоми иштироки муассисаҳои илмӣ дар таҳияи барномаҳои соҳавӣ ва минтақавии рушд, аз ҷумла дар асосноккунии дурнамо ва сценарияҳои рушд, пешбурди ислоҳоти калидӣ;

- ташкили воҳидҳои иттилоотию таҳлилий барои таҳия ва татбиқи технологияҳои пешқадам дар заминаи ҳамкориҳои байниидоравии паркҳои технологӣ, минтақаҳои озоди иқтисодӣ, минтақаҳои саноатӣ ва муассисаҳои илмӣ;

- дастгирии ҳамкориҳои байналмилалии илмӣ.

735. Табдили кишвар ба ҳаби минтақавии ҷалби донишҷӯёни хориҷӣ тавассути:

- баланд бардоштани донишу малака, сатҳи забондонӣ, таҳассус ва касбияти омӯзгорон мутобиқ ба талаботи стандартҳои байналмилалӣ;

- ташкили гурӯҳҳои таҳсил бо забони англисӣ ва русӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии касбии кишвар;

- васеъ кардани пойгоҳи қабули донишҷӯёни хориҷӣ ва бунёди хобгоҳҳои замонавӣ барои будубоши онҳо;

- зиёд намудани нақшаи қабули донишҷӯёни хориҷӣ ба муассисаҳои таҳсилоти олии касбии кишвар, аз ҷумла тариқи таҳсили фосилавӣ бо назардошти талаботи бозори меҳнати минтақавӣ.

736. Натиҷаҳои чашмдошт:

- фарогирӣ ва дастрасӣ ба таҳсилоти босифати томақтабӣ, миёнаи умумӣ ва касбӣ таъмин карда шуд;

- сатҳи фарогирии кӯдакони 3-6 сола бо таҳсилоти томақтабӣ дар соли 2025 то ҳадди ақал ба 30 фоиз расонида шуд;

- таҳсил дар донишгоҳҳо ба 20 фоиз расонида шуд;

- ҳиссаи шахсони дорои таҳсилоти касбӣ дар байни аҳолии ба кор машғул то 40 фоиз, аз ҷумла занон ҳадди ақал то 35 фоиз афзоиш ёфт;

- афзоиши фарогирии маъюбон аз ҷониби муассисаҳои таълимии тамоми сатҳҳо ҳадди ақал то 30 фоиз таъмин карда шуд;
- шароити аз ҷиҳати иҷтимоӣ бехатар ва мусоид барои таълим дар бахши маориф фароҳам оварда шуд;
- дастрасӣ ба курсҳои муосири тақмили ихтисос барои омӯзгорон, директорон ва методистон таъмин шуд;
- самаранокӣ ва сифати таълим дар тамоми зинаҳои бахши маориф баланд бардошта шуд;
- имконияти баргузорию тадқиқоти мунтазам барои арзёбии дониши хонандагон оид ба савод ва математика фароҳам оварда шуд;
- шумораи ҷавонон бо сатҳи ҳадди ақали малакаҳои саводнокии рақамӣ (аз ҷумла ТИК) зиёд карда шуд;
- механизмҳои танзим ва маблағгузорию рушди низоми маориф ва илм муносиб гардонида шуд;
- алоқамандии ислоҳот дар соҳаи маориф ва илм бо самти умумии тағйироти институтсионалӣ дар кишвар, афзоиши сахми он дар рушди устувори иқтисодӣ таъмин карда шуд.

§4. Солимии аҳолӣ ва дарозумрӣ

737. Бо мақсади баланд бардоштани сифати сармояи инсонӣ дар кишвар сиёсати тақвиятбахши солимии шаҳрвандон, бехтар кардани расонидани кумаки тиббӣ ва фароҳам овардани шароити ҷиҳати пешбурди тарзи ҳаёти солим роҳандозӣ шуда истодааст.

738. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 шумораи умумии муассисаҳои тиббӣ зиёда аз 70 адад, шумораи табибон ва ҳамшираҳои шафқат 21 фоиз зиёд гардида, шумораи табибон ба ҳар 10 ҳазор аҳолӣ аз 20,6 то 20,9 ва шумораи ҳамшираҳои шафқат (ба ҳар 10 ҳазор аҳолӣ) аз 56,9 то 59,2 фоиз афзоиш ёфт. Бо назардошти афзоиши аҳолӣ, эҳтиёҷот ба кадрҳои тиббӣ меафзояд, ки бояд дар доираи амалҳои превентивии низоми маориф, тандурустӣ ва бозори меҳнат ба назар гирифта шаванд.

739. Аз рӯи нишондиҳандаҳои сифатӣ, дар самти рушди соҳаи тандурустӣ пешравӣ ба назар мерасад:

- шумораи умумии ғавти аҳолӣ дар ҷумҳурӣ аз сатҳи соли 2015 10 фоиз кам шудааст;
- сатҳи ғавти кӯдакони то панҷсола аз 20,6 то 17,9 ба 1000 нафар зиндатаваллудшуда коҳиш ёфтааст, ки асосан бо коҳиши ғавти тифлон аз 16,5 ба 14,3 ҳолат ба 1000 нафар зиндатаваллудшуда алоқаманд мебошад;
- ғавти модарон дар давоми солҳои 2015-2019 аз 33,0 то ба 24,1 аз 100 ҳазор зиндатаваллудкарда коҳиш ёфт;
- сатҳи бемории сил аз 60,4 ҳолат ба 100 ҳазор нафар дар соли 2015 то 56,0 ҳолат дар соли 2019 ва дар 9 моҳи соли 2020 ба 32,8 ҳолат коҳиш ёфт;
- бемории диабети қанд тақрибан 2,5 маротиба кам шудааст (аз 118,2 ҳолат ба 100 ҳазор нафар дар соли 2015 то 64,4 ҳолат дар соли 2018, 50,8 дар соли 2019 ва дар 9 моҳи соли 2020-47,9 ҳолат);

- гирифтори аҳоли бори аввал ба гепатити вирусӣ дар соли 2015 – 6870 нафар ё 81,3 ҳолат ба 100 ҳазор аҳоли, дар соли 2019 ба 8113 нафар ё ки 88,0 ҳолат ба 100 ҳазор ва дар 9 моҳи соли 2020 ба 3946 ё ки 42,8 нисбати 100 ҳазор коҳиш ёфтааст. Бемориҳои шади рӯда дар соли 2015 ба 56 ҳазор нафар ё 665,3 ҳолат ба 100 ҳазор, дар соли 2020 ба 22 ҳазор нафар ё 241,4 ҳолат ба 100 ҳазор ё инки 2,5 маротиба коҳиш ёфт.

740. То соли 2020 ҳамаи муассисаҳои тиббии аввалия ба маблағгузори сарикасӣ гузаштанд. Ҳамзамон, дар доираи буҷаи пешбинишудаи давлатӣ дар муассисаҳои КАТС модели банақшагирии тичоратӣ ҷорӣ карда мешавад. Сарфи назар аз ҷораҳои андешидашуда, ҳамасола афзоиши бемориҳои ба қайд гирифташудаи ВНМО мушоҳида мешавад, аз ҷумла шумораи гирифторони ВНМО дар соли 2015 1146 нафар, соли 2019 1320 нафар ва дар 9 моҳи соли 2020 890 нафарро ташкил дод.

741. Тибқи тадқиқоти тиббӣ - демографӣ, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2017 гузаронида шудааст, 18 фоиз кӯдакони то 5-сола қадпаст буда (дар соли 2012 - 26 фоиз), 6 фоиз кӯдакон лоғарӣ доранд, ки ин камғизоии музминро нишон медиҳад (дар соли 2012 - 10 фоиз). Дар соли 2017 8 фоиз кӯдакон вазни пасти бадан - (12 фоиз дар соли 2012) ва 3 фоиз вазни зиёдати доштанд, ин нишондиҳанда 2 маротиба кам шуд (MDI 2012 - 6 фоиз).

742. Вазифаи фарогирии ҳамаҷонибаи ҳадамоти тиббӣ ва мушкilotи пешгирии бемориҳо, ташаккули ҳавасмандии тарзи ҳаёти солим, инчунин фарогирию натиҷанокии фаъолиятро талаб мекунад. Ҳамзамон, дар кишвар барои беҳтар намудани сохтори ғизоии аҳоли, хусусан дар самти бартараф кардани норасоии микроэлементҳои муҳим: йод, оҳан, кислотаи фолӣ, витамини А корҳои зиёдеро анҷом додан лозим аст.

743. Пандемияи COVID-19 вазъиятро шадидтар кард ва мушкilotи нави саломати ба вучуд оварда, пешраҳҳои то ба имрӯз бадастомадаро зери таҳдид гузошт.

744. Афзоиши назарраси иқтисодии миллии соҳаи тандурустӣ омили ҳалқунандаи муқовимат ба муаммоҳо ва тақонҳои нав дар доираи амалҳои барномавӣ барои давраи 2021-2025 мегардад. Вобаста ба ин бояд дар самти пешгирӣ, таъботи босифат ва барқарорсозии беморони гирифтори бемориҳои низоми хун, шуш, саратон ва диабет қанд фаъолият тақвият бахшида шавад.

745. Рушди низоми тандурустӣ дар давраи миёнамуҳлат бо баланд бардоштани сифати хизматрасониҳои тиббӣ, васеъ намудани дастрасӣ ба онҳо, нигоҳ доштани суботи молиявӣ бо ҳама гуна тағйирёбии вазъи эпидемиологӣ ва умумии иҷтимоӣ тиббӣ алоқаманд хоҳад буд.

746. Мушкilotи асосӣ:

- мувофиқ набудани сарбории хароҷоти соҳаи тандурустӣ ба имкониятҳои воқеии маблағгузорию буҷетӣ ҷой дорад. Ҳаҷми маблағгузорию хусусӣ нисбат ба маблағгузорию бахшию буҷетӣ қариб 2 маротиба зиёд бошад ҳам, воситаҳои ба соҳа равонашаванда ҳануз кифоя нестанд;

- таъмини беморхонаҳо ва кумаки аввали тиббию санитарӣ (КАТС) мувофиқан 56,2 фоиз ва 34,9 фоизи хароҷоти давлатиро ташкил дода, танҳо 5,2 фоизи ин хароҷот ба хизматрасониҳои санитарию эпидемиологӣ ва чораҳои пешгирикунанда алоқаманд мебошад. Ғайр аз он, тақсимои манбаъҳои маблағгузори давлатӣ ба баланд бардоштани самаранокии маъмурӣ ва коҳиш додани тафовути назарраси минтақавӣ ва ноҳиявӣ тақсимои маблағ барои соҳаи тандурустӣ мусоидат намекунад;

- заминаи пасти моддӣ – техникӣ ва инфрасохтори фарсудашудаи низоми тандурустӣ. Дар натиҷаи сафарбар гардидани ҳиссаи пасти маблағгузориҳо ба сармояи асосӣ сатҳи рушди технологияи тандурустӣ (таъминоти нокифоя бо таҷҳизоти муосир) паст боқӣ мемонад, ки барои ворид кардани технологияҳои рақамӣ, баланд бардоштани сифати хизматрасонии тиббӣ ва васеъ намудани дастрасӣ ба он монеаи ҷиддӣ мегардад;

- дастрасӣ ба оби тозаи нӯшоқӣ, санитарӣ ва гигиенӣ дар муассисаҳои тандурустӣ, махсусан дар сатҳи ёрии аввалияи тиббӣ;

- сатҳи пасти музди меҳнати ҳайати тиббӣ. Андозаи музди меҳнат дар низоми тандурустии ҷумҳурӣ дар давоми панҷ соли охир дар сатҳи 73 фоиз нисбат ба музди миёнаи меҳнат дар иқтисодиёт буд. Ҳамчунин, вобастагии пасти музди меҳнат аз самаранокии фаъолият ва натиҷаҳои муолиҷа, аз сатҳи тахассуси кормандонро қайд намудан зарур аст;

- тафовути назаррас байни барномаи давлатии тайёр кардани мутахассисони соҳаи тиб ва шароити кунунии соҳа;

- дар натиҷа, сифати хизматрасониҳои тиббӣ дар маҷмӯъ паст гардида, ба вазъи саломатии аҳоли таъсири манфӣ мерасонад ва нобаробариро ҷиҳати дастрасӣ ба хизматрасониҳои бахши тандурустӣ афзун менамояд.

- паст будани заминаи моддию техникий муассисаҳои тандурустӣ, инфрасохтори номукамал, ҳиссаи пасти маблағгузорӣ, таъмини нокифоя бо таҷҳизоти муосир ва норасоии мутахассисони баландихтисос, ки ба ворид намудани технологияи рақамӣ, хизматрасонии тиббии босифат ва дастрасӣ ба он монеаи ҷиддӣ эҷод намуда, ба вазъи саломатии аҳоли таъсири манфӣ мерасонад.

747. Таъмини солимӣ дар ҳошияи сатҳу сифати зиндагӣ тавассути татбиқи ҳадафҳо (афзалиятҳо) аз инҳо иборатанд:

- таҳкими иқтидори низоми тандурустӣ;
- тақвияти фаъолияти профилактикий низоми тандурустӣ;
- такмил додани низоми пешниҳоди хизматрасониҳои тиббӣ–санитарӣ;
- такмили низоми маблағгузориҳои соҳаи тандурустӣ.

748. Вазифаҳо барои ҳалли мушкилиҳои гузошташуда ва ба даст овардани ҳадафҳо:

- баланд бардоштани самаранокии идоракунии захираҳои инсонӣ дар соҳаи тандурустӣ;
- таҳкими заминаи ҳуқуқӣ ва меъёрии соҳаи тандурустӣ;

- мустаҳкам намудани инфрасохтори соҳаи тандурустӣ, аз ҷумла таъмини дастрасӣ ба оби тозаи нӯшокӣ, санитарӣ ва гигиенӣ дар ҳамаи сатҳҳои хизматрасониҳои тиббӣ;

- таъмини дастрасӣ ва баланд бардоштани сифати доруворӣ;

- тақвияти механизмҳои амнияти озуқаворӣ ва ғизои мутавазин дар доираи таъмини саломатӣ;

- пурзӯр намудани мубориза бар зидди ҷунин бемориҳои дорои аҳамияти иҷтимоӣ, ба монанди ВНМО (ВИЧ - СПИД), сил ва гепатитҳои вирусӣ, вирусҳои нави COVID-19;

- баланд намудани сатҳи фарогирии ҳамаи шахрвандон ба муоинаи тиббии профилактикӣ;

- тақвият додани иқтидорҳои кумаки аввали тиббии санитарӣ дар заминаи тавсеаи тиббии оилавӣ;

- рушди иқтидорҳои кумаки махсусгардонидашудаи тиббӣ;

- тақвияти низоми пешниҳоди хизматрасониҳои тиббӣ – санитарӣ ба кӯдакон;

- тақмили низоми ташкили ёрии тиббии санитарӣ оид ба ҳифзи солимии репродуктивӣ;

- беҳтару натиҷанок намудани механизмҳои маблағгузорӣ ва истифодаи самараноки захираҳои молиявӣ дар низоми тандурустӣ.

749. Чорабиниҳои асосӣ (самтҳои амал) барои ба даст овардани ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- инкишофи механизмҳои ташкили таҳсилоти муттасили касбии мутахассисони соҳаи тандурустӣ;

- амалисозии чорабиниҳои барномавӣ оид ба тайёр кардани кадрҳои муосир, соҳибхтисос, аз ҷумла дар доираи таҳия ва татбиқи «Барномаи тайёр намудани кадрҳои тиббӣ то соли 2030»;

- тақмили маводи таълимӣ, таҷдиди назар ва азнавсозии барномаҳои таълимӣ, ҷорӣ намудани усулҳои инноватсионии таълим ва арзёбии пешрафт дар донишгоҳҳо ва коллеҷҳои тиббӣ;

- дастгирии раванди махсусгардонии фаъолияти кормандони тиб, тақмили ихтисоси онҳо дар марказҳои бузурги байналмилалӣ тиббӣ;

- инкишофи механизмҳои маблағгузорию фаъолияти илмӣ дар соҳаи тиб;

- таҳлил ва арзёбии ҳарсолаи бозори меҳнат дар соҳаи тандурустӣ.

750. Таҳкими заминаи ҳуқуқӣ ва меъёрии соҳаи тандурустӣ тавассути:

- тақмили ҳуқуқҳои заминаҳои меъёрию ҳуқуқӣ ва ташкилӣ оид ба дастгирии пешниҳоди хизматрасониҳои тиббӣ, аз он ҷумла имтиёзҳои андозӣ;

- коркарди стандартҳои клиникӣ, протоколҳои беҳдоштӣ, таҳхис, таълоқи бемориҳо ва барқарорсозии мизочон барои ҷорӣ кардани барномаҳои ҳатмии суғуртавӣ;

- ҷорӣ намудани кодекси этикаи ҳайат, ки қоидаҳои кори кормандони тиббиро ба тартиб мебарорад;

- коркарди нақшаҳои маҷмӯии миллии байниидоравии пешгирикунандаи бемориҳои асосӣ;

- тақмили заминаҳои меъёрии ҳуқуқӣ барои ташкили фаъолияти муассисаҳои хусусии хизматрасониҳои тиббӣ.

751. Мустаҳкам намудани инфрасохтори соҳаи тандурустӣ тавассути:

- таҳияи нақшаи миёнамуҳлати ташкил ва баргузории сохтмон, таҷдид ва тавсеаи инфрасохтор дар соҳаи тандурустӣ дар доираи лоиҳаҳои шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ;

- ташаккули нақшаи ягонаи дарозмуҳлати рушди инфрасохтор дар минтақаҳо ва сатҳҳои гуногуни ёрии тиббӣ;

- ҷорӣ намудани технологияҳо ва воситаҳои бақайдгирии бемориҳо, ташкили пойгоҳҳои ягонаи ҷумҳуриявӣ;

- гузаронидани мониторинги ҳамасолаи таъмини тамоми муассисаҳои тиббӣ бо қувваи барқ, об ва гармӣ, инчунин инфрасохтор оид ба безаргардонии партовҳои тиббӣ;

- таҳия ва татбиқи силсилаи амалҳои барномавӣ оид ба рушди муассисаҳои санаторию курортӣ дар доираи низоми тандурустӣ.

752. Таъмини дастрасӣ ва баланд бардоштани сифати доруворӣ тавассути:

- дастгирии давлатии истехсоли доруҳои ватанӣ, аз ҷумла дар доираи таҳия ва татбиқи «Барномаи давлатии рушди саноати дорусозии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи 2021-2030»;

- таҳия ва қабули номгӯи доруҳои манъшуда барои воридот;

- таҳияи механизми ягонаи хариди электронии доруворӣ ва молҳои тиббӣ;

- такмил ва таҳкими заминаи моддию техникаии озмоишгоҳи назорати сифати доруҳо.

753. Тақвияти механизмҳои амнияти озуқаворӣ ва ғизои мутавозин дар доираи таъмини саломатӣ тавассути:

- таҳияи санадҳои меъёрии ҳуқуқии Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи таъмини аҳоли бо маҳсулоти ғанишудаи хӯроқворӣ», аз ҷумла иловаҳои оҳан, кислотаи фолий ва витамини В 12 ва руҳ;

- таҳия ва татбиқи маҷмӯи чорабиниҳо оид ба беҳтар намудани дастрасӣ ва сифати хӯроқ, аз ҷумла дар доираи «Нақшаи бисёрсоҳавии беҳтар намудани ғизо»;

- татбиқи «Стратегияи рушди устувори ғизои мактабӣ», «Нақшаи бисёрсоҳавии беҳтар намудани ғизо», «Стратегияи ғизо ва фаъолияти ҷисмонӣ», «Барномаҳои пешгирии фарбеҳӣ ва ғизои солим», аз ҷумла чораҳои пешгирии камғизоӣ, назорат аз болои сифат ва беҳатарии маҳсулоти хӯроқа, дастрасии иттилоот оид ба истеъмоли дурусти ғизо;

- баргузории Ҳафтаи байналмилалӣ дастгирии синамакони ва сертификатсияи беморхонаҳои «хайрхоҳ барои кӯдакон»;

- таҳия ва татбиқи амалҳои барномавӣ оид ба баланд бардоштани сатҳи огоҳии аҳоли оид ба масъалаҳои амнияти озуқаворӣ;

- таҳияи заминаи меъёри ҳуқуқӣ оид ба ҳифзи саломатии аҳоли аз моддаҳои зараровар дар хӯрок ва нӯшокиҳо;

- тақвияти инфрасохтори мувофиқ (ташхисгоҳҳои замонавӣ ва лавозимоти зарурии он) барои назорати байторӣ-санитарӣ ва фитосанитарӣ;- таҳияи маводи иттилоотӣ барои аҳоли оид ба таҷрибаи пешбурди амалияи гигиенӣ ва санитарӣ дар доираи пешгирии бемориҳо ва камғизоӣ, аз ҷумла барои шахсони маъҷуб.

754. Пурзӯр намудани мубориза бар зидди бемориҳои дорои аҳамияти иҷтимоӣ, аз ҷумла ВНМО, БПНМ, сил, гепатитҳои вирусӣ, ва вируси нави COVID-19 тавассути:

- ташкил ва ҷамоҳангсозии тамоми қорҳо оид ба эҷудии кӯдакон ва аҳолии калонсоли кишвар мутобиқи тавсияҳои ТБТ;

- таҳияи нақшаи ҷамаҷонибаи пешгирии бемориҳои сироятӣ (ВНМО, БПНМ, сил, гепатити вирусӣ ва вируси нави COVID-19);

- таҳияи феҳристи гурӯҳҳои осебпазири аҳоли бо мақсади таъмини маҷмӯи чораҳои пешгирикунанда;

- пурзӯр намудани талаботи қонунгузорӣ барои баргузори ҳатмии таҷхиси тиббии шахсони издивоҷкунанда, занони ҳомила, муҳҷирони меҳнатӣ (ҳам сафарқарда ва ҳам бозғашта) ва ашхоси аз озодӣ маҳрумшуда;

- баланд намудани дастрасии таҷҳизоти флюорографии статсионарӣ ва сайёр;

- тақмили низоми баланд бардоштани ихтисоси табибон, ҳамшираҳои тиббӣ, ки бо таботати сироятҳои нави вирусӣ, аз ҷумла вируси COVID-19 масъуланд;

- ташаккули чорабиниҳои бисёрҷанба оид ба тарғибу ташвиқи тарзи ҳаёти солим бо мақсади баланд бардоштани маърифати аҳоли бо назардошти шахсони маъҷуб ва маконҳои дастрасиашон мушкил оид ба пешгирии бемориҳои сироятӣ, аллахусус вируси нави COVID-19;

- таҳия, таҷдиди назар ва мутобиқсозии стандартҳои миллӣ ва протоколҳои клиникӣ оид ба пешгирӣ, таҷхис ва таботати бемориҳои сироятӣ.

755. Баланд намудани фарогирии ҷамаи шаҳрвандон ба муоинаи тиббии профилактикӣ тавассути:

- таҳияи ҳуҷҷатҳои меъёри ҳуқуқӣ оид ба пешбурди таҷрибаи диспансерикунонии шахсони аз 50 – сола боло;

- тақвияти низоми муоинаи тиббӣ дар низоми таҳсилоти томактабӣ ва мактабӣ;

- ташаккули низоми таҷхиси тиббӣ ва таҳқиқоти скринингӣ дар байни гурӯҳи беморони осебпазири зерӣ хатар.

756. Тақвият додани иқтидорҳои кумаки аввалияи тиббӣ – санитарии дар асоси тибби оилавӣ асосёфта тавассути:

- тақвияти низоми ташкили сохтмони иншооти КАТС дар заминаи дастгирии рушди механизми шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ;

- бунёди муассисаҳои тиббӣ дар деҳот, бо таъмини таҷҳизоти муосири лабораторӣ ва таҷхисӣ;

- таҳияи бастаи хизматрасониҳои тиббӣ бо пешниҳоди ҳадди ақали эҳтиёҷи кафолатдошта ба кумаки тиббӣ дар амбулаторияҳо, аз ҷумла пешниҳоди доруворӣ барои гурӯҳҳои осебпазири аҳоли;

- азнавсозии низоми ташкил ва баргузориҳои курсҳои кӯтоҳмуддати тақмили ихтисос барои табибони умумӣ ва ҳамшираҳои тиббӣ.

757. Рушди иқтидорҳои кумаки махсусгардонидашудаи тиббӣ тавассути:

- таҳияи нақшаи рушди ёриҳои махсуси тиббӣ бо назардошти эҳтиёҷоти минтақаҳо, аз ҷумла таъмини таҷҳизоти муосир ва тақмили ихтисоси мутахассисон;

- ташкили марказҳои барқарорсозӣ ё шубҳо барои кӯдакони имконияташон маҳдуд дар муассисаҳои тиббӣ- санитарӣ.

758. Тақвияти низоми пешниҳоди хизматрасониҳои тиббӣ -санитарӣ ба кӯдакон:

- таҳияи маҷмӯи маводи таълимӣ ва иттилоотӣ барои татбиқи Барномаи миллии коммуникатсионӣ - 1000 рӯзи аввали ҳаёти кӯдак ва рушди бармаҳали кӯдак дар сатҳи КАТС ва сатҳи ҷома;

- тақмили додани механизмҳои таъмини низоми ёриҳои доимии тиббӣ дар сатҳи беморхонаҳо бо мақсади пурзӯр намудани хизматрасонӣ барои эҳёи навзод ва ёриҳои тиббии тахассусӣ барои кӯдакони навзод;

- таҳия ва амалисозии чорабиниҳои барномавӣ барои баланд бардоштани сатҳи зинда мондани кӯдакони то 5-сола;

- ҷорӣ намудани эмкунҳои нав барои пешгирии бемориҳои сироятӣ дар байни кӯдакон.

759. Тақмили низоми ташкили ёриҳои тиббӣю санитарӣ оид ба ҳифзи солимии репродуктивӣ тавассути:

- таъмини ташкили марказҳои перинаталӣ дар Душанбе ва дар минтақаҳои кишвар;

- баргузориҳои раванди ташкили ҷойҳои таваллуд дар сатҳи КАТС дар ноҳияҳои дурдасти кӯҳистон;

- таҳияи бастаи ҳуҷҷатҳо оид ба инкишофи хизматрасонии тиббӣ барои занони ҳомиладор ва кӯдакони навзод дар минтақаҳои кишвар;

- тақмили низоми татбиқ ва мониторинги самаранокии Барномаи миллии солимии репродуктивӣ барои солҳои 2019-2022;

- пешбурди низоми тақмили ихтисоси кормандони тиб дар соҳаи акушерӣ;

- таҳия, мутобиқсозӣ, аз нав дида баромадани стандартҳои миллии ва протоколҳои клиникӣ дар соҳаи ҳифзи саломатии репродуктивӣ;

- ташаккул ва паҳн кардани маводи иттилоотӣ доир ба ҳифзи саломатии репродуктивӣ, аз ҷумла тавассути васоити ахбори омма;

- тақвияти механизмҳои мониторинг ва арзёбии вазъи солимии репродуктивӣ дар сатҳи КАТС.

760. Беҳтару натиҷанок намудани механизмҳои маблағгузорӣ ва истифодаи самараноки захираҳои молиявӣ дар низоми тандурустӣ тавассути:

- таҳияи харитаи роҳ доир ба ташаккули бозори суғуртаи тиббӣ, таҳкими низоми ченкунии натиҷаҳо, ҳисоботдиҳӣ ва баланд бардоштани самаранокии истифодаи захираҳои молиявӣ;
- тақмили додани тартиби маблағгузорию беморхонаҳо дар асоси натиҷаҳои таъминшудаи муолиҷа;
- таҳияи дастурҳои методӣ оид ба баҳодиҳии молиявӣ иқтисодии сиёсат ва рушди барномавии тандурустӣ;
- таҳияи механизмҳои ҳавасмандгардонии ҷалби сармоягузориҳо барои рушди технологияи соҳаи тандурустӣ;
- таҳияи механизмҳои пардохти ҳаққи хизматрасонии гаронбаҳои тиббӣ;
- таҳияи маҷмӯи қоидаҳои возеҳ ва шаффоф доир ба он, ки кадом хизматрасониҳои тиббӣ бояд ройгон бошанд ва чи тавр нархҳои хизматрасонии пулакии тиббӣ амал мекунанд;
- таҳияи «харитаи роҳ» барои мониторинги чараёнҳои молиявӣ дар соҳаи тандурустӣ.

761. Натиҷаҳои чашмдошт:

- паст гардидани нишондиҳандаҳои фавти аҳоли;
- сифати хизматрасониҳои тиббӣ баланд бардошта шуда, дастрасӣ ба онҳо тавсеа ёфт;
- ҳамаи шаҳрвандон ба муоинаҳои беҳдошти тиббӣ на камтар аз як маротиба дар як сол таъмин гардиданд;
- паҳншавии камхӯрии давомдор ва шиддатнок (қадпасти ва лоғарӣ) ва инчунин, норасоии микронутриентҳо миёни аҳоли, аз он ҷумла миёни кӯдакони то 5–сола, духтарон, наврасон, занони ҳомила ва макконанда коҳиш ёфт;
- ҳиссаи кӯдакони дорои маъҷубият, ки хизматрасониҳои барқарорсозиро дар муассисаҳои тиббӣ-санитарӣ гирифтанд, бо шумораи умумии кӯдакони дорои маъҷубӣ дар соли 2025 на камтар аз 25 фоиз афзуд;
- сатҳи фавтнокии модар то 22 ҳолат ба ҳар 100 ҳазор нафар зиндатаваллудшудагон паст гардид;
- сатҳи фавтнокии тифл то 15 ҳолат ба ҳар 1000 нафар зиндатаваллудшудагон паст шуд;
- ҳаҷми маблағгузорию давлатӣ ба соҳаҳои тандурустӣ то на камтар аз 3,0 фоиз нисбат ба ММД афзуд;
- баландтар шудани давомнокии чашмдошти умри мардон ва занон таъмин гардид.

§5. Ҳифзи иҷтимоӣ

762. Дар шароити дучор гардидани иқтисоди ҷаҳонӣ бо хавфҳои бӯхронӣ бинобар таъсири номатлуби пандемияи COVID – 19 низоми ҳифзи иҷтимоии самаранок, ҳамчун ҷузъи муҳими суботи иҷтимоӣ сиёсӣ ва рушди устувори иқтисодии кишвар ба шумор меравад.

763. Тӯли солҳои татбиқи БМР 2016-2020, дар самти ташкили низоми муносири ҳифзи иҷтимоӣ, васеъ намудани фарогирӣ, таҳкими кумаки

ичтимоии унвонӣ ва такмили усулҳои баҳодихии ниёзмандӣ корҳои зиёде ба анҷом расиданд. Харочоти буҷет оиди маблағгузори соҳа афзоиш ёфт (дар соли 2019 нисбат ба соли 2015 ба 33,3 фоиз).

764. Новобаста ба чораҳои татбиқшуда, ҳоло ҳам низоми ҳифзи иҷтимоӣ ба талаботи замони муосир ҷавобгӯй нест. Ислоҳоти соҳа то ҳол хусусияти низомӣ надорад ва суғурта амалӣ мешавад.

765. Ба азнавҳисобкунӣ ва баланд бардоштани нафақа дар солҳои охир нигоҳ накарда, сатҳи миёнаи нафақа дар соли 2019 ба андозаи 22,7 фоизи музди миёнаи меҳнат дар ҷумҳуриро ташкил дод. Мувофиқи Конвенсияи ТБМ №102 фоизи ивазкунии даромад барои нафақахӯр бояд на камтар аз 40 – 45 фоизро ташкил диҳад. Бо афзоиши шумораи шахсони синну соли нафақа ва зарурати ҳифзи иҷтимоии онҳо масъалаи зиёд намудани харочоти молиявӣ ба миён меояд, ки бояд тавассути васеъ намудани шуғли пурмаҳсул ҳалли худро ёбад.

766. Мушкилиҳо чӣхати бо нафақа ва кумакпулиҳо фаро гирифтани шахсони маъюб, маҳсусан дар қисми кӯдакони дорои маъюбияти бақайдгирифташуда боқӣ мемонанд. Аз теъдоди умумии шахсони дорои маъюбӣ, ки дар қайди мақомоти ҳифзи иҷтимоӣ дар соли 2019 (149709 нафар) буданд, 44,8 фоиз (67,1 ҳаз. нафар) нафақаи меҳнатӣ бо сабаби маъюбӣ (бо назардошти собиқаи корӣ ва музди меҳнати суғурташуда) гирифтаанд, ба боқимонда 55,2 фоиз (82,6 ҳаз. нафар, аз ҷумла 28,6 ҳаз. кӯдакони дорои маъюбӣ) нафақаи иҷтимоӣ таъин ва пардохт шудааст, ки он ҳатто харочоти нигоҳдории онҳоро намерасонад. Дар ояндаи миёнамуҳлати рушд талабот барои зиёд кардани фарогири ва беҳтар намудани воқуниши низоми ҳифзи иҷтимоӣ ба мушкилоти нав ва ҳолатҳои бӯхронӣ бештар мегардад, ки ин аҳамияти андешидани тадбирҳои маҷмӯӣ ва ҳамаҷонибаро баланд менамояд:

- маблағгузорию нопурраи бахш, ҳарчанд ҳаҷми маблағгузорию буҷетӣ ба низомҳои ҳифзи иҷтимоии аҳоли афзоиш меёбад, вале он нисбат ба ҳаҷми ММД аз 5,4 фоизи соли 2015 то 4,5 фоизи соли 2019 коҳиш ёфтааст. Ҳамзамон бо ин, нақшаҳо оид ба андозаи маблағгузорию буҷетӣ ҳамасола 12-15 фоиз, маҳсусан дар қисми васеъ намудани барномаҳои таъминоти иҷтимоӣ иҷро намегарданд. Андозаи нафақаи ҳадди ақал, кумакпулиҳо ва дигар пардохтҳои иҷтимоӣ аз андозаи ҳадди ақали зиндагӣ қафо мемонанд. Ҳамзамон, баъзе нобаробариҳо дар ҳаҷми маблағгузорию низоми ҳифзи иҷтимоӣ дар тӯли тамоми ҳаёт мавҷуд аст – 85 фоиз ҳамаи маблағгузорӣ (ё тақрибан 4 фоизи ММД) ба барномаҳои таъминоти нафақа бо имкониятҳои камтари маблағгузорӣ ба ҳифзи кӯдакон ва дигар қишрҳои осебпазири аҳоли рост меояд;

- масъулияти маҳдуди соҳавӣ, ки дар доираи он баҳисобгирии алоқамандии тарафайн дар таъмини талаботи калидӣ - хизматрасониҳои иҷтимоӣ, кумаки моддӣ ва имтиёзҳо, дастрасӣ ба таҳсил ва шуғл, тандурустӣ, нақлиёти ҷамъиятӣ, манзил ва имкониятҳои иқтисодӣ маҳдуданд;

- шуғли каммаҳсул ва даромадҳои ғайрирасмӣ аз шуғл имкониятҳои қисми даромади буҷет ва низоми уҳдадорихои якҷояи нафақаро маҳдуд мекунад. Андозаи миёнаи моҳонаи нафақа дар соли 2019 дар муқоиса нисбат ба соли 2015 ба андозаи 32,9 фоиз афзоиш ёфта бошад ҳам, дар муқоиса ба музди миёнаи меҳнати моҳона аз 26 фоиз, то 22,7 фоиз паст шудааст. Шумораи машғулбудагон дар иқтисодиёт, ки ба як нафақахӯр рост меояд, аз 3,9 нафар дар охири соли 2015, то 3,5 нафар дар охири соли 2019 паст гардидааст, ки аз қафомонии суръати афзоиши шумораи машғулбудагон дар иқтисодиёт нисбат ба суръати афзоиши шумораи нафақахӯрон шаҳодат медиҳад;

- низоми ягонаи самараноки идора намудани бахш вучуд надорад. Дар айни замон функсияҳои идора намудани бахш миёни Агентии суғуртаи иҷтимоӣ ва нафақаи назди ҲҚТ, Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳоли, қисман Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳоли ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ тақсим шудаанд. Байни ин сохторҳо низомҳои иттилоотии байниидоравӣ ва алоқа суст ба роҳ монда шудаанд. Ин ба самаранок истифода набурдани захираҳои мавҷуда ва воситаҳои ҳарсолаи ҷудошаванда (буҷетӣ, грантӣ ва м.и.) оварда мерасонад, ки дар навбати худ ба пуррагӣ ва сифати хизматрасониҳо ба гурӯҳҳои осебпазири аҳоли таъсир мерасонад;

- сатҳи пасти роҳандозии технологияи рақамӣ ба соҳаи ҳифзи иҷтимоӣ, махсусан дар низоми суғуртаи иҷтимоӣ ва пардохти нафақа;

- ҳиссаи фарогирии шахсони осебпазир дар доираи барномаи ҳифзи иҷтимоии аҳоли дар сатҳи зарурӣ набуда-ҳамагӣ 7,5 фоизи аҳолиро дар бар мегирад.

- норасоии кадрҳои баландихтисос ва босалоҳияте, ки мушкилоти замони муосирро зуд, касбӣ ва эҷодкорона баррасӣ ва ҳаллу фасл карда, сифати татбиқи маҷмӯи барномаҳои ҳифзи иҷтимоиро ба таври назаррас баланд мебардоранд.

767. Низоми ҳифзи иҷтимоӣ барои рушди сармои инсонӣ ва дастгирии рушди устувори иқтисодӣ тавассути ба даст овардани ҳадафҳои (афзалиятҳо) зерин шароит муҳайё менамояд:

- таҷдиди институтсионалии таъминоти ҳифзи иҷтимоии унвонӣ;

- таъмини устувори дарозмуҳлати молиявии низоми нафақа;

- рушди самтҳои ҳавасмандкунандаи низоми суғуртаи иҷтимоӣ ва ҳифзи иҷтимоӣ.

768. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- тақвият додани механизмҳои низоми кумаки унвонии иҷтимоӣ;

- беҳтар намудани сифати хизматрасониҳои иҷтимоӣ дар низоми ҳифзи иҷтимоӣ;

- ташкили низоми самаранок ва оптималии маблағгузорӣ ва идораи низоми ҳифзи иҷтимоӣ;

- дастгирии тағйироти институтсионалӣ дар низоми таъминоти нафақа;

- рушди низоми ҳифзи иҷтимоии кӯдакон ва наврасон;

- рушди низоми ҳифзи иҷтимоии шахсони қобили меҳнат;
- рушди низоми ҳифзи иҷтимоии шахсони ғайри қобили меҳнат, аз он ҷумла пиронсолон;
- тақвият додани низоми ҳифзи иҷтимоии шахсони дорои маъюбӣ;
- такмили механизмҳои дастгирии ғайримолиявии қишрҳои осебпазири аҳоли.

769. Тақвият додани механизмҳои унвонии низоми кумаки иҷтимоӣ тавассути:

- таҳия ва такмил додани санадҳои меъёрии ҳуқуқии нав ва амалкунанда дар самти муайян кардани меъёрҳои дастгирии унвонӣ, иштироки ташкилоти ҷамъиятӣ дар дастгирии иҷтимоии қишрҳои осебпазири аҳоли;
- таҳияи низоми ошкор ва муайян намудани меъёрҳои осебпазирӣ;
- дастгирии рушди воситаҳои ҳамгироии иҷтимоӣ дар сатҳи худидораи маҳаллӣ;
- таҳия ва ворид намудани намудҳои алтернативии хизматрасониҳои иҷтимоӣ;
- таҳия ва татбиқи стандартҳои иҷтимоӣ дар соҳаҳои рушди иҷтимоӣ, аз он ҷумла таъмини кафолатҳои давлатии иҷтимоӣ барои даромадҳои ҳадди ақал, истеъмор, таъминот бо манзил;
- татбиқ ва мутобик намудани низоми иттилоотӣ, маҳзани маълумот ва технологияҳои интерактивии иттилоотӣ–коммуникатсионӣ ба низоми ҳифзи иҷтимоии аҳоли;
- зиёд кардани шумораи марказҳои хизматрасонии иҷтимоӣ бо истифода аз механизми шарикии давлат ва бахши хусусӣ.

770. Беҳтар намудани сифати хизматрасониҳои иҷтимоӣ дар низоми ҳифзи иҷтимоӣ тавассути:

- таҳия ва қабули Барномаи давлатии омоданамой ва бозомӯзии кадрҳо, ҷалб ва қабул намудани мутахассисон ба кор дар муассисаҳои ҳифзи иҷтимоии кишвар;
- ворид намудани системаи аккредитатсия ва литсензиякунонии кормандони соҳаи ҳифзи иҷтимоии аҳоли;
- мустаҳкам намудани заминаҳои моддӣ–техникии муассисаҳои низоми хизматрасонии иҷтимоӣ ба аҳоли;
- тақвияти низоми мониторинг ва баҳодиҳии сифати хизматрасониҳои иҷтимоӣ;
- ҷорӣ намудани механизмҳои «Равзанаи ягона» барои пешниҳод намудани хизматрасониҳои ҳифзи иҷтимоӣ.

771. Ташкили низоми самаранок ва оптималии маблағгузорӣ ва идораи низоми ҳифзи иҷтимоӣ тавассути:

- мусоидат намудан ба оптимизатсияи низоми ҷамоҳангсозии байнидоравӣ ва дохилиидоравӣ дар бахш;
- фароҳам овардани замина барои пай дар пай гузаштан ба буҷетикунони барномавии низоми ҳифзи иҷтимоӣ;

- ҷорӣ намудани низоми самараноки мониторинг ва арзёбии татбиқи ислоҳоти сохторӣ ва институтсионалӣ дар низоми ҳифзи иҷтимоӣ;

- рушди механизмҳои масъулияти иҷтимоии корпоративӣ ва ҷалби ширкатҳои хусусӣ дар дастгирии иҷтимоии қишрҳои осебпазири аҳоли;

- тақвият бахшидани низоми байниидоравии коммуникатсионӣ ва иттилоотии идораи ҳифзи иҷтимоӣ.

- таҳияи Низомнома оид ба воқуниш ва пайдарпаии амалҳои низоми ҳифзи иҷтимоӣ, аз ҷумла суғуртаи иҷтимоӣ дар ҳолатҳои фавқулодаи мухталиф.

772. Дастгирии тағйироти институтсионалӣ дар низоми таъминоти нафақа тавассути:

- таҳияи Концепсияи ислоҳоти низоми таъминоти нафақа, барои марҳила ба марҳила гузаштан ба низоми пасандозии таъминоти нафақавӣ ва пай дар пай баланд бардоштани андозаи нафақа;

- мусоидат намудан ба дигаргуниҳои низомномавии бозори меҳнат ва бозори маҳсулоти молиявӣ;

- таҳияи Кодекси суғуртаи иҷтимоӣ ва нафақа.

773. Рушди низоми ҳифзи иҷтимоии кӯдакон ва наврасон тавассути:

- ташаккули низоми дастгирии дастрасии кӯдакони оилаҳои камбизоат ба ғизо;

- пай дар пай гузаронидани ислоҳоти механизми кумакпулӣ барои кӯдакон;

- тақмили усулҳои арзёбии камбизоатии аҳоли, аз он ҷумла камбизоатии кӯдакон, низомкунонии арзёбӣ, якҷокунии натиҷаҳо дар низоми қабули қарорҳо;

- таҳия ва татбиқи намудҳои гуногуни хизматрасониҳои иҷтимоӣ, ки ба кӯдакони оилаҳои камбизоат равнакардашуда ва фарогирии онҳоро бо муассисаҳои статсионарӣ пешгирӣ мекунанд.

774. Рушди низоми ҳифзи иҷтимоии шахсони қобили меҳнат тавассути:

- андешидани тадбирҳои маҷмӯӣ, ки низоми ҳавасмандгардонии иҷтимоӣ ва ҳифзи иҷтимоиро дар бар мегиранд;

- гузаронидани арзёбии мониторингии самаранокии курсҳои омӯзишӣ ва бозомӯзии бекорон, курсҳои марказҳои таълими калонсолон;

- рушди низоми суғуртаи иҷтимоӣ, аз ҷумла муҳочирони меҳнатӣ.

775. Рушди низоми ҳифзи иҷтимоии шахсони ғайри қобили меҳнат, аз ҷумла пиронсолон тавассути:

- таҳия ва қабули Барномаи давлатӣ оид ба масъалаҳои пиршавӣ ва стандартҳои ҳадди ақали дастгирии мақсадноки иҷтимоии шаҳрвандони пиронсол;

- тақвият додани заминаҳои моддӣ–техникӣ ва кадрӣ шабакаҳои муассисаҳо ва хадамоти пешниҳодкунандаи хизматрасониҳои ҳаётан муҳими иҷтимоӣ ба одамони калонсол (марказҳои геронтологӣ, хонаҳои будубоши муваққатӣ, хадамоти сайёри иҷтимоӣ, беморхонаҳои кумаки тиббию иҷтимоӣ, клубҳо барои шахсони калонсол).

776. Тақвият додани низоми ҳифзи иҷтимоии шахсони дорои маъюбӣ тавассути:

- такмилдиҳии таҷрибаи ошкорсозии маъюбӣ дар кӯдакон;
- такмил додани усулҳо ва механизмҳои муайян кардани маъюбӣ мутобиқи меъёрҳо ва стандартҳои байналмилалӣ;
- таҳияи стандарт ва тақвияти таҷрибаи дастгирии барномаҳои барқарорсозии шахсони дорои маъюбӣ;
- тақвият додани механизмҳои шуғли шахсони дорои маъюбӣ;
- ташаккули муҳити бемонеа барои ҳаёти шахсони маъюб дар доираи шаҳрсозӣ ва рушди нақлиёти чамбиятӣ;
- фароҳам овардани шароит барои истехсоли воситаҳои техникӣ ва ёрирасон барои барқарорсозии маъюбон;
- ташаккули муносибати мусбӣ ва бидуни таъйиз нисбати маъюбон дар ҷомеа;
- тайёр намудани заминаи меъёрии ҳуқуқӣ барои татбиқи кумакпулӣ барои онҳое, ки аз ӯи оилаи маъюбро нигоҳубин мекунанд.

777. Мукамалнамоии механизмҳои дастгирии ғайримолиявӣ қишрҳои осебпазирӣ аҳоли тавассути:

- такмилдиҳии низоми стандартҳо оид ба дастгирии ғайримолиявӣ қишрҳои осебпазирӣ аҳоли (таъминот бо манзил, дорувориҳо, нақлиёт, физо);
- беҳтар намудани ҳамоҳангсозии байниидоравӣ оид ба таъмини фарогирӣ ва сифати дастгирии ғайримолиявӣ қишрҳои осебпазирӣ аҳоли.

778. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- пешниҳоди кумак ва хизматрасониҳои иҷтимоии унвонӣ ба шаҳрвандони гурӯҳҳои осебпазирӣ иҷтимоӣ тақвият бахшида мешаванд;
- дастрасии шаҳрвандон ба хизматрасониҳои низоми ҳифзи иҷтимоӣ беҳтар мегардад;
- маҳзани маълумоти ягонаи гирандагони кумакпулиҳои иҷтимоӣ ва хизматрасонӣ дар тақсимот аз рӯи чинс, синну сол бо ҷудо намудани кӯдакон, бекорон, калонсолон, шахсони дорои маъюбӣ ва ҳомиладорон таъсис дода мешавад;
- стандартҳои минималии нав ва такмилдодашудаи амалкунандаи хизматрасониҳои иҷтимоӣ таҳия ва татбиқ карда мешаванд;
- барои иҷтимоикунонӣ ва ҳамгирии гурӯҳҳои осебпазир дар ҷомеа шароит фароҳам оварда мешавад;
- меъёрҳои минималии иҷтимоӣ баланд бардошта мешаванд;
- заминаҳои моддӣ–техникӣ ва кадрӣ муассисаҳои низоми ҳифзи иҷтимоӣ тақвият дода мешаванд;
- кадрҳои соҳибхтисоси сатҳҳои гуногуни таълимӣ тайёр карда мешаванд.

§6. Фарҳанг ва санъат

779. Фарҳанг ва санъат – ин на танҳо соҳаи истехсол ва нигоҳдории арзишҳои фарҳангӣ, балки як баҳши муҳими иқтисодиёт буда, афзоиши

шуғли аҳоли, чойҳои нави кориро таъмин менамояд ва ба ворид намудани сармоя мусоидат менамояд.

780. Дар солҳои охир Ҷумҳурии Тоҷикистон тадбирҳои дастаҷамъиро амалӣ намуд, ки ба рушди минбаъдаи фарҳанг ва санъати миллий, ҳифз ва таблиғи мероси моддӣ ва ғайримоддӣ фарҳангӣ, таъмини ҳамгироии фаъол ба фазои фарҳангии ҷаҳонӣ нигаронида шудаанд.

781. Дар чараёни татбиқи БМР 2016-2020 рушди соҳаи фарҳанг тавассути татбиқи Барномаи давлатии рушди муассисаҳои фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2016-2020, Барномаи давлатии рушди санъати театрӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2013-2019 ва Барномаи давлатии ҳифзи мероси таърихӣ ва фарҳангӣ барои солҳои 2012-2020 таъмин карда шуд.

782. Дар панҷ соли охир барои рушди ҳамаи зерсамтҳои асосии фарҳанги миллий мероси таърихӣ ва фарҳангӣ, эҷодиёти бадеӣ (дар заминаи касбӣ ва ҳаваскорӣ), гурӯҳҳои миллии фолклорӣ, ҳунарҳои мардумӣ ва таълими рассомӣ дастгирӣ карда шуд.

783. Дар раванди ҷаҳонишавӣ талаботи асосии фарҳангии аҳоли тағйирот ворид гардида, тамоюли паҳншавии шаклҳои нави истифодаи вақти холӣ ва баргузориҳои истироҳат ба назар мерасад. Дар давоми солҳои 2016-2020 истироҳати фарҳангӣ ва фароғатӣ ташаккул ёфтани гирифт. Дар кишвар маҷмааҳои фарҳангӣ фароғатӣ, варзишӣ, тичоратӣ, боғҳои фарҳангӣ фароғатӣ бунёд ва таъмир карда шуда, як қатор фестивалҳо, идҳои фарҳангӣ ва рӯзҳои фарҳангии Тоҷикистон дар кишварҳои ҳамсоя баргузор карда шуданд.

784. Масъалаи концептуалии соҳаи фарҳанг ва санъат бо чой доштани бартарияти муносибатҳои маъмурӣ пайваст буда ба ҳалли вазифаҳои фароғир доир ба баланд намудани сатҳи фарҳангии ҷомеа дар маҷмӯъ, аз ҷумла насли наврас на чандон мусоидат менамояд. Рушди низоми фарҳанг бояд ҳамчун масъалаи бисёрҷанба баррасӣ гардад. Ҳамзамон, тавачҷухро ба механизмҳои таъмини афзоиши неруи миллий дар тавлиди маҳсулоти ватанӣ дар соҳаи индустрияи фарҳангӣ ва эҷодӣ, ҳавасмандгардонии шарикии давлату бахши хусусӣ ва иштироки шаҳрвандон равона кардан муҳим аст.

785. Мушкилиҳои асосии соҳа аз инҳо иборат мебошад:

- бахши фарҳанг ва санъат бештар ба маблағгузориҳои бучетӣ таъҷиб менамояд, механизмҳои ҷалби сармояи хусусӣ на чандон рушд ёфтанд, шарикии давлат ва бахши хусусӣ инкишоф наёфтанд;

- раванди ташаккули заминаи ягонаи ҳуқуқӣ барои танзими муносибатҳо дар соҳаи фарҳанг, таҳкими вазъи ҳуқуқии муассисаҳои фарҳангу санъат, иттиҳодияҳои эҷодӣ, ҳифзи иҷтимоии ҳунармандон сусти инкишоф меёбанд;

- заминаи моддию техникаи баъзе муассисаҳои фарҳангӣ ва санъат ба талаботи муосир ва стандартҳои байналмилалӣ на чандон мутобиқ аст;

- дар сатҳи зарурӣ паҳн нашудани технологияҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ дар соҳа имкониятҳои барои таҳқиқоти васеъ ва таблиғи

фарҳанг, таъмини ҳамгироӣ ба равандҳои фарҳангии байналмилалиро маҳдуд менамояд;

- муассисаҳои фарҳангу санъати ватанӣ ба фазои фарҳангии ҷаҳонӣ суғурӯ ҳамгироӣ шудаанд, ки барои пурратар ташаккул додани симои мусбии кишвар, мероси бойи фарҳангӣ, таърихии мавҷуда ва равияҳои муосири фарҳанг монеа мегардад.

786. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳо) рушд:

- инкишофи механизмҳои низоми дастгирии давлатии фарҳангу санъат;
- таъмини рушди фазои ягонаи фарҳангии кишвар.

787. Вазифаҳо барои ҳалли мушкилиҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- тақмили низоми меъёрию ҳуқуқӣ ва барномавии соҳа;
- баланд намудани самаранокии идораи захираҳои инсонии соҳа;
- устувор намудани таъминоти молиявӣ ва инфрасохтори соҳа;
- таҷдиди рақамӣ ва иттилоотӣ дар фаъолияти муассисаҳои фарҳангӣ;

- васеъ намудани имкониятҳо барои амалигардонии неруи эҷодкории аҳоли;

- фаъолгардонии чараёнҳои ҳамгироии муассисаҳои ватании фарҳангу санъат ба фазои фарҳангии ҷаҳон.

788. Табдирҳои асосӣ (самтҳои амал) барои ба даст овардани ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- таҳия намудани маҷмӯи табдирҳо оид ба рушди заминаи меъёриву ҳуқуқӣ ва танзимӣ дар низоми фарҳанг ва санъат;

- таҳияи Консепсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба сиёсати фарҳанг;

- таҳия ва татбиқи Барномаҳои соҳавӣ, аз ҷумла Барномаи давлатии рушди санъати театрӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021 - 2025, Барномаи давлатии рушди муассисаҳои фарҳангии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025, Барномаи давлатии ҳифзи мероси таърихию фарҳангӣ барои солҳои 2021-2025, Барномаи давлатии ҳифзи мероси фарҳангии ғайримоддӣ халқи тоҷик барои солҳои 2021-2025, Барномаи давлатии рушди соҳаи таъбу нашр ва матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025, Барномаи давлатии рушди соҳаи ҳуқуқи муаллифӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2022-2027;

- қабули чораҳои қонунгузорӣ ва ҳавасмандгардонӣ барои ҷалби сармояи хусусӣ ба фарҳанг, аз ҷумла сохтмон ва таъмири иншооти фарҳангӣ, барқарорсозӣ ва азнавсозии объектҳои мероси фарҳангӣ;

- татбиқи маҷмӯи чорабиниҳо оид ба баланд бардоштани нуфуз ва нақши иҷтимоии тамоми намудҳои санъат - драма, опера, балет ва оперетта, ташаккули низоми иҷтимоӣ - давлатии дастгирии театр ва мусиқӣ, омӯзиши таҷрибаи театр;

- таъмини ҳамкориҳои байниидоравӣ бо вазорату идораҳо ва дигар ташкилот доир ба пешбурди сиёсати ягонаи фарҳангӣ, баланд намудани сатҳи фарҳангии аҳоли.

789. Баланд намудани самаранокии идораи захираҳои инсонии соҳа тавассути:

- таҳия ва тасдиқи стандартҳои касбии кормандони муассисаҳои фарҳанг;

- тақмили низоми тайёркунӣ ва тақмили ихтисоси мутахассисони соҳаи фарҳанг, ташкили инкубаторҳои бадеӣ;

- рушди низоми таҳсилоти касбӣ (аз ҷумла дар соҳаи мусиқии академӣ, санъати опера ва балет, театри драмавӣ), ки сатҳи баланди касбӣ ва рақобатпазирии сарояндагони миллиро дар сатҳи байналмилалӣ таъмин менамояд;

- ба барномаҳои таълимии муассисаҳои таълимии дахлдор ворид намудани курсҳои махсус оид ба баҳисобгирӣ ва ҳифзи экспонатҳо, барқарорсозии онҳо, баргузори таҳқиқоти илмӣ;

- истифодаи робитаҳои байналмилалӣ ва байниминтақавӣ барои табодули таҷрибаи мутахассисони соҳа, тақмили ихтисоси онҳо, истифодаи усулҳои беҳтарини ҷаҳонии фаъолият дар соҳаи фарҳанг.

790. Устувор намудани таъминоти молиявӣ ва инфрасохтори соҳа тавассути:

- таъмини мусоидат ба ҷалби сарчашмаҳои ғайрибуҷетии маблағгузорӣ;

- татбиқи лоиҳаҳои сармоягузорӣ дар муассисаҳои фарҳангӣ, аз ҷумла онҳое, ки ба ташаккули марказҳои фарҳангии бисёрҷанба мусоидат менамоянд;

- ташаккули механизмҳои пешниҳоди грантҳо барои дастгирии гурӯҳҳои эҷодии ҷавонон, истеъдодҳои ҷавон;

- таъмини азнавбақайдгирӣ ва сертификатсияи иншооти фарҳангӣ фароғатӣ дар мувофиқа бо мақомоти иҷроияи маҳаллӣ;

- таъмини назорати доимии ҳолати объектҳои мероси фарҳангӣ;

- ташкили сохтмони биноҳои нав, барқарорсозии биноҳои муассисаҳои фарҳангӣ санъатӣ, мучаҳҳаз намудани онҳо бо таҷҳизот ва технологияҳои муосир;

791. Таҷдиди рақамӣ ва иттилоотӣ дар фаъолияти муассисаҳои фарҳангӣ тавассути:

- ташкили хазинаи электронии иттилоотӣ оид ба асарҳои бадеии миллӣ, шомил кардани онҳо ба шабакаи ягонаи мероси фарҳангии миллӣ;

- тавсеаи татбиқи технологияҳои рақамӣ дар китобхонаҳо, осорхонаҳо ва дигар муассисаҳои фарҳангӣ;

- татбиқи васеъи технологияҳое, ки ба ташрифи фосилавии осорхонаҳои давлатӣ ва толорҳои концертӣ имкон медиҳанд;

- тарғиби сомонаҳо ва саҳифаҳои муассисаҳои фарҳангӣ дар шабакаҳои иҷтимоӣ;

- рушди иқтидори ватании таҳияи филмҳои тасвирӣ ва эҷодии рақамӣ, аз ҷумла аниматсияи муаллифӣ.

792. Васеъ намудани имкониятҳо барои амалигардонии неруи эҷодкорӣ аҳоли тавассути:

- баргузори озмунҳои ҷумҳуриявӣ барои сарояндагон – бо асбобҳои мусиқии халқӣ, рақси миллӣ, шашмақом ва фалак (дар ду сол як маротиба);
- ҳар сол ташкили ҳафтаи намоишномаҳои театрӣ;
- тақвияти низоми муайян намудани истеъдодҳо, дастгирии онҳо;
- дастгирии муассисаҳои таълимии таҳсилоти иловагии кӯдакон дар соҳаи фарҳанг ва санъат;
- ташкил ва паҳн кардани бастаи иттилоотӣ, тарғибию ташвиқотӣ оид ба асарҳои барҷастаи миллӣ, намояндагони фарҳанг ва санъат.

793. Фаъолгардонии чараёнҳои ҳамгирии муассисаҳои ватании фарҳангу санъат ба фазои фарҳангии ҷаҳон тавассути:

- таъмини иштирок ва таблиғи васеи намоишҳои театрҳои ватанӣ ва филмҳо дар фестивалҳои байналмилалӣ;
- тақвияти чораҳо оид ба шомил кардани мероси фарҳангии кишварамон ба рӯйхати дахлдори ЮНЕСКО, ки дар рушди башарият ва фарҳанги ҷаҳонӣ саҳми сазовор гузоштаанд;
- таҳия ва тасдиқи концепсияи бренди миллии фарҳангии кишвар.

794. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- заминаи дахлдори ҳуқуқӣ ва танзимӣ оид ба рушди низоми фарҳангӣ ва ҳамкориҳои байнисоҳавӣ дар самти баланд бардоштани маданияти рафтор таҳия карда шуд;
- дастрасии васеъ ба муассисаҳо ва маҳсулоти бахши фарҳанг таъмин гардид;
- ҳиссаи биноҳои муассисаҳои давлатии фарҳангӣ, ки дар ҳолати қаноатбахш қарор доранд, зиёд карда шуд;
- имкониятҳои нигоҳдорӣ, афзун намудани мероси фарҳангӣ ва анъанаҳои миллии кишвар рушд ва тавсеа дода шуд;
- ҳиссаи кӯдаконе, ки ба фаъолияти эҷодӣ ҷалб карда шудаанд, афзоиш ёфт;
- шумораи мутахассисони соҳа, ки аз такмили ихтисос гузаштаанд, зиёд карда шуд;
- дар ҳамкорӣ бо бахши хусусӣ маҷмӯи бизнес-нақшаҳои соҳавӣ таҳия гардида, марказҳои фароғатӣ ташкил ва бренди фарҳангӣ миллӣ ташаккул дода шуд.

§7. Ҷавонон ва варзиш

795. Нигоҳдорӣ, рушд ва истифода бурдани сармояи инсонӣ ба рушди насли наврас таъсири бузурги дарозмуҳлат мерасонад.

796. Дар кишвар 39 фоизи ҷавонони синну соли 15-24 сола таҳсил мекунанд ва қариб 21 фоизи онҳо кор мекунанд. Ҷавононе, ки таҳсил намекунанд ва ба фаъолияти меҳнатӣ машғул нестанд (на камтар аз 29 фоиз) гурӯҳи осебпазир ва хатарноки иҷтимоиро ташкил медиҳанд. Баромадани кишвар ба сатҳи нави рушди иҷтимоию иқтисодӣ бояд бо роҳи тарбияи ҷавонони соҳиби маълумот ва мавқеи устувори созандаи ҳаётӣ амалӣ карда шавад.

797. Самти калидии сиёсат доир ба таъмини рушди ҷавонон бо воридшавии онҳо ба ҳамаи равандҳои рушди кишвар, афзоиши неру ва пешниҳоди имкониятҳои нав ва кушодани уфуқҳои ояндаи дурахшон алоқамандӣ доранд. Дар иртибот ба ин, бе сармоягузорӣ ба таҳсилот, рушди малакаҳо, таъсиси ҷойҳои корӣ, ҳифзи саломатӣ, васеъ намудани ҳуқуқи имкониятҳои ҷавонон таъмини рушди устувори кишвар ва аз худ намудани манфиатҳои демографӣ ғайриимкон аст.

798. Рушди сармояи инсонии ҷавонон, аз ҷумла сатҳи рушди зеҳнӣ ва фарҳангии онҳо танҳо дар муҳити фарҳангӣ, ки ташаккули он сиёсати фарҳангии кишвар равона карда шудааст, имконпазир аст. Масъалаи концептуалии низоми фарҳанг бартарияти равандҳои идоравӣ мебошад, ки имконияти ҳалли вазифаҳои комплекси рушд - баланд бардоштани сатҳи фарҳангии ҷомеа дар маҷмӯъ, аз ҷумла насли наврасро то андозае маҳдуд менамояд.

799. Рушди низоми фарҳангӣ бояд аз нуқтаи назари бисёрпаҳлугию бисёрҷанбагӣ баррасӣ карда шавад. Ҳамзамон, диққатро ба механизмҳои рушди иқтисодии зеҳнии миллӣ ҷиҳати тавлиди маҳсулоти ватанӣ дар индустрияи фарҳангӣ ва эҷодӣ, ҳавасмандгардонии шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ ва иштироқи шахрвандон равона кардан муҳим аст.

800. Варзиш бо фаъолияти ҷавонон хеле алоқаманд мебошад. Айни замон дар кишвар 10 ҳазор иншооти варзишӣ, аз ҷумла 2,6 ҳазор дар низоми таҳсилоти мактабӣ фаъолият менамоянд.

801. Пешбинӣ мегардад, ки фаъолияти дастаҷамъона дар самти ташаккули неруи созандаи ҷавонон дар давоми панҷсолаи оянда ба маротиба меафзояд.

802. Мушкилиҳои асосии соҳаи мазкур аз инҳо иборат аст:

- осебпазирии стратегияҳои таълими ҷавонон ҳамчун механизми ибтидоии таъмини некуаҳволӣ дар сатҳи оила ва ҷомеа баромад менамояд. Ҳамасола аз низоми таҳсилоти расмӣ тақрибан 20 фоиз духтарон ва каме бештар аз 10 фоизи наврасони 15 - сола берун мемонанд, ки имкониятҳои рушди ояндаи онҳоро маҳдуд менамояд, занҷираи гузаштан ба сатҳи дигари таҳсилотро пора мекунад.

- иқтисодии пасти иқтисодӣ ва шуғл, таҳдидҳои баланди бекорӣ ва давомнокии он, маҳдуд шудани имкониятҳо барои таъмини дастрасӣ ба ҷойҳои кории ҷолиб мегардад. Сатҳи бекорӣ миёни ҷавонони бе таҳсилоти касбӣ тақрибан се маротиба аз сатҳи бекорӣ миёни хатмкунандагони муассисаҳои таҳсилоти касбӣ баландтар аст. Ҳамзамон, аз тарафи дигар, ҷараёни муҳоҷирати ҷавонони бештар боистеъдод ва бомақсад аз ҷумҳурӣ, аз деҳоти минтақаҳо ва шаҳрҳо ҳам дар давраи дохилшавӣ ба муассисаҳои таҳсилоти олий ва ҳам дар давраи бокортаъминшавӣ пас аз хатми мактабҳои таҳсилоти олий ба мушоҳида мерасанд;

- таъсиси ҷойҳои корӣ ва салоҳиятнокии ҷавонон ба интизориҳои бозёфти бурдҳои демографӣ дар сатҳи кишвар мутобиқат намекунанд. Ҳамасола қариб 100 ҳазор ҷавонон ба бозори меҳнати кишвар ворид мегарданд. Ҷойҳои корӣ бо шуғли устувор ва музди меҳнати арзанда,

махсусан барои ҷавонон, аз ҷумла бинобар боздеҳи пасти таҳсилот, нокифоягии салоҳият ва малакаҳо, ки барои гузариш ба ҳаёти мустақилона заруранд, ҳоло ҳам намерасанд. Дар натиҷа, раванди гузариш аз таҳсилот ба бозори меҳнат то андозае таъмин карда намешавад, ки оқибатҳои эҳтимолии иҷтимоӣ ва иқтисодӣ дорад;

- дар заминаи фарҳанги ташаккулнаёфтаи тарзи ҳаёти солим, огоҳии пасти оқибатҳои дарозмуҳлати модели рафтор, осебпазирии ҷавонон ба намудҳои гуногуни сироятҳо (аз ҷумла ВНМО), истеъмоли маводи муҳаддир ва машрубот, тамокукашӣ зиёд мешавад, ки ин маҳсулнокии сармояи инсониро коҳиш медиҳад ва харочотро барои таъмини саломатии аҳоли зиёд менамояд;

- масъалаҳо оид ба васеъ намудани дастрасӣ ба таҳсилоти репродуктивӣ, солимӣ ва ҳуқуқи ҷавонон, аз ҷумла шахсони дорои маъҷубӣ ҳалношуда боқӣ мемонанд;

- ҷалби пасти ҷавонон ба низоми ташаккул ва ба роҳ мондани сиёсати ба манфиати онҳо дахлдошта ҷой дорад, ки мураккабии таъмини робитаи мутаносибро вобаста ба масъалаҳои сифати сиёсати ҷавонон ва пешниҳоди хизматрасониҳо ба онҳоро ба миён меорад.

803. Таъмини афзоиши иқтидорҳои ҷавонон, фарҳанг ва варзиш дар ҳошияи захираҳои стратегӣ тавассути ба даст овардани ҳадафҳои (афзалиятҳо) зерин:

- фароҳам овардани шароити мусоид барои омӯзиш, ташаккулёбӣ ва рушди ҷавонон бо мақсади таъмини шуғли минбаъда (аз ҷумла фосолавӣ);

- фароҳам овардани шароити мусоид ва имкониятҳои васеъ барои иштироки ҷавонон дар ҳаёти сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ ва фарҳангии ҷомеа;

- афзоиш додани фарогирии ҷавонон ба тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш.

804. Вазифаҳо барои ҳалли проблемаҳои гузошташуда ва ба даст овардани ҳадафҳо:

- рушди малакаҳои сатҳӣ барои васеъ намудани имкониятҳои бо кор таъминшавии онҳо, аз ҷумла шуғли фосолавӣ;

- баланд бардоштани устувории воридшавии ҷавонон ба бозори меҳнат;

- фаъолгардонии раванди ташаккули арзишҳои тарзи ҳаёти солим ва беҳатар дар байни наврасону ҷавонон, фароҳам овардани шароит барои рушд ва тақмили неруи онҳо;

- тақвият додани низоми пешгирикунанда ва кумаки унвонии иҷтимоӣ ба наврасону ҷавонони дар ҳолати вазнини ҳаётӣ қарордошта;

- ташкили дастрасӣ ва истифодаи самараноки технологияҳои компютерӣ ва Интернет ба наврасону ҷавонон;

- тақвияти фарогирии васеи ҷавонон бо ҳама воситаҳои пешбурди сиёсат доир ба рушди ҷавонон;

- таъмини иштироки фаъоли насли наврас дар рушди ҷомеаи шаҳрвандӣ ва раванди қабули қарорҳо, алахусус дар сатҳи ҳокимияти маҳаллӣ;

- ҳавасмандсозии тавачҷуҳи ҷавонон ба иншооти мероси фарҳангӣ – таърихӣ ва ҳифзи муҳити зист;

- васеъ намудани имкониятҳо вобаста ба таъмини ҷалби ҷавонон ба тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш.

805. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои амал) барои ба даст овардани ҳадафҳо ва вазифаҳо:

- мусоидат намудан дар коркарди васеъмиқёси насли нави барномаҳо ва модулҳои таълимӣ барои низоми таҳсилоти касбӣ ва роҳнамоии касбӣ, бо таъя ба ҳалли вазифаҳои гузаштан ба рушди инноватсионии иқтисод, қаноатмандсозии талаботи бозори меҳнат;

- таъия ва дар низоми таҳсилоти касбӣ ҷорӣ намудани курсҳои ташкил ва пешбурди соҳибкорӣ дар соҳаҳои алоҳида, инчунин соҳибкории иҷтимоӣ;

- таъия ва татбиқи курсҳои саводнокии рақамӣ ва малақаҳои рақамӣ дар низоми таҳсилоти иловагӣ касбӣ бо мақсади шуғли минбаъдаи фосилавӣ;

- ҳавасмандгардонии ташкили таҳсилоти ғайрирасмӣ ва рушди малақа, инчунин таъмини мониторинги самарабахш дар муассисаҳои таҳсилоти иловагӣ;

- ташаккули механизмҳои арзёбии сатҳ ва сифати таҳсилоти ғайрирасмӣ барои ҷавонон, шаҳодатномақунонии донишҳо ва салоҳиятҳо, аз ҷумла тавассути худтаҳсилдиҳӣ гирифташуда;

- коркард ва пешбурди майдонҳои миллии таҳсилот ва равшаннамоии виртуалӣ барои ҷавонон;

- ташаккули майдонҳои минтақавии дастгирии ҷавонони болақаёт, аз ҷумла рушди низоми кафолатҳои иҷтимоӣ (манзил, дастгирии грантии мутахассисони ҷавон ва донишҷӯён).

806. Баланд бардоштани устувории воридшавии ҷавонон ба бозори меҳнат тавассути:

- такмилдиҳии стандартҳои тахассусии касбҳо бо назардошти тағйирот дар ҷойҳои корӣ бо ҷалби сохторҳои манфиатдор (ассотсиатсияҳои соҳибкорон, муассисаҳои консалтингӣ ва ташкилоти тадқиқотӣ);

- тақвият додани иқтидорҳои марказҳои рушди касбӣ ва ҷустуҷӯи кор барои наврасону ҷавонон дар назди муассисаҳои таълимии касбӣ бо таъя ба натиҷаҳои таҳлилҳои мунтазами вазъи бозори соҳавии меҳнати ҷавонон ва ташкили ҳамкориҳои устувор бо корфармоён ва марказҳои шуғли аҳоли;

- мусоидат ва фароҳам овардани шароити мусоид барои таъмини талаботи бозори меҳнати дохилӣ ва хориҷии қормандони ҷавон, ки дорои малақа ва маҳорати зарурӣ мебошанд;

- инкишоф додани таҷрибаи таълими дуалӣ ва шуғл, аз ҷумла бо роҳи рушди гурӯҳҳои соҳавии донишҷӯён ва ихтиёриён (волонтёрон);

- дастгирии соҳибқорони ҷавонон, ташаккул ва тақвияти фаъолияти иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ки барои рушди соҳибқории ҷавонон, аз ҷумла соҳибқории иҷтимоӣ, махсусан дар деҳоти минтақаҳои кишвар равона карда шудааст.

807. Фаъолгардонии раванди ташаккули арзишҳои тарзи ҳаёти солим ва беҳатар дар байни наврасону ҷавонон, фароҳам овардани шароит барои рушд ва такмилдиҳии неруи онҳо тавассути:

- устуворгардонии пешбурди барномаҳои тарзи ҳаёти солим (ТҲС) дар низоми маориф;

- тақвияти чораҳои дастгирии давлатӣ ва таъмини тарзи ҳаёти солим барои наврасону ҷавонон, таъмини бехатарии модаршавӣ, пешгирии бемориҳои тавассути алоқаи чинсӣ гузаранда, таҳкими солимии репродуктивӣ ва чинсӣ, инчунин солимии равонӣ;

- афзоиши чораҳо ва корҳои тарғиботию ташвиқотӣ бо наврасону ҷавонони гурӯҳҳои осебпазири иҷтимоӣ вобаста ба пешгирии рафтори хавфнокӣ онҳо дар муҳити ҷавонон;

- ҳавасмандсозии амалҳо оид ба тарғибу ташвиқи ТҲС ва институтсионикунони он дар кишвар;

- тавсеаи барномаҳо барои ҷалби наврасону ҷавонон ба ҳайси мушовирони ҳамсол ба тарғиби тарзи ҳаёти солим;

- дастгирии фаъолияти муассисаҳои тиббӣ барои наврасону ҷавонон (хизматрасонии хайрхоҳона ба ҷавонон), фароҳам овардани шароит барои барқарорсозии тиббӣ – равонӣ - педагогӣ, мутобикнамоии иҷтимоии ҷавонони ба балоғат норасида;

- рушди барномаҳои иттилоотии тарғиботӣ зидди истеъмоли маводи мухаддир, аз ҷумла дастгирии иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ҷавонон, лоиҳаҳои ҷавонон, ки фаъолияти онҳо барои баланд бардоштани сатҳи қабул накардани истеъмоли маводи мухаддир ва дигар воситаҳои зараровар дар муҳити ҷавонон равона шудааст.

808. Тақвияти низоми пешгирикунанда ва кумаки унвонии иҷтимоӣ ба наврасону ҷавонони дар ҳолати душвори ҳаётӣ қарордошта тавассути:

- ташкили маркази ягонаи ҳамоҳангсозӣ оид ба кумак ба наврасону ҷавонони дар ҳолатҳои душвори ҳаётӣ қарордошта, аз ҷумла дучори зӯрвари чинсӣ гардида;

- тақвият бахшидан ба дастгирии гурӯҳҳои худкумакрасон ва дастгирии байниҳамдигарии наврасону ҷавононе, ки дар ҳолати душвори ҳаётӣ қарор доранд;

- татбиқи барномаҳои расонидани кумаки равонӣ барои наврасону ҷавонон, пешгирии худкушӣ, ки дар доираи он таҳияи маҷмӯи фаъолияти муайян доир ба ҷавонони гирифтори фишори равонӣ, қурбониёни зӯрвари чинсӣ ва ё дар ҳолати худкушӣ қарордошта, расонидани кумаки равонӣ ба онҳо таъмин карда мешавад;

- тақвият додани барномаҳои машваратӣ доир ба рушди низоми хизматрасонии тиббӣ ба ҷавонон;

- тақмили шаклҳои дастгирии давлатии наврасон ва ҷавононе, ки табобати пешгирикунанда (профилактикӣ) ва дар муассисаҳои ислоҳӣ қарор доранд.

809. Ташкили дастрасӣ ва истифодаи самараноки технологияҳои компютерӣ ва Интернет ба наврасону ҷавонон тавассути:

- тақвият додани марказҳои таълимӣ оид ба технологияҳои иттилоотӣ ҳамчун майдонҳои омӯзиши тичорати электронӣ ва барномарезӣ, ба даст

овардани малакаҳои инноватсионӣ оид ба пешбурди соҳибкорӣ, аз ҷумла соҳибкориҳои иҷтимоӣ дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ;

- таъмини синфҳои компютериҳои ҳамаи мактабҳо бо таҷҳизоти муосир ва пайвастан ба шабакаи баландсуръати Интернет;

- таҷдиди назари барномаҳои таълимӣ дар низоми таҳсилоти расмӣ ва иловагӣ дар соҳаи технологияҳои иттилоотӣ – коммуникатсионӣ ва иқтисоди рақамӣ;

- фароҳам овардани заминаҳо ва шароит барои баланд бардоштани фарҳанги истифода ва амнияти иттилоотӣ, аз ҷумла амнияти киберӣ, дар байни наврасону ҷавонон.

810. Тақвияти фарогирии васеи ҷавонон бо ҳама воситаҳои пешбурди сиёсати рушди ҷавонон ва алоқаҳои мутаносиб тавассути:

- ҳамоҳангсозӣ ва дастгирии фаъолияти шабакаҳои ҷавонон ва иттиҳодияҳо дар масъалаҳои пешбурди сиёсати ҷавонон;

- ҷорӣ намудани таҷрибаи баргузориҳои тадқиқоти иҷтимоӣ ва мониторинги вазъи наврасону ҷавонон дар кишвар, омода намудани маърузаҳои ҳарсола доир ба вазъи наврасону ҷавонон, пешбурди сиёсат доир ба рушди ҷавонон;

- гузаронидани мониторинги самаранокии пешбурди сиёсат доир ба рушди ҷавонон аз рӯи нишондиҳандаҳои индикативие, ки дар ҳуҷҷатҳои барномавӣ муайян карда шудаанд;

- тақвияти мактабҳои миллии сарварони ҷавон;

- роҳандозии таҷрибаи гузаронидани чорабиниҳои (мувоҳидаҳо, семинарҳо ва м.и.) барои ташаккули мавқеи шахрвандӣ ва ҳудодоҳии шахрвандӣ дар байни ҷавонон.

811. Таъмини иштироки фаъоли насли наврас ва ҷавонон дар рушди ҷомеаи шахрвандӣ ва раванди қабули қарорҳо, алалхусус дар сатҳи ҳокимияти маҳаллӣ тавассути:

- ҳавасмандгардонии ташаккули майдонҳои (платформаҳои) минтақавӣ оид ба афзоиши ҷалби ҷавонон ба низоми худидоракунии маҳаллӣ, мусоидат ба таҳкими шабакаҳои марказҳои ҷавонон дар сатҳи шаҳру ноҳияҳо ва ҷамоатҳо;

- ҷалби мунтазами доираи васеи ҷавонон дар таҳия, ҳамоҳангсозӣ ва татбиқи барномаҳо ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии марбут ба ҳаёти онҳо.

812. Ҳавасмандсозии манфиатҳои ҷавонон ба иншооти мероси фарҳангӣ – таърихӣ ва ҳифзи муҳити зист тавассути:

- баланд намудани фарогирии наврасону ҷавонон бо тамошои сахнаҳо дар театрҳо, намоишҳо дар осорхонаҳо, ярмаркаҳо, фестивалҳо ва дигар чорабиниҳои муассисаҳои фарҳангӣ ва санъат;

- дастгирии иштироки наврасону ҷавонон дар татбиқи лоиҳаҳои ташкилоти экологӣ, фаъолият оид ба таъмири ёдгориҳои таърихӣ;

- ташкили низоми табодули гурӯҳҳои байниминтақавии наврасону ҷавонон бо мақсади рушди сайёҳии дохилии ҷавонон;

- татбиқи барномаҳо оид ба ҳифзи анъанаҳои фарҳангии халқҳои кишвар (фолклор, этнография, таърих) ва касбии анъанавӣ бо мақсади рушди робитаи миёни наслҳо;

- дастгирии иштироқи наврасону ҷавонон дар татбиқи лоиҳаҳои ҳифзи муҳити зист, аз ҷумла эҳтиром ба табиат ва олами ҳайвонот;

- фароҳам овардани шароит ва ҳавасмандгардонӣ барои фаъолияти соҳибкорӣ ва ихтиёрии (волонтерии) наврасону ҷавонон дар лоиҳаҳои ҳифзи муҳити зист ва ҳамзистии осоишта.

813. Васеъ намудани имкониятҳо вобаста ба таъмини ҷалби ҷавонон ба тарбияи ҷисмонӣ ва варзиш тавассути:

- зиёд намудани иқтидорҳои иншооти варзишӣ дар заминаи шарикии давлат ва бахши хусусӣ: ҳамаи мактабҳои таҳсилоти умумӣ бояд бо таҷҳизоти муосири варзишӣ ҷиҳозонида шуда, дар деҳот бояд толорҳо ва майдонҳои варзишӣ бо болопӯшҳои сунъӣ аз таркибҳои сендвич – лавҳаҳо сохта шуда, миқдори мактабҳои варзишӣ барои кӯдакон ва наврасон зиёд карда шаванд;

- такмили механизмҳои таъминоти молиявӣ, моддӣ – техникӣ ва кадрӣ ташкили фаъолияти тарбияи ҷисмонӣ – варзишӣ;

- дастгирии сифат, мақсаднокӣ, гуногунрангӣ ва аҳамиятнокии хизматрасониҳои тарбияи ҷисмонӣ, тандурустӣ ва варзиш, ки ба табақаҳои гуногуни аҳоли расонида мешавад;

- фаъолгардонии низоми ташкил ва баргузори мусобиқаҳои донишҷӯён ва рушди варзиши донишҷӯён, аз ҷумла бо афзоиши фарогирии духтарон, шахси маъҷуб;

- таҳияи барномаҳо барои гузаронидани яке аз бозиҳои Осиё дар Тоҷикистон.

814. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- ҳамоҳангсозии байниидоравӣ бо ҳадафҳои возеҳ дар соҳаҳои гуногуни ҳаёт, ки аз эҳтиёҷот ва талаботи наврасон, ҷавонон ва ҷомеа бармеоянд, тақвият бахшида шуданд;

- маҳсулнокии меҳнати кормандони ҷавон афзоиш ёфт;

- сатҳи ғавти наврасон ва ҷавонон паст гардид;

- шумораи ҷавонони 15 – 24 - солае, ки намеҳонанд ва кор намекунанд, коҳиш ёфт;

- сатҳи иттилоотнокӣ ва ҷалб гардидани ҷавонон ба чорабиниҳои умумидавлатӣ ва маҳаллӣ афзуд;

- сатҳи огоҳӣ ва ҷалби наврасону ҷавонон ба лоиҳаҳо ва чорабиниҳо дар соҳаи ҳифзи муҳити зист, ҳамзистии оқилона бо табиат ва олами ҳайвонот баландтар гардид;

- фарогирии аҳоли, аз он ҷумла ҷавонон ба фаъолнокии ҷисмонӣ ва тарзи ҳаёти солим васеътар шуд.

§8. Рушди сайёҳӣ

815. Дар соҳаи сайёҳӣ ислоҳот идома дода шуда, заминаҳои конунгузорӣ оид ба батанзимдарории фаъолият такмил ёфта, инфрасохтор

ва шароит барои қабули меҳмонони ватанӣ ва хориҷӣ беҳтар шуда истодаст. Ҳамзамон, инкишофи ҳунарҳои мардумӣ саҳми худро барои рушди саноати сайёҳӣ ва барои афзоиши даромадҳои аҳолии маҳал гузошта истодаст.

816. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 «Барномаи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи солҳои 2018-2020», «Стратегияи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030» (нақшаи чорабиниҳои Стратегия барои давраи солҳои 2019-2022), ки самтҳои гуногуни соҳаи сайёҳӣ, аз он ҷумла, беҳтар намудани сифати хизматрасониҳо дар фурудгоҳҳо, масъалаи додани раводид ва бақайдгирӣ, иҷозатномадиҳӣ дар соҳаи сайёҳӣ дар минтақаҳои кишвар ва дигар тарафҳои зарурии соҳаро фаро мегиранд, татбиқ гардиданд.

817. Тибқи арзёбии Созмони Умумиҷаҳонии Сайёҳӣ (СУС) дар моҳҳои январ- декабри соли 2019 ҳиссаи хизматрасонии сайёҳӣ дар ҳаҷми умумии Маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ (ММД) ба ҳисоби миёна 10,4 фоиз ва ҳиссаи бевоситаи бахши сайёҳӣ дар ММД 2,2 фоизро ташкил намуд. Дар давраи солҳои 2015-2019 шумораи шаҳрвандони хориҷӣ, ки ба кишвар ворид шудаанд 3 маротиба афзоиш ёфта, ба 1,26 млн. нафар расид. Аз шумораи умумии сайёҳон шаҳрвандони хориҷӣ бештар ба назар мерасад.

818. Дар раванди рушди низоми сайёҳӣ нисбат ба ташаккули самти фаъолият аҳамияти баробар ба ҷалби сайёҳони хориҷӣ ва рушди сайёҳии дохилӣ дода мешавад. Бо мақсади рушди соҳаи сайёҳӣ, алаҳусус инфрасохтори ин соҳа, бо ташкилоти байналмилалӣ молиявӣ ҳамкорӣ ба роҳ монда шудааст. Ҳамин тариқ, сайёҳӣ яке аз бахшҳои мебошад, ки аз бӯҳрони COVID-19 бештар зарар дидааст ва таъсири он ба иқтисодиёт калон мебошад. Мутаносибан, афзалиятҳои таъмини рушди соҳа дар баробари дигар амалиёт бо тадбирҳои оид ба ҳифзи меҳнат ва бехатарӣ низ пайваست мешавад.

819. Самти дарозмуддати амалиёт бо вазифаи истифодаи самарабахши неруи сайёҳии кишвар ҳамчун яке аз самтҳои бисёрҷанба дар Осиёи Марказӣ алоқаманд аст, ки дар доираи он талошҳои фаъол оид ба ташаккули рақобатпазирии бахши маҳсулоти сайёҳӣ, таҳия ва ҷорӣ намудани маҷмӯи стандартҳои миллӣ ва байналмилалӣ сифат дар соҳаи хизматрасониҳо бо пай дар пай мутобиқ намудани стандартҳои мазкур ба сатҳи байналмилалӣ, ташаккули маҳзани маълумот барои таъсис додани инфрасохторҳои рақамии шабақаҳои нақлиётӣ ба роҳ монда мешаванд.

820. Бо назардошти тамоюлҳои муосири рушди сайёҳӣ ва солҳои рушди деҳот эълон гардидани солҳои 2019 – 2021 дар шароити пандемия тавачҷуҳи махсус бояд ба рушди сайёҳии дохилӣ дар заминаи имкониятҳои васеи таъаботию рекреатсионӣ, кӯҳнавардию шикор, экосайёҳӣ, истеъмоли таъомҳои миллӣ, омӯзиши урфу одат ва ҳунарҳои мардумӣ, таърихӣ, фарҳангӣ ва динӣ дар кишвар дода шавад.

821. Бо рушди соҳаи тибб ва хизматрасониҳои тиббӣ дар кишвар имкониятҳои ташкили сайёҳии таъаботӣ - тиббӣ (хизматрасониҳои дандонпизишкӣ, нейрочарроҳӣ, ҷарроҳии пластикӣ, пайвандкунии узвҳои бадан ва ғайра) мутобиқ ба талаботи минтақавӣ ва нархи дастрас зиёд

мегарданд. Дар сурати татбиқи пурра ва самараноки тадбирҳо дар самтҳои номбурда саҳми мустақими баҳши сайёҳиро дар ММД-и кишвар ба 5% ва саҳми ғайримустақими онро то 15% расонидан мумкин аст.

822. Мушкилоти асосӣ соҳаи рушди сайёҳӣ аз инҳо иборат аст:

- маблағгузори чорабиниҳои «Барномаи рушди сайёҳӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2018–2020» аз ҷониби мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монда нашудааст;

- рушд наёфтани инфрасохторҳои логистикӣ (аз он ҷумла, мутаносибан баланд будани арзиши боркашонӣ тавассути нақлиёти ҳавопаймоӣ ва автомобилӣ, сатҳи пасти фарогирии роҳҳои ҳавоии сатҳи миллӣ ва байналмилалӣ);

- робитаҳои маҳдуди хадамоти ҳавоии байналмилалӣ бо бозорҳои пуриктидори сайёҳӣ;

- ҷалби сусти баҳши хусусӣ ба равандҳои ташаккули инфрасохторҳои муосири сайёҳӣ дар минтақаҳои алоҳида ва марказҳои сайёҳӣ;

- рушд наёфтани низоми такмили кормандони мақомоти гумрук, фурудгоҳҳо, махсусан дар қисми коммуникатсияи касбӣ ва расонидани хизматрасониҳои фаҳмондадихӣ дар фурудгоҳҳо ва дигар нуқтаҳои наздисарҳадии гузаргоҳҳо;

- набудани кадрҳои баландихтисос дар соҳаи туризм ва иқтидори сусти ширкатҳои сайёҳии кишвар;

- ташаккул наёфтани брендҳои миллии сайёҳӣ ва маҳсулоти сайёҳӣ;

- тарғиби сусти имкониятҳои сайёҳии Тоҷикистон дар бозори ҷаҳонӣ.

823. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳо) рушд:

- ташаккул додани пойгоҳҳои институтсионалии рушди сайёҳӣ;

- баланд бардоштани рақобатпазирии хизматрасониҳои сайёҳӣ;

- таъмини устуворӣ ва рушди иқтидорҳои сайёҳии дохилӣ.

824. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ба даст овардани ҳадафҳо:

- фароҳам овардани шароити мусоиди ташкилӣ – ҳуқуқӣ барои рушди низоми сайёҳии кишвар;

- таҳияи механизмҳои таъмини бехатарӣ ва ҳифзи саломатӣ ҳангоми саёҳат;

- рушди инфрасохтори сайёҳӣ ва инфрасохтори марбут ба он;

- мусоидат ба роҳандозии наовариҳои технологӣ ба низоми саёҳат;

- самаранок истифода бурдани захираҳои дохилӣ барои индустрияи сайёҳӣ;

- пешбарии имкониятҳои сайёҳӣ дар дохили кишвар ва дар хориҷа;

- дастгирии рушди сайёҳии дохилӣ.

825. Фароҳам овардани шароити мусоиди ташкилӣ – ҳуқуқӣ барои рушди низоми сайёҳии кишвар тавассути:

- ташаккули назари нав ба чорабиниҳои барномавӣ оид ба ташкил ва рушди сайёҳӣ дар кишвар;

- тақвияти иқтидори низоми идоракунии соҳа;

- такмили заминаи меъёрии ҳуқуқӣ дар соҳа, ки ба фароҳам овардани шароити мусоид барои фаъолияти субъектҳои соҳибкорӣ нигаронида шудааст;

- такмили низоми баҳисобгирӣ ва методологияи омили туризм;

- таҳияи стандартҳои нав, такмил додани стандартҳои амалкунанда оид ба риоя кардани меъёрҳои экологӣ, сохтмонӣ ва беҳдоштӣ ҳангоми сохтмони инфрасохтори сайёҳӣ ва талабот доир ба сифати пешниҳод намудани хизматрасониҳои сайёҳӣ;

- қорӣ намудани низомҳои сертификацияи ихтиёрии иншооти саноатии сайёҳӣ аз рӯи низоми «Tourist Friendly»;

- фароҳам овардани фазои мусоиди соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ дар кишвар барои ҷалби сармоя ба бахши сайёҳии кишвар;

- тақвияти ҳамоҳангсозии фаъолияти мақомоти давлатии сайёҳӣ бо муассисаҳои таҳсилоти касбӣ ва бозори меҳнати кишвар;

- баланд бардоштани сатҳи ҳамоҳангсозии байниидоравӣ ва ҷалби мақомоти иҷроияи маҳалии ҳокимияти давлатӣ дар фароҳам овардани шароити мусоид барои рушди сайёҳӣ;

- татбиқи ҳатмии низоми 5-рӯзаи қорӣ барои ҳамаи муассисаҳои бахши давлатӣ, хусусӣ ва ҷамъиятӣ барои таъмини вақт барои сайёҳии дохилӣ;

- батартибдарории низому таҷрибаи ташкили мониторинг барои таъмини вазъи муносиби беҳдоштӣ ва экологии иншооти сайёҳӣ, самти роҳҳо, нигоҳдории ёдгориҳо ва дигар иншооти таърихӣ – фарҳангӣ;

- дастгирӣ намудани диверсификатсияи самтҳои сайёҳӣ, ворид намудани технологияҳои рақамӣ;

- беҳтар намудани фазои сармоягузорӣ ва соҳибкорӣ дар бахши тандурустӣ чиҳати фароҳам овардани имконияти рушди сайёҳии табобатӣ-тиббӣ.

826. Ташаккули механизмҳои таъмини беҳатарӣ ва ҳифзи саломатӣ ҳангоми саёҳат тавассути:

- таҳлил харитаи роҳ оид ба баланд иттилоотонии ҷомеа ба масъалаҳои ҳифзи саломатӣ ва беҳатарии сафар;

- баланд бардоштани касбияти ВАО барои огоҳ кардани мардум оид ба масъалаҳои марбут ба солимӣ ва беҳатарии сафар;

- қорӣ кардани таҷрибаи пешқадам оид ба таъмини риояи тозагӣ ва беҳдошт дар объектҳои сайёҳӣ ва самтҳои роҳҳо;

- таҳияи протоколҳои нав оид ба ҳифзи меҳнат ва техникаҳои беҳатарӣ дар низоми сайёҳии кишвар;

- қорӣ намудани низоми ташкили истироҳат ва сайёҳӣ дар доираи муносибатҳои меҳнатӣ ва таъмини иҷрои он;

- баланд бардоштани иқтидорҳои мақомоти ҳифзи ҳуқуқ дар қор бо сайёҳон.

827. Рушди инфрасохтори сайёҳӣ ва инфрасохтори марбут ба он тавассути:

- ташкили сохтмони иншооти нав ва таҷдиди иншооти мавҷудаи муассисаҳои хӯроки умумӣ, обтаъминкунӣ ва беҳдошт, иншооти нақлиётӣ

ва логистикӣ, муассисаҳои фарҳангию варзишӣ, иншооти намоишии сайёҳон;

- дастгирии ташкили инфрасохтори сайёҳии роҳ дар шаҳрҳои калон, иншооти намоишии сайёҳӣ, марказҳои сайёҳӣ ва фароғатӣ (роҳҳо, ишораҳо ва аломатҳо, роҳравҳо, марказҳои санитарияу гигиена);

- таъмини барқарорсозии инфрасохтори муҳандисияу коммуникатсионӣ дар марказҳои сайёҳӣ, иншоот ва хатсайрҳо.

828. Мусоидат ба роҳандозии навоариҳои технологӣ дар низоми сайёҳӣ тавассути:

- рушди манбаҳои иттилоотии бисёрзабона барои сайёҳон;

- фароҳам овардани имконият барои шиносии фосилавӣ (электронӣ) бо марказҳои фарҳангӣ ва табиӣ, намоишҳои осорхонаҳо, хатсайрҳои сайёҳӣ;

- рушди воситаҳои электронии ташкили хатсайри сайёҳӣ бо имконияти хариди чиптаҳо ва захира намудани ҷой дар меҳмонхонаҳо.

829. Самаранок истифода бурдани захираҳои дохилӣ барои индустрияи сайёҳӣ тавассути:

- коркарди Кадастри захираҳои сайёҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- ҷорӣ намудани муносибатҳои кластерӣ дар низоми сайёҳӣ;

- тақмили низоми муносибатҳои шартномавӣ барои ҳавасмандгардонии ташкили сайёҳии корпоративӣ;

- таҳия ва татбиқи барномаҳои минтақавии дастгирии рушди низоми сайёҳӣ;

- таҳияи маҳсулоти нави туристӣ ва таблиғи сайёҳатҳои минтақавӣ;

- тақмили низоми омодамоии мутахассисони соҳибтаҳассус, азнавтайёркуни ва баланд бардоштани сатҳи таҳассусии ҳайати кормандони низоми саёҳати кишвар;

- қабули чораҳо оид ба ҳифз ва рушди ҳунарҳои мардумӣ, косибӣ.

830. Пешбарии имкониятҳои сайёҳӣ дар дохили кишвар ва дар хориҷа тавассути:

- татбиқи стратегияи пешбарии имкониятҳои сайёҳии кишвар, ки асосан ба бозорҳои асосии сайёҳӣ равона карда шуданд;

- таблиғи бренди сайёҳии Тоҷикистон ва ҷалби сайёҳони хориҷӣ ба кишвар;

- дастгирӣ ва муттаҳидсозии чорабиниҳои махсуси намоишӣ дар кишвар;

- гузаронидани таблиғоти тасвирӣ ва иттилоотӣ дар намоишгоҳҳо ва ярмаркаҳои махсусгардонидашудаи байналмилалӣ;

- фаъол намудани амалҳо оид ба таблиғи маҳсулоти сайёҳӣ дар фазои Интернет, аз ҷумла ҷойгиркунии иттилоот тавассути маркетинги ҷустуҷӯӣ, баннерҳо дар сомонаҳои махсус, таблиғи мобилӣ, инчунин ташкили платформаи махсуси онлайн, ки тамоми пешниҳодҳои сайёҳии кишварро инъикос мекунад;

- ташкили доираи васеи хатсайрҳои сайёҳии 1-2 рӯзаи гурӯҳӣ, оилавӣ, инфиродӣ;

- рушди авиатсияи хурди шахрвандии дохилӣ бо зиёд намудани хатсайрҳо ва парвозҳои дохилӣ;

- рушди бастаи нишонаҳои сайёҳии минтақаҳо дар асоси хусусиятҳои онҳо;

- ҳамгироӣ ба долонҳои байналмилалии сайёҳӣ.

831. Дастирии рушди сайёҳии дохилӣ тавассути:

- дастирии рушди шаклҳои ташаккулёбандаи (форматҳои) ҷавонон барои ташкили сафар дар дохили кишвар;

- ҷорӣ кардани барномаҳои сайёҳӣ дар низоми таҳсилоти кишвар ва ҷалби муассисаҳо ва ташкилот ба он бо низоми имтиёзннок;

- дастирии молиявии ҳиссаи хароҷоти сайёҳии кормандон аз ҷониби корхонаҳои корфармо;

- дастирии ташаккули низоми устувори таъмини иттилоотӣ ва маркетингии пешбурди самтҳои сайёҳии дохилӣ, ворид гардидани технологияҳои рақамӣ дар ин самт.

832. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- саҳми сайёҳӣ дар рушди иқтисод ва ташкили ҷойҳои кори пурмаҳсул баландтар шуд ;

- иқтидори идоракунии низоми сайёҳӣ устувортар гардид;

- шумораи парвозҳо ба кишвар афзуда, даромаднокии бахши нақлиёт ва сайёҳӣ афзоиш ёфт;

- истифодаи имкониятҳои ватанӣ доир ба рушди низоми сайёҳӣ беҳтар гардид;

- диверсификатсияи сайёҳӣ дар доираи сайёҳии байналмилалӣ ва дохилӣ афзоиш ёфт;

- сатҳи баланди сифат ва беҳатарии саёҳат таъмин гардид;

- устувории фаъолияти иштирокчиёни бозори сайёҳӣ баландтар гардид;

- эътирофи маҳсулоти сайёҳии кишвар баланд шуд.

§9. Таъмини шароити зиндагии шоиста

833. Сатҳи миёнаи таъминнокӣ бо манзил ба ҳар нафар аҳоли аз 10,7 метри мураббаъ дар соли 2015 то 11,6 метри мураббаъ дар соли 2020 расонида шуд ва 98,1 фоиз фонди манзили кишвар дар моликияти шахсии шахрвандон мебошад. Сифати сохтмони манзил торафт баланд гардида, дар вақти лоиҳакашӣ ва сохтмони биноҳои баландошёна технологияҳои каммасрафи энергетикӣ истифода бурда мешаванд.

834. Ҳаҷми сохтмони манзили дастрас афзуда, (тибқи ҲРУ 11) дар бунёди манзилҳои истиқоматӣ ва иншооти ҷамъиятӣ сохтани роҳраву лифтҳои махсусгардонидашуда, истгоҳи автомобилҳо барои истифодаи маъюбон ва дигар гурӯҳҳои осебпазири аҳоли риоя карда шуда истодааст.

835. Дар хоҷагии манзилию коммуналӣ вобаста ба таъмири фондҳои манзилӣ, беҳтар кардани инфрасохтори таъминоти неруи барқ, таъмини об ва корезӣ, таҷдиди парки техникаи коммуналӣ чораҳо амалӣ гардиданд.

836. Дар шаҳри Душанбе таъмири шабакаҳои гармидиҳӣ ва оби гарм дар хонаҳои истиқоматии бисёрхӯчраддор ва муассисаҳои иҷтимоӣ

гузаронида шуданд. Дар солҳои 2017-2020 беш аз 2555 иншооти шаҳр бо оби гарм ва гармидиҳӣ таъмин карда шуданд.

837. Чораҳо оид ба муосиргардони инфрасохтори обтаъминкунӣ, беҳдоштӣ, идораи партовҳои саҳти маишӣ муваффақона ҳал гардида, инфрасохтори таъмини энергия ва чароғонкунии берунии нуқтаҳои аҳолинишини кишвар насб ва азнавсозӣ карда шуда истодаанд.

838. Дар асоси татбиқи «Консепсияи ислоҳоти хоҷагии манзилию коммуналӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2025» ва «Барномаи рушди хоҷагии манзилию коммуналӣ барои солҳои 2014-2018» КВД «Хоҷагии манзилию коммуналӣ» ба амалӣ гардонидани сиёсати ғайримарказонидани хизматрасониҳо оғоз намуд.

839. Корхонаҳои минтақавии хоҷагии об таъсис дода шуда, фаъолияти мустақили онҳо дар сатҳи минтақа ба баланд шудани самаранокии фаъолияти ширкатҳои хоҷагии оби шаҳрҳо ва шаҳракҳои навъи шаҳрӣ мусоидат намуд. Ҳамзамон бо ин, дар соҳаи сохтмони манзил ва хизматрасониҳои коммуналӣ масъалаҳои ҷой доранд, ки ҳалли худро талаб менамоянд.

840. Ҳиссаи аҳоли дар сохтмони манзил дар деҳот кам шуда истодааст, ки бо паст шудани даромадҳои як қисми аҳоли, афзоиши нархҳои масолеҳи сохтмонӣ ва захираҳои энергия, кам шудани қитъаҳои замини нави барои сохтмони инфиродӣ чудагардида, мавҷуд набудани инфрасохтори муҳандисию коммуникатсионӣ дар ҳудудҳои таҳти сохтмони инфиродӣ чудагардида дар деҳот, аз ҷумла низоми таъминот бо оби нӯшокӣ, неруи барқ, мактабҳо ва дигар иншооти иҷтимоӣ алоқаманданд.

841. Барои сохтмони манзили дастрас ҳанӯз қарзҳои ипотекаӣ механизми самараноки маблағгузорӣ ба ҳисоб намераванд.

842. Мушкилиҳои асосӣ:

- сатҳи дастрасӣ ба манзил ва нобаробар ба роҳ мондани сохтмон дар минтақаҳо, махсусан дар ноҳияҳои рушднакарда;

- ҷолиб набудани қарзҳои ипотекаӣ, кам будани хизматрасониҳои бонкӣ ва коҳиш ёфтани интиқоли муҳочирони меҳнатӣ барои сохтмони манзил;

- дар ҳолати фарсуда қарор доштани шабакаҳои муҳандисӣ ва идоракунии ғайрисамараноки он дар маҳал;

- низоми мураккаби институтсионалии хоҷагии манзилию коммуналӣ ва расмиёти мураккаби гирифтани иҷозат барои пешбурди корҳои сохтмони манзили инфиродӣ, ки ҷолибияти онро барои ҷалби бахши хусусӣ паст менамояд;

- маблағгузориҳои нокифояи бахши ХМК аз буҷети давлатӣ ва афзоиши қарздорӣ корхонаҳои соҳа бинобар пешниҳод шудани маблағҳо дар шакли қарз, ки ба паст гардидани устувории молиявии онҳо, бад гардидани сифати хизматрасониҳо оварда расонида, ҷолибнокии соҳаро барои сармоягузориҳои хориҷӣ паст мекунад;

- номукамалии сиёсати тарифӣ дар соҳаи ХМК, сатҳи нокифояи тарифҳои мавҷуда ва шафофияти нокифояи низоми ҳисоббаробаркунии хизматрасониҳои коммуналӣ, ки ба вайроншавии интизоми пардохт ва

косташавии низоми молиявии корхонаҳо, рӯпуш нагардидани харочоти хизматрасониҳои техникӣ, боздеҳии сармоягузориҳои калон ва уҳдадориҳои қарзии корхонаҳои соҳа оварда мерасонад;

- аз рӯи нишондиҳандаи дастрасӣ ба низоми марказонидашудаи таъминоти оби нӯшокӣ, корезӣ, гармидиҳӣ, чамъоварӣ, коркард ва безараргардонии партовҳо тафовути зиёд байни шахру деҳот боқӣ мемонад. Ҳамзамон, ҳаҷми маблағгузори бунёду азнавсозии инфрасохтори коммуналӣ байни шахру деҳот номутаносиб ба роҳ монда шуда, ба ҳисоби истиқоматкунандаи деҳот нисбат шахр 2 – 2,5 маротиба кам аст. Қариб ҳамаи ҷамоатҳои деҳот ва шаҳрак дар ноҳияҳои кишвар барои беҳтар намудани инфрасохтори коммуналӣ ва иҷтимоии худ имкони гирифтани қарзро надоранд ва низоми маблағгузориҳои соҳа ислохталаб аст. Сатҳи таъмин будан бо манзил ва ҳамзамон сифати манзил дар деҳот нисбат ба шахр паст боқӣ мемонад;

- коста будани низоми самараноки баҳисобгирӣ ва ҳисоботдиҳӣ дар соҳаи обу корезӣ имконият намедихад, ки дар шахру ноҳияҳо ва дар тамоми кишвар оид ба мавҷудият ва ҳолати воқеии таъминот бо оби нӯшокӣ ва корезӣ маълумоти дақиқ чамъоварӣ карда шавад. Махсусан маълумот оид ба сарчашмаҳои обтаъминкунӣ, ҷоришавии партовоб ва коркарди он, ҳаҷми истифодаи об, шумораи истифодабарандагони воқеӣ, дастрасӣ ба низоми марказонидашудаи обтаъминкунӣ, сифат ва арзиши хизматрасониҳо дар кишвар дақиқ нестанд, ки дар натиҷа идоракунии соҳа мушкил мегардад. Дар бисёр мавридҳо маълумоти сохторҳои гуногуни давлатӣ дар ин самт аз ҳамдигар фарқ мекунад ва бинобар ин нишондиҳандаҳои омори миллий бо омори ташкилоти байналмилалӣ дар ин самт мувофиқат намекунад.;

- масъалаҳои тағйирёбии иқлим ва идораи хавфҳои офатҳои табиӣ ва умуман ҳолатҳои фавқулода дар ҳуччатҳо ва санадҳои меърию ҳуқуқии амалкунанда ба таври лозимӣ ворид нашудаанд. Чунин ҳолат мақомоти давлатиро ҷиҳати паст кардани сатҳи осебпазирӣ ва тақвият додани чораҳои мутобиқшавӣ ҳавасманд намекунад;

- иқтидорҳои муассисаҳои кишвар дар самти паст кардани хавфҳои офатҳои табиӣ ва тағйирёбии иқлим ва таъмини устуворӣ ба ҳодисаҳои фавқулода самаранок нестанд.

843. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- баланд бардоштани ҳаҷми сохтмони манзил, аз ҷумла дар деҳот;

- таъмини дастрасӣ ба хизматрасониҳои асосии хоҷагии манзилию коммуналӣ;

844. Такмили қонунгузорӣ ва сохтори институтсионалии бозори манзил, тавассути:

- таъмин намудани маҳалҳои аҳолинишини дар деҳот бунёдшаванда бо иншооти иҷтимоӣ ва инфрасохтори муҳандисӣ;

- такмили низоми идоракунии хизматрасонии коммуналӣ;

- таъмини устувории молиявии бахши (муассисаҳои) хоҷагии манзилию коммуналӣ.

845. Баланд бардоштани сатҳи дастрасии аҳоли ба оби тозаи безарар, санитария ва беҳдошт, тавассути:

- ғайримарказонии хизматрасониҳои таъминот бо оби нӯшокӣ ва санитария;

- беҳтар намудани инфрасохтор ва ноил шудан ба эътимоднокии низоми таъминот бо оби нӯшокӣ ва санитария.

846. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузашташуда:

- тақмили низоми батанзимдарории ҳуқуқӣ дар соҳаи сохтмони манзил, аз он ҷумла: қабули Кодекси манзили ҚТ дар таҳрири нав, коркард ва қабули барнома оид ба беҳтар намудани шароити манзили аҳолии Тоҷикистон дар солҳои 2021-2030, таъмини риояи меъёрҳо ва қоидаҳои муосири шаҳрсозӣ, сода гардонидани расмиёти гирифтани иҷозатнома барои сохтмон тавассути дар ҳамаи шаҳру ноҳияҳо ташкил намудани «Равзанаи ягона» дар асоси таҷрибаи амалишудаи шаҳри Душанбе;

- васеъ ҷорӣ намудани таҷрибаи сохтмони манзили дастрас тавассути рушди бозори қарзи ипотекаӣ ва ҷалби бонкҳои кишвар дар ин самт, фароҳам овардани шароити мусоид барои ниҳодҳои молиявӣ, сохтмонӣ ва аҳоли дар самти сохтмони манзил, ҷорӣ кардани барномаҳои махсус барои қарзҳо ва пасандозҳо барои ба даст овардани манзил, аз он ҷумла барои оилаҳои ҷавон, занон ва кӯдакон. Мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатиро зарур аст, ки лоиҳаҳои «Манзили дастрас ва бароҳат», «Таъмини оилаҳои ҷавон бо манзил» бо истифода аз механизмҳои шарикии давлат – ва бахши хусусӣ татбиқ намояд;

- рушди саноати масолеҳи сохтмонӣ ва сохтмони биноҳои баландошӯна дар шаҳру деҳот бо мақсади кам кардани хароҷот ҳангоми сохтмони манзил, истифодаи технологияҳои сарфакунандаи энергия дар истеҳсоли масолеҳи сохтмонӣ, баланд бардоштани самаранокии технологияҳои сохтмонӣ, ки ба талаботи муосири шаҳрсозӣ ва экологӣ ҷавобгӯ мебошанд;

- бунёд ва азнавсозии инфрасохторҳои муҳандисӣ – коммуникатсионӣ дар минтақаҳои кишвар, махсусан дар заминҳои таҳти сохтмони инфиродии манзил дар деҳот қарордошта, пешниҳоди кумаки молиявӣ аз буҷети ҷумҳуриявӣ ба мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ барои татбиқи Барномаи «Таъмин намудани инфрасохтори коммуналӣ дар қитъаҳои замин бо мақсади сохтмони манзил», ҷалби сармояҳои шарикони рушд ва бахши хусусӣ барои ин мақсадҳо;

- ҷорӣ кардани механизмҳои ҳифзи ҳуқуқҳои шаҳрвандоне, ки дар сохтмони манзил саҳм барои иштирокро доранд, баланд бардоштани эътимоднокии аҳоли ба сохтмони муштарак.

847. Гузаронидани ислоҳот ва тақмил додани низоми идораи хизматрасонии коммуналӣ тавассути:

- ислоҳоти механизми маблағгузорӣ, идора, низоми менеҷменти молиявии корхонаҳои ХМК дар кишвар ва иштироки васеи ҷомеаи шаҳрвандӣ дар ин самт, тақсими ваколатҳои мақомоти идораи давлатӣ дар коркард ва гузаронидани сиёсати ягонаи давлатӣ ва ба роҳ мондани ҳамоҳангсозии байнисоҳавӣ дар соҳаи ХМК; тақмилдиҳии сохтори КВД «Ҳоҷагии манзилию коммуналӣ»; таъсиси корхонаҳои минтақавии хоҷагии об; рушди шаклҳои алтернативии идораи фондҳои манзилӣ, аз он ҷумла, рафқатҳои соҳибмулкони манзил, кооперативҳо ва ширкатҳои

идорақунанда; рушди шарикии давлат ва бахши хусусӣ, аз он ҷумла, дар низоми таъминоти оби нӯшокӣ, корезӣ ва беҳдошт;

- таҳия ва амалӣ намудани барномаҳои минтақавӣ оид ба таъмири ҷорӣ фондҳои манзили давлатӣ бо назардошти баланд бардоштани самаранокии энергетикӣ биноҳо ва ҷорӣ намудани технологияи каммасраф;

- амалӣ намудани барномаи таъмини шаҳрҳо бо гармӣ, аз ҷумла барқарорсозии МБГ, шабакаи деғҳои гармидиҳанда, дастгоҳҳои истеъмолқунандаи гармӣ бо иштироки васеи соҳибони манзил; ҳавасманд намудани насби технологияҳои ҳушманд барои баланд бардоштани сифати зиндагӣ дар хонаҳои алоҳида ва шаҳрҳо (энергияи самаранок, аз ҷиҳати экологӣ тоза ва ҷолиб);

- такмили механизми банақшагирӣ ва маблағгузорию ХМК аз буҷети давлатӣ бо мақсади ислоҳ ва пешгирӣ намудани афзоиши қарздорӣ муассисаҳои буҷетӣ дар назди корхонаҳои хизматрасонии коммуналӣ ва обтаъминкунӣ;

- коркард ва ҷорӣ намудани стандартҳои нави сифати хизматрасониҳо ва меъёрҳои истифодабарии хизматрасониҳо тибқи талаботи муосири мавҷуда ва шароити тағйирёбандаи зиндагии аҳоли (оби нӯшокӣ, корезӣ, партовҳои маишӣ ва ғ.);

- такмил додани усули муайян кардани тарифҳои хизматрасониҳои коммуналӣ, аз он ҷумла таъминот бо оби нӯшокӣ ва корезӣ бо мақсади пурра рӯпуш намудани хароҷоти соҳа ва рушди он бо нигоҳдории субсидияҳо ба гурӯҳҳои алоҳидаи шаҳрвандон.

848. Тақвияти инситутсионалии низомҳои таъминот бо оби нӯшокӣ, корезӣ, санитария ва гигиена тавассути:

- такмил додани низоми идораи таъминоти об ва санитария;

- қабул ва татбиқи Барномаи таъмини аҳоли бо оби нӯшокӣ барои давраи солҳои 2021-2030;

- сохтмон, барқарорсозӣ, таъмири низоми обтаъминкунӣ, корезӣ, санитария ва гигиена, аз он ҷумла кубурҳои оби байниноҳиявӣ ва дохилиноҳиявӣ, ҷорӣ кардани низоми шартномавии хизматрасониҳо;

- тақвият додани ҳамкориҳо бо шарикони рушд дар самти беҳтар кардани инфрасохторҳои обтаъминкунӣ ва корезӣ, васеъ ҷалб намудани ниҳодҳои молиявии байналмилалӣ ва кишварҳои донор дар маблағгузорию лоиҳаҳои соҳаи таъминоти обу корезӣ;

- коркарди «харитаи роҳ» оид ба дастгирии корхонаҳо ва ташкилоти ғайридавлатӣ барои пешниҳод намудани хизматрасониҳои таъминоти об ва санитария, ҷалби бахши хусусӣ дар идора ва истифодабарии низом ва иншооти таъминот бо оби нӯшокӣ тавассути ШДБХ, махсусан дар деҳот, васеъ ҷорӣ намудани таҷрибаи тариқи шартнома пешниҳод намудани хизматрасонӣ ва идорақунӣ;

- мукамал намудани низоми баҳисобгирии дақиқи муштариён дар корхонаҳои обтаъминкунӣ, истифодаи воситаҳои худкори назорат ва баҳисобгирии истифодабарии об бо ҷорӣ намудани низоми биллингии баҳисобгирӣ ва хароҷоти хизматрасониҳо ва дигар технологияҳои масрафқунандаи SMART;

- таъсис додани махзани миллии маълумот дар бораи низоми мавҷудаи таъминот бо оби нӯшокӣ ва корезӣ бо мақсади беҳтар намудани баҳисобгирӣ ва ҳисоботдиҳӣ дар бахш.

849. Баланд бардоштани иқтидорҳои миллии мутобиқнамоӣ ба тағйирёбии иқлим ва паст кардани хавфҳои офатҳои табиӣ тавассути:

- таъсиси гурӯҳи корӣ оид ба ворид намудани иловаҳо ба стратегияҳо, барномаҳо, санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва барномаҳои рушди иҷтимоӣ иқтисодии шаҳру ноҳияҳои кишвар дар самти ҳалли масъалаҳои тағйирёбии иқлим ва идора кардани хавфҳои офатҳои табиӣ;

- такмилдиҳии махзани иттилоотӣ оид ба тағйирёбии иқлим ва идораи хавфҳои офатҳои табиӣ бо имкониятҳои арзёбии индикаторҳои ҳассоси гендерӣ дар ин самт;

- ташкили платформаи миллиӣ дар соҳаи ҳамоҳангсозии чораҳо вобаста ба офатҳои табиӣ бо дарназардошти тағйирёбии иқлим, ки аз ҷониби сохторҳои давлатӣ яқчо бо ҷомеаи ҷаҳонӣ роҳандозӣ карда мешаванд;

- фаъолгардонии амалҳо оид ба мутобиқсозӣ ба тағйирёбии иқлим ва паст кардани хавфҳои офатҳои табиӣ дар заминаи муттаҳидкунӣ ва муносибгардонии тадбирҳои идораҳои соҳавӣ, шарикони рушд ва ҷомеаи шаҳрвандӣ;

- такмилдиҳии низоми хабардоркунӣ дар бораи хавфҳои офатҳои табиӣ ва мутобиқсозӣ ба тағйирёбии иқлим дар асоси истифодабарии технологияҳои иттилоотӣ – коммуникатсионӣ;

- фароҳам овардани шароити мусоид барои ҷорӣ кардани технологияҳои нав оид ба паст кардани таъсири тағйирёбии иқлим ва идораи хавфҳои офатҳои табиӣ;

- ташаккули харитаҳои интерактивӣ вобаста ба тағйирёбии иқлими минтақаҳо ва ноҳияҳои ҷумҳурӣ бо дарназардошти нишондиҳандаҳои хавфҳо, иқтидорҳои таъсиррасон ва мутобиқсоз.

850. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- иқтидорҳои миллиӣ оид ба ташаккули муҳити мусоид барои зист, аз он ҷумла дар миқёси минтақаҳои кишвар тақвият бахшида мешаванд;

- дар натиҷаи ислоҳоти институтсионалӣ самаранокии низоми сохтмони манзил, хизматрасонии коммуналӣ, дастрасӣ ба таъминот бо оби нӯшокӣ ва санитария бо назардошти рушди соҳа вобаста ба индикаторҳои дахлдори ҲРУ баланд мегарданд;

- иқтидорҳои миллиӣ ва маҳаллӣ барои мутобиқсозӣ ба тағйирёбии иқлим ва паст кардани хавфҳои офатҳои табиӣ қавӣ гардонидани мешаванд.

§10. Муҳити зист: тағйирёбии иқлим ва идоракунии хавфи офатҳои табиӣ

851. Тоҷикистон дар байни кишварҳои Аврупои Шарқӣ ва Осиёи Марказӣ дар арзёбиҳои сатҳи осебпазирӣ доир ба тағйирёбии иқлим бо назардошти сатҳи пасти мутобиқшавӣ ҷои аввалро ишғол менамояд.

852. Талафоти тағйирёбии иқлим бо афзоиши ҳарорати ҳаво ва боришот алоқаманд мебошад. То соли 2030 афзоиши ҳарорати миёна $2,3^{\circ}$ С пешбинӣ шудааст. Эҳтимол дорад, ки боришоти миёна дар минтақаҳои аз

сатҳи баҳр то 2500 м баланд 8 фоиз зиёд шуда, дар минтақаҳои кӯҳӣ то 3 фоиз коҳиш ёбад.

853. Зиёда аз 80 фоизи офатҳои табиӣ, ки дар Тоҷикистон рух медиҳанд, бо тағйирёбии иқлим алоқаманданд. Тибқи иттилои расмӣ зарари умумии офатҳои табиӣ дар 10 соли охир беш аз 600 млн. долларро ташкил додааст. Натиҷаҳои таҳлилу тадқиқот нишон медиҳанд, ки ҳаҷми зарари солона аз тағйирёбии иқлим метавонад дар давоми солҳои 2016-2020 аз 50,4 млн доллар то 132,3 млн. доллар дар соли 2030 афзояд.

854. Хавфҳои марбут ба тағйирёбии иқлим ва чораҳои мутобиқшавӣ оид ба коҳиш додани оқибатҳои ин хавфҳо барои аҳоли ва соҳаҳои асосии иқтисодиёт унсурҳои муҳими Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 мебошанд.

855. Ҷумҳурии Тоҷикистон ташаббусҳои байналмилалӣ оид ба ҳалли мушкилоти тағйирёбии иқлимро дастгирӣ намуда, Созишномаи Париж оид ба Конвенсияи СММ-ро оид ба тағйирёбии иқлим дар соли 2016 имзо ва соли 2017 ба тасвиб расонд (ҲРУ 13.а).

856. Бо назардошти осебпазирии баланди Тоҷикистон ба тағйирёбии иқлим ва офатҳои табиӣ дар кишвар санадҳои дахлдори стратегӣ - Стратегияи миллии мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлими Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ва Стратегияи миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба коҳиш додани хатари офатҳои табиӣ барои солҳои 2019-2030 амалӣ карда мешаванд, ки дар онҳо афзалиятҳо ва самтҳои асосии фаъолият инъикос карда шуданд.

857. Бартараф намудани таҳдидҳои амниятӣ, ки тағйирёбии иқлим ба миён меорад, идоракунии доимӣ ва фаъолонаи хавфҳоро, аз ҷумла дар марҳилаи миёнамуҳлат талаб мекунад.

858. Мувофиқи ин, ба масъалаҳои тағйирёбии иқлим ва мубориза бо офатҳои табиӣ дар панҷ соли оянда таваҷҷуҳи махсус дода шуда, ташаккули иқтидори устувор нисбат ба масъалаҳои тағйирёбии иқлим муҳим арзёбӣ мегардад.

859. Масъалаҳои асосии коҳиш додани таъсири тағйирёбии иқлим ва хатари офатҳои табиӣ бо ҷунин ҷанбаҳо пайваست мебошанд:

- тағйирёбии иқлим ва масъалаҳои идоракунии хавфи офатҳо ба стратегияҳо, барномаҳо, қонунҳо, қоидаҳо ва кодексҳои мавҷудаи ҳифзи муҳити зист, энергетика, таъминоти оби нӯшокӣ, сохтмон, кишоварзӣ, нақлиёт ба қадри кофӣ дохил карда нашуданд. Аз ин лиҳоз, барномаҳои рушд мақомоти давлатиро барои андешидани чораҳо ҷиҳати коҳиш додани осебпазирӣ ва таҳкими чораҳои мутобиқшавӣ начандон ҳавасманд мекунанд;

- иқтидори мақомоти кишвар дар мубориза бо таҳдидҳои иқлимӣ ва устуворӣ ба офатҳои табиӣ аз сабаби нокифоягии - ҳамоҳангсозии байниидоравӣ ва ҳамкорӣ дар ҷамъоварии иттилоот доир ба тағйирёбии иқлим ва хатари офатҳои табиӣ, маблағгузориҳои кафолатдор ё маҳдуди бучетӣ; иқтидор барои мониторинги экологӣ ва дастгирии дурусти иттилоотӣ на чандон рушд ёфта истодааст;

- фарҳанги ягонаи экологии аҳоли сусти ташаккул ёфта, сатҳи пасти шаффофияти фаъолияти мақомоти давлатӣ дар соҳаи ҳифзи муҳити зист ва чалби ҷомеаи шаҳрвандӣ чой дорад.

860. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳо) рушд:

- таъмини инкишофи низоми миллии мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим;

- тақвияти устувории низомҳои экологии кишвар ва гуногунии биологии мавҷуда дар доираи тағйирёбии иқлим;

- устуворгардонӣ ва рушди неруи миллии барои коҳиш ва пешгирии хавфҳои нави офатҳои табиӣ.

861. Вазифаҳои барои ҳалли мушкилоти гузошташуда ва ба даст овардани ҳадафҳо:

- такмил додани заминаи меъёрӣ дар соҳаи ҳифзи муҳити зист;

- тақвияти низоми ҳамоҳангсозӣ ва ҳамкорӣ дар самти масъалаҳои тағйирёбии иқлим ва хатари офатҳои табиӣ;

- баланд бардоштани иқтидори кормандони мақомоти ваколатдори давлатӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ оид ба мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим ва идоракунии хавфи офатҳо;

- таъмини муттаҳидсозии амалҳо оид ба барқарор кардани низоми экологии вайроншудаи табиӣ ва нигоҳ доштани гуногунии биологӣ;

- такмили заминаи ташкилию ҳуқуқии низоми идоракунии хавфи офатҳои табиӣ;

- дастгирӣ ва зиёд намудани сармоягузорӣ ба тадбирҳои доир ба коҳиши хавфи офатҳои табиӣ бо мақсади устуворгардонии иқтидори ватанӣ;

- баланд бардоштани сатҳи омодагӣ ба офатҳои табиӣ.

862. Ҷорабинҳои асосӣ (самтҳои амал) барои ба даст овардани ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- дақиқ муайян намудани вазифаҳо ва ваколатҳо, инчунин таъмини ҳамоҳангсозии амалҳои мақомоти давлатӣ дар соҳаи ҳифзи муҳити зист тавассути таҳия ва қабули Кодекси экологии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- таҳияи ҳуҷҷати «Арзёбии стандарти экологӣ», ҷорӣ намудани принципҳои он дар раванди таҳияи барномаҳои стратегияи соҳавӣ ва минтақавӣ;

- тақвияти фаъолиятҳои барномавӣ дар соҳаи муҳити зист, аз ҷумла таҳия ва қабули Барномаи давлатии маърифати экологии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021-2025, Барномаи давлатии экологии Ҷумҳурии Тоҷикистон солҳои 2021-2025, Стратегияи миллии идоракунии партовҳои саҳти коммуналӣ ва захираҳои моддии дуюм дар давраи то 2030, нақшаи миллии амалиёт оид ба мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим;

- таҳия ва пешниҳоди кадастрҳои миллии газҳои гулхонаӣ, заминаи меъёрӣ ва методологии ташкили низоми мониторинг, арзёбӣ ва тасдиқи партови газҳои гулхонаӣ;

- ташкили таҷдиди саҳми муайяншудаи миллии барои ноил шудан ба ҳадафи глобалии Конвенсияи ҷаҳорҷӯбаи Созмони Миллали Муттаҳид оид ба тағйирёбии иқлим аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон.

863. Тақвияти низоми ҳамоҳангсозӣ ва ҳамкорӣ дар самти масъалаҳои тағйирёбии иқлим ва хатари офатҳои табиӣ тавассути:

- тақвияти нақши Платформаи миллӣ дар соҳаи ҳамоҳангсозии тадбирҳо оид ба коҳиш додани хатари офатҳои табиӣ бо назардошти тағйирёбии иқлим, ки аз ҷониби мақомоти давлатӣ дар якҷоягӣ бо ҷомеаи байналмилалӣ амалӣ карда мешаванд;

- ташаккули низоми мониторинг ва арзёбии пешравиҳо дар идоракунии хавфи офатҳо бо назардошти масъалаҳои мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим;

- муайян намудани низоми нишондиҳандаҳои мақсаднок, аз ҷумла нишондиҳандаҳои ҳассоси гендерӣ, доир ба ноил шудан ба ҳадафҳои миллӣ, соҳавӣ ва минтақавии мутобиқшавӣ ва тасдиқи тавсияҳои методологӣ барои арзёбии хавфҳои иқлим, ташаккул додани нақшаҳои соҳавӣ ва минтақавии мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим;

- таъини шахсони масъул барои таъмини ҳамоҳангсозии муваффақи масъалаҳои тағйирёбии иқлим ва идоракунии хавфи офатҳои табиӣ дар вазорату идораҳои дахлдор ва баланд бардоштани иқтисодии онҳо;

- дар амал татбиқ намудани меъёрҳо ва талаботи рушди устувори минтақаҳо, бо назардошти ҳифз ва кафолати сифати объектҳои муҳити зист (хавои атмосфера, об, замин (хок), сарватҳои зеризаминӣ, гуногунии биологӣ, ҳудудҳои ҳифзшаванда) аз таъсири антропогенӣ ва дигар омилҳои манфӣ;

- таҳияи нақшаи мутобиқшавӣ ва пешбини баргузориҳои чораҳо оид ба коҳиш додани таъсири тағйирёбии иқлим ва хатарҳои офатҳои табиӣ дар бахшҳои асосии иқтисодиёт барои ҷалби сармояи шарикони рушд ва бахши хусусӣ;

- ташкили харитаи электронии экологии ҷумҳурӣ бо мақсади таъмини кушод ва шаффоф будани иттилоот дар бораи вазъи муҳити зист ва таҳдидҳои эҳтимолии экологӣ;

- тақвият додани низоми огоҳкунӣ дар бораи хатари офатҳои табиӣ дар асоси истифодаи технологияҳои иттилоотӣ коммуникатсионӣ, масъалаҳои мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим ва дигар ҷанбаҳои ҳаётан муҳим;

татбиқи чораҳо оид ба таҳкими ҳамкорӣ бо ҷомеаи ҷаҳонӣ бо мақсади ҳалли мушкилоти экологӣ.

864. Баланд бардоштани неруи кормандони мақомоти ваколатдори давлатӣ ва ҷомеаи шахрвандӣ оид ба мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим ва идоракунии хавфи офатҳои табиӣ тавассути:

- тақвияти механизмҳои ташкили мунтазами баргузориҳои тақмили ихтисоси кормандони сохторҳои ваколатдор, хизматчиёни давлатӣ оид ба мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим ва идоракунии;

- тақмили додани маводи таълимӣ, таҷдиди назар ва азнавсозии барномаҳои таълимӣ, ҷорӣ намудани усулҳои инноватсионии таълим ва арзёбии пешрафт дар ҷараёни тақмили ихтисоси сохторҳои ваколатдор, хизматчиёни давлатӣ оид ба мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим ва идоракунии;

- ҷорӣ намудани низоми таълими доимии экологӣ тавассути ворид намудани масъалаҳои экологӣ, ҳифзи муҳити зист ва рушди устувор ба барномаҳои таълимӣ дар ҳамаи зинаҳои сатҳҳои таҳсилот;

- истифодаи васеи чорабиниҳои иттилоотӣ дар ВАО оид ба тағйирёбии иқлим ва идоракунии хавфҳои офатҳои табиӣ.

865. Таъмини муттаҳидсозии амалҳо оид ба барқарор кардани низомҳои экологии вайроншудаи табиӣ ва нигоҳ доштани гуногунии биологӣ тавассути:

- таъмини баргузори чорабиниҳои бисёрҷанба оид ба беҳтар намудани низом ва хизматрасонии экологӣ дар деҳот барои мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим;

- васеъ намудани доираи чорабиниҳои пешгирикунанда дар доираи мубориза бо вайроншавии замин, таъмини ҳифзи захираҳои биологӣ, мамнуъгоҳҳои ҳайвоноти ваҳшӣ, боғҳои миллӣ, ҳудудҳои табиӣ махсус муҳофизатшаванда, васеъ кардани ҷангалҳо, беҳтар ва барқарор кардани муҳити табиӣ дар минтақаҳои таҳти фишори экологӣ қарордошта;

- таъмини иштироки васеъ дар раванди ҳифзи гуногунии биологӣ барои мутобиқшавӣ ва истифодаи устувори захираҳои табиӣ.

866. Такмили заминаи ташкилию ҳуқуқии низоми идоракунии хавфи офатҳо тавассути:

- таҳияи нақшаи чорабиниҳои миллӣ оид ба коҳиш додани хатари офатҳои табиӣ барои солҳои 2022 -2026;

- ташкили маҳзани иттилоот доир ба аҳолии минтақаҳои таҳти хатари баланди ҳолатҳои фавқулода қарордошта (аз рӯи ҷинс, синну сол ва маъҷубӣ ҷудо карда мешаванд);

- ҳамгирии масъалаҳои коҳиши хавфи офатҳои табиӣ ба стратегияҳои соҳавӣ, барномаҳои рушди шаҳр ва ноҳияҳои кишвар.

867. Дастгирӣ ва афзоиши сармоягузорӣ ба тадбирҳо доир ба коҳиши хавфи офатҳои табиӣ бо мақсади устуворгардонии неруи ватанӣ тавассути:

- тақвияти механизмҳои идоракунии лоиҳавӣ ҷиҳати таҳкими иқтисодии муқовимат барои коҳиш додани хатари офатҳои табиӣ;

- фароҳам овардани муҳити мусоид барои ҷорӣ намудани технологияҳои нав ҷиҳати коҳиш додани таъсири тағйирёбии иқлим ва идоракунии хавфи офатҳои табиӣ;

- мустаҳкам намудани заминаи моддию техникӣ ва кадрӣ мақомоти ваколатдор (Кумитаи ҳифзи муҳити зист, Агентии обуҳавошиносӣ, Кумитаи ҳолатҳои фавқулода ва муҳофизаи граждани, Маркази зиддибухронии Кумита ва Маркази таълимии начотдиҳандагон, Хадамоти зидди жола), ки дар ҷамъоварӣ ва паҳн намудани иттилоот дар бораи тағйирёбии иқлим ва идоракунии хавфи офатҳо машғуланд;

- дастгирии таъсис, тавсеаи воҳидҳо ва гурӯҳҳои начотдиҳӣ ва барқарорсозӣ, марказҳои дастгирии психологӣ дар низоми воқуниш ба ҳолати фавқулода ва муҳофизаи граждани, рушди алоқа дар ин низом;

- ташаккули низомҳои суғуртаи экологӣ ва аудити экологии фаъолияти субъектҳои хоҷагидорӣ.

868. Баланд бардоштани сатҳи омодагӣ ба офатҳои табиӣ тавассути:

- тақвияти низоми мавҷудаи омодагӣ ва воқуниш ба хатари офатҳои табиӣ дар ҳама сатҳҳо ва ба истифода додани хати фаврии кумитаи ҳолатҳои фавқулодаи «112»;

- таҳияи механизм ва тартиби арзёбии талафоти офатҳои табиӣ мутобиқи таҷрибаи пешқадами байналмилалӣ ва ҷорӣ намудани он аз ҷониби мақомоти давлатӣ;

- тақмили фишангҳои институтсионалӣ ва меъёри идоракунии барқарорсозӣ ва азнавсозии иншооти аз офатҳои табиӣ зарарёфта;

- баланд бардоштани устувории инфрасохтори нав ва мавҷудаи ҳаётан муҳим нисбат ба офатҳои табиӣ;

- таъсис додани марказҳои идоракунии бухронҳо дар заминаи марказҳои идоракунии ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани;

- тақвияти нуруи техникаи Маркази иттилоотӣ-таҳлилии Қумитаи ҳолатҳои фавқулода ва мудофияи граждани назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- тақмил додани талаботи меъерӣ барои тақвияти ҳамоҳангсозии амалҳо дар низоми хадамоти ҷустуҷӯ ва наҷот.

869. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- меъёрҳо ва талаботи рушди устувори соҳаҳо ва минтақаҳо бо назардошти нигоҳдорӣ ва таъмини сифати объектҳои муҳити зист (ҳавои атмосфера, об, хок, қабри замин, гуногунии биологӣ, минтақаҳои ҳифзшавандаи табиӣ) аз таъсири манфии антропогенӣ ва дигар омилҳо дар амал ҷорӣ карда шуд;

- мониторинги мунтазам ва самараноки вазъи муҳити зист таъмин карда шуд;

- заминаи меъерии ҳуқуқӣ ва ташкилии беҳатарии экологӣ, мутобиқшавӣ ба тағйирёбии иқлим ва коҳиш додани хатари офатҳои табиӣ таҳким ёфт;

- зиёда аз 90 фоизи стандартҳои таълимӣ оид ба маълумоти экологӣ дар тамоми сатҳҳои низоми маориф таҳия гардиданд;

- фарҳанги экологии зиёда аз 60 фоизи аҳоли баланд гардид;

- барномаҳои телевизион ва радио, буклетҳо, мақолаҳо ва брошюраҳо, адабиёт дар бораи фарҳанги экологӣ ва тарбияи экологӣ паҳн карда шуд;

- зиёда аз 80 фоизи корхонаҳои саноатӣ бо шаходатномаҳои экспертизаи экологӣ таъмин гардид;

- қонуншиканиҳои экологӣ дар байни субъектҳои соҳибкорӣ ва шахсони воқеӣ коҳиш ёфт;

- масоҳати ҷангалзорҳо зиёд гардида, коҳиши эрозияи хок таъмин гардид.

§11. Паст кардани сатҳи нобаробарии иҷтимоӣ ва гендерӣ

870. Дар давраи татбиқи БМР 2016-2020 ҷиҳати коҳиш додани сатҳи нобаробарии иҷтимоӣ ва гендерӣ як қатор корҳои назаррас анҷом дода шуданд. Тоҷикистон дар самти истифодаи ҷораҳои муваққатии махсус, ба монанди муқаррар намудани квотаҳо дар рӯйхатҳои ҳизбии номзадҳо ба вакилии Парлумон, имтиёзҳо ҳангоми қабул ба хизмати давлатӣ, квотаҳои президентӣ барои дохилшавандагон ба муассисаҳои таҳсилоти олии, грантҳои президентӣ барои занони соҳибкор таҷрибаи бой андӯхтааст. Аз рӯи натиҷаи интиҳоботи парлумонии соли 2020 намоёндагии закон дар

Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 19 то 23,8 фоиз ва дар Маҷлиси миллӣ аз 18,7 то 25,8 фоиз афзоиш ёфтааст. Қадамҳои барои рушди омори гендерӣ гузошта шуданд. Дар натиҷа тибқи шохиси Бонки Ҷаҳонӣ қабули қарорҳои иқтисодӣ аз тарафи занон дар тӯли ҳаёти меҳнатӣ ба қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон баҳои бениҳоят баланд, яъне 81,88 ҳол нисбат ба 74,71 холи миёнаи ҷаҳонӣ, дода шудааст.

871. Даромади устувор ва сатҳи баланди зиндагии аҳоли, дар маҷмӯъ, ба афзоиши беҳбудии кӯдакон мусоидат менамояд. Суръати тағйирёбии нишондиҳандаҳои некуаҳволии кӯдакон бо тамоюлҳои некуаҳволии аҳоли дар маҷмӯъ алоқаманд бошанд ҳам, сатҳи осебпазирӣ дар байни кӯдакон нисбат ба калонсолон ба қадри назаррас баланд аст. Дар ин самт тадқиқот ва арзёбии ҷанбаҳои гуногуни некуаҳволии кӯдакон, аз ҷумла камбизоатии кӯдакон, эҳтиёҷоти наврасон, меҳнати кӯдакон, фарогирӣ ба таҳсилот, тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоӣ гузаронида шуда, ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдакон» тағйири иловаҳо (аз 2 январи соли 2018, №1489) ворид карда шуданд. Дар ин давра коэффитсиенти фондҳои миқёси ками тағйиротро нишон дода, даромадҳои 10 фоизи аҳолии бештар таъминбуда, нисбат ба 10 фоизи аҳолии камтар таъминбуда 9,6 маротиба зиёд буд. Махсусан, ин фарқият дар шаҳр 8,7 маротиба ва дар деҳот 10 маротиба баланд буд. Дар баробари ин айни замон устувории дастовардҳои дар самти коҳиши нобаробарии иҷтимоӣ ва гендерӣ дар шароити таъсири муаммоҳои нави рушд таҳти ҳатар гузошта шудаанд. Чунки оқибатҳои иқтисодию иҷтимоии паҳншавии пандемияи коронавирус COVID-19 метавонанд нобаробарии қаблан мавҷударо шиддатнок ва амиқтар гардонида, осебпазирии низомҳои иҷтимоӣ ва иқтисодӣ ошкор намоянд. Вобаста ба ин пешравиҳо дар самти устувор намудани иқтидорҳои миллӣ барои рушди фарогир (инклюзивӣ) бояд суръат ва боздеҳи бештарро касб намуда, тадбирҳои оид ба паст намудани сатҳи нобаробарии иҷтимоӣ, махсусан дар самти фаъолияти тарафайни низомҳои маориф, тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоӣ тақвият бахшида шаванд.

872. Азбаски минтақаи зист, синну сол, саломатӣ ва ҷанбаҳои гендерӣ ба имкониятҳои истифодаи иқтидорҳои миллӣ дар ин самт таъсири бевосита мерасонанд, мутаносибан, сиёсати паст кардани нобаробарии иҷтимоӣ бояд маҷмӯи амалҳои ҳамаҷониба ва самараноки мутобиқ ба тамоюлҳои рушди технологӣ ва глобалиро пешбинӣ намоянд.

873. Мушкилиҳои асосии соҳа аз инҳо иборат аст:

- норасоии маълумот барои арзёбии нобаробарии иҷтимоӣ дар кишвар;
- ба пешравиҳои алоҳида нигоҳ накарда, масъалаҳои нокифоягии сатҳи таъмини волоияти қонун ва шаффофият, паст кардани сатҳи фасод чихати коҳиш додани нобаробарии иҷтимоӣ ва расонидани кумак ба қурбонӣҳои зӯрварии гендерӣ ҷой доранд;
- гурӯҳҳои осебпазирӣ иҷтимоӣ ва дар маҷмӯъ, ҷомеаи шаҳрвандӣ ба раванди қабули қарорҳо дар сатҳи нокифоя ҷалб карда шудаанд;
- ҳамоҳангсозии самаранок ва ҳисоботдиҳӣ дар заминаи муносибатҳои мувофиқашудаи байнибахшӣ барои таъмини баробарии гендерӣ ва мубориза бо зӯрварии гендерӣ дар сатҳи паст қарор дорад;

- сатҳи нокифояи ҳамоҳангсозии байнисоҳавӣ ва ҳамкориҳо дар сатҳи миллӣ ва маҳаллӣ чихати татбиқи муваффақ ва самараноки тавсияҳои Кумитаи СММ оид ба ҳуқуқи кӯдак;

- осебпазирии баланди кӯдакон ҳангоми муқовимат ба таҳдидҳои иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва ноустувории экологӣ.

874. Васеъ намудани имкониятҳо ва коҳиш додани нобаробарии иҷтимоӣ тавассути татбиқи ҳадафҳои (афзалиятҳои) зерин пай дар пай таъмин карда мешавад:

- инкишофи низоми таъмини рушди фарогир (инклюзивӣ) ва коҳишдиҳии нобаробарии иҷтимоӣ;

- коҳиш додани нобаробарии гендерӣ дар заминаи такмили сиёсат оид ба таъмини баробарҳуқуқии воқеии гендерӣ, барҳам додани ҳамаи шаклҳои зӯрварӣ ба занон ва духтарон;

- таъмини некуаҳволии кӯдакон.

875. Вазифаҳо барои ҳалли мушкилоти гузошташуда ва ба даст овардани ҳадафҳо:

- тақвият додани замина ва беҳтар намудани шароит барои таъмини дастрасии умум ба маҳсулот ва хизматрасониҳои ҷамъиятии босифат;

- ба даст овардани баробарии гендерӣ дар ҳамаи шаклҳои он аз нуқтаи назари даромадҳо ва омилҳои ба он новобаста;

- таҳкими иқтидорҳои миллӣ ва ҳамкориҳои байнисоҳавӣ чихати коҳиш додани осебпазирӣ, суръат бахшидан ба рушди ҳамаҷониба ва баробарии кӯдакон.

876. Чорабиниҳои асосӣ (самтҳои амал) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- баланд бардоштани иқтидори ҷамъоварии маълумот барои ошкор ва арзёбии масъалаҳо ва сабабҳои нобаробарии иҷтимоӣ;

- такмили омори гендерӣ ва таъсиси маҳзани маълумоти маҷмӯӣ вобаста ба ҳамаи намудҳои зӯрварӣ;

- тақвияти воситаҳои пешбурди сиёсати иҷтимоӣ бо назардошти манфиатҳои аҳолии камбизоат, гурӯҳи аҳолии бо низоми мавҷуда фарогирифтанишуда ва синфи миёна;

- дастгирии ташаббусҳои минтақавӣ, аз ҷумла таҳия ва татбиқи барномаҳои рушди сармояи инсонӣ ва ҳамгирии байниминтақавӣ;

- баланд намудани дараҷаи шаффофият ва ҳисоботдиҳии мақомоти ҳокимияти давлатӣ, дастгирии мониторинги ҷамъиятии иҷроӣ уҳдадорҳои қабулгардида оид ба таъмини дастрасӣ ба хизматрасониҳои иҷтимоӣ ва сифати онҳо;

- омода намудани маърӯзаҳои миллӣ оид ба таҳлили афзоиш ва фарогир будани рушд (як маротиба дар се сол).

877. Ба даст овардани баробарии гендерӣ дар ҳамаи шаклҳои он аз нуқтаи назари даромадҳо ва омилҳои ба он новобаста тавассути:

- такмили заминаи меъёрии ҳуқуқӣ оид ба пешбурди баробарии гендерӣ;

- тақвият додани механизмҳои таъмини саводнокии ҳуқуқӣ ва ҷалби иҷтимоии занон, аз ҷумла занони деҳот;

- ҳавасмандсозии ҷалби занон ба равандҳои қабули қарорҳо дар ҳама сатҳҳо ва бахшҳо;

- васеъ намудани имкониятҳо, барои татбиқи принсипи афзалиятнокӣ, дар ҳаҷми пурра маблағгузорӣ намудани чораҳои сиёсати гендерӣ, махсусан дар соҳаи шуғл;

- баланд бардоштани иқтидори гендерӣ ва ҳассосияти гендерии кормандони мақомоти ҳамаи шохаҳои ҳокимияти давлатӣ;

- ҷорӣ кардани низоми бучетикунони гендерӣ дар равандҳои бучетӣ;

- таҳия ва татбиқи босифати барномаҳои омоданамой ва бозомӯзонидани заноне, ки пас аз танаффуси дурудароз, аз ҷумла рухсатии ҳомиладорӣ ва нигоҳубини кӯдак ба бозори меҳнат бармегарданд;

- таҳия ва татбиқи стратегияи фаъоли коммуникатсионии давлат барои мусоидат ба таъмини баробарии гендерӣ, бартараф кардани қолабҳои гендерӣ дар бораи нақши занон ва мардон дар ҷомеа ва оила, тағйир додани афкор ва рафтори ҷомеа нисбат ба ҳамаи шаклҳои зӯрварӣ дар муносибат бо занон ва духтарон, никоҳҳои барвақтӣ ва хешутаборӣ;

- тақвият додани неру ва васеъ намудани доираи фаъолияти хадамоти давлатӣ ва ҷамъиятӣ барои расонидани кумак ба қурбониёни зӯрварӣ.

878. Таҳкими иқтидорҳои миллӣ ва ҳамкориҳои байнисоҳавӣ ҷиҳати коҳиш додани осебпазирӣ, суръат бахшидан ба рушди ҳамаҷониба ва баробарии кӯдакон тавассути:

- таъмини муносибатҳои ҳамаҷониба, афзоиши дараҷаи муттаҳидсозии кӯшишҳои сохторҳо ва мақомоти гуногун барои паст намудани сатҳи осебпазирӣ кӯдакон;

- ташаккули механизмҳои гузаронидани мониторинг ва арзёбии камбизоатӣ ва некуаҳволии кӯдакон;

- васеъ намудани ҷалби сохторҳои бахши хусусӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ ба ташаккули низоми иттилоот ва арзёбии некуаҳволии кӯдакон;

- муайян намудани стандартҳои возеҳи кафолатҳои давлатӣ ва заминаи институтсионалӣ доир ба таъмини некуаҳволии кӯдакон;

- муҳайё сохтани муҳити мусоид барои рушди низоми хизматрасониҳо барои кӯдакон;

- такмил додани низоми пешгиринамоии сатҳи пасти некуаҳволии кӯдакон;

- ташаккули иқтидорҳои устувори миллӣ оид ба таҳлили вазъият, таҳияи сиёсат ва идоракунии захираҳо, ки ба баланд намудани некуаҳволии кӯдакон равона шуданд;

- татбиқи барномаи мақсадноки рушди саноати молҳои кӯдакона.

879. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- механизмҳои таъмини рушди фарогир (инклюзивӣ), аз он ҷумла имтиёзҳои андозӣ ва бучетӣ тақвият дода шуданд;

- самаранокии муколамаи иҷтимоӣ байни бахши хусусӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва Ҳукумат барои баррасии тавсеаи имкониятҳо ва ба даст овардани баробарии воқеӣ таъмин карда шуд;

- дар қонунгузорӣ ба таври ҳатмӣ гузаронидани таҳлили таъсири танзимкунии санадҳои меъёрии ҳукукии ҷорӣ карда шуд;

- дар ҳамаи вазорату идораҳо гурӯҳҳои гендерӣ ҷиҳати ҷорӣ намудани муносибатҳои гендерӣ дар сиёсати соҳавӣ фаъолона кор мекунанд;
- ҳар сол ҳисобот аз рӯи ҷамъбасти татбиқи муқаррароти стратегияҳои миллӣ ва БМР 2021–2025 бо нишон додани дастовардҳо ва монеаҳо дар соҳаи баробарҳуқуқии воқеии занон ва мардон ба нашр мерасанд;
- самаранокии фаъолияти институти байниидоравии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба масъалаҳои ҳамоҳангсозӣ дар соҳаи пешгирии зӯрварӣ ва кумак ба қурбониёни зӯрварӣ таъмин мегардад;
- ҳолатҳои зӯрвариҳои ҷисмонӣ, иқтисодӣ, руҳӣ ва шахвонӣ нисбат ба занон ва духтарон на камтар аз 30 фоиз паст шуда, дастрасӣ ва сифати хизматрасониҳо барои онҳо васеъ мегардад;
- натиҷанокии фаъолияти ВАО–и давлатӣ ва ғайридавлатӣ барои ташаккули афкори ҷамъиятӣ вобаста ба бартараф кардани қолабҳои гендерӣ ва тағйир додани муносибат ва рафтор ба зӯрварӣ нисбати занон ва духтарон, никоҳҳои барвақтӣ ва маҳдудкунии ҳуқуқҳои кӯдакон таъмин мешавад;
- институтҳои ҳифзи ҳуқуқҳои кӯдак бомуваффақият кор мекунанд;
- афзоиши некуаҳволии кӯдакон, аз ҷумла аз ҳисоби коҳиш додани камбизоатии кӯдакон, пешгирии истифодаи меҳнати кӯдакон ва дарканормонии иҷтимоии онҳо, беҳтар гардидани дастрасӣ ба сифати ғизо, таҳсил, хизматрасониҳои тиббӣ ва иҷтимоӣ таъмин мегардад.

8. РУШДИ МИНБАЪДАИ МИНТАҚАҲОИ КИШВАР

§1. Рушди мутавозият минтақаҳои кишвар

880. Бо мақсади таъмини рушди мутавозият иҷтимоӣ иқтисодии минтақаҳои кишвар дар давраи амалишавии БМР 2016-2020 раванди таҳия ва татбиқи барномаҳои миёнамуҳлати рушди минтақаҳо ба роҳ монда шуданд. Ҳамаи шахру ноҳияҳои кишвар бо барномаҳои минтақавии рушди иҷтимоӣ иқтисодӣ фаро гирифта шудаанд. Ҷорабинҳои пешбиниамудаи барномаҳои мазкур ба болоравии сатҳи зиндагии аҳоли ва иқтисодиёти маҳалҳо заминаи воқеӣ гузоштанд. Дар баробари ин, татбиқи лоиҳаҳои сармоягузори давлатии аҳамияти иҷтимоидошта ва амалишавии нақшаи корҳои ободониву бунёдкорӣ дар шахру ноҳияҳо бахшида ба таҷлили 30-солагии Истиқлоли давлатии кишвар барои рушди устувори ҷомеаи маҳаллӣ дар давоми солҳои 2016–2020 нақши калидӣ бозид.

881. Сиёсат оид ба дастгирии корхонаҳои саноатии истеҳсоли молҳои воридотивазкунанда ва ба содирот нигаронидашуда «нуктаҳои нави рушд»-ро дар минтақаҳои кишвар ташаккул дод. Дар натиҷа ҳаҷми маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ (МММ) дар муқоиса ба соли 2007 (11,7 млрд сомонӣ) 6 маротиба, аз ҷумла дар шаҳри Душанбе 6 маротиба, вилояти Суғд 7 маротиба, Хатлон 5 маротиба, ВМКБ 6 маротиба ва НТҶ 3,6 маротиба афзоиш ёфта, дар соли 2019 ҳиссаи он дар маҷмӯи маҳсулоти дохилӣ 88,4 фоизро ташкил дод. Дар сохтори МММ ҳиссаи шаҳри Душанбе 19,6 фоиз, вилояти Суғд 26,5 фоиз, Хатлон 25,4 фоиз, ВМКБ 1,4 фоиз ва НТҶ 15,9 фоиз мебошад, ки ин фарқияти афзоишбандаи байни минтақаҳо ро нишон медиҳад.

882. Таҳлили маълумоти оморӣ нишон медиҳад, ки барои минтақаҳои кишвар тамоюли мунтазам афзоишбӣ аз рӯи нишондиҳандаи ҳаҷми маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ ба ҳар нафар аҳолии минтақаҳо хос мебошад. Масалан, аз рӯи андозаи номиналии маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ ба ҳар нафар аҳоли дар шаҳри Душанбе аз 3326 сомони соли 2007 то 17704 сомонӣ дар соли 2019 (ба андозаи 5,3 маротиба), вилояти Суғд аз 1331 сомонӣ то 7631 сомонӣ (5,7 маротиба), вилояти Хатлон аз 1344 сомонӣ то 6004 сомонӣ (4,5 маротиба), ВМКБ аз 1144 сомонӣ то 4653 сомонӣ (4,1 маротиба) ва НТҚ аз 1885 сомонӣ то 5600 сомонӣ (3 маротиба) зиёд шудааст. Бо вучуди ин тафовути фарқкунанда байни минтақаҳо аз рӯи МММ ба назар расида, ин нишондиҳанда дар вилояти Хатлон 1 маротиба, ВМКБ 1,2 маротиба ва НТҚ 2,3 маротиба дар муқоиса ба шаҳри Душанбе кам мебошад.

883. Ҳоло рушди минтақаҳои кишвар нобаробар амалӣ шуда истодааст, ки сабабҳои асосии он ҷойгиршавии нобаробари захираҳои табиӣ, фарқият дар шароити иқлимӣ, ҳаҷми ҷалби сармоя ва сармоягузорӣ, даромади аҳоли, мавқеи минтақаҳо дар иқтисодиёти миллӣ ва шохиси рушди неруи инсонӣ ба ҳисоб мераванд.

884. Гурӯҳбандии минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯи нишондиҳандаи сатҳи даромади аҳоли имконият медиҳад, ки ноҳияҳо ба 5 қисмат ҷудо карда шаванд: шаҳру ноҳияҳои дорои даромади баланд (Душанбе, Хучанд, Ҳисор, Ваҳдат, Турсунзода, Панҷакент, Истаравшан, Исфара, Конибодом ва ноҳияҳои Б. Ғафуров, Ёвон, Рӯдакӣ), дорои даромади миёнае, ки барои зиёд намудани он имкониятҳои васеъ доранд (ноҳияҳои Деваштич, Ашт, Ҷ. Расулов, Қубодиён, Ҷ. Балхӣ, Фархор, Восеъ, Бохтар ва шаҳрҳои Данғара, Кӯлоб, Норақ), дорои даромади миёна (шаҳри Хоруғ, ноҳияҳои Шахристон, Айнӣ, Рашт, Шахритус, Вахш, Панҷ, Ҷайхун, Абдурахмони Ҷомӣ, Хуросон), дорои даромади паст (шаҳрҳои Роғун, Леваканд, ноҳияҳои Ванҷ, Рӯшон, Нуробод, Темурмалик, Муъминобод, Дӯстӣ, Варзоб, Лахш, Файзобод ва Кӯхистони Мастҷох) ва дорои даромади камтарин (Мурғоб, Шуғнон, Роштқалъа, Ишкошим, Сангвор, Дарвоз, Тоҷикобод, Ховалинг, Балҷувон, Шамсиддин Шохин ва Носири Хисрав). Инчунин, нобаробарӣ дар ҷойгир шудани корхонаҳои саноатӣ ва қувваҳои истеҳсолкунанда дар минтақаҳо ба мушоҳида мерасад, ки ин ба рушди мутаваззият минтақаҳо таъсир мерасонад. Масалан, аз 2164 корхона ва коргоҳҳои саноатии дар ҷумҳурӣ мавҷуда 30 фоиз дар вилояти Суғд, 27,5 фоиз дар вилояти Хатлон, 21,1 фоиз дар шаҳри Душанбе, 19 фоиз дар НТҚ ва танҳо 2,4 фоиз дар ВМКБ ҷойгир мебошанд.

885. Дар сохтори ҳаҷми умумии истеҳсоли маҳсулоти саноатии кишвар ҳиссаи ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноати вилояти Суғд 47,5 фоиз, Хатлон 31,3 фоиз, ш. Душанбе 10 фоиз, НТҚ 10,3 фоиз ва ВМКБ 0,9 фоизро ташкил медиҳад. Таҳлили истеҳсоли маҳсулоти саноатӣ фарқияти гуногунро дар минтақаҳо нишон дода, ба ҳисоби миёна ба ҳар нафар аҳоли дар ВМКБ зиёда аз 1058 сомонӣ, НТҚ 1333 сомонӣ, вилояти Хатлон 2631 сомонӣ, шаҳри Душанбе 3247 сомонӣ ва вилояти Суғд 4904 сомонӣ рост меояд.

886. Ҳоло дар ҷумҳурӣ 62 фоизи шаҳру ноҳияҳо, аз ҷумла 89 фоизи ноҳияҳои ВМКБ (7 ноҳия), 80 фоизи шаҳру ноҳияҳои вилояти Хатлон (20

шаҳру ноҳия), 28 фоизи ноҳияҳои вилояти Суғд (5 ноҳия) ва 77 фоизи НТҚ (10 ноҳия) дотатсионӣ (кумаки молиявӣ) мебошад. Аз ҳаҷми умумии пардохтҳои субвенсионӣ, ки аз ҳисоби бучети ҷумҳуриявӣ барои дастгирии бучетҳои маҳаллӣ ба минтақаҳо раван карда мешавад, 53,9 фоиз ба вилояти Хатлон, 21,6 фоиз ба ВМКБ ва 24,5 фоиз ба НТҚ рост меояд.

887. Моделсозии рушди минтақаҳо нишон дод, ки ба андозаи 1 фоиз афзоиш ёфтани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ дар минтақаҳо барои ба андозаи 1,2 фоиз тағйир ёфтани МММ мусоидат мекунад; афзоиши сармоягузорӣ ба андозаи 1 фоиз МММ-ро ба андозаи 1 фоиз афзоиш медиҳад; рушди соҳаи саноат ба андозаи 1 фоиз ба афзоиши МММ ба 0,4 фоиз мусоидат мекунад; афзоиши хизматрасонӣ дар минтақаҳо ба 1 фоиз ба афзоиши МММ ба андозаи 1,2 фоиз оварда мерасонад.

888. Ҳалли воқеъбинонаи мушкилоти нобаробарӣ дар рушди иқтисодии минтақаҳо тақозо мекунад, ки барои танзими макроиқтисодӣ суръати рушди иқтисоди минтақаҳо шароит муҳайё карда шавад. Зеро рушди нобаробари иҷтимоӣ иқтисодии минтақаҳои ҷумҳурӣ метавонад ба амнияти иқтисодии кишвар таҳдид намояд. Дар ин раванд омилҳои инфрасохторӣ метавонанд фишанги асосии коҳиш додани фарқият дар сатҳи рушди иқтисодӣ иҷтимоӣ минтақаҳои кишвар шаванд. Дар ин самт таҷрибаи пешқадами давлатҳои пешрафта ва рӯ ба инкишоф собит месозад, ки ноҳиябандии иқтисодӣ дар рушди қувваҳои истеҳсолкунанда ва бунёди инфрасохтори замонавӣ нақши муҳим мебозад. Истифода аз шароити ҷуғрофӣ, хусусиятҳои хос, ҷойгиршавии захираҳои табиӣ ва дигар боигариҳои ғоиданоки мавҷудбуда, махсусгардонии минтақаҳо ва баланд бардоштани ҷолибияти сармоягузорӣ ва тақвияти фаъолияти минтақаҳои махсуси озоди иқтисодӣ метавонанд дар ҷобачогузори қувваҳои истеҳсолкунанда, равандҳои демографию муҳоҷират аз рӯи мавҷудияти захираҳо (табиӣ, иқтисодӣ, меҳнатӣ, зехнӣ, иқтидорҳои истеҳсолӣ, маъданӣ, гидроэнергетикӣ, дарёҳо, шароити ҳоси табию иқлимӣ ва дигар омилҳои рушди иқтисодӣ) ва дар ин замина ба рушди устувори минтақаҳо мусоидат намояд. Бинобар ин дар панҷ соли минбаъда бояд ба чунин самтҳо бештар таваҷҷуҳ зоҳир карда шавад:

- ташаккулдиҳии комплексҳои ҳудудӣ-истеҳсолии шимолӣ, ҷанубӣ ва шарқии кишвар дар асоси ҷойгиршавии захираҳои бойи табиӣ (кластерҳои саноатӣ);

- махсусгардонии минтақаҳои кишвар ва ноҳиябандии иқтисодии онҳо;

- тақвият бахшидани фаъолияти сохторҳои мавҷудаи институтсионалӣ (аз ҷумла, фаъолияти Шӯроҳои минтақавӣ оид ба бештар намудани фазои сармоягузорӣ ва таъсиси Шӯрои машваратӣ оид ба банақшагирии ҳамбастаи афзалиятҳои миллӣ ва минтақавӣ чихати муайян намудан ва татбиқи сиёсати минтақавӣ);

- таҳия ва қабули санадҳои нави меъёрии ҳуқуқӣ (Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи рушди ҳамаҷонибаи кишвар» ва «Дар бораи суръатбахшӣ ва ҳавасмандгардонии рушди минтақаҳо») ва ворид намудани тағйироту иловаҳо ба санадҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунандаи марбут ба минтақаҳои кишвар, бахусус ба Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи минтақаҳои кӯҳии Ҷумҳурии Тоҷикистон».

889. Дар маҷмӯъ рушди минтақаҳо дар ояндаи миёнамуҳлат ҳамчун фишанги асосӣ барои ҳалли вазифаҳои стратегӣ оид ба баланд бардоштани сатҳи зиндагии аҳоли, афзоиши шуғл ва даромадҳо, таъмини устувори иҷтимоӣ, амнияти озуқаворӣ ва қавӣ гардонидани иқтидорҳои иқтисодии кишвар нақши муҳим мебозад.

890. Мушкилиҳои асосии соҳа аз инҳо иборат аст:

- заиф будани низоми тарбияи кадрҳои идорақунанда барои мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти худидорақунии маҳаллӣ, ки меъёрҳои хизматрасониҳои давлатӣ ва маҳалиро барои аҳоли ва соҳибкорон дар сатҳи минтақавӣ пешниҳод менамоянд;

- дар минтақаҳо деҳаҳои зиёди осебпазир бо зичии баланди аҳоли ва иқтидорҳои нисбатан назарраси истифоданашуда барои рушд боқӣ мондаанд;

- тарҳи заифи ташаббусҳои стратегӣ, аз ҷумла вобаста ба пешбурди ҲРУ дар сатҳи минтақаҳо ба мушоҳида мерасад;

- бо сабаби маҳдуд будани маҳзани иттилоотӣ мушкилоти арзёбии ғаёлнокии иқтисодӣ, соҳибкорӣ ва инноватсионӣ дар сатҳи шаҳр ва ноҳияҳо ҳанӯз арзӣ вучуд дорад.

891. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- баланд бардоштани самаранокӣ ва ҳисоботдиҳии низоми идорақунии рушди минтақаҳо;

- пеш бурдани сиёсати иҷтимоӣ барои рушди фарогири минтақаҳои кишвар;

- мусоидат ба идорақунии устувор ва босуботи захираҳои табиӣ минтақаҳои кишвар.

892. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- тақвияти иқтидори низоми идорақунии рушди минтақаҳо ва банақшагирии стратегӣ дар сатҳи маҳал;

- инъикоси Ҳадафҳои рушди устувор дар барномаҳои рушди маҳал ва тавсеаи раванди маҳалиқунонии ҲРУ;

- тақвияти неруи муассисаҳои рушди иҷтимоӣ дар минтақаҳои камтаракқикарда;

- ташаккул додани низоми минтақавии захирасарфанамой ва кашфи манбаъҳои нави рушд.

893. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва ҳалли вазифаҳои гузошташуда:

- тақвият бахшидани заминаҳои меъёрии ҳуқуқии низоми идорақунии маҳал барои татбиқи принципҳои рушди устувор ва рушди рақамӣ;

- мукамалсозии чараёни ташаккули барномаҳои миёнамуҳлати рушди шаҳр ва ноҳияҳо дар заминаи дурномаҳои демографӣ, пайгирии афзалиятҳои сатҳи миллӣ ва соҳавӣ, бо истифода аз лоиҳаҳои банақшагирии ноҳиявӣ (гурӯҳи ноҳияҳо), нақшаҳои генералии шаҳрҳо, марказҳои ноҳияҳо ва дигар маҳалҳои аҳолинишин;

- ҳамгирии арзёбиҳои таҳлилӣ дар раванди асосноккунии бартариятҳои рақобатӣ, махсусгардонии истеҳсолию соҳавии минтақаҳои кишвар;

- чорӣ кардани низоми самараноки мониторинг ва арзёбии татбиқи ислоҳоти сохторӣ ва институтсионалӣ дар низоми идоракунии маҳал;
- баланд бардоштани самаранокии механизми маблағгузории лоиҳаҳои инфрасохтори маҳал;
- ташаккули замина барои фаъолгардони механизми ШДБХ дар татбиқи лоиҳаҳо ва ташаббусҳои минтақавӣ;
- фароҳам овардани имкониятҳои технологӣ барои ҷалби аҳолии маҳал дар раванди идоракунии минтақаҳо.

894. Инъикоси Ҳадафҳои рушди устувор дар барномаҳои рушди маҳал ва тавсеаи раванди маҳалликунони ҲРУ тавассути:

- васеъ кардани иқтидорҳои омили минтақавӣ, мутобиқ намудани маҳзани маълумот ва воситаҳои оморӣ ба талаботи гузаронидани мониторинги раванди татбиқи ҲРУ дар сатҳи минтақаҳо;
- ҳамгирии индикаторҳои сифатии дастрасӣ ва фарогирии аҳоли ба хизматрасониҳои муассисаҳои рушди иҷтимоӣ дар барномаҳои рушди шаҳр ва ноҳияҳои ҷумҳурӣ;
- таҳияи таҳлилҳои минтақавӣ оид ба комёбӣ ва дастовардҳои нишондиҳандаҳои гурӯҳбандишудаи ҲРУ.

895. Тақвияти неруи муассисаҳои рушди иҷтимоӣ дар минтақаҳои камтаракқикарда бо роҳи:

- дастгирии рушди иқтисодии институтсионалии минтақаҳо оид ба ҳамкориҳои мутақобилаи самаранок бо вазорату идораҳои соҳавӣ чиҳати таъмини дастрасӣ ба хизматрасониҳои босифати иҷтимоӣ;
- такмили механизми ҳамкориҳои минтақаҳо бо шарикони рушд ва ҷомеаи шаҳрвандӣ дар самти таъмини рушди устувор.

896. Ташаккул додани низомҳои минтақавии захирасарфанамоӣ ва кашфи манбаъҳои нави рушд тавассути:

- тақвият додани механизми баланд бардоштани самаранокии истифодабарии захираҳои замин ва об дар сатҳи минтақаҳои кишвар;
- тавсеаи таҷрибаи минтақавии энергиясарфанамоии самаранок;
- тақвият бахшидан ба рушди фаъолияти соҳибкорӣ ва ҷалби захираҳои ашёи хоми маҳаллии ҳудудҳои нисбатан кам рушдёфта дар самти аграрии иқтисодӣ ба равандҳои истеҳсолӣ;
- фароҳам овардани шароити мусоид барои истифодаи неруи зеҳнии ҷавонон ва қувваи фаъоли иқтисодии минтақаҳо барои татбиқи ташаббусҳои рақамӣ дар маҳал;
- фароҳам овардани шароити ҷолиб барои сармоягузори ватанию хориҷӣ барои ворид кардани технологияҳои инноватсионӣ ба минтақаҳои озоди иқтисодӣ ва татбиқи занҷираи арзиши иловашуда дар истеҳсолот.

897. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- натиҷабахшии идоракунии рушди иҷтимоӣ–иқтисодии минтақаҳои кишвар афзудааст (пешравӣ аз рӯи индикаторҳои ҲРУ таъмин мегардад);
- рушди устувори иқтисодии минтақаҳо таъмин гардид (дастовард бо пешравӣ аз рӯи индикаторҳои амнияти иқтисодии рушд таҳким бахшида мешавад);
- сатҳи некуаҳволии мардум дар тамоми минтақаҳои кишвар баланд бардошта шуд;

- барномаҳои минтақавӣ, ки ба ташкили паркҳои техникӣ, марказҳои тадқиқотии давлатӣ ва тичоратии рушди инноватсионӣ нигаронида шудаанд, таҳия гардиданд;

- рушди комплекси истеҳсолии минтақаҳо дар асоси истифодаи самараноки захираҳои иқтисодӣ ва табиӣ тақвият дода шуд.

§2. Шаҳрҳои хурд ва миёна ҳамчун «қутбҳои рушд»-и устувор

898. Дар сатҳи сиёсати глобалӣ шаҳришавӣ ҳамчун яке аз масъалаҳои рӯзномаи ҶРҮ то давраи соли 2030 қабул гардида, ҳамчун барномаи қолабии чаҳонишавӣ барои рушди тамоми соҳаҳои кишварҳои дунё баромад менамояд. Дар ин радиф бояд то соли 2030 тавсияи васеи шаҳришавии экологӣ ва имконияти банақшагирии маҷмуии шаҳру маҳаллаҳои муосири аҳолинишин бо тамоми инфрасохтори нақлиётӣ коммуналии дастрас, таъмин карда шавад (ҶРҮ 11, 6, 1 ва 2). Дар амалишавии сиёсати шаҳришавӣ вазифаи шаҳрҳои хурду миёна бахусус дар таъмини аҳолии доимо афзоишбандаи шаҳрҳо нақши калидӣ мебозанд.

899. Барои Тоҷикистон низ рушди шаҳр ва шаҳришавӣ муҳим буда, аз сиёсати саноатӣ вобастагии калон дорад. Саноатикунонии босуръат тавассути ташкил кардани кластерҳои соҳавӣ дар минтақаҳо, бунёди шаҳр ва муҳоҷирати мутахассисони баландихтисосро аз дигар ноҳияҳои рушдфтои саноатӣ тақозо мекунад.

900. Ҳиссаи аҳолии шаҳр дар панҷ соли охир қариб бетағйир монда, ҳамагӣ 26,3 фоизи шумораи умумии аҳолии кишварро ташкил медиҳад. Аз соли 2015 то ин чониб шумораи шаҳрҳо (18 воҳид) тағйир наёфтаст ва дар онҳо тақрибан 2,5 млн. нафар аҳоли истиқомат доранд. Асосан шаҳрҳои миёна бартарият дошта, аз се як ҳиссаи шабакаҳои шаҳрии кишварро шаҳрҳои хурд ташкил медиҳанд. Вале шаҳрҳои хурд ҳоло ҳам барои сармоягузорӣ ва фаъолияти соҳибкорӣ, чалби қувваи корӣ ҷолиб нестанд.

901. Аз рӯи баҳодиҳии дурнамо шумораи аҳолии шаҳрҳо дар соли 2025 ҳамагӣ 2,8 млн. нафарро ташкил хоҳад дод. Бо назардошти афзоиш ёфтани равандҳои саноатикунонӣ, муҳоҷирати дохилӣ, рушди шаҳрҳои хурд ва табдил ёфтани деҳот ба шаҳракҳо ҳиссаи аҳолии шаҳр афзоиш меёбад. Ин тамоюл боиси афзудани сарборӣ ба инфрасохтори шаҳрӣ ва бозори меҳнат мегардад.

902. Таҳлилҳо нишон медиҳанд, ки барои шаҳрҳои хурд маҳдудияти молиявӣ монеаҳои асосӣ мебошад. Аз сабаби кӯҳнаю фарсуда шудани таҷҳизоти корхонаҳо ва набудани воситаҳои молиявӣ барои харидории таҷҳизоту дастгоҳҳои муосир дар шаҳрҳои хурду миёна бештари корхонаҳои фаъолият намекунанд. Ҳамчунин, нобаробар тақсим шудани маблағҳои зарурӣ барои ба фаъолият даровардани фондҳои асосӣ байни шаҳру ноҳияҳо сабаби нобаробар рушд ёфтани минтақаҳо мебошад. Солҳои охир бештар тавачҷуҳ ба рушди шаҳрҳои калон дода мешавад, ки ин боиси сатҳи баланди шаҳришавӣ шуда, шумораи аҳолии деҳот бо суръати фарқкунанда коҳиш ёфта истодааст.

903. Дар давраи миёнамуҳлати рушд масъалагузории равандҳои шаҳришавӣ якҷо бо сохтмони манзил ташаккули механизмҳои ҳавасмандсозии рушди саноатӣ инноватсионии шаҳрҳо бо истифодаи

технологияҳои рақамӣ, таъсиси ҷойҳои кории пурмахсул, мушаххаскунонии барномаҳои сармоявӣ ва лоиҳаҳо дар миқёси гурӯҳҳои алоҳидаи шаҳрҳои пешбинӣ менамояд.

904. Барои ноил шудан ба рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаҳо муосиргардонии иқтисодиёт аҳамияти калон дорад. Зеро вазифаи мақсадноки рушди минтақаҳо дар давраи муосир таъмини суръати баланди маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ, афзоиши самаранокии истеҳсолот ва дар ин замина баланд бардоштани сатҳи сифати зиндагии аҳоли мебошад.

905. Барои тамоми кишварҳо, ҳамчунин барои Тоҷикистон низ пайдо кардани сарчашмаҳои нав ва омилҳои мусбӣи рушди босуръати иқтисодиёт хеле муҳим мебошад. Яке аз чунин сарчашмаҳо рушди кластерҳои соҳавӣ ба ҳисоб мераванд.

906. Инкишоф додани соҳаи саноат дар шаҳрҳои хурду миёнаи Тоҷикистон дар шакли кластерҳои саноатӣ яке аз афзалиятҳои аввалия барои даҳсолаҳои оянда мебошад. Инчунин, ташаккулёбии кластерҳо дар ҳалли масъалаҳои глобалии 8, 9, 11, 1 ва 2-и Ҳадафҳои рушди устувор саҳми босазо гузошта, татбиқи пурраи онҳоро таъмин мекунад. Зеро он имкон медиҳад, ки як қатор иншооти (объектҳо) то ҳол истифоданашудаи инфрасохторӣ, саноатӣ инноватсионӣ, неруи илмӣ ва таълимӣ, аз ҷумла иқтидорҳои дар ноҳияҳои ҳаммарз мавҷудбуда низ ба фаъолият ҷалб карда шаванд.

907. Шароити ҷойгиршавии ҷуғрофӣ ва иқтидорҳои мавҷудаи минтақаҳои кишвар (захираҳои табиӣ, меҳнатӣ, зехнӣ, корхонаҳо, гиёҳҳои доруворӣ ва дигар ашёи хом) барои рушди кластерҳои соҳаҳои саноат, энергетика, кишоварзӣ, доруворӣ, хизматрасонӣ, инфрасохторӣ ва коркарди маъданҳои кӯҳӣ мутобиқ мебошад. Аз ин нуктаи назар таъсиси кластерҳои соҳавӣ (дар заминаи соҳаҳои бо ҳам алоқаманд) ва худудӣ (гурӯҳи ширкатҳои бо ҳам алоқаманди дар як минтақа фаъолиятдошта) барои корхонаҳои мавҷудаи минтақаҳои кишвар ҳамчун нуктаи рушд арзёбӣ гардида, ба афзоиши маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ, зиёд шудани даромади бучети маҳаллӣ, баланд шудани рақобатпазирии соҳаи саноати минтақаҳо, рушди ширкатҳои дохилии минтақаҳо, ҷалби сармоя ба иқтисодиёти минтақа, коҳиш додани сатҳи бекорӣ ва дар ин замина таъсиси ҷойҳои кории иловагӣ мусоидат мекунад.

908. Мушкилиҳои асосӣ:

- нигоҳдорӣ ва рушди инфрасохтори шаҳрҳо сармоягузори калони давлатиро талаб намуда, он бояд ба устувории механизмҳои институтсионалии идоракунии давлатӣ, батанзимдарории фаъолият вобаста ба нигоҳдории инфрасохторҳои шаҳрӣ дар сатҳи маҳал такя кунад. Дар шароити маҳдудияти имкониятҳои бучетӣ ва заиф будани иқтидорҳои институтсионалӣ дар сатҳи маҳал таъмини ҳалли вазифаҳои марбут ба барқарор ва азнавсозии инфрасохтори фарсудашуда ва тавсеаи шабакаҳои обтаъминкунӣ, обу корезӣ, таъминоти гармӣ, роҳҳои автомобилӣ ва телекоммуникатсионӣ ҳамчун мушкилӣ боқӣ мемонад;

- заиф будани иқтидорҳои саноатии шаҳрҳои хурд ва калон. Ин омил барои сиёсати рушди фазой, ки ба ҳавасмандгардонии болоравии иқтисодӣ

ва тақвияти сутуми фазоии кишвар равона гардидааст, як қатор оқибатҳои ногуворро эҷод менамояд;

- нокифоягии ҳисоботдиҳии омори оид ба рушди иҷтимоӣ ва иқтисодии шаҳрҳо, махсусан дар қисми нишондиҳандаҳои сифатии рушд, ки самаранокии қарорҳои идоравии қабулшударо паст мекунад;

- инфрасохтори рушнаёфтаи технологияҳои иттилоотӣ ва коммуникатсионӣ, махсусан дар шаҳрҳои хурде, ки имконияти воридшавии технологияи рақамиро барои идоракунии шаҳрҳо маҳдуд мекунад.

909. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- баланд бардоштани сифат ва муҳити созгори шаҳрҳои хурду миёна;

- мусоидат намудан дар рушди саноати шаҳрҳои хурд ва миёна.

910. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- баланд бардоштани дастрасии аҳолии шаҳрҳои хурд ва миёна ба инфрасохтор ва хизматрасониҳои коммуналӣ;

- тақвияти иқтидори саноатии шаҳрҳои хурд ва миёна;

- вусъатдиҳии кластерҳои ҳудудӣ.

911. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолияти) барои ноилшавӣ ба ҳадафҳо ва вазифаҳо:

- татбиқи маҷмӯи чорабиниҳо барои васеъ намудани сохтмони манзил бо назардошти рушди инфрасохтори роҳу нақлиёт, муҳандисӣ, коммуникатсионӣ ва иҷтимоӣ;

- тавсеаи шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ, чорӣ кардани технологияҳои рақамӣ ва захирасарфакунонда дар раванди пешниҳоди хизматрасониҳои иҷтимоӣ ва коммуналӣ ва хизматрасониҳои нақлиёти ҷамъиятӣ;

- беҳтар намудани низоми идоракунии партовҳои саҳти маишӣ.

912. Тақвияти иқтидори саноатии шаҳрҳои хурд ва миёна тавассути:

- сафарбар кардани захираҳои сармоягузорӣ ба рушди инфрасохтор ва хизматрасониҳо, ТИК ва беҳтар намудани робитаҳои нақлиётӣ барои баланд бардоштани самаранокии занҷираи молрасонӣ ва дастрасии васеъ ба бозорҳои дохилӣ ва байналмилалӣ;

- ҳавасмандгардонии таъсисдиҳӣ ва таъмини фаъолияти самараноки минтақаҳои саноатӣ ва инноватсионӣ ва технопаркҳо дар шаҳрҳои хурд ва миёна;

- мусоидат намудан дар гуногунсамтии имкониятҳои рушди иқтисодии шаҳрҳои миёнаи кишвар;

- рушди соҳаи саноат дар минтақаҳои Тоҷикистон дар шакли кластерҳои саноатӣ;

- ба қор андохтани иншооти инфрасохторӣ то ҳол истифоданашуда;

- ҷалби иқтидорҳои дар ноҳияҳои ҳаммарз;

- ташкили кластерҳои минтақавӣ инноватсионӣ дар соҳаҳои саноат, энергетика, кишоварзӣ, тиббӣ, хизматрасонӣ, инфрасохторӣ ва саноати истихроҷу коркарди маъданҳои куҳӣ.

913. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- устувории рушди иқтисодӣ, амнияти экологӣ ва иҷтимоӣ дар шаҳрҳои хурд ва миёнаи кишвар баланд бардошта шуд;

- гуногунсамтии иқтисоди шаҳрҳои хурд ва миёнаи кишвар таъмин карда шуд;
- мавқеи шаҳрҳо дар рушди саноатикунонӣ ва инноватсияҳо устувор карда шуд;
- кластерҳои соҳавии саноат, энергетика, кишоварзӣ, тиббӣ, соҳаи хизматрасонӣ, инфрасохторӣ ва истихроҷи канданиҳои ғоиданок дар минтақаҳои кишвар рушд ёфтанд.

§3. Вусъатдиҳии кластерҳои ҳудудӣ

914. Ташаккул ва вусъат додани кластерҳои ҳудудӣ ҳамчун усули воқеан самаранокӣ ҳавасмандсозии рушди минтақаҳо ба ҳисоб меравад, вале ин имконият то ба ҳол мавриди баҳрабардорӣ қарор дода нашудааст. Иқтидори зиёд барои ташаккул ва рушди кластерҳо дар шаш соҳаи иқтисодӣ кишвар – нассочӣ, хӯрокворӣ, саноати масолеҳи сохтмонӣ, энергетика ва сайёҳӣ, ки барои онҳо ашёи хоми ватанӣ ҳамчун замина барои рушди муносибатҳои кооператсионӣ ва истеҳсоли маҳсулоти рақобатпазир мавҷуд мебошад.

915. Дар дурнамои миёнамуҳлат чихати ташкили заминаҳо ва аз байн бурдани монеаҳо барои ташаккул ва рушди робитаҳои истеҳсолии байнисоҳавӣ ва дар маҷмӯъ оид ба беҳтар кардани фазои пешбурди фаъолияти соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ бояд саъю талошҳои зиёд карда шаванд.

916. Мушкилиҳои асосӣ:

- мавҷуд набудани имкониятҳо барои робитаҳои кластери дучониба, ки дар сатҳи пасти коркарди ашёи хоми маҳаллӣ, рушди нокифояи истеҳсолоти технологӣ, ҳаҷми ками содироти маҳсулоти бо технологияҳои сатҳи баланд истеҳсолшуда ифода меёбад;

- сатҳи пасти ҳавасмандии корхонаҳои маҳаллӣ дар васеъ намудани фаъолияти истеҳсолӣ ва маҳсусгардонии маҳдуд, ки барои ташаккулёбии кластерҳо дар заминаи фаъолияти муштарак дар самти корхонаҳои таҳассусгардонидашудаи калон/миёна ва хурд монеа эҷод менамояд;

- иқтидорҳои таҳассусии донишгоҳҳо ва сохторҳои тадқиқотӣ дар таҳияи роҳҳои муосири ҳалли масъалаҳо ҷалб намегарданд, ки дар натиҷа ҳамкориҳои мутақобилаи онҳоро маҳдуд месозад.

917. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- фароҳам овардани шароити мусоиди зиндагӣ дар минтақаҳои кишвар (ХРУ 11);

- таъсис додани замина барои рушди ҳамкориҳои (кооператсия) истеҳсолӣ дар минтақаҳои кишвар;

- тақвияти муносибатҳои кластерӣ дар низоми танзимкунандаи рушди минтақаҳои кишвар.

918. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноилшавии ҳадафҳо:

- таҳияи низоми дастгирии соҳибкорӣ дар доираи гурӯҳбандии соҳавии кластерҳо;

- ҳавасмандсозии ҳамкориҳои байни бахши хусусӣ, илм ва маориф;

- дастгирии бошиддати шабакаҳои робитаи иштирокчиёни кластерҳои коммуникатсионӣ дар минтақаҳои кишвар;

- ворид кардани муносибатҳои кластерӣ дар барномаҳои минтақавии рушд.

919. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноил шудан ба ҳадафҳо ва вазифаҳо:

- таҷдиди низоми минтақавии технопаркҳо ва бизнес - инкубаторҳо;

- пешниҳоди маҷмӯи имтиёзҳои минтақавӣ барои фаъол гардонидани соҳибкорӣ ва сармоягузорӣ;

- баланд бардоштани дастрасӣ ба захираҳои молиявӣ дар минтақаҳои кишвар.

920. Ҳавасмандсозии ҳамкориҳои байни бахши хусусӣ, илм ва маориф тавассути:

- қавӣ гардонидани иқтидорҳои донишгоҳҳо ва пажӯҳишгоҳҳои илмӣ – тадқиқотӣ барои иштирок дар таъсиси инфрасохтори инноватсионӣ, соҳибкорӣ дар заминаи шарикӣ давлат ва бахши хусусӣ;

- рушди механизмҳои ҳамкориҳои мутақобилаи сохторҳои муассисаҳои олии таълимӣ ва пажӯҳишгоҳҳои илмӣ – тадқиқотӣ, сохторҳои давлатӣ ва соҳибкорон дар самти бизнес – инкубаторҳо, технопаркҳо, минтақаҳои озоди иқтисодӣ.

921. Дастгирии бошиддати шабакаҳои робитаи иштирокчиёни кластерҳо дар минтақаҳои кишвар тавассути:

- ҷиддан тақвият додани миқёс ва имкониятҳои дастрасӣ ба сомонаҳо ва порталҳои иттилоотии мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, истехсолкунандагони маҳаллӣ, технопаркҳо ва бизнес-инкубаторҳо, донишгоҳҳои соҳавӣ ва сохторҳои илмӣ – тадқиқотӣ;

- беҳтар намудани дастгирии ташкилии мақомоти марказӣ ва маҳаллии иҷроияи ҳокимияти давлатӣ дар самти ҳамкориҳои мутақобилаи шабақавӣ дар доираи мукамалсозии абзорҳои танзими фаъолияти соҳибкорӣ, тадқиқоти талабот ба маҳсулот ва хизматрасониҳо, пешбурди маркетинги маҳсулоти маҳаллӣ дар бозорҳои дохилӣ ва берунӣ;

- ташкили маҷмӯи намудҳои фаъолияти иқтисодӣ барои дастгирии шабакаҳои ҳамкориҳои мутақобилаи иштирокчиёни кластерҳои коммуникатсионӣ.

922. Ворид кардани робитаҳои кластерӣ дар барномаҳои минтақавии рушд тавассути:

- қавӣ гардонидани механизмҳои ташаккули афзалиятҳои рақобатии иқтисоди миллӣ бо истифода аз усулҳои кластерӣ;

- инъикос намудани кластерҳои коммуникатсионӣ дар стратегияҳо ва барномаҳои рушди соҳавӣ ва минтақавии кишвар;

- ба нақша гирифтани ташкили кластерҳои коммуникатсионӣ дар барномаҳои рушди маҳал;

- ташаккули механизмҳои пешбурди кластерҳои технологӣ ҷиҳати ноил шудани афзалиятҳои стратегии кишвар.

923. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- дар натиҷаи истифодаи иқтидорҳои минтақавӣ ноилшавӣ ба рушди босуръати иқтисодии кишвар;

- иқтидори корхонаҳо, муассисаҳои таҳсилоти олий, сохторҳои илмӣ – тадқиқотӣ, ки замина ва омилҳои рушди мутавозият минтақавӣ мегарданд, қавӣ гардонида шуданд;
- робитаҳои байниминтақавӣ васеъ гардида, дар минтақаҳои кишвар шуғли пурмахсул беҳтар карда шуд;
- сатҳи рақобатпазирӣ ва самаранокии ҳамкориҳо дар доираи ташкил ва тавсеаи кластерҳои нассочӣ, саноати хӯрокворӣ, саноати масолеҳи сохтмонӣ баланд бардошта шуд;
- равандҳои ҳамгирии ҳамкориҳо байни соҳаҳои маориф, саноат ва илм вусъат дода шуданд .

§4. Ташаккули долонҳои иқтисодӣ

924. Афзоиши аҳоли, ҷаҳолнокии иқтисодӣ дар кишвар ва минтақаҳо талаботро ба нақлиёт ва захираҳои энергетикӣ зиёд намуда, барои робитаҳои савдои байниминтақавӣ шароити мусоид муҳайё менамоянд. Ташаккул додани долонҳои иқтисодие, ки дар маркази онҳо коммуникатсияи нақлиётӣ ва энергетикӣ мегузаранд, барои робитаҳои тиҷорати шароити мусоид фароҳам меоварад. Долонҳои иқтисодӣ ҳамчун механизм барои рушди соҳаҳои тиҷорат, сайёҳӣ ва дигар намудҳои ҷаҳолнокии иҷтимоӣ – иқтисодӣ, инчунин дастрасӣ ба бозор барои кишвар ва минтақаҳои он хизмат намуда, дар самти беҳтарсозии татбиқи иқтидорҳои минтақаҳои кишвар саҳми босазо мегузорад.

925. Ташкили долонҳои иқтисодӣ дар кишвар на танҳо татбиқи самти шаффофияти ҳамаҷониба ва рушди фарогирро таъмин менамояд, балки имкон медиҳад, ки номутавозинӣ дар рушди иқтисодии минтақаҳои кишвар ба мувозинат оварда шуда, дастрасии пурра ба хизматрасониҳои нақлиётӣ таъмин гардад. Ба ин хотир таъсиси шаш долони иқтисодии байналмилалӣ дар доираи стратегияи «Як камарбанд - як роҳ», ки Тоҷикистон низ ба он шомил мебошад, дар пешбурди иқтисодиёти кишвар саҳми босазо хоҳад гузошт. Бунёди долонҳои иқтисодӣ дар Осиёи Марказӣ дар доираи барномаҳои ҳамкориҳои тарафайн бо мақсади рушди минбаъдаи кишварҳои минтақа ба роҳ монда шуда, мувофиқи он таъсиси долонҳои иқтисодӣ танҳо пас аз таъмини пайвастиҳои нақлиёт ва занҷирҳои таъминот амалӣ мешавад.

926. Долонҳои иқтисодии рушд бо инфрасохтори сохташуда, бештар ба роҳҳои автомобилгард ва роҳи оҳан марбут аст. Долонҳои иқтисодӣ на танҳо робитаҳои нақлиётӣ, балки ҷузъи таркибии сохтори иқтисодии минтақа низ ба ҳисоб меравад.

927. Барои таъмини робитаҳои мунтазами нақлиётӣ бо кишварҳои дигар барои Тоҷикистон дар даҳсолаҳои минбаъда зарурат аст, ки шабакаи ягонаи роҳро таҳия намояд ва ба долонҳои нақлиётӣ байналмилалӣ (бо кишварҳои Осиёи Марказӣ, Хитой, Афғонистон, Покистон, Ҳиндустон, Осиёи Ҷануби Шарқӣ, Россия ва Шарқи Наздик) пайваст шавад. Таъмини алоқаи пайвастаи нақлиётӣ бо кишварҳои ҳамсоя (роҳи оҳани минтақавии Чин – Қирғизистон – Тоҷикистон – Афғонистон – Эрон ва Тоҷикистон – Афғонистон – Туркманистон ва роҳи оҳани «Ҷалолиддини Балхӣ-Ҷайхун-Панҷи Поён» сарҳади Афғонистон), бунёди терминалҳои наздисарҳадии

байналмилалӣ, рушди долонҳои нақлиётӣ, марказҳои логистикӣ байналмилалӣ (шаҳри Турсунзода, ноҳияи Чайхун «Панчи Поён») бо мақсади баромадан ба бандарҳои баҳрӣ ҳамчун афзалиятҳои аввалиндараҷа ба ҳисоб мераванд.

928. Мушкилиҳои асосӣ:

- нокифоя будани асосноккунии иттилоотӣ – таҳлили қабули қарорҳо дар соҳаи идоракунии рушди минтақавӣ имкониятҳои муайянсозии «нуқтаҳои рушд», махсусгардони самаранок ва ҳамкориро маҳдуд менамояд;

- самаранокии нокифояи низоми дурнамозии рушди минтақаҳо имконияти муайян кардани замина ва доираи ҳамкориҳои байниминтақавиро маҳдуд месозанд;

- сатҳи пасти мувофиқат ва ҳамоҳангсозӣ байни баъзе барномаҳои миллӣ, вилоятӣ ва маҳаллии рушд имкониятҳои амалисозии ислоҳот ва татбиқи ташаббусҳои стратегиро маҳдуд менамояд.

929. Ҳадафҳои асосии (афзалиятҳои) рушд:

- ҷалби минтақаҳо дар беҳтар намудани фазои соҳибкорӣ ва рушди муҳити донишҳои тавлидӣ;

- фароҳам овардани шароит барои рушди босуръати минтақаҳои кишвар, ки дар минтақаҳои наздик ба шоҳроҳҳои долони нақлиётӣ, аз ҷумла байналмилалӣ ҷойгир шудаанд.

930. Вазифаҳо барои ҳалли масъалаҳои гузошташуда ва ноил шудан ба ҳадафҳо:

- тақвият додани иқтидорҳои институтсионалии минтақавӣ барои беҳтар намудани фазои соҳибкорӣ;

- таъмини рушди иқтидорҳои истеҳсолӣ ва инфрасохтори минтақасоҳе, ки дар ҳалқаҳои асосии нақлиётӣ ҷойгир шудаанд;

- истифодаи долонҳои иқтисодии рушд ҳамчун ҷузъи таркибии сохтори иқтисодии минтақаҳо.

931. Тадбирҳои асосӣ (самтҳои фаъолият) барои ноилшавӣ ба ҳадафҳо ва вазифаҳо:

- таъмини ҳамбастагии тарафайни ислоҳот ва барномаҳои дастгирии фаъолияти соҳибкорӣ дар сатҳи миллӣ, вилоятӣ-минтақавӣ ва маҳаллӣ;

- афзоиш додани иқтидорҳои минтақаҳо оид ба ташаккул ва пешбурди лоиҳаҳои сармоягузорӣ, низомҳои дастгирии муҳити рақобатнок, паст кардани сатҳи коррупсия ва монеаҳо;

- ҷорӣ кардани механизмҳои мониторинг ва арзёбӣ барои дастгирӣ ва пешниҳоди ташаббусҳои минтақавӣ оид ба афзоиши сармоягузорӣ ва рушди фаъолияти соҳибкорӣ.

932. Таъмини рушди иқтидорҳои истеҳсолӣ ва инфрасохтори минтақасоҳе, ки дар ҳалқаҳои асосии нақлиётӣ ҷойгир шудаанд, тавассути:

- тақвият додани иқтидорҳои марказҳои нақлиётӣ – логистикӣ дар шимолу ҷануб ва шарқи кишвар;

- васеъ намудани низоми анборҳои молҳо ва биноҳои анборӣ;

- таҳияи низомҳои дурнамозӣ ва мониторинги талабот ба бозорҳои дохилӣ ва берунӣ молҳои содиротшаванда ва воридотшаванда.

933. Истифодаи долонҳои иқтисодии рушд ҳамчун чузби таркибии сохтори иқтисодии минтақаҳо бо роҳи:

- таъмини пайвастиҳои нақлиёт ва занҷирҳои таъминот;
- рушд додани шабакаи ягонаи роҳҳои нақлиёт ва пайвасти шудан ба долонҳои нақлиёти байналмилалӣ;
- бунёди терминалҳои наздисарҳади байналмилалӣ ва марказҳои логистикии байналмилалӣ.

934. Натиҷаҳои ҷашмдошт:

- имкониятҳо оид ба ташаккули долонҳои иқтисодӣ васеъ мегарданд;
- ҳамгирии минтақаҳои кишвар дар долонҳои иқтисодии байналмилалӣ бо назардошти ҳифзи манфиатҳои миллӣ таъмин гардид.

9. МОНИТОРИНГ ВА АРЗЁБӢ

§1. Арзёбии эҳтиёҷоти маблағгузори БМР 2021-2025

935. Арзёбии талабот ба захираҳо барои татбиқи бомуваффақияти БМР 2021-2025 ба дурнамои рушди иқтисодӣ ва афзоиши аҳоли асос ёфтааст, ки иқтидори захиравии иқтисоди кишварро барои амалисозии хароҷоти молиявӣ, инчунин ҳаҷми зарурӣ ва самтҳои афзалиятноки тадбирҳоро оид ба ноил шудан ба ҳадафҳои гузошташуда дар давраи миёнамуҳлат муайян мекунад.

936. Сарчашмаи асосии маблағгузорӣ барои татбиқи БМР 2021-2025 буҷети давлатӣ мебошад. Бо назардошти зиёд будани чорабиниҳои пешбинишуда Ҳукумат ба нақша гирифтааст, ки захираҳои молиявиро аз ҳисоби ҳамаи манбаъҳои имконпазир, аз ҷумла сармоягузориҳои хусусии дохилӣ ва хориҷӣ, маблағҳои шарикони рушд дар шакли грант ва қарзҳо, ки ҳамчунин кумаки расмиро барои рушд дар доираи маблағгузориҳои ҶРҮ фаро мегиранд, ҷалб намояд. Ҷалби воситаҳои молиявӣ барои татбиқи чорабиниҳои банақшагирифташуда дар ҳамбастагии зич ва мутобиқати фаъолияти ҳамаи иштирокчиёни раванди татбиқи БМР 2021-2025 сурат мегирад.

937. Арзёбии эҳтиёҷоти маблағгузори БМР 2021-2025 дар ду марҳила гузаронида шуд. Дар марҳилаи аввал, ҳадди умумии пешгӯии захираҳои БМР 2021-2025 дар асоси модели Revised Minimum Standart Model – Extended (RMSM-X) муайян карда шуд, ки аз рӯи он арзиши Барномаи миёнамуҳлати хароҷоти давлатӣ (БМХД) ҳисоб карда мешавад ва он сиёсати макроиқтисодии ҳукуматро бо буҷа барои давраи миёнамуҳлат мепайвандад. Барои ин модел маълумоти асосии заминавӣ, аз ҷумла ҳаҷми ММД, сатҳи таваррум, параметрҳои воқеии буҷа оид ба даромад ва хароҷот ва маълумот дар бораи қарзи давлатӣ (берунӣ ва дохилӣ) баромад мекунанд. Тибқи ҳисобу китобҳо дар асоси ин модел, иқтидори тахминии иқтисоди кишвар аз рӯи сценарияи инертсионӣ, ки метавонад маблағгузорию рушдро дар доираи татбиқи БМР 2021-2025 таъмин кунад, маблағи 204,8 млрд сомониро ташкил дод, аз ҷумла аз рӯи сарчашмаҳои маблағгузорӣ:

- маблағҳои буҷети давлатӣ – 121,8 млрд. сомонӣ ё 62,5 фоиз;
- маблағҳои шарикони рушд (бо назардошти кумаки расмӣ) – 17,7 млрд. сомонӣ ё 8,6 фоиз;

- маблағҳои хусусӣ (дохилӣ ва хоричӣ) – 65,3 млрд. сомонӣ ё 31,9 фоиз.

938. Дар марҳилаи дуюм, арзиши тахминии чорабиниҳои, ки ба Нақшаи амалиёт ворид шудаанд, ҳисоб карда шуд, ки он ба 115,3 млрд. сомонӣ баробар аст, аз ҷумла аз ҳисоби сарчашмаҳои маблағгузорӣ:

- маблағҳои бучети давлатӣ – 51,3 млрд. сомонӣ ё 44,5 фоиз;

- маблағҳои шарикони рушд (бо назардошти кумаки расмӣ) – 35,1 млрд. сомонӣ ё 30,4 фоиз;

- маблағҳои хусусӣ (дохилӣ ва хоричӣ) – 28,9 млрд. сомонӣ ё 25 фоиз.

939. Фарқияти молиявии бавучудомада байни эҳтиёҷоти маблағгузори чорабиниҳои банақшагирифташуда дар доираи вазифаҳои БМР 2021-2025 ва нишондиҳандаҳои дурнамои ҳадди захиравии иқтисодиёт тавассути ҷалби сармояи хусусии дохилию хоричӣ рӯпӯш карда мешавад.

§2. Низомии мониторинг ва арзёбӣ

940. Ноил гаштан ба ҳадафҳо, ки ба ҳалли ин ё он мушкилии мушаххас равона шудаанд, бидуни банақшагирии ҳамаҷонибаи чараҳои татбиқи он ғайриимкон аст.

941. Низомии мониторинг ва арзёбӣ (МваА) БМР 2021-2025 тавре тарҳрезӣ шудааст, ки барои расидан ба ҳадафҳои муқарраргардида тавассути ҳамоҳангсозии фаъолияти ниҳодҳои давлатии кишвар, сафарбаркунии захираҳои молиявии дохилӣ ва хоричӣ, истифодаи мақсаднок ва самараноки онҳо дар асоси ҷалби тамоми ҷонибҳои дахлдор, аз ҷумла шарикони рушд дар татбиқи БМР 2021-2025 таъмин карда шавад.

942. Низомии МваА БМР 2021-2025 барои пайгирии пешрафт дар самти ноилшавӣ ба ҳадафҳо, муайян кардани таҷрибаи хуби андӯхташуда ва мушкилоти мавҷуда дар татбиқи СМР – 2030, таҳлили равандҳои рушд дар доираи ҳуди БМР 2021-2025 ва таҳияи хулосаҳои асоснок барои таҷдиди назари сиёсат дар самти татбиқи ҳадафҳо, ки барои баланд бардоштани самаранокии он равона гардидаанд, пешбинӣ шудааст. Низомии МваА имкон медиҳад, ки робитаи зичи тарафҳо ва доимии байни қарорҳои сиёсии қабулгардида ва натиҷаҳои амалии татбиқи онҳо, шаффофият ва ҳисоботдиҳӣ дар фаъолияти ниҳодҳои марбут ба иҷрои вазифаҳои гузошташуда таъмин карда шавад.

943. Принсипҳои асосии низомии МваА раванди татбиқи БМР 2021-2025, ки бевосита ба ноил гардидан ба ҲҶҮ алоқаманд мебошанд, инҳоянд:

- таъмини равандҳои мустақили низомии МваА, шаффофият ва ҳисоботдиҳӣ;

- тавачҷуҳ ба натиҷа ва афзалиятҳои БМР 2021-2025;

- истифодаи технологияҳои нави мониторинг ва арзёбӣ;

- иштироки ҳамаи ҷонибҳои манфиатдор - ҷалби мақомоти сатҳи миллӣ, мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии ҳамаи сатҳҳо, мақомоти худидораи маҳаллӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ, сохторҳои соҳибкорӣ ва шарикони рушд;

- муназзамӣ ва мунтазамӣ;

- дастрасӣ ба иттилоот;

- пешниҳоди иттилооти босифат, муҳим ва бозътимод;

- риояи меъёру қоидаҳо;
- ошкорбаёнӣ ва шафофият.

944. Сохтори низоми МваА БМР-и 2021-2025 аз унсурҳои зерин иборат аст:

- хусусиятҳои асосии БМР 2021-2025;
- индикаторҳои арзёбишаванда (нишондиҳандаҳо), ки тавассути онҳо пайгирии хусусиятҳо имконпазир аст;
- сарчашмаҳои иттилоот барои гузаронидани мониторинг ва арзёбӣ;
- низоми ҷамъоварии маълумот;
- даврият ва ҷадвали ҷамъоварии маълумот;
- масъулин барои дастрас намудан ва пешниҳод кардани иттилооти зарурӣ;
- коркард ва таҳлили маълумоти бадастомада;
- истифодабарандагони натиҷаҳои МваА;
- хароҷоти зарурӣ барои гузаронидани мониторинг ва арзёбӣ;
- паҳн намудани натиҷаҳои МваА.

945. Хусусиятҳои асосии БМР 2021-2025 - ҳадафҳо, вазифаҳо, тадбирҳо ва натиҷаҳои ҷашмдошти барнома ба ҳисоб мераванд.

946. Ҳадафҳои БМР 2021-2025 – ҳамон натиҷаҳои мебошанд, ки дар ҳолати бомуваффақият татбиқ намудани барнома дар назар дошта шудаанд. Ҳадафҳои БМР 2021-2025 ҳамзамон ҳадафҳои фосолавии СМР – 2030 мебошанд. Мувофиқаи тарафайн, мушаххасоти микдорӣ ва муҳлатии БМР 2021-2025 барои мониторинг ва арзёбии самаранокии фаъолият дар самти татбиқи БМР 2021-2025 имконият фароҳам меоварад. Ҳадафҳои он Ҳадафҳои рушди устуворро, ки дар асоси талаботи воқеӣ (объективӣ), афзалиятҳои асоснок ва мувофиқашуда, инчунин имконият ва зарурати татбиқи онҳо дар кишвар миллии қунонида шудаанд, пурра дар бар мегирад.

947. Вазифаҳо – ҷузъҳои (қисми) ҳадафҳо (зерҳадафҳо) ва ё натиҷаи бевоситаи амалҳо дар доираи Барнома мебошанд. Ҳар як ҳадафи Барнома аз як/ё якчанд вазифаҳо иборат аст. Вазифаҳо дар доираи Барнома роҳи ноил гаштан ба ҳадафҳо мебошанд.

948. Тадбирҳо – ин амалҳои мушаххаси ба ҳалли вазифаҳои гузошташуда равонашуда мебошанд. Тадбирҳо дар доираи Барнома воситаҳо ва усулҳои ноил гаштан ба ҳадафҳо мебошанд.

949. Ҳамаи ҳадафу вазифаҳо, ҷорабиниҳо ва ҳамчунин, нишондиҳандаҳои мақсаднок дар доираи БМР 2021–2025 дар асоси меъёрҳои SMART (яъне, мушаххас, арзёбишаванда, ноилшаванда, муносиб ва дорой муҳлати муайян) тартиб дода шудаанд.

950. Маҷмӯи нишондиҳандаҳои БМР 2021-2025 ҷиҳати арзёбии пешрафти кишвар дар роҳи расидан ба ҳадафҳои гузошташуда маҷмӯи нишондиҳандаҳои истифода мегарданд, ки онҳо имконияти пайгирӣ намудани самаранокӣ ва натиҷанокии тарафҳои дар БМР 2021–2025 пешбинишударо фароҳам меоранд:

- низоми индикаторҳои барнома - маҷмӯи мурағабгардидаи нишондиҳандаҳои ба ҳам алоқамандро барои тавсифи натиҷаҳои ҳадафҳои мақсадноки муқарраргардида ифода менамояд. Мониторинг ва арзёбии БМР 2021-2025 дар асоси нишондиҳандаҳо (бузургҳои мақсаднок) ва тадбирҳои

амалишаванда дар доираи Нақшаи амалҳои БМР 2021-2025 дар сатҳи миллий дар маҷмӯъ ва минтақавӣ бо тақсимоат аз рӯи гурӯҳҳои алоҳидаи махсусан осебпазири аҳоли (нишондиҳандаҳои гендерӣ), экологӣ ва дигар аломатҳо роҳандозӣ карда мешавад.

- нишондиҳандаҳои ҳадафҳои мақсадноки МваА - раванди татбиқи БМР 2021–2025 метавонанд нишондиҳандаҳои байнисоҳавӣ ё нишондиҳандаҳои мувофиқи дутарафаи МваА–и СМР-2030 бошанд. Маҷмӯи нишондиҳандаҳои мониторинг метавонанд ҳамаи самтҳои тадбирҳои захираҳо барои татбиқ ва ҳамаи натиҷаҳои бадастомадаро дар чараёни татбиқи он фаро гирад. Дар низоми мониторинг ва арзёбии раванди татбиқи БМР 2021-2025 панҷ намуди нишондиҳандаҳо, ки воситаҳои низоми МваА ба ҳисоб мераванд, истифода бурда мешаванд:

- нишондиҳандаҳои тадбирҳо (activities) нишон медиҳанд, ки кадом тадбирҳо, барои ба даст овардани ҳадафҳои гузошташуда пешбинӣ гардида, ба кӣ нигаронида шудаанд. Ҳамчунин, онҳо амалигардонии тадбирҳоро барои иҷрои вазифаҳои гузошташуда таҷассум менамоянд.

- нишондиҳандаҳои захираҳои истифодашаванда (input) нишон медиҳанд, ки кадом захираҳо бо кадом миқдор барои ба даст овардани ҳадафҳои гузошташуда заруранд. Онҳо сиёсати ҷалб ва тақсимоати воситаҳои молиявӣ буҷети давлатӣ ва дигар сарчашмаҳои (донорӣ, бахши хусусӣ) барои татбиқи БМР 2021-2025 истифодашавандаро пешниҳод менамоянд. Бо дигар ибораҳо, онҳо арзиши чорабиниҳоро инъикос мекунанд.

- нишондиҳандаҳои таъсиррасон (impact) нишон медиҳанд, ки кадом натиҷаҳои ниҳой ва ҳамчунин, тағйирот дар самти ҳадафҳои гузошташудаи стратегии сатҳи миллий ва беҳтар гардидани некуаҳволии аҳоли ба даст оварда мешаванд.

- нишондиҳандаҳои боздеҳ (output) нишон медиҳанд, ки пас аз роҳандозии амалҳо ва қабули чораҳо кадом намуди неъматҳо/маҳсулоти манфиатнок фароҳам оварда шудаанд. Онҳо натиҷаҳои фаъолияти шахсонӣ масъулро (мақомоти давлатӣ ва дигар тарафҳои манфиатдор) бевосита инъикос менамоянд.

- нишондиҳандаҳои чашмдошти ниҳой (outcome) нишон медиҳанд, ки фароҳам овардани неъматҳо/маҳсулот дар доираи татбиқи БМР 2021-2025 ба чӣ оварда расонидааст. Дар натиҷа оё вазъи иҷтимоию иқтисодӣ дар кишвар тағйир ёфтааст ва ё то кадом андоза дастрасии аҳоли ба хизматрасониҳои асосии давлатӣ ва қаноатмандӣ бо ин хизматрасониҳо таъмин карда шудааст.

951. Таҷриба нишон медиҳад, ки на ҳама вақт имконияти интиҳоб кардани нишондиҳанда барои арзёбии бевоситаи амалҳои зарурӣ ё натиҷа вучуд дорад. Дар ин ҳолат, арзёбиҳои ғайримустақим истифода бурда мешаванд. Чунин нишондиҳандаҳоро прокси-индикаторҳо ном мекунанд, ки дар Нақшаи амалҳои БМР 2021-2025 муайян карда шудаанд.

952. Сарчашмаҳои маълумот барои гузаронидани МваА - ташкил ва гузаронидани мониторинг ва арзёбии раванди татбиқи БМР 2021-2025 ва ХРУ дохил мешаванд:

- омили (расмӣ) давлатӣ (махзани маълумоти Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон);

- омили идоравӣ (махзани маълумоти фосилавӣ ва ҳисоботи солони вазорату идораҳои кишвар);

- омили ташкилотҳо ва корхонаҳои алоҳида (махзани маълумоти ташкилотҳо ва корхонаҳо ва дигар субъектҳои хоҷагидор бе назардошти омили давлатӣ);

- омили алтернативӣ (махзани маълумоти институтҳо/ташкilotи байналмилалӣ, ташкilotи мустақили тадқиқотӣ ва ҷомеаи шаҳрвандӣ, ки дар натиҷаи гузаронидани пурсишҳои сотсиологӣ миёни аҳоли, тадқиқоти интихобии минтақаҳо, гурӯҳҳои алоҳидаи аҳоли, хоҷагиҳои хонаводаҳо, ё дигар тадқиқоти гуногун).

953. Зернизоми калидии низоми МваА низоми ҷамъоварии маълумоти бузургҳои нишондиҳандаҳои мониторинг ва дигар иттилооти миқдорӣ ва сифатӣ барои тавсифи рушди иҷтимоӣ-иқтисодии Тоҷикистон ва ҶРҮ мебошад. Низоми ҷамъоварии маълумот бояд бо чунин тарз мурабтаб шавад, ки ба пуррагӣ маълумоти заруриро барои қабули қарорҳои идоракунӣ ва сарфаи захираҳои иқтисодии давлатӣ таъмин намояд.

954. Ташкили низоми ҷамъоварии маълумот аз таҳияи маҷмӯи иттилооти муайянкунандаи самт, ҳаҷм ва речаи муваққатии табодули маълумот, қоидаҳо ва дастурамалҳои танзимкунандаи мундариҷа, сарчашмаҳо, даврият, муҳлатҳои пешниҳод қардани маълумот аз ҷониби ҷузъҳои сохтори низоми МваА иборат мебошанд. Ин низом ҳамчунин низоми ҳуҷҷатгузориеро дар бар мегирад, ки аз рӯи таркиби худ ҳамчун маҷмӯи ба ҳамдигар алоқаманди ҳуҷҷатҳо, равандҳои ҳуҷҷатгузории маълумот ва гардиши ҳуҷҷатҳо тибқи қоидаҳои ягонаву талабот ва аз рӯи мундариҷа ҳамчун воситаи татбиқи тадбирҳои бо мубодилаи маълумот ҳуҷҷатгузоришуда ифода меёбад.

955. Дар низоми ҷамъоварии маълумот Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ҷамъоварии саривақтӣ, қорқард ва пешниҳоди ҳаҷми зиёди маълумоти асосиро аз рӯи ҳамаи намудҳои нишондиҳандаҳо таъмин менамояд, нақши марказӣ дорад. Мониторинг ва арзёбии қараёни татбиқи БМР 2021-2025 ва ҶРҮ раванди ягона мегардад, ки ба мавҷудияти сохторҳои ҳамшабеҳи мониторинг ва такрорёбии вазифаи ҷамъоварии маълумот роҳ наредихад.

956. Даврият ва қадвали ҷамъоварии иттилоот - барои пуррагӣ ва қомилии иттилооти пешниҳодшаванда, ҷамъоварии маълумот (ҳисоби қарамҳо ва бузургҳои мақсадноки нишондиҳандаҳо) тибқи нишондиҳандаҳои дахлдори БМР 2021-2025 ва ҶРҮ дар як сол як маротиба пас аз ба анҷом расидани давраи ҳисоботӣ ба роҳ монда мешавад.

957. Тартиби гузаронидани МваА раванди татбиқи ҳуҷҷатҳои стратегии сатҳи миллӣ, барномаҳои соҳавӣ ва минтақавии рушд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон (бо қарори Ҳукумати ҚТ аз 29 декабри соли 2018, № 615 тасдиқ шудааст) барои вазорату идораҳои дахлдори кишвар пешниҳод намудани маълумот дар бораи иҷрои БМР 2021–2025 ва ҶРҮ–ро то 1 марти ҳар сол ба Вазорати рушди иқтисод ва савдо, ки ҳамчун мақомоти вақолатдор оид ба ҳамоҳангсозии низоми МваА ба ҳисоб меравад пешбинӣ менамояд.

Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоятҳо, шаҳри душанбе ва шаҳру ноҳияҳо ҳамасола то 10 феввали ҳисоботро оид ба рафти иҷроӣ барномаҳои маҳаллӣ ба Кумитаи рушди маҳали назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои ҷамъбасти пешниҳод намоянд. Кумитаи рушди маҳали назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамасола то 1 март ҳисоботро ҷамъбасти намуда, барои таҳлил ба Вазорати рушди иқтисод ва савдо пешниҳод намоянд.

958. Ҳангоми зарурат мақомоти ваколатдор оид ба ҳамоҳангсозии низоми МваА раванди татбиқи БМР 2021-2025 дар мувофиқа бо Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад дигар муҳлатро барои пешниҳод кардани маълумот вобаста ба татбиқи БМР 2021-2025 ва ҲРУ муқаррар намоянд.

959. Масъул барои дастрас ва пешниҳод намудани иттилоот дастраскунандаи асосии маълумот барои ҷамъбасти ва таҳлили минбаъда дар доираи БМР 2021–2025 ва ҲРУ Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, ки ба сифати ҳамоҳангсози низомҳои МваА раванди татбиқи ҳуҷҷатҳои стратегияи сатҳи миллии ва барномаҳои рушди соҳавию минтақавӣ, ҳамчунин пешбарандаи ҳамоҳангсозии татбиқи ҲРУ ва котиботи Шӯрои миллии рушд дар Тоҷикистон баромад намоянд.

960. Масъулин барои пешниҳоди маълумот дар доираи БМР 2021 – 2025 ҳамаи вазорату идораҳои соҳавӣ ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, корхонаҳо, ташкилот новобаста аз шакли моликият ва тобеияти маъмурӣ, ҳамчунин шарикони рушди ҷалбшуда (дар доираи уҳдадорихоӣ аз ҷониби онҳо қабулгардида) барои татбиқи БМР 2021 – 2025 ва ҲРУ маҳсуб меёбанд.

961. Коркард ва таҳлили маълумоти дастрасгардида - таҳлили маълумоти ҷамъовардашуда аз ҷараёни МваА раванди татбиқи БМР 2021-2025 ва ҲРУ аз ҷониби мақомоти иҷроияи марказӣ, ки барои татбиқи онҳо аз рӯи салоҳият ва ваколати худ масъул мебошанд, дар ҳамоҳангӣ бо ВРИС ба роҳ монда мешавад. Барои гузаронидани таҳлил ва таҳияи пешниҳодҳо оид ба татбиқи сиёсати давлатӣ, ҳамзамон мутахассисони мақомоти давлатӣ ва ташкилоти тадқиқотии мустақил, намояндагони ҷомеаи шаҳрвандӣ ва бахши хусусӣ ҷалб карда мешаванд.

962. Ҳамаи маълумоти дастрасшуда оид ба раванди татбиқи БМР 2021–2025 ва ҲРУ ба маҳзани иттилоотии раёсати дахлдори ВРИС, ки барои мониторинги татбиқи ҳуҷҷатҳои стратегияи миллии кишвар масъул мебошад, ворид карда мешавад. Ин раёсат иттилооти ҷамъомадаро гурӯҳбандӣ карда, байни воҳидҳои сохтори ВРИС - сарпарастони соҳаҳои дахлдори иқтисодӣ барои коркард ва таҳлил, ки ба соҳаи онҳо вобастагӣ доранд, тақсими мекунад.

963. Баъд аз таҳлили амиқ ва коркарди маълумот ҳамаи иттилоот ба раёсати дарҷгардидаи ВРИС барои ҷамъбасти ва омода кардани ҳисоботи дахлдор бармегардад.

964. Натиҷаҳои МваА раванди татбиқи БМР 2021-2025 ва ҲРУ дар шакли ҳисоботи солонаи ҷамъбасти карда шуда, сари вақт ба тарафҳои дахлдор пешниҳод мегарданд. То ин ки иттилооти дар ин ҳисобот дарҷгардида имконияти истифодаи пурраи онро барои таҷдиди назари раванди амалигардонии БМР 2021-2025 ва ҲРУ фароҳам овардад.

965. Истифодабарандагон натиҷаҳои МваА тарафҳои асосии дахлдор барои истифода бурдани натиҷаҳои МваА инҳо ба ҳисоб мераванд:

- Маҷлиси намояндагони Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- Шӯрои миллии рушди назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон;
- Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- вазоратҳо ва идораҳо, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатии масъул барои татбиқи ҷузъҳои алоҳидаи БМР 2021-2025;

- асосиатсияҳои соҳибкорӣ, корхонаҳо ва соҳибкорони бахши дахлдори иқтисодиёт;

- донорҳо - шарикони рушд;
- ҷомеаи шаҳрвандӣ;
- васоити ахбори омма.

966. Харочоти зарурӣ барои гузаронидани МваА - Маблағгузории низоми МваА дар ҳаҷми зарурӣ тавассути буҷети давлатӣ ва ба воситаи донорҳо роҳандозӣ карда мешавад. Маблағгузории фаъолияти мақомоти ваколатдор оид ба ҳамоҳангсозии низоми МваА ва дигар мақомоти давлатие, ки дар нақшаи институтсионалии МваА дохил мешаванд, тавассути воситаҳои буҷетӣ, ки аз ҷониби вазорату идораҳои дахлдор ҳарсола ҷудо мегарданд, ба роҳ монда мешавад. Воситаҳои шарикони рушд барои сармоягузорӣ ба иқтидорҳои инсонӣ ва ташкилии низоми МваА равона мегарданд. Талошҳои шарикони рушд дар самти рушди иқтидорҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ дар соҳаи мониторинг ва арзёбӣ дастгирӣ карда мешаванд.

967. Паҳн кардани натиҷаҳои МваА - паҳн кардани иттилоот дар бораи натиҷаҳои МваА раванди татбиқи БМР 2021-2025 ва ҲРУ тавассути гузаронидани чорабиниҳои иттилоотӣ, нашри васеи ҳисоботи ҷамъбасти соҳавӣ/минтақавӣ дар бораи рафти татбиқи Барнома ва ҲРУ, ташкили мусоҳибаҳои ҷамъиятӣ, ки иттилооти пурраро дар бораи маълумоти мониторинг ва натиҷаҳои арзёбии раванди иҷрои БМР 2021 – 2025 ва ҲРУ дар бар мегиранд, аз он ҷумла маълумоти мониторинги ташкилоти ҷомеаи шаҳрвандӣ ба роҳ монда мешаванд. Таваҷҷуҳи махсус ба таъмини робитаи мутақобила бо ҳамаи тарафҳои манфиатдор бо мақсади тақмили сиёсат ва механизмҳои татбиқи БМР 2021-2025 ва ҲРУ зоҳир карда мешавад.

968. Барои маблағгузории БМР 2021-2025 сарчашмаҳои гуногуни дохилӣ ва берунӣ, давлатӣ ва хусусӣ муайян карда шудаанд ва қобилияти назорати ин воситаҳои молиявӣ барои татбиқи ҳадафҳои гузошташуда сафарбаршаванда барои дарки иқтидорҳои ҳар як сарчашма нақши муҳим мебозанд.

969. Вазифаи мониторинги таъминоти молиявӣ аз дастрас намудани иттилооти зарурӣ ба масъулин ҷиҳати қабули қарорҳои сохторӣ иборат мебошад. Дарки он ки аз ҷониби кӣ ва чӣ тавр воситаҳо барои рушд дар ҳар як марҳалаи татбиқи чорабиниҳо сармоягузорӣ карда мешавад, имконияти муайян кардани саҳми ҳар як сарчашмаи маблағгузорию дар ба даст овардани ҳадафҳои гузошташуда фароҳам меорад.

970. Ба ғайр аз ин, назорати пайвастаи воситаҳои молиявӣ сафарбаршаванда масъулиятро дар сатҳи маъмурӣ барои мақсаднок ва

самаранок харочот кардани захираҳо, махсусан дар шароити зиёд будани самтҳои рушд, ки маблағгузориҳо ҳангоми маҳдуд будани имкониятҳои захиравӣ талаб менамоянд, баланд мебардоранд.

971. Бо назардошти дастгириҳои ҳамаҷонибаи сармоягузорӣ, ки барои татбиқи чунин ҳуҷҷатҳои стратегии кишвар ба монанди, СМР 2030 ва БМР 2021–2025 ҷалб карда мешаванд, мавҷуд набудани низоми ягонаи ҷамъоварии иттилоот дар бораи маблағгузориҳои молиявӣ метавонад масъалаи ҷиддиро барои шарҳи ҳамаҷонибаи сарчашмаҳои маблағгузориҳои рушд, таҳияи сиёсати молиявӣ ва тақсимои захираҳо дар асоси таҳлили босифат ба миён биёрад.

972. Бо мақсади ҷамъоварӣ ва пайгирии пайвастаи иттилоот дар бораи маблағгузориҳои молиявӣ аз сарчашмаҳои гуногун барои татбиқи тадбирҳои сиёсӣ ва ҷорабиниҳои дар БМР 2021–2025 муайянгардида, ба низоми МваА раванди татбиқи Барнома низоми мониторинги таъминоти молиявӣ дохил карда мешавад. Он қисми таркибӣ ва ҷудонопазири МваА БМР 2021–2025 ба ҳисоб рафта, яқчо бо мониторинги раванди татбиқи Нақшаи амалӣ БМР 2021–2025 гузаронида мешавад.

973. Низоми самаранокӣ мониторинги таъминоти молиявӣ мавҷуд будани як қатор ҷузъҳои зеринро талаб менамояд:

- нишондиҳандаҳои нақшавӣ ва воқеии захираҳои ҷудошаванда ба ҳар як сарчашма ва самт;

- таваккалҳои имконпазир;

- ташкили ҷамъоварии пайвастаи нишондиҳандаҳои воқеӣ (муайян кардани сарчашмаҳои иттилоот, усулҳои ҷамъоварии он ва шахсони масъул);

- гузаронидани таҳлилҳои пайваста (муқоисаи нишондиҳандаҳои воқеӣ ва банақшагирифташуда ва муайян кардани фарқият);

- қабули қарорҳо дар бораи тақмили амалҳо дар ҳолати зарурат.

974. То кадом андоза самаранок ва босифат дар ҳамбастагӣ қарор доштани ҷузъҳои мазкур ба самаранокӣ тамоми низоми мониторинги таъминоти молиявӣ, ҳамчунин муваффақияти татбиқ гардидани БМР 2021–2025 таъсири назаррас мерасонад. Барои гузаронидани мониторинги таъминоти молиявӣ БМР 2021–2025 барои тамоми давраи татбиқи Барнома нақшаи гузаронидани он таҳия гардида, барои чунин нақша маълумоти ибтидоии ҷорабиниҳо ва ҳаҷми захираҳои банақшагирифташуда барои татбиқи он, ки дар Нақшаи амали БМР 2021–2025 дарҷ гаштаанд, ба ҳисоб мераванд.

975. Иштирокчиёни асосии раванди мазкур тавассути харитакунонии сарчашмаҳои молиявӣ ҷорабиниҳои Нақшаи амали БМР 2021–2025 ва сарчашмаҳои маълумоти ҳисоботӣ оид ба татбиқи онҳо Агентии омили назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Вазорати молия, Вазорати рушди иқтисод ва савдо, Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ ва вазорату идораҳои соҳавӣ муайян карда шудаанд.

976. Бо назардошти он ки нишондиҳандаҳои тадбирҳо ва нишондиҳандаҳои харочоти захираҳо ба индикаторҳои фосилавӣ мансуб буда, ҳамчунин гардиши захираҳои молиявӣ дар қиёс бо дигар

нишондиҳандаҳои низоми МваА назорати доимиро талаб менамоянд, иттилоот аз рӯи индикаторҳои мазкур дар шакли ҳисоботи молиявӣ ҳар семоҳа ҷамъоварӣ карда мешавад.

977. Сарчашмаҳои гуногуни молиявӣ метавонанд шаклҳои мухталифи ҳисоботӣ ва дараҷаи гурӯҳбандии маълумотро дошта бошанд, ки имконият дорад бо шакли Нақшаи амали БМР 2021-2025 мувофиқ набошанд. Бинобар ин, дар баробари оmodасозии нақшаи гузаронидани мониторинги таъминоти молиявӣ шакли ягонаи оmodасозии ҳисобот, ки дар он маълумоти ибтидоӣ, маълумоти воқеӣ, давраҳои ҳисоботӣ, ҳамчунин сабабҳо ва чораҳо оид ба бартараф кардани фарқият аз нишондиҳандаҳои нақшавӣ, агар чунин фарқият ошкор карда шавад, инъикос карда мешаванд. Шакли мазкури ҳисоботӣ татбиқи усули ягонро таъмин намуда, барои расонидани кумаки саривақтӣ дар ҳолати мушкилиҳои маблағгузорӣ ва қабул кардани қарор оид ба таҳрири амалҳо имконият медиҳад. Ба ғайр аз шакли ҳисоботӣ талабот ба мазмун ва мундариҷаи иттилооти ҳамроҳӣ ва тавзеҳотӣ таҳия карда мешаванд. Маълумоти мазкур асосан ба муайян кардани сабабҳои кафомонӣ аз нишондиҳандаҳои банақшагирифташуда, ҳамчунин пешниҳоди қарорҳо барои бартараф намудани онҳо ва ё такмили Нақшаи амал барои хориҷ намудани чорабиниҳои бо сабабҳои гуногун маблағгузоринашаванда равона карда мешавад.

978. Ҳамаи маълумоти ҳисоботӣ вобаста ба захираҳо аз ҳамаи сарчашмаҳо ба мақомоти ҳамоҳангсоз оид ба мониторинг ва арзёбӣ (ВРИС) пешниҳод карда мешаванд, ки вазъи умумиро дар бораи маблағгузорию чорабиниҳо таҳлил менамояд. Мониторинги таъминоти молиявӣ аввалин маротиба ба ҳуччати барномавӣ дохил карда шуда, иттилоот оид ба захираҳои сафарбаршаванда дар қиёс бо нишондиҳандаҳои рушд бояд дар муддати кӯтоҳ ҷамъоварӣ карда шавад. Вобаста ба ин дар марҳилаи аввали роҳандозии низоми МваА имконияти бо дастгирии кӯтоҳмуҳлати шарикони рушд таъсис додани Гурӯҳи корӣ (ГК) аз ҳисоби мутахассисони соҳаи молиявӣ дар назди ВРИС дида баромада мешавад.

979. Вазифаи асосии ГК ба низом даровардани раванди ҷамъоварӣ ва таҳлили маълумот бо назардошти ҳамаи расмиёт ва омӯзиши мутахассисони соҳавӣ мебошад. Баъдан ГК ба раёсати ВРИС оид ба мониторинги татбиқи ҳуччатҳои стратегии миллӣ ҳамаи расмиёти банизомдаровардашударо интиқол медиҳад ва вазорату идораҳо бевосита бо раёсати мазкури ВРИС дар низоми ягонаи мониторинг ва арзёбии раванди татбиқи ҳуччатҳои стратегии миллӣ ҳамкорӣ менамоянд. Ҳар як мутахассиси ГК аз рӯи самтҳои худ дар бораи маблағгузорию чорабиниҳои Нақшаи амал маълумот ҷамъоварӣ намуда, вазъро таҳлил менамояд.

РҶҶҲАТИ ИҲТИСОРОТИ БМР 2021-2025

- 1.ААИ – Андоз аз арзиши иловашуда
- 2.АМФ - Арзёбии Маҷмӯи Фаврӣ
- 3.БСД – Барномаҳои сармоягузори давлатӣ
- 4.БМТ - Бонки миллии Тоҷикистон
- 5.БМР - Барномаи миёнамуҳлати рушд
- 6.БОР – Бонки Осиёи Рушд
- 7.БОСИ – Бонки Осиёи Сармоягузори Инфрасохтор
- 8.ВАО - Воситаҳои ахбори омма
- 9.ВМКБ- Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон
- 10.ВНМО – Вируси норасоии масъунӣ
- 11.ВРИС - Вазорати рушди иқтисод ва савдои Ҷумҳурии Тоҷикистон
- 12.ИДМ - Иттиҳоди Давлатҳои Мустиқил
- 13.ИМА – Иёлоти Муттаҳидаи Амрико
- 14.ММД- Маҷмӯи Маҳсулоти Дохилӣ
- 15.МММ - Маҷмӯи маҳсулоти минтақавӣ
- 16.МОИ - Минтақаи озоди иқтисодӣ
- 17.ШДБХ- Шарики давлат ва бахши хусусӣ
- 18.ХМК - Ҳоҷагии манзилию коммуналӣ
- 19.ТИК - Технологияи иттилоотӣ – коммуникатсионӣ
- 20.ИХЗО - Идоракунии ҳамгироёнаи захираҳои об
- 21.ШРИ - Шохиси рушди инсонӣ
- 22.МД – Муассисаи давлатӣ
- 23.МваА- Мониторинг ва арзёбӣ
- 24.НБО – Неругоҳи обии барқӣ
- 25.НҲМ – Низоми ҳисоби милли
- 26.РИР – Рушди иқтисоди рақамӣ
- 27.СМР-2030 - Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030
- 28.СУС – Созмони Умумиҷаҳонии Савдо
- 29.ТБМ - Ташкилоти байналмилалӣ меҳнат
- 30.ТКТ – Таҳсилоти Касбии Техникӣ
- 31.ТУТ – Ташкилоти Умумиҷаҳонии Тандурустӣ
- 32.ҶСК - Ҷамъияти саҳомии кушода
- 33.ШСХК - Ширкати саҳомии ҳолдингии кушода
- 34.КАТС - Кумаки аввалияи тиббӣ – санитарӣ
- 35.ҲҚТ- Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
- 36.НТҶ - Ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ
- 37.ҶДММ – Ҷамъияти Дорои Масъулияти Маҳдуд
- 38.ҶСП – Ҷамъияти Саҳомии Пӯшида
- 39.ҶТ - Ҷумҳурии Тоҷикистон
- 40.ҲРУ- Ҳадафҳои рушди устувор
- 41.COVID-19 - Бемории сироятии COVID-19
- 42.MAPS- Намояндагии СММ «Ҳамгирӣ, суръатбахшӣ ва дастгирии сиёсат»
- 43.QR - ва интиқоли электронии пул